

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hanne Marie Motzfeldt

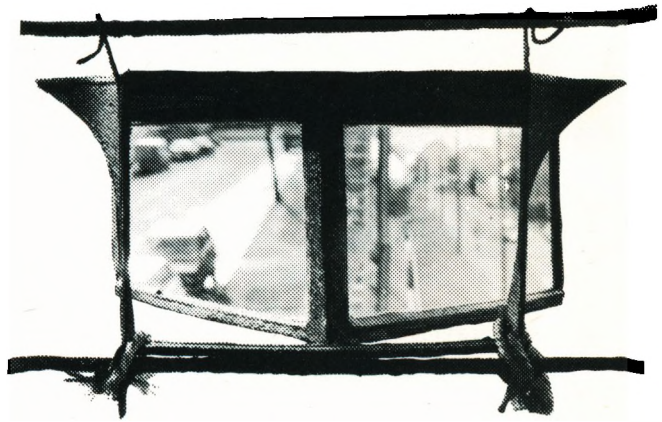
Erindringer

set gennem gadespejlet

Hanne Marie Motzfeldt

Erindringer

set gennem gadespejlet

Ringsted 1980

Indhold

Forord	5
To slægter ved Haraldsted sø	7
En tur til og gennem byen omkring 1908–09	41
Mændene, som har givet gaderne navne	53
Sognepræster ved Sct. Bendts kirke <i>Fra Harhoff's tid til vore dage</i>	80
En tur gennem Ringsted en forårsdag 1979	81
Fra det gamle herredskontor	93
Kanefart	130
Fra vuggen til graven <i>En fæstebondes liv</i>	131
Hjemme fra Benløse	149
Skolepige i Ringsted 1910–14	163
Lidt mere Ringsted-passiar	177
En gammel sognepræst	179
Rundt i storkommunen – mest i Benløse	199
Tiden op til i dag	245
Personregister	259

Forord

Forfatteren af denne bog, frøken Hanne Marie Motzfeldt, er kendt i vide kredse i Ringsted.

Igennem et langt virke på dommerkontoret i Ringsted købstad kom frøken Motzfeldt i berøring med mange, mange, mennesker. Og så skete tilmed det usædvanlige, da frøken Motzfeldt „lagde op“, blev hun endnu mere kendt og kom i berøring med endnu flere medborgere. Frøken Motzfeldt blev kendt som lokalhistorisk fortæller af sjældent format. I skolerne, i forsamlingshusene, i foredragssalene blev frøken Motzfeldt en kær og skattet gæst, der kunne tryllebinde såvel en sprælsk skoleklasse som ældreklubben – ja, en hvilken som helst forsamling. Frøken Motzfeldt har nemlig ikke blot en fantastisk viden om Ringsted i de sidste 100–150 år. Frøken Motzfeldt kan videregive denne viden på en sådan måde, at tilhørerne lever med, at tilhørerne føler

sig som aktive deltagere i de begivenheder, der skildres.

Med ønske om at sikre frøken Motzfeldts lokalhistoriske viden og fortællekunst for såvel samtiden som eftertiden, indvilgede frøken Motzfeldt i på kulturelt udvalgs foranledning at skrive denne bog, som disse linier er forord til.

Som bogen foreligger, har Ringsted fået endnu et kuriosum, som vil blive modtaget med glæde og taknemmelighed af alle, der holder af Ringsted. Den vil fortælle os og vore efterkommere, at sådan var „de gode gamle dage“ i Ringsted. Et tidsbillede er bevaret for kommende tider.

Ringsted byråd er frk. Motzfeldt taknemmelig for det fremragende værk, der er skrevet så levende, inspirerende og vidner om stor kærlighed til den gamle by og egn.

Ringsted siger Hanne Marie Motzfeldt hjertelig tak.

Ringsted, 27. januar 1980.

G. Møller Rasmussen,
borgmester.

To slægter ved Haraldsted sø

Det er en kold martsdag 1979 – den meget kolde og på snefygning så rigelig tildelt vinter er næppe overstået – helt tilbage til 1929 skal jeg for at erindre noget lignende, og dog er det i dag som en særlig glans hviler over mit hjem, over slægtens gamle møbler og forfædrenes billeder på væggen, for jeg skal igang med et helt nyt og interessant arbejde, idet kulturelt udvalg i Ringsted har bedt mig nedskrive, hvad jeg *husker*, har *hørt* eller *oplevet* for så vidt angår Ringsted-Benløse med måske et enkelt lille strejftog ind i andre af storkommunens sogne. – Ikke noget med at studere eller på anden måde tilegne stoffet, nej, bare fortælle sådan som jeg føler for og elsker denne egn, hvor 7 generationer af min slægt havde deres hjem og gerning.

Hvem var så den slægt? Jeg vil på de følgende sider fortælle i korte træk derom, indtil vi så når her til egnen og da fra den tid fortsætte gennem årene – ja, næsten århundrederne.

Vi går 10 generationer tilbage, er i København på Gl. Strand hos Peder von Motzfeldt, han var i 1600'ernes begyndelse indvandret fra Lüneburg, han førte i våbnet et træ og en bjælke. Han var gift med Maria von Heimbach, og i ægteskabet fødtes en stor børneflokk, som alle levede og nåede den voksne alder. Noget ret sjældent i de tider,

Peder von Motzfeldt og hans slægt fører i våbnet et træ og en bjælke.

da børnedødeligheden var stor, helt op til 25 pct. af alle børn døde, før de havde oplevet at blive et år. – Peder Motzfeldt førte stort hus i sin gård „Sct. Mikkels Alters Gaard“, og flere af hans børn blev ved store bryllupsfester gift ind i ansete slægter.

Datteren Magdalene blev gift med professor Ole Worm – den over næsten hele Europa kendte læge og videnskabsmand. Ole Worm beretter om en rejse, som han foretog sammen med sin svigerfar:

Gammel Strand nr. 46, men i dag. Det gamle hjem blev ildens bytte ved de store brande i 1700-tallet.

„Anno 1647 den 7' Juli drog jeg med min Hustrus Fader erlig og velagte Mand Peder Motzfeldt til Sct. Helenes Kilde, som han vilde besøge for sin Sundheds Skyld og for den Brod, han hafde i sit Laar. Droge fra Københafn, da Klocken var 6 Slet, og komme til Fridericks-Borg, da Klocken var 11; logerede der udi Kroen, og da vi hafde bedet der, drog vi der udfra 1 Slet ad Kongens Vej; kom til Thisi Velde (Tisvilde) der Klocken var 5“. Peder Motzfeldt badede i vand fra kilden, og svigersønnen fortæller: „Den første Gang hand badede deri, befandt han sig vel, men siden fick hand liden Forbedring“. – I sandhed en besværlig tur, når man sammenligner med nutidsforhold.

I 1642 blev datteren Catherine præste-

kone i Holbæk; gift med sognepræst Søren May, som forstod sig også på denne verdens mammon, ejede flere huse i byen, og blandt andet byggede han den store smukke gård, hvor Holbæks meget udmærkede museum nu har til huse. I dette præstehjem var 20 børn.

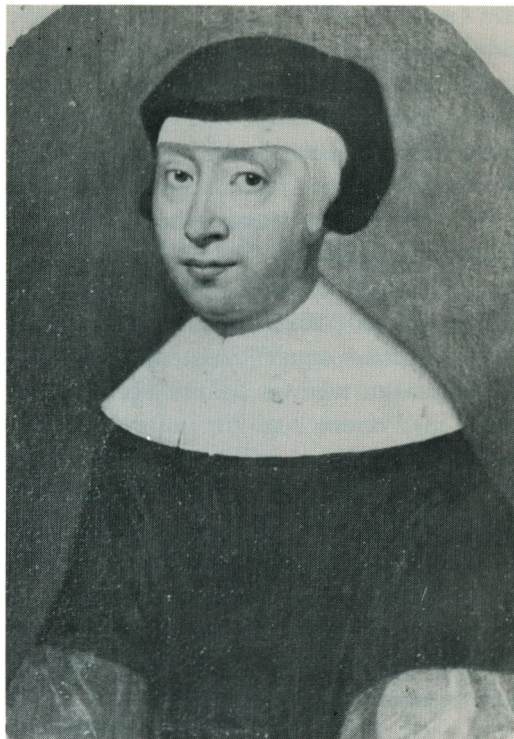
Eva blev gift med borgmester Herman Schrøder, Roskilde; dette ægtepars gravsten ses endnu i domkirken.

Maria ægtede i november 1633 sin faders bogholder, Joachim Schumacher. Efter at denne forgæves havde friet 3 gange, gav Peder Motzfeldt sit minde til hans troløvelse med datteren og etablerede så sin svigersøn som Rhinskvinshandler på hjørnet af Købmagergade og Løvstræde.

Af Maria Motzfeldt findes på Frederiksborg slot et maleri af hofcontrafeyer Heinrich Dittmers. I ægteskabet var 9 børn, hvor kun 4 levede. Medens Joachim var en

let bevægelig og religiøs natur, var Maria Motzfeldt – foruden at være from, også en intelligent og viljefast personlighed. Et af børnene i dette ægteskab var sønnen Peder Schumacher, den senere rigskansler og greve af Griffenfeld, f. 1635, død 1699 i Trondheim og begravet i Wæhre kirke i Jylland. – At komme ind på denne Danmarks store statsmands liv, hans storhed, hans fald, som er kendt af enhver i dette land, vil derfor være helt overflødigt. Kun vil jeg lige her nævne, at datteren i hans ægteskab med borgmester Hans Nansens sønnetatter, Catharine Karen Nansen, der døde kun 16 år gammel i sin 1'ste barselseng, fik i dåben navnet Charlotte Amalie Comtesse af Griffenfeld og blev gift med baron Frideric Krag til Stensballegaard, Statholder i Norge, og fra dette ægteskab nedstammer slægten Krag-Juel-Vind-Friis. Datteren overlevede kun sin engang så navnkundige far i 4 år, idet hun døde kun 31 år gammel; men hendes tilknytning til Stensballegaard forklarer, hvorfor Griffenfeldts grav findes i Wæhre kirke. – Sagnet hedder på nutidsdansk Vær, beliggende lidt nord-øst for Horsens. – En historie lever i min familie om Søren May – Griffenfelds onkel – at samme Hr. Søren var stolt af familieskabet, ja, endog med navns nævnelse flettede rigskansleren ind i sin kirkebøn, hvilket han modtog en „næse“ for fra højere sted; også til de 20 små May'er ses jævnlig deres fornemme fætter at optræde som fadder med bl.a. notat i Holbæk kirkebog „at den meget lærde unge Mand, Petrus Schumackerus var fadder“. Men da budskabet kom om Griffenfelds arrestation og dødsdom 1676, blev magister May „saa rørt og bestyrtet, at han ikke mere var Mand som før“. Han døde 3 år efter.

Da Maria Motzfeldt – Schumacher gift – døde i 1693, blev der sagt: „vel født, vel levet, vel død, ærligen at være kommen i Ver-

Maria Motzfeldt, gift Schumacher. Fotografi efter maleri på Frederiksborg slot.

den og saligen at være gangen ud af Verden er et tredobbelt Smykke og Trappetrin til eet priseligt Eftermæle“. – Må jeg lige tilføje, at der ofte er sagt, at den danske stat bekostede Peder Schumachers udenlandsrejse, men i slægten altid nævnt, at det var moderen, som bekostede rejsen med 6000 Rdl.

Ved en sønnesøn af den gamle rådmand og vinhandler på Gammel Strand – generalmajor og chef for Nordfjeldske Dragonregiment Peter Nicolay Motzfeldt – kommer slægten til Norge, hvor den er meget udbredt; og derfra igennem Peter Hanning Motzfeldt, født 13/12 1774 i Skogn præstegæld, der 26/4 1794 ansættes i Kgl. grønlandske Handels tjeneste og udgik i juni s.å. til Grønland med bestemmelse til „det nor-

dre Inspektorat“. Vi har så med dette lille sidespring fundet oprindelse på den i Grønland så udbredte Motzfeldt-slægt – ligesom blevet aktuelt i denne tid, jfr. Jonathan Motzfeldts udnævnelse til Hjemmestyrets 1. mand deroppe – (noteret efter 1/4 1979).

Jeg vil nu ikke mere opholde mig ved denne borgerfamilie i Chr. IV's København udover at vi vil følge sønnen Johannes Motzfeldt, født 1626, for gennem ham om få generationer at nå Ringsted, og så i den by og omegn tage fat på mit egentlige arbejde med denne bog.

I 1652 møder vi ham som rektor i Holbæk, og i maj 1657 bliver han kaldet til præst i Eggeslevmagle og i 1672 tillige provst i Vester Flakkebjerg herred. – Han

Jonathan Motzfeldt med hustru og søn foran præsteboligen i Julianehåb.

havde en søn, Peter, født 1661 og student fra Slagelse. Samme Peter bliver i 1689 kaldet til præst i Asnæs. I 1691 bliver han gift med forgængerens datter Birgitte Wi-vild. Det var jo så almindeligt i de tider, at man ægtede forgængerens enke eller som her en datter. Enkerne skulle jo alligevel forsørges på embederne, noget som vedvarede helt ind i dette århundrede; jeg husker der i min ungdom „var to enker“ på præsteembedet i Haraldsted. Så det kunne være at forene det praktiske og det nyttige at finde sin hustru på denne måde, her var det dog en ung datter, lad os håbe, det var udelukkende af kærlighed. – I dette ægteskab fødtes i året 1700 datteren Barbara Catharina, der 26 år gammel kommer til Ringsted, hvor hun bliver gift med – iflg. Asnæs kirkebog – „1726 den 24' September blev hederlig og vellærde Søren Sørensen Collega udi Ringsted Skole og Klokker ved Kir-

ken copulered til Dydædle og gudselskende Mademoyselle Barbara Catharina Peders-Datter Motzfeldt“. Søren Sørensen, der var hører ved den latinske skole i Ringsted, der nedlagdes 1739, blev 20/3 1719 kaldet til klokker ved Sct. Bendts kirke i Ringsted af sognepræst Erik Lemvig og byfoged Christian Larsen. Fra 1739 tillige kordegn. Søren Sørensen var student fra Ringsted latin-skole 1705, 19 år gammel, altså født 1686. Barbaras mor, Birgitte, dør, og ejendommeligt nok finder den gode hr. Peter i Asnæs sin hustru nr. 2 her på Ringstedegnen, idet han bliver gift med præstedatteren Thale fra Gyrstinge. Hendes forældre var præsteparret i Gyrstinge, Peder Lollich og hustru Else Globsdatter. – I Gyrstinge kirkes våbenhus findes endnu en sten anbragt over dette ægtepar. Stenens indskrift er:

„Her under hviler den hæderlige og vel-lærde Mand Sal. Hr. Peder Hansøn Lolch forud Sognepræst i Gyrstinge og Flindrup, døde 1710 i hans Alders 59 Aar med Sin kiere Hustru den Gud og Dyd Elskende Matrone Sal. Else Glob's Datter, som døde 1709 i hendes Alders 43 Aar, hvilke levede i et Kierligt Egteskab i 23 Aar. Var af Gud velsignet med 13 Børn af hvilke de 9 Efterlevende hafver til en kierlig Ihukommelse ladet denne Steen bekoste. Gud give den-nem en Glædelig Opstandelse“.

På stenens fod i midtfeltet findes en tildels ulæselig tekst, muligvis et vers. – Forskel-lige beboere har prøvet – også sammen med mig – at tyde dette eventuelle vers uden no-get egentligt resultat.

Så er altså *Ringsted* nået. Barbara og Sø-ren Sørensen bor i den gamle klokkerbolig i Sct. Bendtsgade, og her vokser deres eneste barn – sønnen Peter – op. Peter var født 1728 samme år som hans morfar – efter hvem han var opkaldt – dør, og han efterfulgte sin far som klokker og kordegn ved

Sct. Bendts kirke samt skoleholder fra 1749 til han i 1804 afstod embedet efter 55 års forløb. I den gamle klokkerbolig havde kordegn Motzfeldt sit hjem hele sit liv. Her stod hans vugge, her legede han som barn i læ af Sct. Bendts kirke, her nød han ferierne i sin studietid og dertil førte han sin brud. En lykkelig mand, fredfyldt, godhjertet og vennesæl, elsket af alle. Han kendte alle lige fra de yngste til de ældste, og de kendte ham. Han var som Ringsted-borgerne ønskede ham, blandede sig ikke i offentlige sa-ger, var konservativ og gammeldags i hele sin færden, en venlig og mild lærer, som lærte børnene det, de havde behov. Han var student fra Køge 1747 og blev gift i 1755 med Anne Sophie Clausdatter Jessen. – Han er forfatter af et smukt håndskrift om Sct. Bendts kirke, hvor han blandt andet med stor omhu har håndtegnet hele skjolde-frisen. Det originale skrift opbevares på Na-tionalmuseet, men lokalhistorisk arkiv her i Ringsted har fået en fotokopi af værket. – Kordegn Motzfeldt fortæller også i et håndskrift af 25' april 1769, at dronning Dag-mars hovedskål tidligere skal have været op-bevaret i kirken „indtil et ugudeligt Menne-ske for 14 a 16 Aar siden (altså 1753 eller 55) fandt Lejlighed til at borttage den“. Denne historie må ganske stå for den gamle kordegns regning og kan hverken bekræftes eller afkræftes. Der var i ægteskabet kun én søn, Søren Motzfeldt, og vi rykker ligesom nærmere, han var min tipoldefar. Peter Motzfeldt døde 1805 og blev den 24. april begravet på Sct. Hans kirkegård. Hans ef-terfølger i embedet blev Gabriel Heiberg, der beboede klokkerboligen, da denne gan-ske nedbrændte ved den store ildebrand 21' juni 1806, den dag da Ringsted også mistede sit smukke gamle kloster, beliggende ved kirkens sydmur. Over 30 familier blev ved den brand husvilde, blandt disse altså

Den gamle klokkerbolig ved Sct. Bendts kirke.

Kordegn Thorsteinsons grav på Ringsted kirkegård.

klokker Heibergs. – Efter Heiberg fulgte i klokkerembedet Lorents Schindtler Thorsteinson, hvis minde endnu lever i Ringsted, dels ved hans gravsted på Ringsted kirkegård – lige bag ved Harhoffs store familiegravsted – men især på de af ham oprettede legater, bl.a. et konfirmandlegat, som stadig uddeles her i Ringsted. – Vi må her forlade rækken af klokkere og påny vende os til slægten Motzfeldt. – Efter sin mands død flyttede madam Motzfeldt over i Hestemøllen, beliggende på den plads, hvor nu Sparekassen for Ringsted og Omegn har til huse. Hestemøllen ejedes af Ringsted kloster, og her nød Anne Sophie i sin enkestand fribolig samt to køer fik hun opstaldet og fodret på herregården. I 1845 lejedes stedet af postopsynsmand Schandorph, hvis søn, Sophus Schandorph, der elskede sit barndomshjem, nøje har beskrevet det i sine erindringer. – I Hestemøllen havde madam Motzfeldt sit ældste barnebarn Peter fra Søgaard, Ringsted landsogn, boende, da han var skoledreng, inden han kom i Roskilde Katedralskole. Peter måtte tidlig

En side af kordegn Motzfeldts håndskrift.

søndag morgen sammen med de andre skoledrenge over i kirken for at synge ved gudstjenesterne. Den gang var kirkerne ikke opvarmede, og drengen har som gammel mand fortalt sin sønnesøn (min far), hvor meget han frøs, især fordi hans farmor altid gav ham en ren – og kold – blålærredsskjorte på før kirkegangen.

Årene går, og vi er nu nået til Advents søndag 1819, madam Motzfeldt er nu over 90 år (der *var* også gamle mennesker den gang), og ved gudstjenesten og den følgende altergang har hun iført sig tyndere påklædning, blandt andet bomuldsstrømper – kvindelig forfængelighed, også den gang – og uden på ny at tage varmere tøj på spadserede hun om eftermiddagen til Søgård ved Haraldsted sø for at besøge sin søns enke og de to små sønnesønner.

At madam Motzfeldt af førnævnte letsindighed fik en deraf følgende lungebetændelse var jo næsten at regne med. Den 7^e december døde den gamle kone og blev begravet den 14^e samme måned på Sct. Hans kirkegård, hvor hendes mand var stedet til hvile 14 år tidligere. På den forlængst nedlagte kirkegård ses endnu deres gravsten liggende på en lav græsbevokset høj med indskriften:

Peter Motzfeld
og
Hustru
Anna Sophie Jessens
Begravelsessted
som begge nøde Livet
Han i 76 Aar og Hun i 90 Aar
Ægteskabelig og huuslig stille Glæde i 50 Aar
Flittigheds Frugt de i nøjsom Virket
Klokker Embedet til denne Menighed i 56 Aar
Troe men trætte gik de her til Hvile
Han den 16' April 1805
Hun den 7' Decbr. 1819
Deres Liv fristede ingen til Taarer
Deres simple Gravsted vækker ingen Beundring
Den minde kun om Duelighed,
sønlig Erkiendlighed og Kiærlighed.

Kordegner Motzfeldt og hustrus fredede gravsted på den gamle Sct. Hans kirkegård

Sådan står der på den gamle gravsten, men hustruens dato var ikke indsat, stenen var lagt ved mandens død, og før hustruens bortgang var deres eneste søn død. For få år siden lod jeg – efter aftale med byen, som i over 150 år havde fredet denne gravsten, den næsten forsvundne gravskrift hugge op, og nu ligger denne sten – altid tilplantet og gransmykket om julen af Ringstedes kommunegartner og hans dygtige medarbejdere. En rørende trofasthed af en by mod en gammel slægt.

Billedhugger Trampedach løste opgaven med stor dygtighed og pietet, og mennesker, som har ærinde på biblioteket, standser nu ofte op, læser der den gamle indskrift og tænker langt tilbage.

Her sidder jeg – de to menneskers tiptipoldebarn – og skriver om deres jordefærd, og netop nu kom en ung styrmand Motzfeldt uventet på besøg hos mig, og han er 4 x tiptipoldebarn, eller 2 generationer yngre end jeg. – Jo, man må sande med Aakjær: Din egen dag er kort, men slægtens lang.

Det forannævnte ægtepar Peter og Anne Sophie havde en eneste søn, Søren. Han var født 1759 og blev student fra Frederiksborg lærde Skole 1780. Det var – i den tid – langt bort at sende sit eneste barn for skolegang, men latinskolen her var nedlagt 1739, og jeg mener, det er mig fortalt, at lærerkræfter derfra nu var rektor ved Frederiksborg lærde Skole; det er sikkert forklaringen. Søren studerede, og da han er 30 år findes han som huslærer eller som det dengang kaldtes Informator på Tølløsegården hos godsejer Neergaard.

Præstefolk i Tølløse på den tid var Hans Teilmann og hustru Cathrine Margrethe, født Samsøe. Som i de fleste hjem i den tid var børneflokken stor, og da de i 1790 får nr. 8 – en lille datter – beder de Informatoren Søren Motzfeldt være fadder. Dåben

Præsteparret Hans og Margrethe Teilmann, Tølløse. Forældre til den lille pige, som blev „lovnet bort“ på sin dåbsdag.

med efterfølgende samvær i præstegården finder sted i foråret 1790, og Motzfeldt bliver spøgefuldt drillet med, at han – trods han er fyldt 30 år – endnu er ungarl, hvorefter han udtaler, at han – når den lille Andrea Telline – som han i dag er blevet fadder til, fylder 18 år, skal hun være hans hustru. Et løfte, som han holdt. Det må have været underligt for den lille pige at vokse op med det for øje, at hun allerede på sin dåbsdag var „lovnet bort“, men måske har hun intet hørt derom før hun blev voksen. Søren opgav sine teologiske studier, og omkring sidst i 1790'erne er han blevet ejer af gården Søgaard i Ringsted Sct. Bendts landsogn, idet han her udbygger gården og anlægger den store smukke have. Mange træer i haven den dag i dag og det endnu i brug værende stuehus er som gården den gang blev grundlagt. Søren Motzfeldt blev Søgaards første ejer.

6' december 1808 er der dobbelt bryllup i Tølløse præstegård, da den 21-årige Cathrine Margrethe blev viet til sin fætter Andreas Teilmann, sognepræst til Jystrup og Valsølle – den gren, som herboende Teilmannslægt stammer fra – og den 18-årige Andrea Telline til den 30 år ældre gudfar Søren Motzfeldt. – Da de – brudeparret – er

kørt den lange vej fra Tølløse til hjemmet ved Haraldsted sø den mørke decemberdag, mon den unge brud ikke har været lidt forknyt ved nu at skulle være husfrue 18 år gammel på en stor gård med en ægtefælle på 48 år ved sin side, jeg tror det næsten, og kortvarigt blev det – kun 8 år – men derom lidt senere. En husjomfru fra præstegården, Jørgine Johanne Nordstrøm, fulgte dog med og har sikkert været til god støtte i den krævende husholdning. – I 1809 fik de deres første barn, sønnen Peter, som vi allerede har hørt om, da han sad i Sct. Bendts kirkes munkestole og sang – og frøs, med

Dagbogsblad, hvorpå den unge enke Andrea Telling Motzfeldt nedskriver sine bedrøvede tanker ved ægtefællens død 1816.

1816

Du som d. 23 Octob. da min gode Motzfeldt for tidlydlig mædte for mig
 O Gud, om Din Siæl maa være saa lykkelig, som Din Line ønsker. I 8 Aar var Du min Ledsager paa dette Livs tornefulde Veje. Ak, alt for kort var den Tid og ikke altid saa lykkelig, som den kunde have været; dog, lykkeligere Dage end de faar jeg neppe her i Livet. O, Motzfeldt, vidste Du, hvor meget jeg savner Dig og hvor meget jeg sørger over Dig. Ja, død er Du for mig, men i min Erindring vil Du stedse leve. – Aldrig skal jeg være saa letsindig at forglemme Dig og aldrig skal jeg handle anderledes, end at jeg med Glæde og uden Bebrejdelse kan møde Dig hidset, hvor alle Sorger og Bekymringer op-hører. Din sørgende Line“.

den kolde blålærredsskjorte, som farmoderen iførte ham før kirkegangen. Tre år senere fik de igen en dreng, Ludvig Emil, som fik en meget eventyrlig skæbne. Årene gik, Line, som de to fornavne forkortedes til, havde nok at se til, mejeribrug havde enhver større gård i de tider, og min beretning her er så nået til en mørk oktober aften 1816. Søren Motzfeldt, der havde været ridende til Ringsted og var på vej mod hjemmet, forsøgte at ride bagud af byen over markerne, for at spare bompengene ved bomhuset på Roskildevej og den dermed forbundne ulejlighed, men hesten fo'r vild med ham. Den løb med ham mod åen, Motzfeldt blev slynget af hesten og druknede i åen; hesten kom i vild fart løbende til Søgaard uden rytter. – Den unge hustru var kun 26 år, da hun så sørgeligt blev enke med den store bedrift og to små sønner på 7 og 4 år. Jeg har et blad af hendes dagbog, hvor hun skriver: „1816. Det var den 23' Oktober, da min gode Motzfeldt saa ulykkelig endte sit Liv. O, Gud, om Din Siæl maa være saa lykkelig, som Din Line ønsker. I 8 Aar var Du min Ledsager paa dette Livs tornefulde Veje. Ak, alt for kort var den Tid og ikke altid saa lykkelig, som den kunde have været; dog, lykkeligere Dage end de faar jeg neppe her i Livet. O, Motzfeldt, vidste Du, hvor meget jeg savner Dig og hvor meget jeg sørger over Dig. Ja, død er Du for mig, men i min Erindring vil Du stedse leve. – Aldrig skal jeg være saa letsindig at forglemme Dig og aldrig skal jeg handle anderledes, end at jeg med Glæde og uden Bebrejdelse kan møde Dig hidset, hvor alle Sorger og Bekymringer op-hører. Din sørgende Line“.

Ganske tydeligt står denne smukke hilsen endnu at læse trods de 162 år, der er forløbet siden det blev skrevet. – Mon vor tids kuglepenn kan leve op til det? – Læg

mærke til, man dengang og langt ind i min tid ofte kaldte sin ægtemand ved efternavn.

Efter sin mands død klarede Line – som hendes to fornavne jo blev forkortet til – fint den store bedrift og gav sine drenge en god opdragelse. Hendes søster, som havde bryllup samme dag i 1808 og som var præstekone i Jystrup, blev allerede enke i 1811 med to små børn og en søn af mandens tidligere ægteskab. De to små var ved faderens død: Hans Peder 2 år, søsteren senere lærerkone i Taastrup v. Merløse fødtes 2 måneder efter faderens død. Hans Peder har måske i sin opdragelse savnet en far, for lidt egen må han have været, idet han, som var cand. theol., på moderens forespørgsel, om hvornår han ville søge embede, svarede, at det skulle han nok selv passe, hvorefter han aldrig søgte et sådant, men levede som huslærer, sidst på Søgaard hos mine bedsteforældre, hvor han underviste min far og hans bror. Hans Peder Teilmann døde på Søgaard, og på sit dødsleje bad han min bedstemor drage omsorg for, at hans grav på Ringsted kirkegård blev nær ved Dampmøllelågen på Næstvedvej, da han – med en grav længere inde på kirkegården, frygtede trængsel på den yderste dag, så han ikke slap ud gennem lågen. Hans grav er forlængst sløjfet, men far omtalte ofte, når vi passerede stedet, sin gamle lærers alvorlige tro.

Nu vil vi for en kortere tid forlade Søgaard og vende blikket mod Vibygaard, hvor i 1700-årene boede en af Sjællands største jordrotter, kancelliråd Jørgen Qvistgaard, der i en periode også var ejer af Ringsted kloster samt Kærup gods, og hvis slægt siden da har haft en vis tilknytning til Ringsted-egnen. Det var i året 1804, han købte Ringsted kloster samt Hovedgaarden Kærup af Peter Johansen Neergaard for 400.000 Rdl.

Det var, medens Jørgen Qvistgaard ejede Ringsted kloster, at den til dato sidste store ildebrand hjemsøgte Ringsted og store dele af byen lagt i aske. Hvor har Ringsted lidt under mange og store brande, ellers havde den så gamle by – en af Danmarks ældste – haft mange gamle huse, godt, vi stadig har vor smukke kirke. – Qvistgaard, som ellers ikke boede her, var den dag i byen, taget hertil fra sit hjem på Vibygaard, han måtte redde sig gennem kirken og ud af byen. Samme Qvistgaard havde i sit ægteskab 15 børn, blandt de ældste var datteren Lucie, og som huslærer for hendes yngre søskende var ansat den 33-årige cand. theol. Ernst Christian Fischer. Han forelskede sig i den unge herregårdsfrøken, der også gengældte hans følelser. Forældrene var ikke helt glade for en sådan forbindelse og ville ikke give deres samtykke – det skulle man

Lucie Qvistgaard fra Vibygård, 16 år. Efter maleri af Jens Juul.

Bringstrup kirke og præstegård.

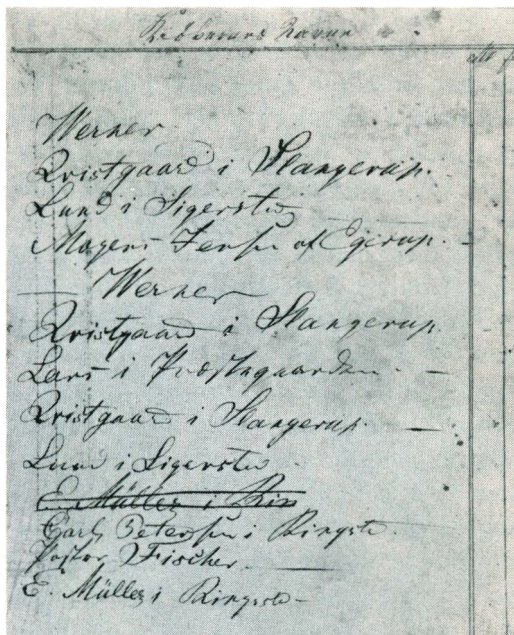
jo have den gang, men kærlighedens veje er uransalige, så huslæreren gjorde kort proces og flygtede med frøken Lucie, og i

Den herskabelige præstegårds-have i Bringstrup.

maj 1800 blev de viet i Syv kirke. De blev præstefolk i Bringstrup, hvor præstegård og have blev sat i fin stand, bl.a. blev der gravet en dam i haven, og der blev rekvireret 1100 buske og træer samt 300 frugttræer, for at alt skulle være så standsmæssigt som muligt. Ofte har man undret sig over, at Hulebækgården i Torpet – i modsætning til de øvrige gårde der, ikke var fæstegård, men forklaringen er den, at det var en gave til de nygifte. Ejendommeligt nok fik jeg på ny – i denne vinter ved et møde i Bringstrup skole – bekræftet beretningen om denne gårdgave, idet en blandt tilhørerne til mig fortalte, at Hulebækgården tidligere af ældre i sognet blev kaldt Anneksgården, og i en kortere tid havde været bolig for præstefamilien i Bringstrup .

Så morsomt falder meget af det gamle på plads, når man er i gang med at beskæftige sig dermed. Jeg ejer et gammelt auktionskatalog fra 1815 – da der var auktion i Bringstrup præstegård, mange købere har der været, og interessant er det at studere de gamle priser og købernes navne og adresser. Blandt køberne ser jeg navnet pastor Willemoes fra Walløbye; ved nærmere eftertanke huskede jeg, at to af børnene fra Vibygård – både en søn og en datter – var gift med børn af amtsforvalter Willemoes fra Assens – bror og søster til søhelten Peder Willemoes, og netop præstekonen i Walløbye, var Anne Marie Qvistgaard. Den meget dygtige og nydelige fortæller, Karen Hansen, Vindbyholt, som sikkert mange læsere af denne bog kender, har skrevet og gennemarbejdet et smukt spil om denne præstefamilie og deres forbindelse med de åndelige vækkelser i Sydsjælland. 1815 var auktionen; der gemmer sig måske en – men helt ubesvaret – tragedie bag dette. Det var kun to år efter statsbankerotten, hvor næsten alle Qvistgaards store midler gik tabt, for han – ikke forudseende som Casper Peder Bügel – køberen af klostret i 1808 – solgte i årene før bankerotten ud af sine jordbesiddelser, – Bügel, den dygtige og erfarne storkøbmand, har set længere. Det var dengang som nu, jord har altid sin værdi, alt gentager sig, der er intet nyt under solen. Præstefolkene fik en flok børn, blandt andet nogle drenge, som H. C. Andersen var kammerat med i Slagelse latinskole – og boede i kost og pleje i samme familie, til ikke udelt glæde for den noget forskræmte H. C. Andersen, der i sine erindringer beklager sig over disse vilde præstesønner fra Bringstrup. Disse drenge – hvoraf forresten en senere blev lærer og kirkesanger i Sigersted – må nu glide i baggrunden til fordel for parrets yngste, en lille pige – født 17/10

Fra auktion i Præstegården d. 26. november 1815.

1815 – og meget rørende meddeler Bringstrup kirkebog den 30. samme måned, at ved hendes døb er blandt andre faddere og så sognets fædre og mødre. Måske har den da kun 48 år gamle sognepræst følt sig svagelig og derfor ligesom villet, at sognets folk skulle slå kreds om hans lille datter. Han levede kun 7 år derefter og blev begravet på Bringstrup kirkegård, hvor hans grav var at finde til for få år siden. Efter hans død flyttede enken Lucie Fischer f. Qvistgaard til Haraldsted, hvor der lige neden for præstegården lå et enkesæde. Dette enkesæde husker jeg fra min barndom, når mine forældre og jeg ofte på vej til Vrangskov passerede Haraldsted, pegede far på dette nærmest nord-øst for præstegården beliggende hus og fortalte mig, at der havde min oldemor Hanne levet med sin mor og haft sin barndom og første ungdom. – Den lille Hanne havde i dåben fået navnet Hanne Nicoline Louise, nu var hun altså i sit 7. år

flyttet bort fra den gamle præstegård, om hvilken det bl. a. hed, at den havde så smukke udskårne døre, blandt andet hoveddøren i Harsdorffs stil. – Den gamle præstegård er nu borte, dens sidste beboer var pastor Percy Eriksen med familie; mange af dens beboere holdt af det gamle hjem, måske ikke mindst sognepræst og historikeren Severinsen, der ofte talte om de henfarne slægter. – Enkesædet i Haraldsted var så sent som i de første år af dette århundrede beboet af præsteenker, sidst af pastor Lundsgaards moder. Så blev huset solgt, og pengene gik ind som midler i stiftskassen, og så på den måde ydes legat til enkerne. Altså nu har vi Lucie Qvistgaard og lille Hanne vel anbragt i Haraldsted. Lucies far – den gamle godsejer og jorddrot var

død i 1814, hans hustru 1815, kun 1/2 år efter sin mand. Ved salget af Ringsted kloster i 1808 for 330.000 Rdl., havde han beholdt Kærup, som dog allerede blev solgt i 1812 og tilbage her i Midtsjælland var så kun Slangerupgården. På den tid var dette en gård med tilliggende 25 tdr. hartkorn og 12 fæstehuse. Oprindeligt har på denne gårds plads ligget en landsby med nogle få gårde og en lille kirke, da gården blev samlet til een større gård og kirken indlagt under Sct. Bendts landsogns kirke – kirken i Ringsted – hvorfor helt til storkommunens opkomst alle børn fra Slangerup og Eilstrup måtte søge Torpet, senere Tolstrup skole og konfirmeres i Sct. Bendts kirke, trods de helt naturligt og få kilometer borte havde Benløse skole og kirke. Nu går Slangerupbørnene til Benløse og konfirmeres der. Ofte er der i Slangerupgårdens have fundet rester – kranier m.v. – fra den nedlagte kirkegård,

Haraldsted med præstegård og enkesædet. (Efter maleri af P. Raadsig (1806–1882).

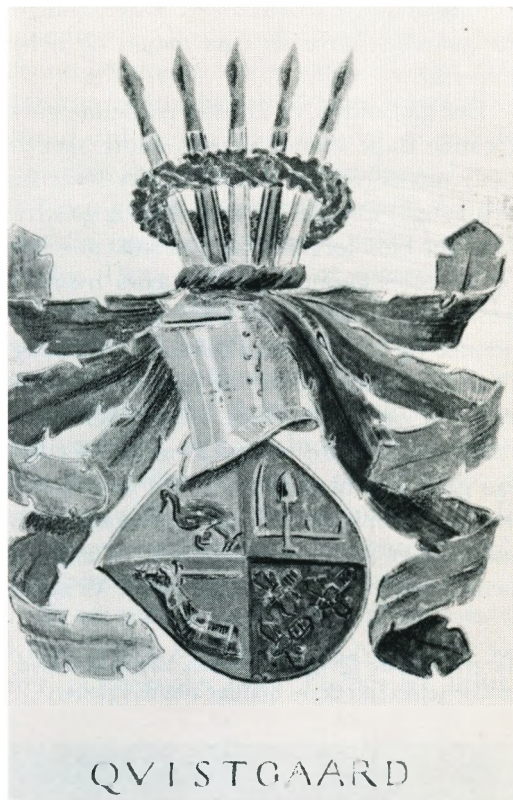
ligesom min far har fortalt, man i hans barndom endnu i havens stengærde kunne vise, hvor kirkegårdslågen havde været.

Slægten Qvistgaard er en gammel rytterbonds­slægt, og deres våben, som ses her, udviser i sine 4 felter symbol på:

Årvågenhed - Kriger - Agerbruger - Flid
(vagt­som (jernklædt (Le) (Bien)
trane) arm)

Rytterbønders gårde skulle være mindst 8 tdr. hartkorn, de var fritaget for land­gilde, ægt og særligt arbejde, men skulle til gengæld stille en rytter og hest. En ordning, som startede 1670 og først ophævet 1774.

Da Jørgen Qvistgaard i 1779 blev ud­nævnt til cancelliråd, og da hans svoger Jo­han Thomas Neergaard til Basnæs og hans søskende­barn Niels Jørgensen til Svanholm og Overberg i 1780 blev adlede, skal Qvist­gaard efter sigende være blevet opfordret til også at lade sig adle – mod at indbetale en større sum penge, hvortil han skal have sva­ret: „Jeg er pinedød ikke blevet gal, jeg har minsæl andet at bruge mine Penge til“, hvilket mange år senere viste sig at være rigtigt, – den sidste ejendom her på egnen af det en gang så store gods var som foran­nævnt Slang­rupgaard, som hans søn Mor­ten overtog. Morten havde 7 børn, ejen­dommeligt nok blev af disse kun to gifte, 5 levede i ugift stand, og efter Mortens død overgik gården til dennes 2 ældste børn, Jørgen og Lise. Med disse to søskende er vi ligesom rykket ind i – om ikke nutiden, så – en tid, så nær op af min tid. Jeg har megen viden direkte fra mennesker, som stod dette særprægede søskende­par nær, om det så var som slægt, som venner eller i deres tjeneste. – Godt, Slang­rupgården havde de 12 fæste­huse, da nedgangstiderne kom for dansk landbrug sidst i 80'erne og 90'erne, og Jør-

Slægten Qvistgaards våben. Våbnets øverste del er lanser (hentyder til, at det var en gammel rytterbonds­slægt).

gen Qvistgaards landbrug var meget beske­dent drevet, og gæstfriheden og hjælpsom­heden uhyre stor, så hvert år solgtes der et fæstehus, og hvert år blev så terminen klar­et endnu en gang. – „Jeg betaler ikke Kø­erne for at malke“, sagde Jørgen Qvist­gaard spøgefuldt, når det kneb med mæl­ken. Man næsten bar køerne ud af stalden om foråret – så afkræftede var de – men det saftige forårsgræs hjalp på dem, og der kom igen mere mælk i jungerne. Der skulle også sættes megen mælk op til fløde til jordbær med fløde, når den store strøm af gæster fra nær og fjern indfandt sig. I vinterhalvåret var der ofte ikke mælk mere end til hus-

holdningen og gårdens 30–40 katte. Slangerupgaarden havde sit eget mejeri og holdt mejerske.

Der går endnu ry af livet på denne gård i gamle dage blandt egnens ældre slægter (selv om de vel nu kun er få, der lever fra den gang). Om det herskabelige og gæstfrie hus, der blev ført hos disse to søskende helt op til deres gamle dage, fortælles hvordan gæsterne strømmede til. Unge tog andre unge med og hilste ved ankomsten: „Goddag, Onkel, goddag Tante“ og forklarede, at de var den og den, hvortil værtsfolkene svarede: „Kom bare indenfor og ha’ det lige saa godt som os andre“. Ofte i højsæsonen var der så mange, at Lise Qvistgaard selv måtte have sin seng i fadeburet og gå baglæns derind, når det var sengetid. Vi sagde

Jørgen og Lise Qvistgaard foran havedøren med et lille selskab af deres utallige sommergæster.

undertiden i mit hjem, når gæsternes strøm blev lidt tæt – „I er velkomne, men gaa baglæns til Sengs i Fadeburet ligesom Frøken Qvistgaard, det vil vi nu alligevel ikke“.

Der gik også ry af deres store høstgilder på Slangerupgård, hvor enhver kunne komme med, som blot havde ydet een høstdag. Der var koner, der gik derned en enkelt dag, for så derved at opnå denne festdag for sig og sine. Arbejderne måtte ved denne lejlighed selv medbringe dyb og flad tallerken samt kniv, ske og gaffel. Der blev hvert år til dette gilde slagtet en ko – godt den havde sommeren bag sig, ellers var suppen blevet noget „vandet“. – Der blev kogt suppe og spist med stor appetit, senere på aftenen blev der båret store baljer rundt med smørrebrød – rigeligt til alle – æbleskiver bagt af en hel sæk mel og så gik det med punch og skålsange, først og sidst for det afholdte herskab. Musik og dans var der på

loen – festligt pyntet med korn og blomster – til den lyse morgen. Mange Ringsted-borgere deltog og slægten fra København, unge officerer i fine uniformer. Jeg talte undertiden for år tilbage med gamle kvinder, som havde haft deres barndom i Slangerup, og de fortalte om, hvordan de som store skolepiger havde oplevet at svinge sig i dansen med en ung officer – og var endnu, 60–70 år efter, ganske betaget deraf. – Min far – søn fra nabogården – og nær beslægtet – var naturligvis også med, og en høstgildeaften, da han som lille dreng gik efter lyset i den oplyste lo – uden at ænse møddingepølen, som var midt i gården, og derfor gik lige ud i den og blev i sidste øjeblik red-

Der køres til malkning. Selv om besætningen ikke var så ydende, blev der både holdt mejerske, mejerielev (det er de to på bukken) samt flere malkekoner; de sidder på bagsædet.

det. – Ja, var den lille Emil druknet den høstaften i Qvistgaards mødding, så var denne beretning aldrig blevet skrevet. Sådanne små hændelser få store følger. Forresten ved jeg da ikke, om det er en lille hændelse at drukne i en møddingepøl!

I den gamle mejerilænge havde der oprindelig været et vindue på siden bort fra gården. Dette vindue var nu muret til, forklaringen var vist, at Jørgen Qvistgaard i sine yngre år havde samtalt med en sød ung pige – værelsets indehaver – ved det åbne vindue; *det* skulle søsteren Lise ikke have noget af, og trods broderens efterhånden høje alder og mange opfordringer af værelsets skiftende beboere om påny at få indsat et vindue, sagde frøkenen „Nej“. Lise passede stadig på broderens dyd.

Vi ser tilbage og går over til enkesædet i Haraldsted, hvor Morten Qvistgaards søster, præstekonen Lucie Fischer fra Bring-

Den gamle mejerilænge. På længens bagside var det tilmurede vindue.

strup, nu bor med lille Hanne. På Søgård sidder Line Motzfeldt som enke med Peter og Ludvig Emil. Der er altid nær samkvem mellem familierne. *Søen*, sådan har vi fra

Søen. En hel verden for slægterne ved „Haraldsted sø“.

de kanter, også den gang, blot sagt, ikke Haraldsted sø eller Langesø, nej, bare søen, ligesom man siger haven, noget der er. Søen gav megen glæde, der roede man, der badede man, og i frostvintre skovede man brænde hjem fra Vrangeskov på skovslæder. Også mellem de unge på gårdene samt Hanne fra enkesædet var livligt samkvem, og så blev den 23-årige Peter og den 17-årige Hanne forlovede; da hendes mor døde i marts 1832, blev det bestemt, at de unge snart skulle holde bryllup. Den store gamle egekiste – som havde gjort rejsen Vibygaard – Bringstrup – Haraldsted, blev nu påny udnevnt til brudeudstyrs kiste og pakket med Hannes udstyr og sejlet over søen til hendes fremtidige hjem på Søgård. 2. juledag 1832 blev det unge par viet i Sct. Bendts kirke, og nu var der så – foruden den på det tidspunkt 42 år gamle madam Motzfeldt – en 17-årig barnekone. Hvordan mon det er

gået? Ejendommeligt nok er det på folketællingslisten året 1834 at se Hanne opført som 21 år, måske er forklaringen, at der er „lagt“ et par år til for respekten over for de to piger Trine Kristensdatter 20 år og Ane Marie Olsdatter 18 år; den unge kone ønskede at være den ældste. I 1835 fik det unge par en lille dreng – Søren Vilhelm – ikke længe efter begyndte den unge mor at skrante for den 17. februar 1837 at dø af en håbløs tuberkulose, så helt ung og kun efter godt 4 års ægteskab. Før sin død bad hun sin mand – dersom han ville giftes påny – da ikke at vælge hendes kusine, Lise Qvistgaard fra Slangerupgård, da hun frygtede, hun måske ikke ville forstå sig på opdragelsen af deres lille Søren. – Peter Motzfeldt giftede sig aldrig igen – sad på Søgaard

Jagtselskab. Pastor Salicats søn fra Haraldsted er „den våde“ skytte. Malet af P. Raadsig omk. 1850.

Peter Motzfeldt, allerede efter 4 års ægteskab enkemand og forblev således i 53 år.

Søren Motzfeldt med sine 2 drenge, Emil født 4/6 1870, Johannes født 19/6 1866.

Den unge Margrethe Johansdatter, datter fra Vejgaarden i Taastrup.

som enkemand i 53 år; mange hjem med giftefærdige døtre ønskede meget den kønne unge enkemand som svigersøn, og jeg ved, at han som ældre kunne fortælle morsomme træk derom, bl.a. da han som gæst blev budt sukker og fløde af en ung datter, som i al sin forvirring tabte begge dele af frygt for ikke at tage sig bedst mulig ud. Så var der da på gården Line – enke efter mandens død i 1816, sønnen Peter – ung enkemand – og den lille Søren. Ofte taler man i dag om børns første leveår og det præg, karaktermæssigt, de opnår derved. Søren voksede – trods den lidt halvtriste barndom – op til en dygtig, glad og virksom mand. Faderen – den unge enkemand – som var en ivrig jæger – var meget velset ved alle større jagter, ja, interessen for jagten holdt

sig så absolut, at han kort før sin død, 81 år gammel, blev kørt over til Qvistgaards skov, hvor han skød en ræv; den blev så også hans sidste. – At skyde sin *første* ræv er alle jægers stolthed, *her* den sidste..

Peter Motzfeldt henlevede hele sit liv på fødehjemmet. Moderen, Andrea Telline døde i 1851 – kort efter at „den nye“ kirkegård – den nuværende ved Køgevej – var taget i brug, hvorfor hendes grav er i den yderste række – nord-syd – ved Køgevejslågen. Søren fik en glad og ung hustru i 1865, og der blev igen familieliv på den gamle gård. Søren Motzfeldt elskede sine små drenge, Johannes, født i 1866 og Emil, født i 1870.

Dersom ikke mine læsere allerede nu er blevet trætte af al denne slægtshistorie, vil

de måske spørge: „Ja, men hvad med Peters yngste bror Ludvig Emil, som kun var 4 år, da faderen druknede i Ringsted å?“ – Hør så her! Allerede om hans fødsel og dåb har faderen gjort notater. Som det meget ofte var brugt i de tider, blev han allerede 2 dage efter sin fødsel, 5. december 1812, hjemmedøbt, idet barnets onkel, sognepræsten i Jystrup, Johan Teilmann, er hidkaldt og foretager hjemmedåb. – Så ofte fandt der hjemmedåb sted i de tider, var børnene svagelige eller stødte der sygdom til, var afstanden for at få fat på læge både lang og trang, man var aldrig rolig, før det lille barn var døbt. Den gamle hilsen, hvormed i de tider faderen afleverede dåbsbarnet til gudmoderen: „Jeg giver dig her en lille

Søndags-kaffebord. Lærer Lund i Taastrup med hustru, født Teilmann, fra Jystrup samt unge og ældre i slægten.

Hedning, giv mig det tilbage kristent“ var en dyb alvorlig erkendelse. – Vi ser, at den lille Ludvig Emils dåb om julen bliver publiceret her i Sct. Bendts kirke, og allerede der støder vi på navne i fadderlisten, som pastor Fischer, Bringstrup – senere broderens svigerfar, Morten Qvistgaard, Slangstrup, og husjomfruen Jørgine Johanne Nordstrøm, som var fulgt med barnets moder fra Tølløse præstegård. Drengen blev båret af sin 83-årige farmor Madam Motzfeldt fra Hestemøllen – hende som 7 år senere så letsindigt forkølede sig på grund af tynde klæder spec. bomuldsstrømper. – Ejendommeligt er en bemærkning i kirkebogen ved denne dåbs indførelse: „Hr. Motzfeldt har Friheds Pads, at hans Dreng-Børn ikke indføres i Rullerne“. Måske drenge ellers allerede ved fødslen eller dåben blev indført i rullerne – militærpapir. – Ludvig Emil førte en ret så omtumlet livsførelse, al-

lerede i 1838 gifter han sig med en kun 16 år gammel datter fra Vejgaard i Taastrup sogn ved Merløse, Margrethe Johansdatter.

Hendes slægt lever endnu på egnen derude, og ved deres store venlighed kan her indsættes et billede af Margrethes far den gamle sognefoged i Taastrup Johan Nielsen. Fra 1817 havde Ludvig Emils moster Mette og dennes mand – forøvrigt hendes fætter – Johan Christian Teilmann været præstefolk i Taastrup; derved også den nære tilknytning til egnen derude. – Om dette gamle præstepars godgørenhed får jeg lyst at fortælle følgende; det er jo også egnshistorie.

Omhandlede præstepar var meget godgørende. Hver dag kunne sognets fattige møde med deres spande og hente al den mælk, som man ikke selv brugte i husholdningen. Da der var mange køer, var det ikke så lidt, der blev givet bort på denne måde. Hvert

år købte præsten to træer i skoven, som han lod fælde og flække til brænde, og som blev udbragt til sognets fattige. Men da dette var gået i så mange år, at det ikke mere blev anset for en gave, hændte det et efterår, at vejret var så regnfuldt, at skovvejen var umulig at køre brændet på. Herover blev de, som hidtil havde fået brænde, utålmodige og lagde sag an imod præsten, som måtte møde for herredsfogeden i Holbæk, overfor hvem den gamle præst beklagede, at han ikke som hidtil havde kunnet bringe brændet, da vejene var ufremkommelige. Herredsfogeden pålagde ham nu alvorligt at sørge for så snart som muligt at besørge brændslet ud, hvad præsten lovede, men gjorde nu til herredsfogedens forbavselse den bemærkning, at det dog var en frivillig sag, da brændet var en gave til de fattige, for at de ikke ved vintertide skulle behøve at gå selv og samle brænde i skoven. Dette

Margrethes far, den gamle sognefoged Johan Nielsen, Vejgaard.

Pastor Johan Christian Teilmann, Taastrup, hans gode gerninger var næsten ved at blive misbrugt.

forandrede sagen således, at herredsfogeden nu gav klagerne en ordentlig røffel og bad dem give pastor Teilmann en alvorlig undskyldning og så gå hjem og skamme sig. Der blev også hvert år lagt langt flere kartofler, end man selv havde brug for, for at sognets fattige i løbet af vinteren, når deres egen produktion af kartofler var opbrugt, kunne komme og blive forsynet fra præstegården.

Margrethe havde fine skudsmål ved sin konfirmation, lydende: „Udmærket god af Kundskaber og Opførsel“ og fulgte trolig sin urolige ægtefælle i op- og nedgangstider. Ved brylluppet kaldes han „Hjulmand af Udstrup“, senere arvefæster i Fjenneslev, en tid jordbruger i Sverige, boelsmand på Sabroe Mark ved Hinnerup i Jylland og endelig mange bopæle i København. Præsten i Sabroe skriver ved afrejsen „1 år i Sognet, godt Forhold“, men i slægten ved vi, at de i Sabroetiden var *så fattige*, at de måtte samle tørrede kokasser på marken for at bruge disse som brændsel. – I 1849 ved det yngste barns fødsel betegnes han som snedkersvend, og så glider han i årene 1856–57 ud af vejviseren, og det forklares derved, at han i de år opholdt sig i Paris for der at lære den lige nyopståede kunst at fotografere. – Han lærer det til virkelig stor dygtighed, og næste gang vi støder på familien, er han Photograph med atelier Frederiksberggade 13. Han har annonce i Berlingske Tidende 20/1 1857 med oplysning om at være elev af Belloc, Paris. – Belloc (1815–70) underviste i Paris i fotografiering. Nu går der ham en strålende tid i møde, han flytter til større forretninger, Bredgade 4, senest Vimmelskaftet 38. – Også de gamle venner og kendinge fra Ringsted skal ind til Ludvig Motzfeldt for at blive fotograferet. Jeg har ofte – på helt gamle billeder fra den tid – fine og klare –

Ludvig Emil Motzfeldt. Dette billede stammer fra tiden efter ophold i Paris 1856–57. Det kan næsten ses.

på bagsiden set stemplet med Motzfeldt-navnet og – oftest Bredgade 4. Han regnes for en af Danmarks første egentlige fotografer. – Den lille pige, som blev født i 1849, voksede op og blev en meget stor skønhed. Regnedes for en af Københavns kønneste piger, opvartet og feteret – så hurtigt kan alt forandres, når velstand kommer (jfr. da forældrene fyrede med tørre kokasser).

En dag kom en bankier Jønson eller Johnson fra Boston op i atelieret, hvor han traf Ludovica. Han blev straks forelsket, men da han friede, forlangte Ludvig Motz-

feldt, at han skulle på et års prøvetid. Da året var omme, indfandt frieren sig påny, og han ægtede den smukke pige. Siden opgav Ludvig Motzfeldt sin blomstrende forretning, og han og hans familie rejste over til det unge par i Amerika. En årrække kom der breve, dels til familien Johansen i Merløse, dels til Ludvig Motzfeldts slægt, især følte han sig stærkt knyttet til Qvistgaardene på Slangerupgården. En dag hørte brevene op, og Ludvig Motzfeldt og hans familie danner nu en forsvunden gren af min slægt. I mange år huskedes den kønne fotografdatter i København, f.eks. kan nævnes, da min far mange år efter, som dreng, var patient på Kommunehospitalet under

Den smukke fotografdatter Ludovica Motzfeldt. Parat til en tur gennem Strøget.

den da kendte Chirurk, Professor Carl Studsgaard, blev samme professor ganske betaget ved at møde navnet Motzfeldt hos en lille patient, og måtte nævne og mindes den kønne Ludovica, som han og hans jævnaldrende i deres unge dage havde været så betaget af.

Undertiden kan livet selv være mere omkifteligt og mere farverigt end nogen skreven roman.

Vi nærmer os det nye århundrede, 1890 dør Peter Motzfeldt, Søgaard, 81 år gammel. Det var en stormfuld oktoberdag, han blev kørt bort fra Søgaard, hvor han havde boet hele sit liv. Da ligtoget nåede vejen – Alleen eller Strædet kaldet – fra Benløse

Bankieren fra Boston, som fandt sin brud i København og tog både hende og hendes familie med til Amerika.

Runding til Ringsted – var i efterårsstormen et af de store gamle allé-træer styrtet tværs over vejen. Dette medførte store og besværlige forsinkelser for jordefærden.

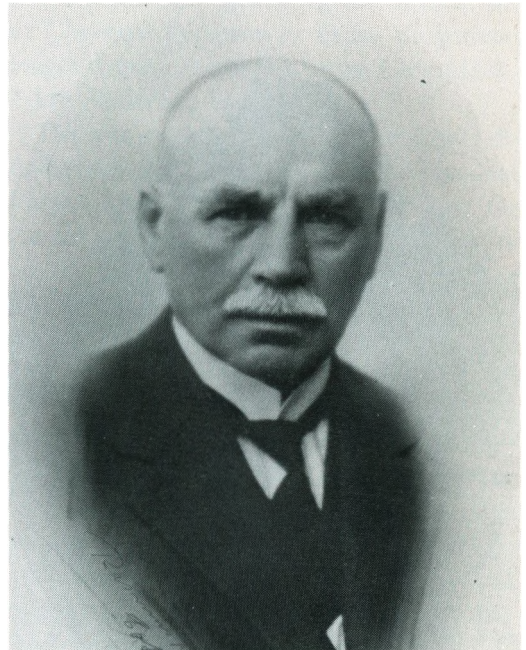
Søgaard var overdraget til sønnen Søren, og i nogle år havde den gamle Peter Motzfeldt levet der som aftægtsmand meget opfyldt – foruden af sin jagt – af sine to sønnesønners ve og vel. Den gamle mand døde mæt af dage, og hans svigerdatter (min bedstemor) talte ofte om hans sidste dage, og hvor rolig han gik døden i møde og flere gange sagde: „Prøv, Marie, at se, om mine Ben er begyndt at hæve, saa det snart er forbi“.

1895 døde gamle Jørgen Qvistgaard på Slangerupgaarden, som blev solgt til den unge dygtige landbrugskandidat, Hans Madsen, og „Frøkenen“ – Lise Qvistgaard – måtte bryde op fra barndomshjemmet, der hvor hun havde levet hele sit liv – nu over 80 år gammel fik hun ophold hos en niece og hendes mand – pastor Ravns – i Grundet præstegård. – Sommeren 1901 døde frøken Qvistgaard, og et helt langt slægtsregister på Ringsted-egnen sluttede. Alle de gamle slægter, som jeg har kendt, og som havde kendt og hørt til på „Gaardene ved Haraldsted Sø“, måtte altid berømme det glade, gæstfrie og muntre liv; undertiden spurgte jeg dem som ung: „Var det altid Sommer, Krokpartier, Sejlture, Høstgilder m.v.“, naturligvis var *der* også hverdage, men de forstod vist som soluret „at tælle de lyse timer“. En mand fortalte mig, at da Jørgen Qvistgaard blev begravet, var der besvær med at få kisten sænket – graven var gravet lidt for smal, – men som manden sagde: „Søren Motzfeldt tog resolut sin Lommekniv og skar Kistebet over, saa den gled ned“ og, tilføjede den pågældende „det var i Grunden saa symbolsk, for det var en hel Tidsalder for Slægterne ved

Alle bliver vi ældre. Den unge Peter Motzfeldt er nu 80.

Proprietær Hans Madsen, Slangerupgaardens ejer efter slægten Qvistgaard.

Haraldsted Sø, som da var ved at være slut“.

Proprietær Madsen byggede kort efter købet den smukke hvide hovedbygning, som lå der indtil den for et par år siden afløstes af den måske endnu smukkere hovedbygning opført af gårdens nuværende ejer, fabrikant Stryhn, Roskilde.

Madsen ejede Slangerupgården til kort før 1. verdenskrig, da han tiltrådte den betydningsfulde post som leder af Statens gårde ved Hillerød. Samme Madsen var i sin tid en højt værdsat formand for Ringsted Landboforening samt udtaget som vurderings- og taksationsmand, da Ringsted klostres fæstegods i 1912–13 blev vurderet med eventuelt salg for øje. Ægteparrets eneste datter, Tove, gift Riemann, lever vist endnu som en gammel dame i København.

Pengeskiftegaarden i Benløse sogn.

Så rykker vi *næsten* op mod min tid. 1895 kom far – Emil Motzfeldt – yngste søn fra Søgaard til Pengeskiftegaard, og i 1896 holdt han og mor bryllup. Min mor havde i 4 år været i huset hos Qvistgaards, og nabosønnen Emil Motzfeldt havde længe sværmet for hende. Når der var ungdomsgilder rundt om på gårdene – og der blev foreslået at invitere den unge Motzfeldt, sagde mor altid, at skulle den vigtigere med, kom hun ikke, så blev den indbydelse opgivet, for mor var alt for morsom og fornøjelig til at kunne undværes. Når bedstefar og far kom til Slangerupgård på søndagsformiddagsvisit – især i den periode, hvor far fra ophold på Lyngby Landbrugsskole var hjemme på besøg, begyndte mor alligevel at vende sin hu lidt mere mod vigtigstiperen, og før hun gik ind for at hilse, kneb hun sig i kinderne for at virke rødmosset (det var før, man lagde teint) ja, og så for at gøre en lang historie kort, den 27. ok-

Johannes Motzfeldt, ældste søn fra Søgaard, vier sin bror Emil og dennes viv 27/10 1896 i Benløse kirke.

Emil Motzfeldt og hans hustru. Nygifte i 1896.

tober 1896 viede farbror Johannes dem i Benløse kirke og – som der står i eventyrene – og her passer det – „de levede sammen glade og lykkelige til deres dages ende“.

Nu tegnede alt så lyst og godt for de to gårde, far og søn dyrkede nu de to nabogårde og havde på den måde jorderne helt fra Søgaards enge til Pengeskiftes jorde sluttede „oven for landevejen“ ved de 3 tønder land syd for Holbæk landevej ind mod Hagelbjerggården. I modsætning til Søgaard, som var selveje, var Pengeskiftegaard en af Ringsted klostres 57 fæstegårde, i flere sogne var alle gårdene fæste. Før min fars tid på Pengeskiftegaard havde Poul Staun haft denne og endnu tidligere „den gamle dyrlæge“ Poul Stauns far og bror til justitsråden på Englerup. Det gamle dyrlægested, siger vi ældre endnu om Nørregade nr. 41, og her boede altså dyrlæge Staun, drev gården i Benløse og flyttede sine sidste år ud til sønnen. 1870–71 byggede dyrlæge Staun det stuehus derude, som med ganske få ændringer er den endnu virkelig herskabelig bolig. De smukke stuer,

de kønne ibenholt-dørhåndtag, vinduer, døre, alt på rette plads. To lokale håndværkere – Jens Hansen og Christian Pedersen, begge Slangerup, stod for byggeriet, de var meget dygtige, og har mange dygtige efterkommere her på egnen, jeg må lige nævne, at Christian Pedersen er farfar til arkivets meget dygtige medarbejder og fotograf, fru Edith Andersen, Søndergade.

Det var en kold vinterdag år 1900, distriktslæge Dreyer og jordemoder, madam Larsen hjalp mig til verden. 27 dage før var det nye århundrede ringet ind, også fra Sct. Bendt havde klokkerne lydt. Glæden hos mine forældre efter næsten 4 års ægteskab at få en lille pige var stor, men ingen var lykkeligere end bedstefar. Han som aldrig havde kendt sin mor, den unge præstedatter Hanne, udtalte straks han så mig: „Velkommen til verden, lille Hanne“. Det blev kun så kort, han oplevede sin lille sønedatter, men dog min dåb 25. marts s.å. og julen 1900, hvor der til min ære var pyntet stort juletræ på Søgaard, – de var skuffede, for træet interesserede ikke, der-

imod Peder Steffensen Julius, som jeg hele tiden rakte efter. Bedstefar tog også min barnepige og mig på Gjellerupstur, men vist med også ringe resultat. Hen på foråret 1901 skrantede den ellers så stoute – tilsyneladende raske mand – og efter flere forgæves ophold på københavnske hospitaler sov han ind i sit barndomshjem derude ved søen en høstdag, da de kørte havre ind fra de smukke gyldne marker ned mod Slangerup. Den lokale avis skrev:

„Dødsfald. I Morges er Ejeren af „Søgaard“ ved Ringsted, Proprietær Søren Motzfeldt, afgaaet ved Døden efter i længere Tid at have været haabløs syg. Den afdøde blev 66 år gammel. Proprietær Motzfeldt hørte mindst af alle til de Mænd, som attraaede at spille nogen Rolle i det offentlige Liv paa noget Omraade. Men han var et Pligtmenneske, til hvem Kaldet ikke lød forgæves, naar Forholdene krævede, at han paa dette eller hint Omraade maatte træde frem. Og han vandt da alle ved sin rolige Fremtræden og den Sky for alle Krogveje, som aldrig svigtede. Det konservative Parti i Sorø Amts 1' Valgkreds er bl.a. paa dette Omraade blevet den afdøde Tak skyldig. Personlig var Motzfeldt en Mand af den gamle Skole i bedste Betydning. En Arbejdets Mand, som paa alle Maader skærmede og elskede sin Gerning og sit Hjem, og som stod uforstaaende overfor mange af den ny Tids undertiden mere mærkelige end tiltalende Ejendommeligheder. En i alle Livets Forhold overordentlig rettænkende Mand, hvis Sympati man altid kunne træffe der, hvor den hæderlige og humane Samfundsborgers Sympati bør ligge.“

Jeg må ligesom gøre opmærksom på, at også *da* talte man om den ny tids ejendommeligheder. Der *er* nu intet nyt under solen.

Bedstefars jordefærd fandt sted fra det lige nyindviede Sct. Hans Kapel – nuvæ-

rende bibliotek – vistnok den første begravelse derfra. Sct. Hans Kapel og dets brug behandles langt senere i bogen her. I kapellet talte den afdødes ældste søn Johannes Motzfeldt, sognepræst i Ibsker-Svanneke på Bornholm, og Ringsteds daværende sognepræst pastor Stahlfest-Møller, også mere om disse to personer senere, men her sognepræstens smukke tale, som jeg tror, hans gamle sognebørn (vi er da nogle stykker, som lever endnu) vil være glad ved er med her.

Ligtale ved Proprietær Motzfeldts Baare!

„Kostbar i Herrens Øjne er hans Helliges Død.“ Saaledes udbryder David i den 116. Ps. Han har som han bekender været omspændt af Dødens Ret og fundet Angst og Bedrøvelse for sig. Da erfarede han, at hans Bøn blev kun det ene: Herre, udfri min Sjæl. Alt det jordiske og timelige maatte svinde hen og alt andet blev saa smaat mod dette ene. Men da forstaaer han ogsaa Herrens Glæde over, at det er dyrebart for Gud, naar et Menneske vender sig med Troens Mod, Hjertets Ydmyghed og al Samvittighedens Sandruhed for saaledes at kæmpe Dødens sidste Stund.

Paa det Ord og den Sandhed maatte jeg tænke, hver Gang jeg stod ved denne Mands sidste Sygeleje. Jeg ved med mig selv, at jeg aldrig ret har kunnet forstaa det Ord af David, at de helliges Død er kostbar for Herren, selv om jeg mangan Gang har set hans Naade lyse klart over dem netop i den Stund, han kaldte dem bort herfra. Men jeg forstod det, da jeg saa denne Mand, saa troende og saa besluttet samle sin Sjæls Kraft og holde fast ved, at Døden er dog kun den sidste Fjende, som vi med Gud skal overvinde. Legemlig var han brudt og mærket, men i sin Sjæls faste, inderlige Tro var han ogsaa mærket, mærket

som den, der i Jesu Navn tør bygge paa, at Dødens Braad er brudt, og naar Døden har ført sit sidste Slag imod os, da er dens Magt udtømt. Og det maa visselig være dyrebart for Gud at se et Menneske saaledes rustet, se Aandens Kraft i Tro og Kjærlighed saaledes løfte os ud over Kødets Svaghed og Dødens Gru, saa det kan kendes hans Frelse i Jesus Christus hans barmhjertige tilgivende Naade imod os har ikke været forgæves, men er selve Livets kække frejdige Syn. Jeg har set denne Mand mangen Gang og meget set hen til ham med Ærbødighed. Men jeg har aldrig set ham kraftigere end netop nu, da Sygdom havde lagt ham ned, brudt al hans legemlige Kraft, taget ham ind un-

der sine Smerter og mærket ham til Døden. Da var det, som om alt, hvad han af Hjertet havde levet og ejede Livets Ret til, samlede sig i ham med den Aandens Kraft og Styrke, end ikke Døden kan bryde. Han kunde ikke selv tale derom. Hans Tunge var bundet. Han havde desuden aldrig været en Mand af mange Ord. Han hørte jo den ældre Tid til, da det endnu var en kær og kæk Folkesang her i Danmark „Vi vil os til Guder ej grunde“. Apostlens Formaning om ikke at tragte efter de høje Ting, men tænke om og paa sig selv med Besindighed, var ham ikke fremmed. Der var en naturlig jævnhed i hele hans Tankesæt. Det var ham nok at bevare sit Hjerte i Troens Enfold og gemme til Gud, hvad han ikke selv magtede. Dette kjendtes altsaa og maaske saa utænkt som aldrig før nu paa hans Sy-

Så stille lå sneen over den lille by Ringsted, da det nye århundrede blev ringet ind.

geleje. Hvor var det lyst at træde hen til ham, tale til ham ikke fremmed, men netop det Ord, der tror alt vilde jo eje hans Bevidsthed til det sidste. Det var Bestyrkelse i Troen at knæle ned og bede og føle, at Bønnen i al Enfold ogsaa i den Svaghed, der klæber ved os Mennesker, var Troskabens lyse inderlige Ret mellem ham og hans Hustru. Hvor kan man længes efter at sige det sidste Farvel, trænge til at finde endnu et Ord, der ligesom er Udtryk for al den gensidige forstaaelse, Livet har ejet. Og dog var det ikke saaledes ved denne Mands Leje. Det var saa langt snarere som en Tillid til, at alt hvad der var levet med Sønerne, ikke blødagtigt og ikke saa man søger udenom, men ærligt, fast, ligesaa alvorligt som Livet, det var blevet til en gensidig mandig og tro Forstaaelse, der ikke behøver de mange Ord til at tale for sig. Derfor var det ogsaa, som om Styrken og Kraften paa det sidste var en Fred, en Hjemmets Fred baade i Kærligheden og Tilliden til sine nærmeste i Takken til sin Hustru i Troen paa Vor Herres Naade, der endnu kun ejede Bønnen om Syndernes Forladelse og Sukket efter i Jesu Navn at befale sig i Guds Haand. Det var hans Kraft og Styrke paa det sidste. Under den Bøn fik vi hans sidste trofaste Haandtryk.

Troen paa Herren, Jævnhed i den daglige Færd, Tilliden til Børnene og saa sin Hustrus Kærlighed. Det er, hvad han har levet, og derfra hentede han Kraft til at bøjse sit Hoved ind under Herrens tilgivende Naade, da Dødens Time kom.

Men dyrebar i Herrens Øjne hans Helles Død.

Amen i Jesu Navn! –

Bedstefar blev begravet i samme gravsted som hans bedstemor og hans far; 16 år efter fulgte vi – da var der 6 børnebørn

– hans gode hustru til samme gravplads. –

Men nu er vi nået til – om ikke nutid – så den tid, der skal beskrives videre frem – dog med enkelte tilbageblik for helhedens skyld.

I de sidste 12 år har jeg haft den glæde rundt om at *fortælle* om svundne dage og ledsage mange af disse fortællinger med lysbilleder. Som mine læsere ser af bogens forord var det denne min viden fra et langt liv på denne egn, som ønskes bevaret. Jeg har ikke gjort studier dertil, ikke besøgt arkiver, biblioteker o.l., enhver, som ønsker et bestemt emne uddybet, kan ty til sådanne hjælpe-kilder, her kun – efter indledning om slægtens gang til vi når 1900 – sådan lidt løst og fast, eller som bogens titel siger: „Erindringer set gennem gadespejlet“.

Det er godt at være født på landet. Det var måske især i gamle dage godt at være landmandsbarn – om det var en mindre eller større gård, betød mindre, men *denne* verden med folkene, dyrene, de skiftende årstider, alt dette som dannede en hel verden. Jeg må nu i det kommende bede mine læsere om to ting: Undskyld at jeg må benytte jeg-formen og uvilkaarligt komme til at tale meget om min egen lille verden og dernæst overbærenhed, om jeg – i beretning om mennesker, tider, sæder og skikke – kan komme til ligesom at træde „nogen for nær“ eller glemme andre, tro mig, jeg går til arbejdet med alvor – og en del humor, – men prøver på at huske ordene på den gamle gravsten på Sct. Hans kirkegård „aldrig at friste nogen til tårer“.

Omkring 1967 hjalp jeg – under lokalhistorikeren, musiker Lauritz Hansens sygdom – med at forevise nogle af hans lysbilleder, og ved den anledning fik jeg ligesom lyst til at gå lidt videre med at fortælle.

Gennem årene har jeg haft den glæde mange gange og mange forskellige steder at

fortælle om minder fra denne egn. Jeg har intet skriftligt og har aldrig lavet manuskript, men det meste, som jeg har fortalt ved Lokalhistorisk Arkivs møderække er optaget på bånd, disse bånd er i kopi i min besiddelse, og på de følgende sider vil jeg lade disse optagelser være med til at fortælle; dog må jeg tilføje, at derved kan der opstå nogle gentagelser fra indlæg til indlæg, men sådan måtte det blive, når hvert møde ligesom skulle stå alene.

Så vidt. Mange hændelser, slægter og minder er nu passeret revy; dog kan beretningen om slægten ikke slutte sådan, men vi må ligesom gå en tur gennem det midtsjællandske. – Først, hvorfor den titel på bogen: Erindringer set gennem gadespejlet. Jo, ser De, min kære farmor – bedstemor sagde man i min tid, forresten lidt besværligt, når man, som forhåbentlig de fleste, havde 2 af dem, da at skelne dem fra hinanden i omtale; her er det „Bedstemor i Lejligheden“, og det var netop der hos hende – Torvet nr. 2 – der var et gadespejl; hvilken oplevelse for en lille pige at sidde ved det gadespejl, langt kunne man se, helt langt ud ad Nørregade, hestekøretøjerne kendte man og fik øje på i gadespejlet, f.eks. dersom vognen hjemme fra kom for at hente én hjem. Der var ingen trafik på gaderne, jeg kunne – når jeg var træt af gadespejlet, løbe en tur ned på Torvet med sjippetov eller bold og ganske fredeligt løbe rundt på det store torv, ja, naturligvis ikke på markedsdage, da var der trængsel. Jeg blev sendt over til bagermester Sarups butik for at købe for 10 øre Lyngby-tvebakker – disse tvebakkers forbindelse med Lyngby er mig stadig en gåde, men lækre var de, som alt fra Sarups fine butik. Ofte skulle jeg også have 1/2 surbrød, for på hjemturen at skulle indenfor hos viktualiehandler Lynghøj for at købe

„Bedstemor i lejligheden“. Således benævnte jeg min farmor – havde nemlig også en mormor. – Dette er Marie Motzfeldt.

for 5 øre afskåret rullepølse og for 5 øre salt kød, undertiden, dersom bedstemor og jeg skulle have torsk til middag, da for 2 øre fiskesennep; til det indkøb medbragte jeg en kop. Der var så friskt i Lynghøjs forretning (nuværende Brillehusets butik, men dengang indgang i porten), store smørdritler, hvorfra blev skivet op og afvejet til kunden, ikke som nu indpakket smør. Det var billige indkøb, men indtægterne svarede dertil. Hørt med nutidsøre fatter ingen de priser, bedstemors smukke 3-værelses lejlighed kostede 250 kr. om året i leje. Lige fra bedstefars død i 1901 og til efter min konfirmation boede bedstemor her, og jeg havde næsten hjem nr. 2 der. Der blev jeg pyntet, når jeg skulle på danseskole, der overnattede jeg, når jeg skulle til børnebatter, og der var jeg – efter at være begyndt skolegang her i Ringsted – i middagspausen. Bedstemor tog sig meget af min videre udvikling, f.eks. husker jeg gentagne besøg i

Dagmarasylet, for – som bedstemor sagde: „Vi går om til Asylmor, frøken Sørensen, og spørger, om de små børn må synge for dig“, hvilket skete til udelt glæde for os alle, eller på besøg hos fru Draminsky, Sct. Bendts-gade nr. 6, for at jeg – efter bedstemors plan – burde se et større og smukt købstads-hjem. Jeg må dog tilføje, at bedstemor kendte både Asylmor og fru Draminsky. – Ofte var bedstemor bortrejst i lange perio-der, fast hver sommer fra 18. juni til efter hendes fødselsdag 25. august, da besøgte den rejselystne dame sin ældste søn Johan-nes fra Søgaard, som fra 1900 var sogne-præst på Bornholm – Ibsker-Svanneke; men så i 1910 kom bedstemor ikke hjem, jeg savnede hende meget, især da jeg det år be-gyndte i 1. mellem efter sommerferien, men farbror Johannes blev ved at bede bedstemor forlænge ferien, – måske en følelse af svaghed og ængstelse for sit helbred, for den 9. november, Alle Helgens søndag, sank den ellers så tilsyneladende stærke og ro-buste mand om midt under sin prædiken. Nåede at meddele, at han følte sig syg, måt-te afbryde, men nåede at lyse velsignelsen og bede Fader Vor; det blev hans sidste ord her på jord, for han kom aldrig mere til be-vidsthed og døde 2 dage efter fra hustru og 5 børn, den yngste var kun 2 år. Da var det godt, at vores virksomme og meget tapre bedstemor ikke var rejst hjem. Også for hende var dette dødsfald af hendes kære ældste dreng, kun 44 år gammel, et hårdt slag og en meget stor sorg, men som en god ven af familien engang sagde: „Gamle fru Motzfeldt kunne bøjes, men hun knækkede aldrig“.

Bedstemor tog fat og hjalp sin sviger-datter helt utroligt. Også pudsige træk fra den tid forklarer noget om bedstemors un-dertiden for hastige gøremål. Der kom frem-me præster, da embedet var ubesat, og en

Ingeborg Motzfeldt, svigerdatter fra Søgaard.

søndag, da provst Pedersen fra Øster Ma-rie havde gudstjenesten i Ibsker og derfor skulle spise middag i præstegården, havde bedstemor om lørdagen slagtet 4 kyllinger – mente hun – det var imidlertid børnenes ældgamle „dværghøns“; at „kyllingerne“ ikke var særlig møre siger sig selv. Børnene søgte længe efter deres dværghøns, men bedstemor, som altid fandt udvej, forkla-rede, „at de Høns var vist taget af Ræven, da de var løbet over i Præsteskoven“.

Der blev holdt auktion, også mange af de kønne gamle ting fra Søgaard blev, i op-bruddets forvirring solgt, men det var jo kun døde ting, og min rare tante Ingeborg flyttede til Sorø med sine børn, dels for at være sin mands slægt nær, dels for at få

sine tre sønner til at blive elever på Sorø Akademi, hvor også deres far havde gået. Ved deres tagen bolig så nær ved mit hjem, fik jeg enebarn næsten en søskendeflok – noget jeg er taknemmelig for den dag i dag. At følge disse børn er ikke stedet her, men den yngste, Ulrik, som også havde mange venner her på egnen og som fik et ret så usædvanligt liv, synes jeg, jeg må fortælle lidt om.

Sorødrengen blev regimentschef i The Black Watch.

Ulrik Motzfeldt var kun to år, da hans far døde, og 4 år gammel flyttede han med sin mor og søskende til Sorø, hvor de kom til at bo Priorgade 3. Han fik et godt og dygtigt menneskeliv, rigt på store oplevelser før hans død i 1967 – kun 59 år gammel. Lidt hurtigt over barneårene, skolegang først hos Anette Kaysen, derefter Sorø Akademi, og i få år yngste mand i Sorø Bank. Allerede sidst i tyverne rejste både han og hans 6 år ældre bror til Canada, blev canadiske statsborgere, og da krigen kom, blev Ulrik Motzfeldt inulletteret i det berømte skotsk-canadiske regiment, The Black Watch, hvor han i 1940 udnævntes til løjtnant. Dette regiment var altid i forreste linie under krigen i Europa, og det havde den største tabsliste af alle canadiske regimenter. På grund af det store mandefald blandt officererne – og vel også på grund af kvalifikationer – blev Motzfeldt ret hurtigt oberst og regimentschef. Det er, så vidt man ved, første gang, at en mand, der ikke er af skotsk herkomst, er blevet chef for de berømte krigere, som almindeligvis bærer kilt. I Skotland blev man også forbavset, og en skotsk officer bestred ligefrem, at det kunne lade sig gøre. Da de opdagede, at det var rigtigt, tog de konsekvensen og lavede en kilt, hvor de danske farver var indvævet. Ulrik Motzfeldt var

Sorødrengen Ulrik Motzfeldt, som blev regimentschef i The Black Watch.

i aktiv krigstjeneste i 6 år, og han og hans regiment var naturligvis med ved invasionen i 1944. Nogen tid efter landgangen blev han hårdt såret og lå på lazaret i 4 måneder, senere ved krigens slutning blev han såret i armen.

Da han lå på hospital i London med armen i gips, og krigen var ved at være slut, besluttede han at tage til København for at besøge sin mor. Det var imidlertid ikke let at komme til Danmark et par dage efter befrielsen, selv om han var oberst i The Black Watch. Motzfeldt tabte imidlertid ikke modet, men gik til generalstabschefen, der var hans gode ven, og de aftalte så, at han fik et brev med, hvorpå der stod, at han var udsendt i en særlig mis-

sion og ikke måtte udspørges. I en bombe-maskine fra Osnabrück kom han så til Danmark, og da de fløj over Sorø og Ringsted, lod han maskinen gå lavt for at kunne udpege sin hjemstavn for sine ledsagere. – Da de kom til København, fik Ulrik og hans ledsagere en festlig modtagelse. Det var kun et par dage siden, at befrielsen var kommet, og Montgomery havde ikke været her endnu, så de blev en smule fejret. Han fik kun 24 timer i København, for bombemaskinen skulle tilbage, men for hans mor, der ikke havde set sin dreng siden 1929 og været meget ængstelig, for både ham og broderen, blev det et vidunderligt besøg. Begge brødre vendte efter krigen glade og taknemmelige tilbage til deres nye land – Canada.

Så begyndte ferierejserne til Danmark, især for Ulriks vedkommende. År efter år kom han og hans rare canadiske hustru, Louise f. Fraser, på besøg i det gamle land og altid til Ringsted, ja, et år var de her 3 gange bl.a. i 1963 for at fejre dansk jul hos mig og besøge gamle Sorø-venner. Han besøgte også ofte sin gamle skole, Sorø Akademi, fik lov til at fortælle for eleverne og være med til lovsang, et år fik han en lovsangsbog forærende at tage med hjem til Canada.

Efteråret 1966 var han og hans kone også i Danmark; de plejede ellers næsten altid at komme i juni, men de måtte ligesom engang også opleve Danmark med efterårets farver. De var her i Ringsted og bagefter var jeg en uges tid deres gæst, og vi boede godt og hyggeligt i det skønneste efterårsvejr. Hvor min lange fætter – han var næsten 2 meter – kunne spise dansk mad. Jeg var lige ved at være lidt flov, men heldigvis var der altid mad i mængder. – At vi også

i den ferie i TV oplevede og overværede tronfølgeren og prins Henriks forlovelse 5. oktober var jo yderligere et dansk islæt.

Det blev deres sidste Danmarksrejse; hvor er det dog godt, man aldrig kender sligt forud. De var så glade for de dage og vinkede så glade farvel. Næste år – d. 30. juni 1967 – blev de begge dræbt ved en automobilulykke på vej til en vens begravelse.

Jeg fik budskabet derom hos pastor Fledelius, til hvem der var ringet fra ambassaden i Montreal; så hensynsfuldt – de ville ikke, at jeg skulle modtage det budskab pr. telegram, men hos venner og på mit eget sprog.

Så vemodigt, at Ulrik, som slap gennem den lange krigs svære år med et så glad og taknemmeligt sind – alligevel skulle få en voldelig død; godt de to, som var barnløse og så meget for hinanden, fik lov at gå bort sammen. Hans eftermæle i hans nye hjemland var meget smukt, og efter, at de mange år er gået, ved jeg, at der i The Church of St. Andrew and St. Paul i Montreal, til hvis menighed de var stærkt knyttet, sættes blomster til deres minde ved påsketid. Hvert år får jeg påskens kirkeblad derfra og læser blandt mange navne også „In Memoriam colonel and Mrs. Motzfeldt“. En særlig tilknytning til denne kirke kom også af, at oberst Motzfeldts feltpræst R. J. Berlis i en lang årrække efter krigen var sogneprest der.

Ulrik Motzfeldt var den yngste i slægten i min generation, han var altid en god og kærlig dreng, en dansk mand, en modig soldat og en god borger i sit nye land.

Med disse par ord om „min lille fætter“ vil jeg så slutte afsnittet om slægten. – Bogen skal jo ikke være en hel stamtavle.

En tur til og gennem byen omkring 1908-09

Mange tilflyttere og mange yngre generationer i denne by har ofte spurgt mig om, hvordan Ringsted så ud i min barndom. Jeg vil nu her i det følgende ved ord og billeder prøve på at give et svar. – Skal vi tage en tur „til Ringst“ (sådan udtaltes Ringsted i det midtsjællandske mål), vi kan bestemme os til en lørdag formiddag. Jeg – som endnu gik i landsbyskolen hveranden dag – skulle ikke i skole i dag, så jeg kører med. Vi kører i enspændervogn og med det gamle føløg forspændt; når vi ikke – som oftest – ta’r den lille lette ponnyvogn, men den mere ubekvemme fjedervogn, er grunden den, at vi ta’r en slump med til mølle, møllen – desværre for mange år siden nedbrændt – lå på Holbækvej, vi drejer altså ind, kører frem under møllen og siger, at vi på hjemvejen henter det maledte, fortsætter så mod Benløse Runding; der er godt med skærver lagt på landevejen, men man må blive derude, for med ganske korte mellemrum er der ved siderne opstillet bukke ude i den bløde vejbane, netop for at tvinge køretøjerne til at holde sig på vejens midte og derved hjælpe til, at skærverne nedkøres. Der er mange rundt om fra, der også skal til byen på denne formiddag. Far kender mange fra Gyrstinge, Skee, Haraldsted med flere steder, dog mest på hestene, „der er ham med de to raske Frederiksborgere“ el-

ler „det er den Mand fra Gyrstinge, som altid kører med den røde hvid-sokkede“ eller lignende, ligesom man i dag kender bilmærkerne, der kommer nu Jørgensen, Østergaard; vi er fra sognets vestligste gård, Jørgensen fra den østligste, som gårdnavnet siger; Jørgensen har altid en ældre rød hest for en yderst særpræget grønmalet vogn, opsvejet i bunden på en helt ejendommelig måde. Vi lunter op ad strædet, ved vejsiden går Benløse-konerne – mange af dem skubber en gammel barnevogn – kalechen er fjernet. – Denne befordring var god til hjemtransporten af de indkøbte varer samt de fyldte brændevins- og petroleumsdunke. Der kommer en bil os i møde. Far rækker pishen i vejret, bilen holder, far gør omkring med køretøjet, så automobilen passerer bagfra; sådan lød bestemmelserne for de første bilers færden; godt det ikke er således i dag, da ville man snurre rundt uafbrudt; det viser sig, at bilen var læge Christophersens, han skulle på sygebesøg. Efter denne lille hændelse drejer far igen hesten mod Ringsted, og vi lister mod byen.

Alleen eller Strædet – vejen fra Benløse Runding – er betydelig bredere end den noget smalle Holbækvej. Langs den vestre side er der stengærde ind mod de store herregårdsmarker, mellem vejen og gærdet en sti smukt omgivet af grøfte-floraen og liv-

„Jens Vejmand“. Vejskærverne skal jo slås.

ligt kor fra sangfugle, der holdt til i stengærdet. Der er ingen bebyggelse mod vest, men midt imellem Rundingen og byen er på østre side den smukke proprietærgaard Ny Sct. Jørgensgaard, bygget af Fischer fra Sct. Jørgensgaard i Nørregade, men nylig solgt til den dygtige unge landmand J. A.

„Hovedvej 1“ – engang „Alleen“ med store træer.

Løvengreen; så er der et nyopført hus, elers intet, før vi når Bomhuset. Ganske vist ikke mere brugt som bomhus – bompengordningen blev ophævet omkring 1850 – men navnet hænger ved. Her boede Fiske-Niels, Niels Hansen var hans borgerlige navn, men meget ofte hæftedes bestillingen til navnet, og sammen med ham hans husbestyrerinde Mine, der – foruden at hjælpe Niels i hjemmet og med salg af fisk, andæg, ællinger o.l. – også var byens spåkone. Alle – eller mange – vil jo gerne vide lidt om fremtiden, og det kunne altså erholdes hos Mine. Lidt højere oppe – lige ved indkørslen til Nørregade – lå, også på den østlige side, Byens sygehus, gulkalket, bygget i engelsk landstedstil – på vestre side et langt hus med 2 lejligheder og som blev kaldt Prøjerhuset; hvorfor dette navn er hidtil uopklaret. – Men nu er både Bomhus, Sygehus og Prøjerhuset borte. Så er vi ved

Byens fiskemand, altid kaldt „Fiske-Niels“.

Mine – Niels' gode medhjælp.

byen. Havde vi drejet til venstre, var vi kommet ad Bagvejen; til højre ved Prøjerhuset udmundede Kærlighedsstien, en af de mange smukke stier, som helt omsluttede den lille provinsby, men vi fortsætter op ad Nørregade. Nu var det sådan, at fra den side, som man kom ind i byen fra, der var ens købmandsgård; f.eks. fra nordsiden hos en af de tre købmænd i Nørregade, dog med en enkelt undtagelse i Sct. Bendtsgade. Sydfra i den anden ende af byen og så fremdeles. Allerførst passerer vi købmand Lunds gamle smukke tegltækkede købmandsgård; som købmandsgård var den ikke mere benyttet; købmand Lund var død, hans kloge og vittige enke, fru Lund, beboede stadig de smukke stuer; Jens Rasmussen drev gæstgiveriet; til alle større købmandsgårde

hørte gæstgiveri. Fru Lund holdt „stadig Butik“, men levede ellers af sine penge, „der var gamle Penge“ sagdes der, dermed mentes formue, hvoraf renterne var „at nyde“. Jens Rasmussen havde været landpost, var

Købmand Lunds gamle Købmandsgaard ved Nørregades indkørsel.

en pæn og ædruelig gæstgiver med en eneste søn, som hed Viggo, han blev „rød Post“, mange landpostes lønlige ønske for deres søn, ja, Viggo blev også mere – jeg tror postpakmester. Vi kører roligt gennem gaden, der er ingen særlig trafik, kun en enkelt grispranger – der er torvedag – han ser, om der er en kasse med smågrise bag i vognen, vi har ingen i dag, hvilket far noget beklager, for når prangerne går en sådan i møde, plejer der at være bid og mulighed for at lægge et par kroner på prisen. – Vi drejer ind hos Agersted. Der kører Jørgensen også ind, flere drejer ind hos Rørbye eller fortsætter til købmand Suhr Henriksen. Far er forsynet med en lang „dosmerseddel“, så efter at gårdskarlen – Niels eller Jens – har sikret sig køretøjet, går vi gennem porten bag ind i butikken og afleverer bestillings-sedlen. Far har gennem Nørregade fortalt lidt om beboerne – også de beboere fra hans barndom – nævner det gamle dyrlægested,

Agersteds købmandsgård, indkørslen. – På højre hånd ses cykelfabrikken „Alfa“.

hvor den nu afdøde norske dyrlæge Christensen havde boet, denne dyrlæge havde altid kørt i praksis i gig med hingsten „Per Gynt“ forspændt – det var før jeg vidste, hvad det navn står for – og der skomager Michaelsens fine skotøjsforretning; det var fint at få fodtøj hos Michaelen – men på modsatte side af gaden boede svogeren Sophus Agersted, som forsålede og reparerede; der gik vi altid ind fra mit hjem, Agersted havde intet lager, men smuttede over gaden til svogeren og kom hjem med flere æsker til udvalg; jeg husker mig iført gule knapstøvler med sorte laknæser; de var lidt store, jeg skulle gerne have dem et år eller to – og da der ingen mindre søskende var til at tage dem i arv, så måtte de nødig alt for hurtigt blive for små; mor syntes, det var lidt ufikst, at de var lidt store, men Agersted mente, lidt vat i snuden hjalp – altså på støvlerne – og så sad de pænt. Samme skomager brugte et mærkeligt sprog på sine regninger, f.eks. ved reparationer „en Lap paa Motzfeldts Taa“ eller „et Stød paa Fruens Næse“, men vi fandt ud af det.

I Nørregade mødte vi også den store garver Larsen eller vi havde et kalveskind eller to med til salg hos ham eller hos garver Rhedin længere oppe i gaden. Overfor Agersteds købmandsgård, var noget helt nyt og spændende. „Alfa“ cykler; fabrikant Svend Svendsen – bror til sagfører Niels Svendsen – havde startet cykelfabrikken „Alfa“, og en sådan cykel var alles mål og ønske. Jeg fik i 1910 en Alfa-cykel, og jeg husker, at den kostede 105 kroner, men så var den også udstyret med lygte og et fint kjolenet. Disse kjolenet havde datidens cykelpigers store interesse; vi havde en pige i mit hjem, hvis kjolenet var forsynet med perler, hvilken pragt. At samme pige og mange med hende virkelig fik råd – med en årsløn på 125–150 kroner, nogensinde til at købe en cykel, forstår man næppe, hvor må de have sparet længe og målbevidst. – Inde i købmandsgårdens port hængte meget forskelligt udstillet: staldvinduer, små pumper, grebe, skovle m.v. for at tiltrække kundernes opmærksomhed.

Vi gik som nævnt bag ind i butikken for

at aflevere bestillinger på varer; de ville så under vores fravær i byen, blive bragt ud i vognen. Sådant en blandet handel var en hel verden; der var mange dufte, lige fra spegesild, ost, tjære, kaffe, tobak og meget meget mere. Men vi skulle jo videre, havde mange ærinder. Ved siden af Agersteds købmandsgaard lå Danmarks ældste manufakturhandel, Langes gamle forretning. Niels Juel Lange var forretningens 3. generation, først den gamle fabrikør Jensen, hans datter og svigersøn, og så nu deres søn. „Den gamle Fru Lange“ levede stadig og boede med sin ugifte søn. Det var en fin forretning. Lange jun. var ikke selv med at ekspedere, men færdedes meget nobel klædt blandt kunder og tøjroller. Han oprettede mange år senere de store legater til Ringstedts fordel.

At gå i enkeltheder med hver en forretning op gennem Nørregade må vist virke som en

Agersteds gård med kommis'er, købmandens små sønner og de to så afholdte gårdskarle Jens og Niels.

Før kirken blev frilagt.

opremsning, men jeg må dog nævne pottemager Knudsens butik og pottemagerværksted. Her boede det ældre barnløse ægtepar pottemager Knudsen og hustru, født Byberg. De var blevet sent gift, fru Knudsen har engang selv fortalt mig, at da hun var ganske ung, besluttede hendes senere mand sig at fri til hende, men hun sagde da et eller andet barnligt, så han tænkte „hun er for ung endnu“, og så spurgte han først næste gang, da hun var omkring 40. – I deres lille butiksvindue var udstillet store flotte lersparegrise, jeg så langt efter en sådan, men da jeg allerede rådede over en rød postsparekassebøsse, var det ønske ganske overflødigt. I gården ved drejeskiven sad pottemager Lars fra Benløse (igen stillingen hæftet til navnet) og drejede pottes og fade m.v. – Jeg mener, at det gamle værksted nu er i „Den gamle By“ i Århus, det var da fru Knudsens ønske. Der var kønt i deres gamle stuer med smukke møbler og hvidskurede gulve. Senere havde keramikeren Ja-

cobsen værkstedet i gården. Længere nede i gaden boede pottemagerens bror, farver Knudsen, og ud af hans vindue vagede en stang forsynet med en sort klud, og der stod et skilt „Sort farves hver Dag“. Under denne reklame gemte sig den sandhed, at sort skulle kunne farves fra dag til dag. Indtraf dødsfald, skulle hele familien – også børnene være sørgeklædte, og så måtte man op til farveren for at få denne påklædning i hurtig stand.

På samme side af gaden – den vestlige – lå også viktualiehandler Jensens lækre forretning med de to yndige døtre bag disken, den mørke Ellen og den lyse søster Asta, som senere blev proprietærfrue her på egnen og lever her i byen endnu. Så var der også blikkenslager Rasmussens butik og værksted, glarmester Jørgensens ligeså, apoteket, Madam Steffensens lille mælkeudsalg og rulleforretning, ja, jeg kunne blive ved, men vi skal langt omkring, for selv om byen var lille og kun havde 8-9 gader, så vil jeg komme for langt ud i mine beskrivelser og derved eventuelt trætte mine læsere.

På hjørnet til Parkstræde lå bager Madsens store gamle bageri; fru bagermester Madsen deltog meget i byens velgørenhedsarbejde og var i mange år en stor drivkraft for „Dagmarasylet“s daglige drift. Så marskandiser Jens Pedersens forretning – også med ligkister – og indtil for få år siden repræsenteredes denne forretning i 3. generation som „Ringsted Begravelsesforretning“, Nørregade 5. På samme side – op ad en høj trappe – træhandler Petersens forretning – træhandlere var der god brug for, og Ringsted havde flere sådanne; det var før plastiktiden, og der skulle købes og bruges trævarer til mangt og meget, både i husholdningen og i landbruget – tøjrepæle, tøjrekøller og lignende.

Nu er vi næsten gennem Nørregade; ser på den anden side af „Gardistens gravsted“, Postgårdens smukke, stilrene bygning. Et helt afsnit for sig andet steds. Kun her et par ord om det lille anlæg, naturligvis er der ingen gardist begravet, kun Ringsteds vid gav det lille anlæg det navn, dels dets længde, dels at det oprindeligt var indhegnet med gitter som om grave. – Når dette anlæg i sin tid opkom, og den åbne plads foran Postgården derved dels forsvandt, menes det, at måske var det et ønske fra gæstgiver Carl Nielsen, som havde gæstgiveri, hvor nu „Børsen“ ligger, at han gerne så markeder, hestemarkeder især, „drevet“ mere ned mod hans forretning, hvorfor samme Carl Nielsen i byrådet stemte for „gravstedet“. – At hestemønstringen så fandt sted frem og tilbage i Sct. Knudsgade og ikke ved „Carl Niensens Hjørne“ er en anden historie.

Vi er nu oppe på Torvet. Det var ikke åbent som i dag, men på alle sider omgivet af bygninger, først i 1934-35 blev kirken frilagt, og Torvet fik sit nuværende udseende. Vi havde så mange store manufakturhandlere og fine systuer, vi havde fine hatteforret-

ninger, hattemagere, guldsmede og mange andre forretninger; det er svært at nævne de enkelte; når jeg tog Nørregade, ja, så var det den gade, vi ligesom kom først til. Så var der andre forretninger, der ikke fandtes dengang, men som vi har nu, f.eks. damefrisør og blomsterforretninger, barber og frisør for herrer, det var der. De havde endda åbent søndag formiddag; i det hele taget havde alle forretninger meget længe åbent, sent lørdag aften, ligesom postombæring var langt hyppigere end nu, og posten til landet måtte ikke „ligge over“, så landposten gik ud Skærtorsdag og 2. påskedag, ligeså ved juletid, det var strengt og – på nær de få kørende poste – alle til fods.

Nu spørger min læser sikkert, hvorfor var byen ikke større, kun de få gader? Ja, se vi havde jo herregården Ringsted Kloster med sine store hovmarker liggende helt rundt om byen, så lige uden for gaderne der lå stierne rundt om hele den lille stad og derefter de store marker. Om byens erhvervelse af dette gods, de store muligheder, der så opstod, alt dette læser De om andet steds.

Vi – far og jeg – går videre gennem byen, har måske ærinde i en forretning i Sct. Hansgade – på Lille Torv eller i Sct. Knudsgade.

Her vil nu følge en hel serie Ringsted-billeder med tekstforklaring, så er vor rute gennem gaderne til at følge.

Ved „Christian Pedersens Hjørne“. Her havde Bomhuset fra syd-siden ligget.

By-posten er der stadig. Bemærk, byen har fået vandværk.

Købmand Bangs købmandsforretning i Sct. Hansgade.

Mange var beskæftiget på byens systuer.

Sct. Hansgade med „Klints Hjørne“ – set fra Carl Nielsens gæstgiveri.

Manufakturhandlernes rolle var stor. Her en forretning i Sct. Hansgade 10.

Mange fandt godt arbejde i ægpakkeriet. Også glade kunder, når der kunne købes klinke-æg.

I Søgade lå byens fattiggård. Godt tiderne gjorde den overflødig.

Torvedag ved „Peetz' Hjørne“.

Udsigt fra kirketårnet.

Teglovnsvvej. De første huse er bygget.

Lille Torv med årets juletræ.

Pileborggade. Her var byens forlystelses-plads på markedsdage, „Bangs Vænge“.

Ringsted har fået garnison. Nisserne har kanoner på Klostermarken.

„Der er nisser i Sct. Hansgade“. Yndet julekort fra Flensborgs Boghandel 1911-12.

Her endte Søgade.

Ved Næstvedbroen fik Ringsted sit jernbanehotel.

„Fischers Gaard“ i Nørregade. I dag Irmas parkeringsplads.

Have-Mølle. – En idyl, som er borte.

Ringsteds første besøg af en flyvemaskine.

Første forsøg på bybus. Byen var for lille endnu, så „Onkel Toms Hytte“ blev hurtig inddraget.

Den gamle Klostersmedje eller „Lars Larsens hus“. Fulgte med, da byen købte herregården, men først til rådighed, da den sidste beboer døde.

Ringsted er stadig en lille by. Har endnu stierne som bygrænse.

Vi er tilbage i købmandsgården, pakkerne, flasker og øvrige indkøb er bragt ud i vognen, hesten kommer for vognen, gårdskarlen får sine drikkepenge; der blev som regel givet 35 øre, når man var enspænder, 50 øre for tospænder, sommetider 1 krone, dersom der skulle læs med hjem (majs, kul, koks eller andet, som skulle læsses). – At være gårdskarll kunne være yderst indbringende, på travle dage holdt måske 20-30 vogne i gården; det gav en stor dagløn.

Det skete for nogen – dersom det var en urolig hest – at de havde et 500 punds lod

med, satte et reb deri og op til hestens hovedtøj, loddet blev sat på jorden ved siden af vognen, så løb hesten ikke. Jeg har ofte set forpagter Jespersen på Hagelbjerggård bruge denne fremgangsmåde og derved spare både ulejligheden med at stalde ind samt drikkepengene.

Vi kørte ganske stilfærdigt hjemad, var inden om på møllen og fik sækken med tilbage og nåede hjem, til karlene kom fra marken for at holde middag. – En af disse spændte så fra, drog hesten til vandtruget, tog selen af den, og så fandt den sin bås. – Alt så stille, så fredfyldt, og en far og en lille pige havde haft en Ringsted-tur uden store sindsbevægelser eller jag.

Mændene, som har givet gaderne navne

Det er mærkeligt, at en by som Ringsted har så mange gader opkaldt efter borgere. Jeg vil nu her med ord og billeder berette lidt om disse mænd. Vi har 13 gader opkaldt efter Ringsteder, altså mænd, som har øvet deres gerning her, eller er født her. Vi har jo andre gadenavne, f.eks. Sct. Bendtsgade, Dagmarsgade, Sct. Knudsgade, Sct. Hansgade m.fl., men disse historiske navnes oprindelse er de fleste bekendte, men de andre? – Jeg opdagede den manglende viden, da en herboende sønderjyde med tak udtalte, så smukt det var, at vi havde en gade opkaldt efter H. P. Hanssen-Nørremølle; jeg måtte skuffe den rare mand og fortælle ham, at H. P. Hanssensvej i høj grad var opkaldt efter en lokal mand, en god og dygtig gammel indbygger, som hed dette navn, og på hans grunde var denne lille lokale vej opstået. – Men vi går til sagen. Jeg må – for at gøre fremstillingen retfærdig og få alle med – starte ved A. Det passede særdeles godt. Ringsteds æresborger var Vilhelm Andersen, derfor *Vilhelm Andersensvej*.

Provst Andersens Vilhelm, født i Nordrup 1864 og Ringsteds æresborger fra 1941. Han var søn af den daværende præst derude, senere fra 1870–1895 Ringsteds sognepræst og tillige provst, så Ringsted blev sønnens barndomsby. Vilhelm Andersens

far var den højt ansete teolog Frederik Vilhelm Andersen, som også omtales andetsteds i denne bog. Professor Vilhelm Andersen underviste ved Københavns Universitet i dansk – det modersmål, som han talte så smukt, men var tillige en stor Holberg-fortolker, og takket være at han foruden sit smukke danske sprog også kunne tale ufor-

Ringsteds æresborger, professor Vilhelm Andersen.

falsket midtsjællandsk, var netop Holbergs komedier i den allerbedste hånd ved hans oplæsninger, noget han gjorde med stor glæde; der er ikke mange højskoler, forsamlingshuse m.v. rundt om i landet, som ikke har nydt godt af Vilhelm Andersens helt enestående levendegørelse af Holberg-skikkelser fra Jeppe på Bjerget, Erasmus Montanus, Den politiske Kandestøber m.fl. – Vilhelm Andersen var student fra Sorø 1882, cand. mag. 1888 og blev 1896 dr. phil. med disputatsen „Guldhornene“, der vakte megen opsigt. Han elskede Midtsjælland og dets sprog. Han talte ofte om sine tidlige indtryk af „mit liflige modersmål i hele dets fylde“. Når han – som var den yngste af 6 drenge – løb pigerne i vejen derude i Nordrup præstegård, sagde de ofte: „Vilhelm, rend du heller øver til væverens tyes og lej“, eller han huskede, da skrædderen i sognet afleverede faderens benklæder efter endt reparation med ordene: „Så vor mor, nu har jeg givet vor fars bøvser en ny røv“.

Vilhelm Andersen var først gift med sin kusine Kirstine Charlotte, født Frederichsen, som døde 1916, og 10 år senere i 1926 ægtede han Rose, datter af kgl. skuespiller Olaf Poulsen, vor store Holberg-skuespiller, som dog var død 3 år før hans datter blev gift med Vilhelm Andersen.

I 1941 ved den store byfest i Ringsted i august måned i anledning af byens 500 års jubilæum, blev æresborgerbrevet ved en fest på rådhuset overrakt professoren af byens daværende borgmester Christiansen. Lokalhistorikeren Laurits Hansens smukke bog: Fra det gamle Ringsted og egnen deromkring, som udkom kort efter, er: „I Taknemmelighed tilegnet Ringsted By's Æresborger, Professor, Dr. phil. Vilhelm Andersen“, og på samme blad læses Viggo Stuckenbergs lille digt:

*Saa lad Landet være lille
stort alt udenlandsk;
størst for os det er at ville
tænke, tale Dansk.*

Husk, det var i 1941–42, altså netop da det vers, specielt de sidste ord: „tænke, tale Dansk“, betød så meget; vi var midt i besættelsesårene.

Da 1945 kom, og vi anlagde den lille mindelund, var det Vilhelm Andersen, som forfattede den smukke indskrift:

*Stenen er sat paa Sjællands Tingsted
Til at tale gennem Tiden
om et Folk, der blev frelst
og en ungdom, der var tro.*

1940–1945

*Danmarks Ret og Frihed blev brudt
9. april 1940 og genvundet 5. maj 1945.*

Der er meget at berette, men alle mine læsere kan jo studere Ringstedes æresborger nærmere; der er en del om ham, her blot en lille anekdote i forbindelse med gadens navn. Vilhelm Andersen er en dag på vej fra stationen og passerer vejen med hans navn, han møder en lille dreng og spørger ham: „Véd du, hvorfor gaden bærer det navn?“; drengen tænker sig godt om og forklarer så, at „den er opkaldt efter vejmanden i Søndergade“. Helt fornuftigt svar, men vel nok en skuffelse for en æresborger ikke at være mere kendt.

Vi forlader A og går til B.

Bøllingsvej

Sct. Knudsgade, der var opstået omkring 1870–71, kaldte min far, som var født i 1870, for den ny gade. Her i Ringsted havde vi en – dengang – ung dygtig læge Daniel Bølling, som var praktiserende læge i Ringsted siden 1861, og han byggede Sct.

Knudsgade nr. 5 – i virkeligheden Ringsteds første egentlige villa – og dette store smukke hus var lægebolig helt op til vore dage, da læge Tryde afhændede det til andet brug.

Dr. Bølling var praktiserende læge her indtil sin død 1912, altså i 51 år, og han, som var født 6. maj 1827, blev altså 85 år gammel. Han var straks efter sin studentereksamen i 1845 begyndt at studere medicin, men da krigen kom i 1848, meldte han sig som frivillig og deltog i hele 3-års-krigen, de to sidste krigsår gjorde han tjeneste som underlæge både ved lazaretter og i marken. Efter krigen kom jo så i 1853 det store koleraår i København, og hvor så mange døde. Den unge mediciner Bølling meldte sig sammen med mange andre og gjorde en

„Den gamle Bølling“.

Bøllingsvej.

vældig – men ofte helt håbløs – indsats. Honoraret var 4 rigsdaler om dagen – mange penge for en fattig student i de tider.

Det var i Vartov Stiftelse, hans arbejde lå, og jeg synes i denne bog, som udkommer i den by, hvor hele hans livsgerning lå, bør medtages følgende, som fortæller om denne udmærkede læge, også på et tidspunkt, hvor han kun var 26 år:

„Taksigelse.

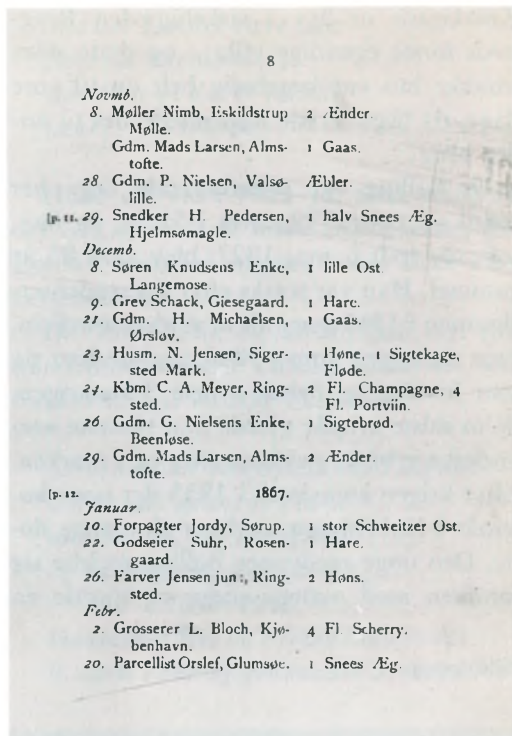
Det staar endnu friskt i vor Erindring, den Velvillie, Omhu og Utrættelighed, hvormed De røgtede Deres Kald som Læge i Smitsotens strængeste Tid, i vort stille Hjem. Den Æmhed og Deltagelse, De udviste ved de Lidendes Smertes, den kjærlige Omsorg og Pleie, De til alle Tider om Dagen og til enhver Tid om Natten saa kjærlig og velvillig viste Dem beredt, har i Hjertet erkjendtligt præget Taknemlighed. Men ogsaa er vor uskræmte Taksigelse alt, hvad vi aldrende svage formaae at yde af Jordelivets Goder. Men vi Oldinge vilde forene os til Bøn til den algode Gud om en glædelig og lykkelig Livsbane for Dem, indtil Deres sildigste Alder. Disse Linier være helliget den kærlige og ømme Læge, Cand. Med. Bølling.

Fra taknemlige Oldinge, Lemmer i Vartou Stiftelse, Kjøbenhavn den 15. August 1865.

A. E. B. K. B. L.“

Disse gamle, syge menneskers varme ønsker for deres da så unge hjælper er i rigt mål gået i opfyldelse.

Sin embedsekamen fik han i 1857, og efter at have været læge i Glumsø i 4 år, flyttede han så i 1861 til Ringsted med sin unge hustru, Oktavia, født Volquartz. Han var meget forkælet her i Ringsted, patienter sendte ham så mange gaver, at der ligefrem

Side 8 i gavebogen.

er udgivet en gavebog, hvori nævnes samtlige modtagne gaver med angivelse af giver, gavens størrelse og dato for gaven.

En stor børneflokk voksede op i hjemmet Sct. Knudsgade 5, en herlig have hørte til, helt ned hvor skolestien går nu, så da en senere ejer udstykkede haven, blev der 3 ekstra byggegrunde, bl.a. flyttede Dommerkontoret derom i 1919 ved retsreformen; også nylig afdøde Per Hækkerup havde sit barndomshjem på Bøllingsvej, idet hans far redaktør Hækkerup byggede og ejede i en årrække nr. 4 på denne vej.

Endnu lever her taknemmelige patienter fra Bøllings tid – de var børn i hans sidste år – men da han var en udpræget huslægetype, var han hele hjemmets ven fra den yngste til den ældste. Han sagde ofte til sine patienter: „Gaa hjem og smør Dem med

Taalmodighed“. Da jeg engang nævnte dette råd til en læge-ven, sagde vedkommende: „Gå ikke rundt og udsprede det råd, vi læger lever jo for en stor del af patienternes utålmodighed“. – Jeg husker et morsomt ordskifte mellem min bedstemor og gamle fru Bøving fra Knudslund, der fra et besøg hos Bøllings, efter at være flyttet fra egnen, fortalte, at lægen var blevet så glad for at se hende, at hun blev omfavnet og kysset, hvorefter bedstemor bemærkede: „Tænk, jeg troede i Grunden kun det var Distriktslæge Dreyer, som samler paa Oldsager“. – Fru Bøving er forresten utallige gange noteret i gavebogen med alt fra honning til harer, kyllinger, gæs og ænder. – Jo, afholdt det var den rare læge, og godt vi har bevaret en vej med hans navn.

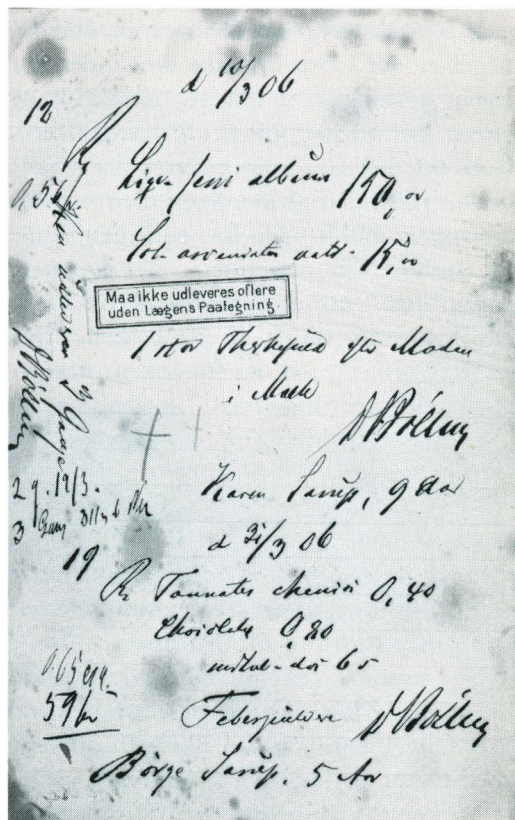
En af sønnerne Anton Bølling var de sidste 10 år af forrige århundrede sygehushæge her i Ringsted, og huset Sct. Knudsgade 7, som nu ejes af Povl Rasmussen, blev af „Gamle Bølling“ bygget til „Unge Bølling“, sådan kaldtes de. Efter at „Unge Bølling“ rejste til Gentofte som læge, blev faderen alligevel ved at hedde „Gamle Bølling“, og sådan huskes han. – Da jeg som 10-årig cyklede ad Bagvejen i skole – Bagvejen hed den da – gik doktoren tit langs sin have. – Jeg husker den have gul af erantis ved forårstid – og han talte venligt med os børn. Der var mange skønne træer i den store have; en meget sjælden bøg står endnu tilbage på Dommerkantorets grund; gid den må blive stående; den beholder løvet til helt ind under jul og står da helt gylden, når andre træer forlængst er nøgne.

Ingen af Bøllings børn fik deres livsgering vedvarende her, datteren Ellen var en stor skønhed, ofte blev hun i avisen i sin tid omtalt med f.eks. „til Stede var den for sin Skønhed bekendte Frøken Bølling“ eller lignende.

Efter Bøllings tid ejedes den gamle lægebog af læge Johannes Lou; i mange år konservativ folketingsmand, en glad og venlig mand, som på mange måder tog del i byens liv; bl.a. husker jeg ham være med at arrangere en stor fest 18. april 1914 for de endnu levende veteraner fra 1864 – altså et 50 års jubilæum; dr. Lou havde blandt andet fået plukket så mange violer på Dybbøl, at hver af de gamle soldater fik en buket fra deres gamle slagmark.

Omkring 1923 solgte dr. Lou sin ejendom til Danmarks første kvindelige kredslæge Margrethe Glud og lægen Else Marie

Et blad fra en receptbog. – Den gamle huslæge, dr. Bølling havde en sådan liggende i patienternes hjem og kunne så føre nye recepter i denne bog og se tilbage på tidligere råd.

Skov. Da kreds­lægen få år efter blev for­flyttet til Roskilde lægekreds, solgte Else Marie Skov sin blomstrende praksis til en ung dygtig læge Gregers Panduro, som i en meget lang årrække næsten blev en hel „dr. Bølling“, vennesæl og rar, omhyggelig og sine mange patienters gode ven. I dette hjem levede noget af sin barndom – for­uden lægeparrets egne to børn – lægens nevø Leif Panduro, den senere så kendte og alt for tidlig afdøde forfatter, der så morsomt har skildret „min skolevej i Ringsted“. Panduro solgte, da han og hans kone gerne ville have nogle år i deres hus ved Harald­sted sø, sin praksis og det gamle hus til en ung læge Blicher Tryde, der efter nogle år afhændede ejendommen til andet formål, idet han ønskede større og bedre forhold til sin gode store praksis. Da havde Sct. Knuds­gade 5 også været lægebolig i ca. 100 år, meget er der i den årrække sket inden for lægens gerning med mange fremskridt og lettere befordring rundt til patienterne. Morsomt nok er stadig bevaret det smalle vindue ved siden af indgangsdøren – hvor, når vognen holdt uden for, og lægen skulle på landtur ved nattetide – der igennem denne „lem“ kunne forhøres til hvem og hvorhen turen skulle gå og besked. „Jeg skal lige i tøjjet“, lød det fra lægen; det var jo før natlægeordningen.

Vi må vist videre, og så er det G det gælder:

Graversensvej

I 1917 fik Ringsted, som en af de første byer i Danmark, folkevalgt borgmester, nemlig bankdirektør G. Graversen. – Dette år blev byens daværende byfoged H. Prahl forflyttet til Helsingør, og den nye byfoged Axel Olsen, som kom fra Ebeltoft, ønskede ikke at sætte sig ind i det kommunale arbejde for kun 2 år, idet der ved retsreformens

Borgmester G. Graversen.

ikrafttræden 1. oktober 1919 helt bortfaldt dette med at by- og herredsfogeden tillige var borgmester.

Ringsted var også godt tjent med at få Graversen til byens 1. mand; han, som var født 1865 og var en bondesøn fra Vest­jylland, var kommet hertil i 1895 som fuld­mægtig hos sagfører Niels Svendsen og blev 6 år senere optaget som kompagnon i fir­maet. Graversen, som sluttede sig til Ven­stre, var stærkt interesseret i det offentlige liv. – I 1915 blev han enstemmigt valgt som juridisk direktør for Banken for Ring­sted og Omegn, en stilling han varetog med stor dygtighed indtil sin død i 1927. I hans borgmestertid fandt en af de mest betyd­ningsfulde begivenheder i byens nyere histo­rie sted, nemlig købet af Ringsted kloster, hvorved store dele af dette gods' store jord­områder indlemmedes under købstaden og der blev derved skabt store udviklingsmulig­heder for et nyt Ringsted. Han var en me­get rar mand, og stedse bevarede han det

vestjyske solide i sit væsen og i sit sprog. Dommer Axel Olsen sagde ofte: „Der er nu noget om, naar Folk taler dette solide vestjydske, saa er de saa tillidsvækkende“. –

Graversen må have været modstander af moderne dans, det kom jo så stærkt frem omkring og efter 1. verdenskrig, for jeg erindrer, da han ved et sangforeningsbal var imod Boston (en omstridt dans) og ved forbudet udtalte, at han var dog overretts-sagfører, da tilføjede hans djærve hustru fru Hanne, med en lille „trumf“ på, jamen, så er jeg højesteretssagfører. Fru landinspektør Glahn – en dengang kendt Ringsted-dame, ønskede også moderne dans, hvorimod byens daværende sognepræst Johannes Lind var modstander af enhver form for dans, så sang de i sommerrevyen:

Graversensvej.

*Fru Glahn er en Dame med vrik i,
men Pastor Lind er en Mand
med kritik i.*

Den moderne dans sejrede jo alligevel, og i dag er det underligt at tænke på, at dette kunne vække så stor strid i borgerskabet.

Der var 4 børn i ægteskabet, men ingen af disse fik deres livsgerning i Ringsted, sønnerne Ernst og Niels Christian døde ret unge. Fru Graversen, som havde været sin mand en uvurderlig støtte, døde få år før borgmesteren, og de er begge begravet her i Ringsted.

Det var så naturligt, at en vej i det nye kvarter blev opkaldt efter den mand, som ledede købet af den jord, som var grundlaget for hele det nye Ringsted.

Nu kommer vi så til de mange med H.

Ole Hansens Vej

Gårdmanden fra Bringstrup, den første bonde i kongens råd, Ole Hansen, gav navn til denne vej. Han var født i Høm 1855, søn af den daværende sognefoged, senere blev hans bror Peder Hansen sognefoged efter sin far, og gården er stadig i slægtens eje. Selv købte Ole Hansen gård i Bringstrup. Han var vel rustet, også i politisk arbejde, da han i 1901 indtrådte i ministeriet Deuntzer som landbrugsminister. Ole Hansen var 2 gange gift, hans første hustru Marie, som han ægtede i 1879, en søster til Søren Jensen, Hyldegaard, døde allerede efter et års ægteskab efter at have født en lille pige, som også døde. – Senere blev han gift med en datter fra Bransagergården i Alsted, hørende til den kendte og dygtige Bransagerslægt her i Midtjylland.

Ole Hansen oplevede den store sorg og skuffelse ved Albertis fald 8/9 1908; dette at landets justitsminister var en storbedrager, rystede alle – også jeg lille pige – dengang knapt 9 år og ivrig avislæser husker også, hvordan begivenheden rakte helt ned i børnenes verden, vi prøvede på at „digte“ smædeviser, men tænk så på Ole Hansen, I. C. Christensen og mange andre af hans nærmeste venners og politikeres store skuffelse; folk fortalte, at Ole Hansen græd og sagde: „Hvor kunde du gøre det“. – I omkring 20 år havde Alberti gjort sig skyldig i bedrageri og falsk til et beløb på 15 mio. kroner, en ubegribelig stor sum i 1908. Ole Hansen, som var ganske uvidende om hele denne sag, trådte tilbage som minister – på det tidspunkt var han landbrugsminister i ministeriet I. C. Christensen – det hele ramte ham så hårdt, fordi han blandt andet som bestyrelsesmedlem i Bondestandens Sparekasse havde stået nær – sidstnævntes far stiftede Den sjællandske Bondestands Sparekasse, en post som for-

mand herfor havde sønnen arvet – dog Ole Hansens anerkendte personlige hæderlighed og dygtighed over for de opgaver, han påtog sig, bragte ham atter frem i partiet Venstre, og i 1914 blev han indvalgt i landstinget; fra 1922 dets formand indtil sin død i 1929. – Medens han var minister, boede han og hans familie en del af året i København, men helst var han i Bringstrup i sin sparsomme fritid som f.eks. den dag, da en departementschef indfandt sig og spurgte røgteren, som han mødte i gården „om han mon traf hans Excellence“, hvorefter røgteren åbnede døren til kostalden og råbte: „Ole, Ole, her er en Mand, som spørger efter din Excellence“. – Også for at komme nemt til København fra Bringstrup, blev et hurtigtog med kun ophold i Roskilde og med passende afgang om morgenen indsat og snart mellem folk kaldet Ministertoget. Jeg troede i flere år, at det virkelig var dets navn. – Dette med at tro på, at sådanne navne er virkelige, får mig til at tænke på, at der i mange år var en mand her i byen, som blev kaldt Krigsministeren; senere boede hans enke i Friboligen og blev altid omtalt som Krigsministerenken; jeg følte, det måtte være sært for en sådan dame at ende sine dage i vor lille by, men lidt ældre forstod jeg, at navnet bare var tillagt en rar og fredelig skomagerenke, hvis mand havde været så behæftet med estrupske tanker og alt om og for Danmarks forsvar, at han fik navnet Krigsministeren. – Et lille sidespring – tilbage til Ole Hansen. Ved hans død i 1929 blev han begravet på Bringstrup kirkegård, og som et varigt minde om denne højt ansete midtjællandske bonde blev der den 24. juli 1930 afsløret en mindesten i kirkelunden ved Sct. Bendts kirke, rejst af venner og meningsfæller.

Ved denne smukke mindesten – vendt ud mod Bringstrup, blev afsunget mange smuk-

Ole Hansen.

ke sange, også nogle skrevet til dagen, jeg citerer et par vers – forfatteren er mig ukendt:

*„Han følte, at Landet var ogsaa hans,
at Bonde sin Pligt monne øve,
han følte, at skulde der vindes Krans
om Landet, han Gerning fik prøve
som den, der bar ham til Kongens Raad,
hvor støt han øved sin Manddomsdaad.*

*Før sad han ej, Bonden, i Kongens Raad,
i Dag her vi mindes den første;
vi rejser ham Minde i Tak for Daad,
i Kamp blev han en af de største,
vi sænker Fanen, vi bøjer Knæ,
for Danmarks Søn under Stenes Læ.“*

Her er et morsomt træk – helt på anden vis. – Den dag, 24. juli, fik Dommerkontoret samtidig kasseeftersyn fra amtet. Nu skulle amtmanden jo til Ringsted til minde-

stensafsløring, og så – i en sparsommelig tid – så lige så godt også få kasseeftersynet samtidig. Nu ville skæbnen, at stempelkassen ikke helt stemte, hvorefter frøken Frederiksen (som da vikarierede for mig) sagde til amtmand Topsøe og kontorchef Blegvad: „Nu foreslaar jeg, at de Herrer gaar til Afsløringen med Ole Hansens Sten, kom saa tilbage, og i Mellemtiden har jeg faaet afstemt Kassen“. De to herrer studsede lidt, men da ingen nærede den ringeste tvivl om frøken Frederiksens hæderlighed, gik de ind på forslaget, gik til afsløring, kom tilbage, alt i orden, og to Ringsted-ture var klarert med eet besøg.

Ole Hansen havde også en anden udmærket egenskab – ja, han havde så mange gode egenskaber – han kunne „vise vand“. Med en pilekvist kan enkelte mennesker „vise vand“. Skal der graves brønd, er det jo bedst, eller rettere helt nødvendigt, at finde vandåren, og går man frem med en pilekvist, vil den – når åren findes – svaje eller bøjes.

Her vil det blive for omstændeligt at omtale hele den store kommunale strid, der opstod, da ministeriet Estrup udstedte det så bekendte „Mundkurv–Cirkulære“, hvorefter landets skolelærere ikke måtte befatte sig med politik, og Ole Hansen, da formand for Bringstrup–Sigersted sogneråd nægtede at give sognets lærere cirkulæret. Dette kostede Ole Hansen og det øvrige sogneråd en tur til og ophold i Ringsted arrest. Dette var i borgmester Thalbitzers embedstid.

Denne embedsmand hører vi nærmere om i denne bog, blandt andet: Fra det gamle Herredskontor. – Der blev skrevet historie i de år, dønningerne gik højt, og sangen lød:

*Ned med Estrup, Schavenius og Ravn,
vi vil ingen revnet Grundlov ha’
i Kongens København.*

Det var i korte træk om det første H i vor gaderække – nemlig den første bonde i kongens råd, og vi får:

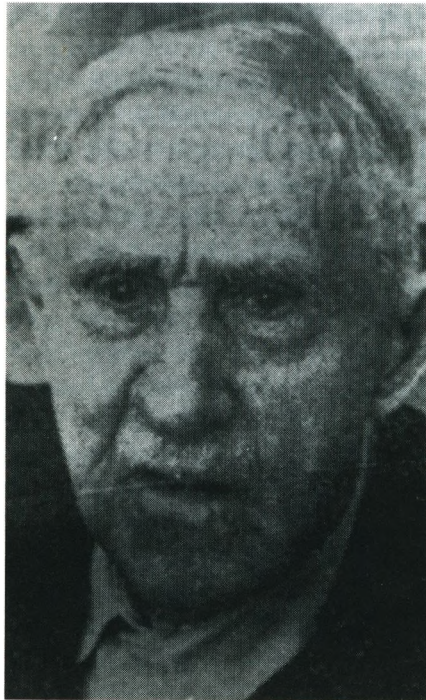
H. P. Hansens Vej

Det er altså en vej, opkaldt efter murer H. P. Hansen; hverken efter Hanssen-Nørremølle eller som nogen tror Hans Peder fra Balstrup, rettere gårdejer Hans Peder Hansen. – Den virkelige navngiver var en dygtig murer, som netop deltog i det mangeårige arbejde ved restaureringen af Sct. Bendts kirke. Dette arbejde varede næsten 10 år, og da det var endt, fik murer H. P. Hansen lyst til på et af ham ejet jordstykke at opføre de kønne næsten ens murede huse, som nu udgør den omtalte vej. Da kirken i 1970 fejrede sit 800 års jubilæum, var murer Hansen den eneste håndværker fra det store

restaureringsarbejde, som endnu levede, og han deltog i jubilæumsfesten. Kong Frederik d. IX, som også deltog, hilste på den gamle håndværker og udtalte sin beundring over hans tilstedeværelse, hvortil den langt over 90-årige mand udtalte yderst rigtigt: „Det kunne de andre jo også have været, dersom de havde levet“. – En lille bemærkning om ovenfor nævnte Hans Peder fra Balstrup; han var modellen til Orla Bochs bog Hans Henriks Tossestreger. Og tossestreger var der i Hans Peder, som f.eks. da han som snefoged var tiltalt for forsømmelighed ved snerydning forsikrede byfogeden, at det var kun fordi han altid havde hørt, at hvad Gud havde sammenføjet, måtte mennesker ikke adskille. – Ja, sådan kan en snefoged jo også se på det. Godt, han ikke var snefoged i vinteren 1978/79.

Vi går videre til næste H.

H. P. Hansen.

Conrad Christian Harhoff.

Harhoffs Allé

Den meget kønne allé er opnævnt efter konferenceråd Harhoff. Morsomt nok er alle gadernes mænd født i tiden 1800–1900, kun Harhoff gør en undtagelse, idet han var født 1785. Da jeg har andet indlæg om Harhoff, vil jeg ikke her gentage alt om denne sjældne personlighed; kun bemærke, at hans vej er langt den længste, helt fra Jernbanevej og op til Sct. Hans kirkegård. Også i vejlængde var Harhoff nr. 1.

Vi kommer så til et nyt H.

Hyldegårdsvej

Opkaldt efter Søren Jensen Hyldegård. En af forrige århundredes oplyste og dygtige unge gårdmandssønner; Søren Jensen fra Hyldegården i Tvindelstrup, født derude i 1864. Han var i 1890 valgt til formand for Ringstedegnens Landboforening, kun 26 år

Søren Jensen Hyldegård.

gammel; fra 1896 formand for Ringsted Andels-Svineslagteri, et hverv han bestred til 1919 og mange andre hverv og tillidsposter gav han sin tid, kræfter og interesser.

Det er en meget lille vej, som bærer hans navn, men den danner et naturligt bindeled fra Dagmarsgade ind til det gamle slagteri.

Søren Jensen Hyldegård var gift to gange, først med sin barndomsveninde Anna, en gårdmandsdatter fra Farendløse; i dette ægteskab var to sønner Hans og Holger. Efter sin første hustrus død i 1920 blev han gift med en islandsk dame; i dette ægteskab sønnen Preben Hyldegård, som bor i det af faderen opførte kønne hus Lille Borg i Harhoffs Allé. – Hyldegårds to ældste sønner er også nu gået bort.

Før jeg forlader denne kendte mand, må jeg lige bemærke, at han var sognefoged for Farendløse indtil han flyttede her til byen, og sønnen Hans, som havde overtaget Hyldegården, fulgte efter faderen i dette hverv. Den gamle Hyldegård var tillige en fin opdrætter af Frederiksborgheste – disse lette og elegante heste, som vandt meget frem foran de større og kraftigere jyske heste, der blev brugt som arbejdsheste.

Så har vi kun et H tilbage.

Hækkerupsvej

H. K. Hækkerup, kun i to år Ringsteds borgmester. Hækkerup havde sit navn fra fødestedet Hækkerup i Tybjerg sogn, hvor han var født i 1876. Han blev i 1907 lokalredaktør ved Midtsjællands Socialdemokrat, der på dette tidspunkt begyndte at udkomme i Ringsted. Hans ansættelse fik stor betydning for dette blads start her.

Han var, uanset politisk anskuelse, en mand, alle satte stor pris på, ærlig, redelig og uhyre flittig. Hækkerup repræsenterede Ringstedkredsen fra 1920–1929 som socialdemokratisk folketingsmand. Ved Graver-

Borgmester H. K. Hækkerup.

sens død i 1927 valgtes han som dennes efterfølger som Ringsteds borgmester, men døde allerede 2 år efter, kun 53 år gammel.

Ringsteds ældste alderdomshjem, der i 1978 kunne fejre 50 års jubilæum, står som et synligt minde om Hækkerup. Hans hjerte bankede varmt for gamle, ja, for alle, som trængte til støtte og hjælp. Det var så rimeligt, at netop den vej, hvor ikke alene alderdomshjemmet ligger, men også de senere opførte pensionistboliger, fik hans navn og på pladsen overfor alderdomshjemmet blev sat en mindesten, rejst af Socialdemokratiet i Ringsted.

Hans to sønner var de nu afdøde – men så kendte – politikere, Hans og Per Hækkerup.

På borgmester Hækkerups mindesten står: Han kendte ej til Svig; men kun for Retfærd kæmped. – Noget, hans bysbørn alle følte.

Så nåede vi S.

Schallemosevej

Tømmerhandler, grosserer Schallemose kom allerede til Ringsted, kun 24 år gammel, og overtog tømmerpladsen ved Næstvedvej. Af ejendommens store have blev udstykket vejen, som bærer navnet. Der var jo så store haver til mange af de gamle Ringsted-hjem, og da, indtil købet af Ringsted kloster, det var lidt småt med byggegrunde, kom engang imellem en haveudstyknings til hjælp, jfr. f.eks. Bøllingsvej.

Grosserer Schallemoses hjem var et af de store gamle herskabshjem, som hørte så afgjort til den tids Ringsted. Han blev en af Ringsteds betydende mænd, der nød stor agtelse for sin fine og noble karakter. Han havde mange og betroede hverv i sin by, blandt andet formand for Ringsted Banks bankråd fra 1909 til sin død 1929, efter en

Grosserer Schallemose.

C. Th. Zahle.

flere måneders håbløs og nedbrydende sygdom.

Nu vil De tænke, så kommer Schandorph, men de tre Ringsted-drenge Jørgen Roed, Johan Frederik Vermehren samt Sophus Schandorph, de *skal* nu komme sidst, så her Z.

Zahlesvej

Carl Theodor Zahle, som blev valgt her fra 1895 som radikal folketingsmand og blev det helt til 1928. Han var Danmarks konsejlspræsident – ministeriet Zahle fra 1909 – og var den, som sad ved roret under hele 1. verdenskrig, derfor er på hans mindesten skibet for fulde sejl så symbolsk.

I hans statsministertid fik Danmarks kvinder valgret i 1915, og jeg husker det store

Zahlesvej.

takketog til Amalienborg, hvor danske kvinder med gamle Jutta Bojesen Møller i spidsen kom for at bringe deres hyldest og tak. – Da han var valgt her i 25 år – altså 1920 – sendte han sit billede på et postkort til alle husstande i valgkredsen med „Tak for Trofasthed. Zahle“. Så forbigik han jo ingen, men mange blev noget forbavset. Min mor, som havde modtaget kortet under mit fravær på arbejde, havde for morskab hængt ham på mit værelse og svarede, da jeg spurgte, hvorfor Zahle hængte der, „ja, du maa vel holde meget af ham“. Jeg var på det tidspunkt slet ikke nået valgrets-alderen, men var da så konservativ, som aldrig siden.

Zahle var en god og dygtig politiker og afgjort de små i samfundets gode ven; han har forøvrigt givet navn til en af vor bys kønneste villaveje – og da også til det store alderdomshjem „Hjemmet på Zahlesvej“.

For at vejlede i en ofte hørt misforståelse vil jeg fortælle, at Zahle ikke var søn af Ringsted Folketidendes redaktør Zahle eller bror til frøken Zahle, opretter af Zahles Skole, men var af en anden linie i slægten, født i 1866 i Roskilde som søn af skomagermester Zahle.

Det er mærkeligt, at de 3 kendte mænd, som gav navn til de 3 sidste gader, er født mellem 1800 og 1900, men alle 3 født således, at den ene var næsten voksen, før den næste blev født, Jørgen Roed 1808, Vermehren 1823 og Schandorph 1836, den første har været omkring konfirmationsalderen, før den næste blev født.

Det var en lille beskeden by, da Jørgen Roed fødtes nede i Sct. Hansgade 1808, det var to år efter den store brand, kort efter Danmarks tab af vor flåde og få år før statsbankerotten; der var små kår hos vogn-

Jørgen Roed.

mand Roeds, da de fik deres førstefødte, de fik senere 4 døtre. Der var jo nød i Danmark, så alt Roeds kobbertøj blev givet til staten og omstøbt. Det gjorde borgerne den gang for at redde landet fra statsbankerotten, men vi klarede det alligevel ikke. Senere blev der stor velstand. Det passer sikkert, at når man kan undvære, så får man tilbage senere i livet. Jørgen Roed elskede hele livet sit barndomshjem i Ringsted; det var et veloplyst hjem, faderen var borgerrepræsentant, indtil 1836 valgte borgmesteren disse, senere blev der valg, men da det kun var de mennesker, som var næringsdrivende, bosiddende og store skatteydere, som kunne vælges, må det jo blive en helt bestemt klasse mennesker, som var valgbar, men det var næsten også lige meget, for det var jo i Harhoffs tid, og da han alligevel bestemte ganske enevældigt, så havde det ikke stor betydning.

Madam Roed, Jørgen Roed's mor.

Jørgen Roed's søster Signe.

I borgerrepræsentationen her i byen var både Jørgen Roeds far og Vermehrens far. De to så kendte malere var nabobørn. Vermehrens far boede et par huse fra Roeds; han var glarmester, og det betød meget for den lille Frederik, da han voksede op, at sønnen der lige i nabolaget var på vej til at blive kunstner.

Den gamle Roed var brændevinsbrænder og vognmand og var gift med Ellen Jensen, købmandsdatter fra den forretning, vi kender som Alliance, idet hendes bror havde den købmandsforretning og blev far til Louise Bang, som blev mor til Hans Bang og hele den slægt der. Lidt højere oppe på samme side som Roed boede en anden bror til madam Roed, hans navn var Hans Jensen. Denne Hans Jensen var forøvrigt far til den højskoleforstander Jensen, som har oprettet et brudelegat til unge hjemmehørende i Ringsted med omliggende landkom-

muner eller unge piger hjemmehørende i Sønderjylland. Han var altså fætter til Jørgen Roed. At han, som var ugift og led af en dårlig ryg, netop tænkte på at oprette et brudelegat, er en ganske rørende tanke og dækker måske over en eller anden sorg, vi ikke kender og ikke bør kende. Set med nutidsøjne er det ikke nogle store legatportioner; men en hjælp er det da, og når den stedlige sognepræst ved Sct. Bendts kirke hvert forår averterer legatet til uddeling, er der altid en del ansøgere. Man kan jo godt endnu f.eks. for en portion på 500 kr. få en del køkkentøj el. lign.

Der var så smukt i det gamle hjem, haven gik ud til stien, først passeredes gårdspladsen, så udhuset og så kom haven. Der var fra denne – som fra alle disse haver – låge ud til stien, og her mødtes borgerne de lune sommeraftener og drøftede byens trivsel. – Jørgen Roed havde alle sine 4 søstre

ugifte, og de fik hele deres livsgerning i barndomshjemmet. Mette, Signe, Hanne og Line var navnene på disse piger. Line husker jeg som en gammel dame. Signe fik ved en ulykkelig hændelse ved vintersport på åen en hofteskade, som hun aldrig kom over. Hun døde ung, hvilket var en meget stor sorg i hjemmet, hun var en så velbegavet og rar pige; i mange retninger hjemmets gode ånd. Jeg tror ikke, de andre tre var særlig blide; den, jeg personlig har erindring om er Line, som først døde i 1911, nogle og halvfems år gammel.

Vi har jo en Jørgen Roedsvej; jeg synes, at det er en lidt kort gade, vi opkaldte efter så kendt en Ringsteder; når jeg tænker på, at Harhoff næsten har en hel kilometer; på Jørgen Roedsvej er kun til og med nr. 10. – Så vi må huske ham på anden måde, hans smukke billede i Sct. Bendts kirke m.v. og et på rådhuset, *det* er han ene om.

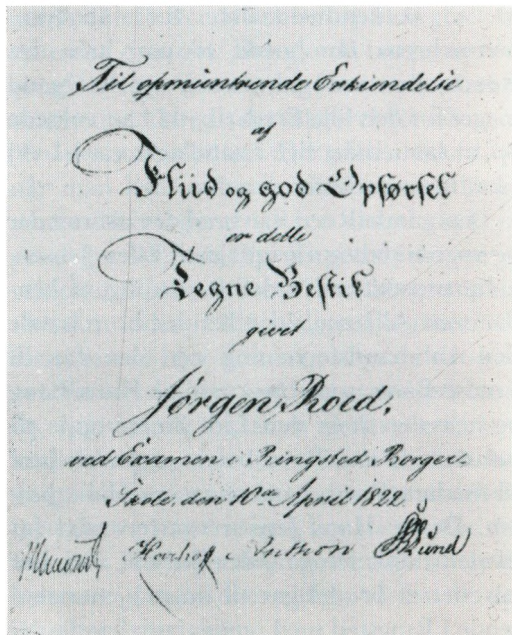
„Simon og Anna i Templet“. – Har sin plads i Sct. Bendts kirke.

Jørgen Roed og hustru Emilie, født Kruse.

Jørgen Roed var gift med Emilie Kruse; hun var forlovet med ham i mange år. Hun havde en bror, som var skovrider på Gissel-feld, og da Jørgen Roed var begyndt på sin kunstnerbane, boede hun hos broderen i de 5 år, hvor han opholdt sig i Italien, men hendes familie var ikke så glade for partiet, bange for om det blev et levebrød, men hun var trofast mod sin Jørgen.

Jørgen får en flidspræmie.

Det blev tidligt opdaget, at Jørgen havde talent; han kom i skole her i Ringsted, og en ung præst her – Fynbo – lagde hurtigt mærke til drengens nemme for tegning, og han talte om det med vognmand Roed. Forældrene havde ellers tænkt, at han skulle gå handelsvejen, men de indvilgede i, at han blev sendt til København allerede som 15-årig og kom ind på Kunstakademiet. Han fik der til lærer den kendte kunstner Hans Hansen – faderen til den senere så kendte Constantin Hansen, som blev Jørgen Roeds samtidige. De 5 år i Italien betød umådelig meget for hans udvikling som maler, og hjemkommen derfra bliver han gift med Emilie Kruse, som skal have været en virkelig skønhed. Han var et ret melankolsk gemyt, men selskabelig og udadvendt. De fik større og større hjem i København alt efter som hans velstand steg. Da han som ung solgte sit første billede, fik han 200 daler for det; han vekslede hele købesummen i sølv, kastede pengene på sin seng og rullede rundt i pengestykkerne, idet han

„Gade i Roskilde“. Et ligtog på vej fra Bonde-thinget op mod domkirken.

„Pige med frugtkurv“.

Jørgen Roeds tegning af en Ringsted-pige: Maltgørereens Camilla.

følte sig meget rig. Nu, hvor hans billeder virkelig er højt i pris, ville noget sådant være ret så besværligt.

Jørgen Roeds fik to børn, sønnen Holger, der var en meget lovende maler; de havde den store sorg at miste ham, før han var 30 år. En snebold havde beskadiget hans ene øje, og en sygdom opstået derved satte punktum for en meget lovende ung malers fremtid.

Datteren hed Helene og er forøvrigt en af de unge piger, som forekommer på det kendte billede, hvor Ingemann på sin 70 års fødselsdag får overrakt guldhornene. Helene blev gift med docent Nyblom, senere professor, fra Uppsala, og Helene Roed, gift Nyblom, blev svensk statsborger, deres børn også, så af direkte efterkommere fra det gamle roedske hjem i Ringsted findes ingen i Danmark. Line Roed, som overlevede alle i hjemmet, boede sine sidste år hos Elisabeth Frederiksen, skriver på herredskontoret – i hendes hjem i Sct. Knudsgade. Hos frøken Frederiksen, som var elskeligheden selv, fik den gamle Line Roed et godt og kærligt hjem sine sidste år, måske ikke altid lige nemt, specielt ikke helt gnidningsløst var forholdet til frøken Frederiksens hushjælp, kaldet Candidatens Sophie – navnet kom af, at hun i en årrække havde passet hjemmet for provst Andersens ugifte søn Mathias Andersen, inspektør ved skolen her, også kaldet Candidaten. Frøken Frederiksen har fortalt mig, at Line Roed startede sit forhold til Sophie ved at sige, da denne tog plads i en behagelig stol: „Jeg er ikke vant til, at Tjenestepigerne sidder i Lænestol“, hvilket Sophie fandt, hun måtte have lov til. Om samme Sophie skal tilføjes, at hun forblev hos frk. Frederiksen til sin død, værnede og passede samme på enestående vis og strakte den beskedne skriveløn med stor dygtighed og nøjsomhed. Line

Datteren Helene Roed, gift Nyblom.

Roed testamenterede frøken Frederiksen sine kønne gamle møbler bl.a. et stort smukt mahogni-bord, som jeg arvede mange år efter, da Elisabeth Frederiksen døde. Da jeg var så forsynet med borde, og da jeg var klar over helt at handle i testamentets ånd, forærede jeg bordet videre til provst Becks Karen, som netop da holdt bryllup. Provst Beck og frøken Frederiksen holdt så meget af hinanden. Om søndagen, når købmand Hans Bang og hans lille datter Ellen (senere fru dommer Friis) gik fra kirke, købte de to lækre kager for med disse at aflagge besøg hos tante Line (hans mors kusine). Straks ved besøget sagde Line Roed: „Kære Hans, lad dig ikke opholds“, de kendte grunden til den hurtige tagen afsked, for knap vendte de ryggen til, før frøken Roed rev papiret af kagerne og skyndsomt spiste dem. Den gamle dame var øjensynlig lækkersulten. Det omhandlede bord, som endte hos Karen Beck, havde sin egen historie. Nede i Sct. Hansgade hos Roeds havde de julebord; derpå var alle gaverne lagt. Ma-

dam Roed tænkte, da alt var fordelt, så mærkeligt, mon intet der er til mig, men så tog de dugen af bordet, og det var hendes gave. Morsomt nok var Karen Beck, gift Levinsen, den første præstedatter, som var blevet gift i Ringsted siden provst Steenbergs tid – midten af forrige århundrede – så det var vist dobbelt historisk, når hun fik bordet. – Vi mangler vist i grunden et museum i Ringsted!

Helene Nybloms mand var en højt anset mand i Sverige, i mange år bl.a. med til at uddele Nobelprisen. Helene Roeds ungdom i København faldt netop i guldalderetiden – i dobbelt forstand – de mange store rige hjem, Puggaards - Collins - Hartmann - Hammerich - Hagen og mange flere. H. C. Andersen traf de ofte hos Collins, og i Sorø var hun ofte gæst hos Heise og hans yndige hustru Ville, født Hagen, til hvem hendes mand byggede „Ville-Reden“, som ligger

ret uforandret stadig i Sorø, nu ministerbolig for skiftende undervisningsministre, som ønsker lidt ro i den stille klosterby. – Også store navne indenfor kunst og teater prægede den tids København, tænk på malere som Roed, Marstrand, Vermehren, Constantin Hansen eller på teatret Johanne Louise Heiberg, J. L. Phister, fru Sødring, Michael Wiehe m.fl., for ikke at glemme de store komponister som Hartmann, N. W. Gade og mange andre.

Den unge Helene Roeds bryllup stod forøvrigt i Sorø hos hendes venner i Heises smukke hjem ved Sorø sø. – Jeg er måske eneste nulevende Ringsteder, som har talt med Helene Nyblom; hun ringede en gang til herredskontoret. Den gamle vægtefon ringede, og da jeg passede denne, var det også til mig stemmen sagde: „Det er profes-

Jørgen Roeds maleri af barndomsbyens kirke.

Kopi af „Den sextinske Madonna“.

sorinde Nyblom fra Uppsala, jeg vil gerne tale med frøken Frederiksen“. Frøken Frederiksen kunne imidlertid ikke tale i telefon; det lyder mærkeligt om et menneske, som i over 30 år havde en stor og betroet stilling på et offentligt kontor; men sådan var det, noget på grund af en stærkt tiltagende døvhed, men også, ja, sådan noget var jo helt nymodens; der var vel i 1918 næppe mere end 300 abonnenter under Ringsted central; jeg husker alle disse lave nr., herredskontorets var nr. 24. – Fru Nyblom ville bare spørge, om frk. Frederiksen kunne få lidt fri. Byfogeden næsten jagede frøken Frederiksen af sted med tilråb: „der er fine gæster til Dem“. Så når jeg skrev, jeg har *talt* med Jørgen Roeds datter, er det nu mild overdivelse.

Mindst een gang hver sommer gæstede

Jørgen Roed med familie barndomsbyen; han og sønnen Holger havde en næsten hellig følelse overfor det gamle hjem, damerne var noget mere behersket i deres følelser. Holger fik jo også ved sin alt for tidlige død sin grav i familiegravstedet på kirkegården her i Ringsted.

Omkring 1851 opholdt Jørgen Roed sig i Dresden et helt år for på bestilling at kopiere Rafaels Madonna, og da han behøvede så lang tid, tog han sin hustru, sine børn og sin ældste søster Mette med. Dette ophold i et helt år i Dresden gav Mette Roed et pust fra en større verden, udvidede også hendes sprogkundskaber og gjorde, at Mette Roed, som var meget talende og meget aktiv, blev anvendt meget i Ringsted ved alle officielle lejligheder som bazarer, velgørenhedsselskaber og andet, var også med til sammen med konferencerådinde Harhoff og mange andre Ringsted-damer at starte indsamling og tanken om oprettelse af Friboligen på Næstvedvej. Vi kan ikke forlade Jørgen Roed og hans barndoms-hjem uden at nævne avlskarlen Ole Grej-sen. Denne trofaste karl, som hele sit liv var i Roeds tjeneste, passede lodden derude ved Kærehave, ja, endog er modellen som karlen med hestene på det dejlige billede, som nu hænger på rådhuset her i byen, nemlig: Piger, der hæger sig ved brønden. – Da Frederik d. 7. opholdt sig en tid i Ringsted for udgravning af kongegravene i Sct. Bendts kirke, og Ole Greisen skulle køre for ham, morede det kongen meget, at kusken tiltalte ham som Deres Velærværdighed. Det udtryk var Ole Greisen fortrolig med, når han kørte for provsten eller andre af lignende stand.

Den lille gade, som bærer vor store bysbarns navn, kan næppe stå til mere, dersom vi bruger nogenlunde retfærdighed, derfor tager vi nu fat på Vermehrensvej, dog skal

her kun tilføjes, at Jørgen Roed allerede i 1862 nåede at blive professor ved Akademiets Modelskole, at hans kopi af Rafaels Madonna blev regnet for et så stort og vellykket arbejde, at det næsten kom op på siden af originalen. Det hænger nu i musiksalen på Refugiet Fuglsang; fru Bodil Neergaard der var en Hartmann. Vi er ligesom tilbage i forrige århundredets københavnske overklasse.

Jørgen Roed døde 9. august 1888 og blev ligesom den øvrige familie begravet i det store familiegravsted langs kirkegårdens nord-mur. – De tre af søstrene overlevede ham, og efter at det gamle hjem i nr. 12 ved forældrenes død blev solgt, flyttede de tre frøkener Roed i lejlighed for, som før nævnt, den sidste endte hos frøken Frederiksen. Det gamle bryggeri m.v. blev solgt til en tidligere skibskaptajn Mathiessen, og så er vi helt inde i „min tid“, jeg husker ik-

Familiegravstedet på Ringsted kirkegård.

ke brygger Mathiessen, men hans enke og døtrene Jacobe og Magdalene; ja, Jacobe kom ud for at hilse på os i mit hjem, da Ringsted i 1935 kaldte sine sønner og døtre hjem.

Nu til den kønne villavej Vermehrensvej.

Billedet fra gårdspladsen i Sct. Hansgade. „Piger, der hæger sig ved brønden“.

„Haven i Sct. Hansgade med den gamle døbefont“.

Vermehrensvej

Vermehrens boede i ejendommen ved siden af Roeds. Vi ser det nære naboskab på det kendte billede fra Roeds have med døbefonten. Det er Vermehrens yngre bror, som står på stigen, medens den yndige unge pige, der griber frugten, er Line Roed, hende med kagerne og som ikke kunne lide, at Sophie sad i lænestol. Jo, man forandrer sig, når tidens tand får gnavet. – Samme døbefont var ved den store brand i 1806 endt ved en hel uforståelig tildragelse i Roeds have, hvor provst Steenberg næsten 50 år efter fik den reddet tilbage til sin plads i Sct. Bendts kirke.

Vermehren gik også i skole her i Ringsted, først i pogeskole og senere i Borger-skolen. Han var en velbegavet dreng, og tanken var, at han skulle være glarmester som sin far, og han var da også begyndt så småt at hjælpe til hos faderen. Men da han havde så stor sans for tegning, og det var gået naboens søn så godt som maler, så fik han lov først at komme på Sorø Akademi. Der var en dygtig tegnelærer, som så hans evner og fik drengen til København, og han

blev en både fin og dygtig maler. I hans ægteskab var flere børn, og to af sønnerne blev kunstnere, selv om de aldrig nåede faderens kunst, en 3. søn blev læge. Et barnebarn er Ruth Vermehren, Danmarks første kvindelige præst, så hun har jo på en måde også rod hos os. Ruth Vermehren var i mange år fængselspræst, og i 1948 blev hun præsteviet. Vermehren boede mange forskellige steder, også en overgang i egnen omkring Susåen, derfra hans kønne billede fra en vinterdag ved Susåen. Han gjorde så utrolig meget ud af sine billeder, stor omhygge, se det f.eks. på hans kendte billede her fra Torped: Reservesoldatens afsked; hver fold i sengeforhænget, alt i stuen er så udførlig malet, at det næsten er udpenslet. Også på billedet af hans fårehyrde, selv tårerne fra hans trøtte, rindende øjne ses. Da krigen kom i 1848, gik der en vældig begejstring og national bølge over Danmark,

Johan Frederik Vermehren.

og Vermehren meldte sig som frivillig, var dog kun med 1/2 år, hans helbred var ikke så stærkt, men i 1849 maler han det forannævnte „Reservesoldatens afsked“, en slags vemodig tagen afstand fra den første begejstring med landsoldaten, som drog af. Hans kendteste billede er måske „Ole Hugger“, den mand, som har så mange efterkommere her på egnen, ja, ligefrem en „Ole Hugger slægt“. Han sidder med sit arbejde med den lille pige ved sin side i døråbningen. Den lille pige er bedstemor til arkitekt Egil Sørensen her i Ringsted, og samme har fortalt, at da billedet engang i 1926 var på auktion i København, tog hans far, manufakturhandler Chr. Sørensen, Lille Torv, ind for eventuelt at sikre slægten dette kønne billede, besluttede dog ikke at gå højere op i pris, end hvad en Fordbil i de dage kostede. Han fik ikke billedet! – Ole Hugger var gårdmand i Kværkeby og havde 14

„Fårehyrden“.

„Vinteraften ved Susåen“.

„Ole Hugger“.

„Bondestue“.

børn. Selv om de 14 børn vel næppe hver har haft 14 børn, er der mange efterkommere. – At være hugger var i den tid et yderst nyttigt håndværk; før markredskaber blev fabriksfremstillet, skulle alt tilhugges, river m.v., og på enhver gård – også i min barndom – havde man et huggehus.

Vermehren, som var student fra Sorø Akademi 1843, hvorefter han kom til København, opgav studierne, og fra 1844 besøgte han kunstakademiets skoler, efter at det var lykkedes digteren Ingemann at besejre faderens modstand mod, at sønnen gik kunstnervejen. Også han blev professor ved modelskolen, og i 1901 kommandør af Dannebrog.

„Reservesoldatens afsked“.

Professor Vermehren fandt sin hustru i Ringsted, idet han blev gift med Thomasine Ludvigne Grüner, hvis far var justitsråd, procurator Thomas Ludvig Grüner, som i 1816 havde købt Amtstuegården. – Bemærk hvor morsomt fru Vermehren er opkaldt efter sin far; det var ikke altid så nemt at gøre et drengenavn til et tilsvarende pigenavn f.eks. Ludvigne!

Vi forlader den hyggelige Vermehrensvej og begiver os til

Schandorphsvej

Denne vej hed i min barndom Bagejejen, fortsatte med dette navn videre gennem nuværende Bøllingsvej. – Mange tror, at Torvet nr. 12 er Schandorphs fødehjem, men det er hans barndomshjem; den lille Sofus

„En middagsøvn“.

blev født 8. maj 1836 i Nørregade nr. 23, men omkring 1845 flyttede de ind i det gamle hus på Torvet – tidligere kaldet Hestemøllen og som ejedes af Ringsted kloster. Hans far var postopsynsmand. Under hans kontor sorterede ekstrapost, dagvognsbeholdning, pakkepost og diligence, som besørgedes af 12 medlemmer af vognmandslauget. Ringsted var den gang et knudepunkt for trafikken gennem Sjælland. Embedet var – som masser af forskellige embeder i de tider – sportøllønnet, jo flere rejser, des bedre indtægter.

Postopsynsmand Schandorph var en elskværdig og jovial mand, en svær og korthalset mand med guldtrøse om hals og på krave, ivrigt og aktivt ekspederende dagvognen ude på det brede fortov foran Postgårdens store stentrappe, hjælpende damerne til

vogns med venlige ord til alle sider, dog ikke altid, dersom de røde kuske indfandt sig lidt sent eller var lettere påvirket fra snapseflasken, da kunne der godt lyde ord som „Smølegrise“ eller „Drukkendidrik“.

Postopsynsmanden havde i nogle år været enkemand efter et ganske kortvarigt, men såre lykkeligt ægteskab med byfogedens datter i Holbæk; men i 1835 ægtede han jomfru Andrea Møller, hvis far ejede Oldengården ved Fjenneslev.

Sofus Schandorph, som var ældste barn i dette ægteskab, elskede sit barndomshjem, det gamle gule hus med de uregelmæssigt anbragte vinduer og de små ruder. Huset lå, hvor nu Ringsted Sparekasses bygning ligger, det er den anden bygning på den plads, siden det gamle hjem blev nedrevet.

Den lille have, der hørte til huset, var fuld af blomster. Fem store kastanjetræer på den ene side og et krat af hyld, syren og guldregn dannede en løvhytte. Årstidens blomster lyste op, og i de to hjørner var der små lysthuse. De to sidste af kastanjetræerne stod indtil for få år siden endnu i Sparekassens have; men ælde gjorde disse farlige, og så måtte de fældes, og nu er hele haven veget for udviklingen.

I al denne idyl boede så postopsynsmanden indtil sin død 1855 sammen med sin lille familie, der var foruden den ældste, Sofus, yderligere to børn, Theodor og Camilla.

Fra dette Ringsted-hjem har Schandorph nedskrevet så mange smukke minder, der viser, at det hyggelige barndomshjem og forældrenes gode samliv har præget hans sind dybt. På faderens kontor havde han haft rig lejlighed til at se og tale med mange forskellige mennesker. Det morede ham at se, hvor vanskeligt det var for flere af kuskene at underskrive kvitteringer for de modtagne fragter, bl.a. vognmand Roeds

karl, Ole Grejsen, klarede det ikke altid lige godt, men undertiden stod der O. Griesen. En markedsdag tog en lidt anløben mand fra Sigersted fejl af posthornet på kontorets skilt, idet han troede det var en bagerkringle og gik ind for at købe for fire skilling små kryddertvebakker og en Ole Lehmann kringle.

Sofus, som allerede kom i skole som 5-årig, var yderst velbegavet; efter nogle år i byens realskole, blev han 12 år gammel optaget på Sorø Akademi, og en forårsdag 1848 kørte han med sin far og krigsråd Krebs, som også skulle have en søn derned, til Sorø i wienervogn. Han følte sig lidt skuffet, da de kørte ind i Sorø by; der groede endnu mere græs på gaderne end på Ringsted Torvs fortove, hvilket ville sige

Sofus Schandorph.

ikke så lidt, men da de passerede Klosterportens hvælvinger og begav sig ind på akademiets grund, klang Saxo og Absalons navne i drengens sind. – Han led meget af hjemve – noget, mange små Ringsted-drenge har prøvet både før og efter ham – og da det var før jernbanens tid, var besøg i hjemmet ret sjældne.

1855 forlod Sofus Schandorph Sorø Akademi som student som den tolvte bedste elev, og efter en herlig sommerferie i det gamle hjem, skulle studentertiden begynde i København. Da vognen holdt for døren, stod forældrene på trappen, og faderen gav ham en forholdsvis velspækket tegnebog og sagde: „Flothed har jeg ikke raad til, men lurvet skal du ikke være, min Dreng!“

I sin ungdommelige sorgløshed faldt det ikke den unge student ind, at han snart skulle miste sin brave og kærlige far. Faderen døde den 18. oktober samme år, kun 62 år gammel.

I 1862 tog han teologisk embedseksamen, men var imidlertid klar over, at en gerning som præst ikke passede for ham, og fra 1870'erne blev han en af Brandes varmeste tilhængere. I 1874 tog han den filosofiske doktorgrad med en afhandling om „Goldoni og Gozzi“; han underviste i nogle år som sproglærer ved flere forskellige skoler, hans undervisning var morsom, men den fulgte ikke strengt pædagogiske regler, dog, eleverne elskede ham og fik lært en mængde. En række virkelighedsskildringer, især om det gamle Ringsted er karakteristiske. Hans evne til at tage småkårsfolk på kornet samt hans komiske sans er fremragende – virkelige perler, som har formået at hævde hans navn.

Her skal særlig fremhæves „Det gamle Apotek“ og „Historier fra Kirkegaarden“ og andre, hvor Ringsteder genkendes. Måske vil nutidsmennesker finde hans bøger

meget brede i deres anlæg; det var en roligere tid uden jag, da de blev skrevet. Jeg tager fra reolen en bog: „Udvalgte Fortællinger“, slår op på „Stine bliver Gaardmandskone“, jeg husker fra før, den er lang, fra side 148–165, før vi i allersidste 2 linier læser „Efter Majdag foregik Vielsen mellem Per Larsen og Stine. Provstinden – hendes tidligere Madmor – skjænkede Kaffe ved Brylluppet“.

Hans humor var kraftig og oprindelig, undertiden en smule for bred og løssluppen og hans latter smittende. Han fik mange venner ved sit åbne sind.

I 1867 ægtede han en præstedatter fra Slagelse, Ida Branner. De levede et lykkeligt ægteskab. Han døde Nytårsdag 1901, hustruen overlevede ham i 10 år.

Jeg finder her – nu jeg er i reolen – et sikkert ganske ukendt digt om vort bysbarn. Digtet stammer fra en digtsamling, Regndraaber, udgivet i 1906 af Aage Matthison-Hansen, engang benævnt Danmarks Kina-digter, idet han efter længere ophold i Kina både talte og skrev dette sprog. Han var sønnesøn af den kendte professor og komponist, domorganist Hans Matthison-Hansen, Roskilde. Når jeg ofrer flere linier her på denne slægt, er grunden den, at alle disse er nogle af dem, som mit barndomshjem „arvede“ fra Qvistgaards store flok feriegæster.

Men vi skal her se, hvad *han* mener om vor Sofus:

*Schandorphs Latter klinger,
saa vi standser brat,
mens han muntert svinger
med sin Doktorhat.
Aldrig vi ham glemmer,
som han blandt os gik;
vore Sjælegemmer
sprængtes for hans Blik.*

*Han har Landet malet,
Livet paa en Kro,
ømt har Elskov talet,
Amor listigt lo.
Helst han skildred Staden,
Skumringstimens Fred,
paa et Trin i Gaden
taltes „Bork'ren“ ved.*

*Viddets kaade Fauner
stormed i os ind,
spredte der som Avner,
Sorgen i vort Sind.
Hørte vi hans Latter,
glemte vi vor Graad,
den, som meget fatter,
han har Venneraad.*

*Var han rar og – modig
som en brav Landsknægt,
saaredes han blodig,
slog igen han kækt.
Hykleriets Drage
tit han spiddet har.
Spyd og Lansestage
han til Kampen bar.*

Så sluttes her om de 13 mænd, som Ringsted har opkaldt gader efter.

Ingen billeder findes af disse gader fra svundne tider, for de er næsten alle nye, her i dette afsnit er indsat nogle få billeder, som gaderne ser ud i dag – også dette bliver historie engang.

Mange er flyttet til Ringsted i de senere år, måske netop nogle af disse har bolig i en af disse 13 gader – nu véd de navnets oprindelse. – Vi siger gader, men bemærk, 12 af de omhandlede hedder vej – og een allé.

Dog, jeg slutter, som jeg begyndte:
Mændene, som har givet gaderne navne!

Sognepræster ved Sct. Bendts kirke

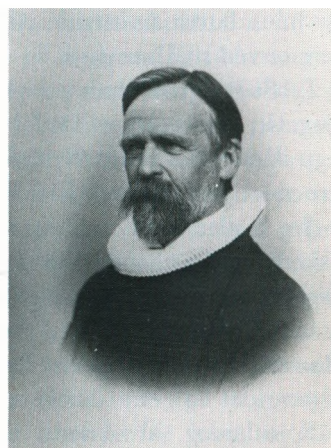
Fra Harhoff's tid til vore dage

Provst Fr. Laurentius Steenberg
1847-1870

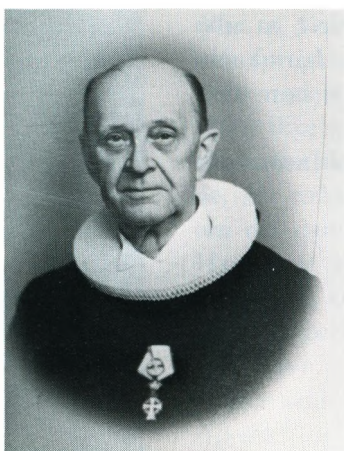
Provst Frederik Vilhelm Andersen
1871-1894

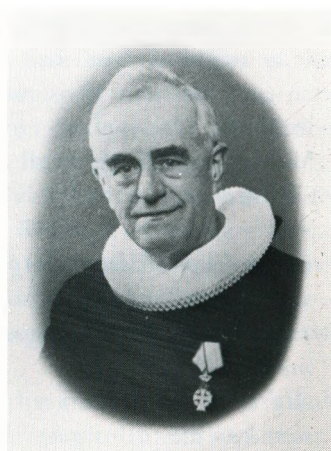
Pastor Frederik Stahlfest-Møller
1895-1914

Pastor Johannes Lind
1915-1927

Provst Johannes Beck
1927-1958

Pastor Ejner Fledelius
1958-1977

En tur gennem Ringsted en forårsdag 1979

Vinteren var lang i år, men nu står foråret for døren. Atter grønnes rugen på Torped bakke, som forfatteren Otto Borchsenius, født i Ringsted 1844, har skrevet i følgende sang til sin barndomsby:

Melodi: Vift stolt paa Codans Bølge

*Der er en Tid paa Aaret,
hvor Ringsted By er smuk:
naar Luften did har baaret
det første Foraarsuk,
naar ud fra Aaens Leje
sig Vandet bredt har strakt,
og Møllens Hjul sig drejed
i dobbelt Arbejdstakt.*

*Naar Lærkens Triller ryster
– en solklar Paaskedag –
et Væld af Foraarslyster
ned over Jordens Lag,
hvad eller Jævnøgnsvæden
sig sænker grødetyk
og grønner Vintersæden
paa Torpedbankens Ryg.*

*Da er det værd at gjæste
den gode gamle By
og mildt sin Barndoms bedste
Erindringer forny.
Og alt, hvad selv vi skatter,
fra vore unge Aar
i vore Børn os atter
nu her i Møde gaar.*

*Stig da fra grønne Enge
om Ringsted gamle Stad,
du Lærke, højt og længe
i Foraarslysets Bad!
Lad Sol og Sommer lægge
i Axet Kjærne tung,
men lad en Stund det strække
mod Sky sig glad og ung!*

Jeg prøver i mine afsnit her i bogen at bevæge mig gennem en del af året, det var i marts – en snetung dag – jeg startede; nu har vi holdt påske med påskedag 15. april, hvor vi sang Grundtvigs dejlige: „Paaskeblomst! hvad vil du her, Bondeblomst fra Landsbyhave“, og hvor jeg også fik skrevet en del; nu er det en dag med stille forårsregn, og jeg gik over kirkegården og gennem de kære kendte gader. Snart vil skoven stå grøn; så smukt – når man ser fra Ringsted mod nord og langt borte ser Vrangeskov og alle de mange skove derovre; så følger den lyse maj, juni med sommerens ynde og Sct. Hans, for når juli står med gyldne marker og høsten står for døren, da forhåbentlig at være nået så langt, at mine skrivelser her kan afleveres til bogtrykkeren, og en bog komme ud deraf.

Vi starter oppe ved Genforeningsstenen ved Teknisk skole; den store sten hentet i Kværkeby og slæbt hertil af artilleriets

Artilleriets stærke heste har hentet Genforeningsstenen; nu på vej ad Køgevej.

stærke heste. Hvor havde vi – som var børn i 64's skygge – sunget „Og saa er der et Haab, der grønnes trods Aarene der gaar“, og hvor så det kun ud som en fremtidsdrøm, dog vi oplevede det, se på Genforeningsstenen:

*Solgry har signet
Dagen for Danmark.
Krist lod det kendes.
Natmulm er omme.
1864–1920*

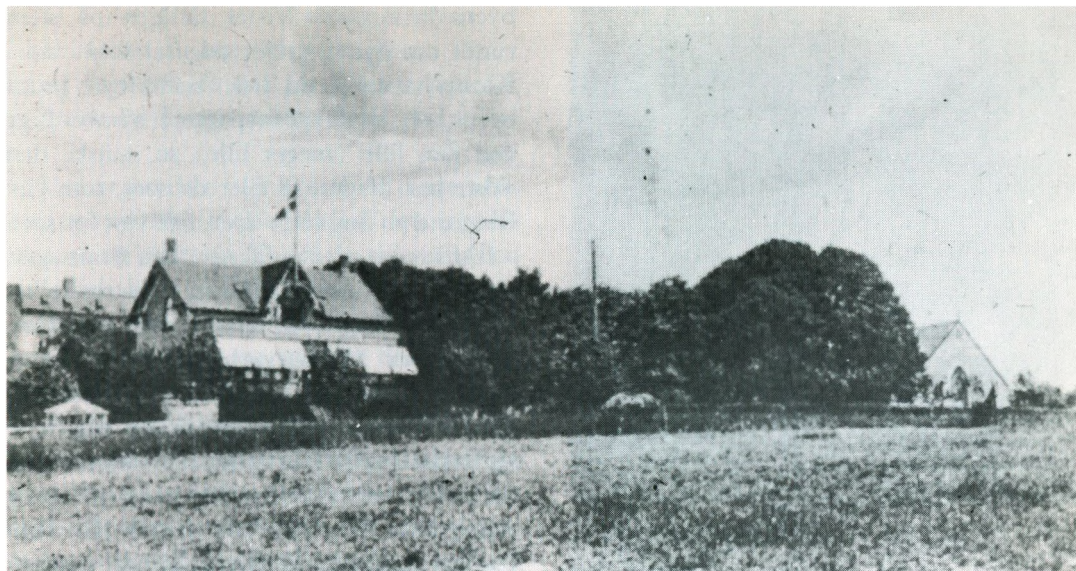
Garnisonens daværende kommandant, oberstløjtnant Bang, afslørede den skønne sten; denne mand, som var såvel kristelig som national, noget der huskes længe, formede hverdagen på kasernen, så mandska-

bet, foruden deres militærtjeneste, kendte opholdet, som havde de samtidig fået et højskoleophold.

Vi kan nu fra denne skønne sten passere forbi lysbadeanstalten, forhen en kendt sommerrestauration, ad den sti, som engang var byens udkant, men trods beliggende langt inde i byen heldigvis er bevaret. Nede

Genforeningsstenen ved Teknisk Skole.

ved Tinghuset på den åbne plads syd-vest derfor, blev anlagt en mindelund efter befrielsen 1945; til den begiver vi os. Der er helt så rart, og det gror vel til. Her finder vi stenen, som bærer Vilhelm Andersens smukke ord:

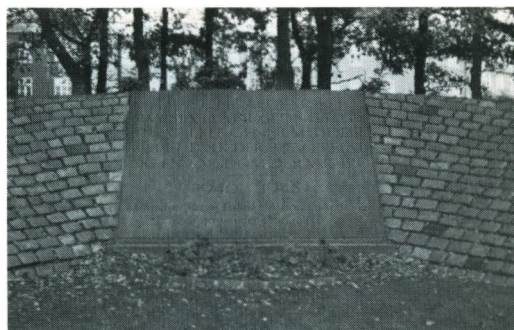
*Stenen er sat på Sjællands Tingsted
Til at tale gennem Tiden
om et Folk, der blev frelst
og en Ungdom, der var tro
1940-1945*

*Danmarks Ret og Frihed blev brudt
d. 9. April 1940 og genvundet
5. Maj 1945.*

Vi standser lidt op, ser på rutebilerne, som standser og kører netop her ved Mindelunden; sender en tanke til de svære besættelsesår, også rent trafikmæssigt – generatorbrænde – dårlige dæk – toggang hveranden dag og meget på samme måde. Nu føler vi en stille tak ved at leve i et frit land.

Vi må videre. Går tilbage til stien ved telefonhuset i Søgade, det hus, som afløste

Nu er der lysbadeanstalt. En gang – som billedet her – sommerrestauration helt i byens udkant.

Mindelunden.

Stien ligger nu midt i byen.

Vi går videre ad stierne.

Stien var engang således helt i byens udkant, nu langt inde i byen.

byens fattiggård. Vi er så igen på stien rundt om byen; drejer dog ret snart ind i Klosterhaven – nu hele byens eje. Indtil byens køb, en del af forpagterens have. Lige ved den lille (meget lille) sø, måske den sidste rest af den sø eller de søer, som gav Ringsted en Søgade. – Der, lidt vest for søen – står stenen over redaktør Niels Bransager, som fra 1903 var redaktør af Venstres Folkeblad, som havde til huse i den ejendom, som nu er Medborgerhuset. Niels Bransager, der var født 1873 ude på Bransagergård i Alsted, var en blændende begavelse og fremragende journalist, blev angrebet af en heftig tuberkulose, der gang på gang tvang ham til at afbryde sit arbejde. Han bar sin kamp mod den snigende sygdom med stort mod, optimist, som han var, men i 1915 døde han på Vejlefjord Sanatorium. Hans ungdomsven Jeppe Aakjær skrev ved hans død følgende smukke vers:

*O, Livets Gud, som skænker Kraften,
hvi høstet du hans Rug saa grøn
og ringed Solen ned før Aften,
for denne Lysets muntre Søn?*

Ved vejkrydset ved Korsevad rejste venner og politiske meningsfæller den mindesten, vi nu står ved. For få år siden fik den sin plads her; trafikken ved byens udfald mod vest blev alt for hæftig til, at nogen kunne standse op og mindes den dygtige Ringsteder.

Vi går lidt videre, hen på Hækkerupsvej, der standses der op ved H. K. Hækkerups sten, hvorpå er indsat et relief med hans ansigtstræk vendt over mod det alderdomshjem, som i så høj grad var hans værk. I mit indlæg om mændene, som gav gaderne navn, er denne ranke personlighed så ud-

Niels Bransagers mindesten i Klosterhaven.

Vi står på Hækkerupsvej.

Indtil Ringsted by købte herregården Ringsted kloster var her forpagterbolig. Efter den tid bolig for sognepræsten ved Sct. Bendts kirke og menighedssal.

førligt beskrevet, derfor kun her, at stenen blev rejst af Socialdemokratiet i Ringsted, han var sit parti en så god mand.

Ejendommeligt er det, at netop her i disse omgivelser med alderdomshjem, pensionistboliger og gadenavnet med mindstøtten for Ringsteds første socialdemokratiske borgmester, var for bare godt 50 år siden gårdspladsen på den store herregård Ringsted Kloster;

Så drejer turen gennem lågen og op til Klosterlunden.

Vi står ved redaktør J. V. Christensens mindesten.

her flokkedes de mange herregårdsarbejdere om deres gerning, her gik de polske piger til malkning og roearbejde og herfra red undertiden 20 spand heste med ryttere ud af gården til arbejde på de 800 tdr. land, der omkransede vor lille by.

Dagen begynder. Arbejderne rykker ud.

Videre forbi den gamle forpagterbolig, som i en længere årrække var bolig for sognepræsten ved Sct. Bendts kirke. En ny præstebolig vest for den hidtidige er nu under opførelse, og vi smutter gennem lågen langs nybygningen med redaktør Winthers hus på venstre hånd. Det er så Klosterlunden, vi kommer til. Også det var

herregårdens have indtil 1923, nu en yndig lund med Sct. Bendts kirke som værdig nabo. Her i denne lund findes to mindesten, først når vi J. V. Christensens, rejst som et varigt minde for redaktøren og hjemstavnsforskeren J. V. Christensen. Han kom til Ringsted først i dette århundrede, blev indtil sin død i 1934 Ringsted Folketidendes fremragende leder. Foruden sin store indsats ved bladet var han fra 1924 til sin død i 1934, indvalgt i landstinget og betroet mange hverv i sin by, men allerlængst vil han måske huskes her for hans mange værdifulde og litterære arbejder, omhandlende Midtsjællands historie; her skal nævnes „Tider og Skikkelser i Midtsjællands Historie“, „Valdemarernes Kirke“, „Ringsted fra Saga til Samtid“. – J. V. Christensen, som var født i 1876 på en gård ved Fuglebjerg, var gift med en datter af forfatteren Zakarias Nielsen, Johanne Christensen, kvindeligt byrådsmedlem netop ved klostrets køb. Ejendommelig at tænke på, så langsomt det gik med at få kvinder valgt ind i byrådene, at fru Christensen havde kun een forgænger – fru Caja Mortensen – og vi fik dog valgt i 1909.

Som lokalhistoriker vil hans navn leve længe, det var præget af kærlighed til den danske muld, hvoraf han selv var runden.

I et digt, skrevet ved hans død, lyder det:

*Det var den danske Muld,
hans egen dyre Jord,
han pløjed med sin Pen,
i sine Fædres Spor.*

Også på hans grav på Ringsted kirkegård rejste venner og politiske meningsfæller en gravsten.

Bare et stenkast fra denne mindesten finder vi stenen for Ole Hansen. Den er prydet med en fraspændt plov. Ole Hansen, gård-

Kort fra J. V. Christensens mindesten finder vi stenen rejst for Ole Hansen fra Bringstrup.

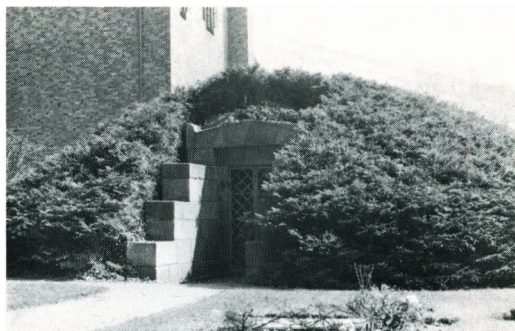
manden fra Bringstrup, der sad i kongens råd, er nøje beskrevet under gaderne – en redegørelse her bliver let en gentagelse, – men nu hen til stenen, den står, så Ole Hansen skuer både mod den vej, som bærer hans navn, men også langt videre, ud mod Bringstrup. Med sindig og sejt arbejdskraft forenede denne mand saglig soliditet og bondens selvfølelse, noget som plan- tede ham fast i Sjællands jord.

Blandt mindestenene i Casper Peter Bügels gravlund ser vi et gravsted for Ringsteds sidste amtsforvalter, guvernør Carstensen; forresten bror til opretteren af Danmarks kære Tivoli.

Vor vandring går videre gennem Klosterlunden og vi står nu i den Bügelske Gravlund; der er så smukt og stille. Endnu kommer der næsten hvert år en ny grav i grønsværen der; enhver af Casper Peter Bügels slægt, som ønsker det, har ret til en gravplads her. Vi læser navne på stenene: Berner - Hartmann - Stahlfest-Møller - Garth-Grüner og mange flere; og vi ser navnet Guvernør Carstensen med sine to hustruer, første gang gift med et barnebarn af Casper Peter Bügel. Carstensen, som havde været tidligere guvernør i Guinea, var den sidste amtsforvalter i Ringsted; amtsforvalterembedet her blev ophævet i 1867. Det var guvernør Carstensen, der sammen med to andre Ringsted-borgere i sin tid tog initiativet til og lod anlægge den gangsti, alle vi ældre elskede, og som gik fra Søgade ned til

Den smukke gangsti fra Søgade til stationen.

Bügels gravhøj.

stationen. Jorden til stien – som gik over klosterets jorder, blev lejet for en årlig afgift på 150 Rdl., at indbetale på herregårdens godskontor.

Mange herboende kender slet ikke denne lille fredelige plet i byen, ja, jeg har endda hørt det spørgsmål engang, om den med små graner beplantede gravhøj var en bunners fra besættelsesårene.

Så har vi vor dejlige kirke på højre hånd, når vi går over pladsen, forbi kirkens hovedindgang og over mod de Mahlerske Huse.

Det længst mod vest beliggende hus er det egentlige gamle bomhus og akcisebod. Ringsted havde også bomhuse ved den nordre og søndre indfaldsvej til byen. Indtil midten af forrige århundrede blev der afkrævet en afgift – bompengge – den tids moms. Kun fodgængere kunne frit passere bommen. Ridende måtte erlægge 2 skilling, kørende 4 skilling, vogn med agestol 8 skilling. Herskabsvogne højere takst.

Nu beboes de Mahlerske Huse – efter for nogle år siden at være gennemrestaureret – af kirkens organist, og godt at de så få gamle huse blev bevaret. Ved den østlige ende af husene, passerer vi lågen med griseristen. Denne rist vidner om en tid, da husdyr, også grise, kunne træffes i gaderne; man ville dog gerne frede kirkegården for grisebesøg;

Gennem en allé fører denne låge fra Klosterlunden ind til gravpladsen.

ved hjælp af risten forsynet med huller blev grisene absolut forhindret; benene sad fast!

Lige overfor ligger dr. Worms kønne dok-

De Mahlerske Huse. Det længst mod vest er et af byens gamle bomhuse; engang var der 3, dette er eneste bevarede.

Den gamle Doktorgaard i Sct. Bendtsgade.

torgård, af ny dato – men „Den gamle Doktorgaard“ blev opført efter den store brand i 1747, hin augustdag, hvor hele Nørregade, den nordre side af Sct. Bendtsgade, den østre side af Torvet og en stor del af Sct. Hansgade blev lagt i aske. Ialt brændte 73 ejendomme; ligesom 4 ældre kvinder omkom i flammerne. Efter mange forskellige ejere blev gården med jordtilliggende overdraget krigsråd, distriktslæge Johan Henrik Klingenberg Krebs, og siden da har der altid boet læger på dette sted. Krigsråd Krebs var også Ringsteds første sygehuslæge.

I 1882 – ved krigsrådens død – blev gården solgt til læge Niels Christophersen, som i mange henseender var en ejendommelig mand, højt begavet og et stort sproggeni. Havde oprindeligt været landsbylæger og i sin fritid læst og taget medicinsk embeds-eksamen. Samme dr. Christophersen deltog som frivillig i den græsk-tyrkiske krig, og

lang tid efter hans hjemkomst spadserede han i sin græske uniform. Han var en læge, langt forud for sin tid og gjorde meget for Ringsteds sundhedsvæsen, bl.a. fik byen allerede vandværk før de fleste byer, men en vanskelig mand var den gamle læge, og da han havde fået fri proces til alle sager, og han havde mange sager, var hans bestillinger af udskrifter, berømmelse af stævninger m.v. næsten tilstrækkeligt til daglig at beskæftige en kontorist på herredskontoret, noget man ofte tænkte tilbage på, da jeg i 1918, 10 år efter Christophersens død, blev ansat der. Hans meget dygtige og efter den tids forhold meget vidende læge, sønnen C. F. Christophersen – „unge Christophersen“ – fortsatte faderens praksis og først omkring 1930 afhændede denne sin meget store praksis og den gamle gård til ægteparret Johannes og Linea Worm. – Mange nulevende vil endnu mindes C. F. Christophersens lægegerning her; han afsluttede den allerede som ca. 60 år gammel og bosatte sig i Roskilde, hvor jeg mener at huske, at han

særligt beskæftigede sig med hudsygdomme, eksem o.l. – noget som han også i sin Ringsted-tid nød ry for. Læge Christophersen havde to sønner, som begge lever endnu: Mogens, mangeårig præst ved Jesuskirken i Valby, Knud, praktiserende læge – også i Valby.

Det blev lægedynastiet Worm – 2 sønner Morten og Hans – også Ringsted-læger, – der på bedste vis førte den gamle praksis videre, helt fra 1848, altså i fjor passeret 130 år.

Utallige er de mennesker, som i de 130 år er gået fra den gamle doktorgård, hjulpet og trøstet af de skiftende læger.

Vi kaster i forbifarten også et blik op til Amtstuegårdens smukke gulkalkede hovedbygning, nu bl.a. Ringsteds udmærkede vandrerrhjem; i vinterhalvåret på bedste måde udnyttet til mange forskellige møder o.l.;

Fra porten i Den gamle Doktorgaard ses over mod lågen med griseristen.

Her i Amtstuegårdens gård, hvor der nu er vandrerrhjem, vogter „Merkur“ – handelens gud – troligt på de mange, som færdes der.

der studses ofte over, at der midt på gårdspladsen er opstillet et mindre skulpturarbejde, forestillende „Merkur“ – handelens gud. Den har stået der siden sidste halvdel af forrige århundrede, og dens køb rummer en lille historie, idet gårdens daværende ejer en dag var taget til København for at klare en pengegæld, men faldt for „Merkur“, lod gæld være gæld og kom hjem med den lille ting, som siden har haft sin plads midt i gården.

Så er der kun C. Th. Zahles sten tilbage, den statsminister, som førte Danmark neutral gennem 1. verdenskrig, som var statsminister, da de store afstemninger fandt sted i 1. og 2. zone i vort gamle land, men som – grundet påskekrisen i 1920 – ikke var den statsminister, som „tog imod“ det gamle genvundne land på Dybbøl, sommeren 1920. – Imidlertid er det jo egens- ikke Danmarks-historie, jeg her skal berette, så kun

„Kærlighedsstien“. Også den var byens udkant mod vest, og på højre hånd lå før de store gamle haver.

Her Zahles smukke sten med skibet – som symbol – for fulde sejl. Som statsminister 1914–1918 blev Danmark ført neutral gennem den svære tid.

er at tilføje, at C. Th. Zahles gerning er nærmere – ligesom Hækkerup og Ole Hansens – omtalt mere udførligt andet steds her i bogen.

Vi drejer så ad Kærlighedsstien, bag om Amtstuegårdens have; også denne sti var engang byens absolutte udkant; et helt nyt kvarter er kommet til på venstre side – Margrethegården m.v. – men godt, at stien er bevaret; vi er nu nået til hovedvej 1.

Vi kan gå videre ad Bøllingsvej eller ta' Nørregade; bestem det selv; men gå en aften – eller dag – ved hvilken som helst årstid denne spadseretur og tænk lidt – både frem men også tilbage.

Bemærk, at de indsatte billeder netop er fra alle årets tider.

Fra det gamle herredskontor

Kun få er der idag, som husker et herredskontor. Det gik op for mig, da en dame spurgte om, hvad en by- og herredsfoged egentlig var, var det en slags kæmner? Da forstod jeg, at der jo også snart var forløbet 60 år siden retsreformen 1919 og at der naturligvis var mange mennesker, som slet ikke havde rede på det. Vi har jo så ofte hørt

om love, gamle retsordninger og om, hvordan landet blev delt op i herreder, ja, i det hele taget, hvordan vi fik et retsbevidst folk. Jeg vil nu ikke gå så forfærdelig langt tilbage. Da jeg gik en tur for at tænke igennem, hvad jeg her vil skrive, så standsede jeg op ved Harhoff, den mand, som mere end de fleste har præget og gavnet denne by og som stod for styret her i Ringsted i 55 år. – I Danmarkshistorien stopper vi egent-

Malermester Danholms maleri: Det gl. Raadhus.

lig op ved Gorm den Gamle; alt før den tid er sagnfigurer. – Men inden vi begiver os ind i rækken af byfogeder med Harhoff som den første i Ringsted – hvad var i grunden retsreformen, og hvad skete der dengang?

Jeg kan kun sige så meget, at det var spændende at være ansat på et gammelt herredskontor. Jeg kom der i juni 1918, og jeg syntes aldrig – trods mange gode år – at efter 1/10 1919, da vi fik et dommerkontor, det blev nær så morsomt og interessant. Der skete jo utroligt meget på et by- og herredskontor, alt passerede der igennem, både det, som senere gik til dommerkontoret, alt det som er hos politiet, og også en mængde, som kom på kæmnerkontoret, idet byfogeden tillige var den kongevalgte borgmester – her i byen indtil 1917.

Men der var den hage ved det, kan man sige, at den anklagende og dømmende magt

var den samme, og det var også derfor, at vi fik en ny retsplejelov den 11. marts 1916, og som trådte i kraft 1. oktober 1919.

Det var derfor ikke godt, når en mand blev arresteret af den stedlige byfoged, og denne foretog alle forundersøgelserne, han sendte sagen til amtet, og der blev rejst anklage, og når det var nået så vidt, så begyndte man først at tænke på en forsvarer – aktor og defensor, som det hed dengang, og at det så var den samme mand, der havde foretaget undersøgelserne og sørget for, at der blev rejst tiltale, som *nu* skulle til at dømme.

Det var egentlig en af de store forbedringer, der skete ved retsreformen, at den dømmende og anklagende magt blev skilt ad i to personer, en politimester og en dommer.

Ethvert menneske har en samtid, ingen kan stå helt alene, selv ikke en Harhoff. Vi alle har jo også i dag en samtid, enten vi har en fremskudt stilling eller vi har en lille beskeden stilling, vi har alle sammen andre mennesker om os, og vi lever allesammen i en samtid, og det gjorde Harhoff også, og jeg vil ikke alene tale om ham, men jeg vil også prøve ligesom at mane et billede frem af de mennesker, der levede her i Ringsted dengang og senere, og de mennesker, som han var med til at præge, men som jo også har været med på deres vis at præge ham, selvom det tilsyneladende så ud, som om det mest var det omvendte.

Mit allerførste møde med Harhoff, det er et mærkeligt møde, og det strækker sig en ca. 75 år tilbage i tiden, da var han jo ganske vist for længst død, for så gammel er jeg jo ikke, selvom der var en fuldmægtig engang hos os, der spurgte mig, om jeg havde kendt Harhoff. Eftersom han døde 28–29 år før jeg blev født, så var det ikke ligefrem smigrende. Det kan jo også være, det var humoristisk ment. Jeg var en 3-4 år, og da

Saadan gik det til i gamle Dage.

Medens vi i vor Tid faar højere Skatter hvert Aar og laaner Penge hvert andet Aar, gif det anderledes til i gamle Dage, da Konferensraad Harhoff stod for Røret og styrede Kommunens Anliggender. Jeg skal saaledes minde om, at i 1864, da Krigen lagde Beslag paa Velgørenheden, da mange Familjefødre var i Krigen, og da det var smaat for mange vedtog Byraadet efter Borgmesterens Forslag helt at stryge Skatten. Der blev ikke betalt en Skilling i Skat det Aar, idet Kommunekassen af sin kontante Beholdning udrede alle Udgifter vedrørende Byens Styrrelse.

Det er noget andet end i Nutidens Ringsted.

En gammel Ringsteder.

havde vi i mit barndomshjem en hakkelses-
kasse. Denne kasse var af meget stort format
og med låg. En hakkelseskasse er jo sådan
en, der står i en fodergang, hvor man skær-
er hakkelse oppe på loftet, og så falder
hakkelsen ned, og det var jo så udmærket,
at der var låg, der kunne lukkes over, så
kunne katten ikke f.eks. få killinger deri, el-
ler hønsene lægge æg, eller hvad der sådan
ellers kan ske. Når hakkelseskassen var
fuld, så lukkede man låget.

Jeg oplevede tit, når der var nogle men-
nesker inde i vores hestestald og fodergang,
de skulle måske købe en hest eller se på et
føl, så sagde de til far, „det var dog en gan-
ske dejlig hakkelseskasse, De der har, Motz-
feldt.“ Så sagde far, „ja, men det har så-
mænd også været konferensråd Harhoff's
sengetøjskasse.“ Så gik folk rundt om kas-
sen og sagde, „nej, tænk dog, har det været
konferensrådets sengetøjskasse. Hvor har

De dog fået den fra, Motzfeldt,“ og så sag-
de far, „jo, den købte jeg på konferensråd-
indens auktion, da hun flyttede her fra
byen omkring 1900.“ „Nej, tænk dog,“
sagde de, og de gik rundt om kassen, og der
fornemmede jeg med mine 3-4 år, at havde
man været sengetøjskasse hos Harhoff, så
gjorde det ikke så meget at ende som hak-
kelseskasse.

Tiden gik, og jeg mødte gang på gang op
igennem min barndom navnet Harhoff,
stadig med fornemmelse af, at det var noget
ganske særligt. Vi havde i Benløse et land-
postbud – Albert – og hver dag gik han
ca. 3½ mil; det var jo dog en strækning;
han boede i Benløse by, gik op til Ringsted
posthus, derefter hele den lange rute til Kæ-
rup, Benløse, Søgård, Slangstrup, for ved 4-
tiden om eftermiddagen at nå mit hjem,

Rådhuset med kirken på Harhoffs tid.

derefter gennem Holbækhusene tilbage til Ringsted postkontor for at aflevere posten, og så var der altså kun igen, tilbage til Benløse. Han behøvede ikke dyrke kondi-løb.

Man sagde: „Det er alligevel meget, at Albert har fået den stilling, men det havde han heller aldrig opnået, hvis han ikke havde været røgter hos konferensrådets. De sørger altid for deres gamle folk, og så tænk den løn, 35 kroner om måneden og oven i købet pension“. Det sidste husker jeg, Albert opnåede, og jeg ser ham for mig på besøg i Benløse, som pyntet pensionist efter da at være bosiddende hos sine døtre i København.

I 1918, da jeg blev yngste skriver på Herredskontoret „levede“ bogstavelig talt Harhoff der endnu. Jeg havde hørt, når Harhoff søgte skrivere, forlangte han ikke andet end at de kunne arbejde som et bæst, og selv om de var dumme som en østers, bare de kunne skrive. Det var jo ikke ligefrem smigrende, at man fik en sådan stilling, men der blev da vist også krævet lidt mere, da jeg blev ansat.

Gentagne gange har jeg set Harhoff komme med den udtalelse i gamle skrivelser; det gjorde ikke så meget med forstanden, når bare de kunne skrive.

Da jeg blev ansat i 1918 var der bogstavelig talt ikke sket nogen forandring siden konferensrådets tid; der var da gået ca. 50 år siden hans afgang. Endnu følte man, at hans ånd levede mellem de gamle reoler, og alt det gamle inventar var der stadig. Vi havde ganske vist fået pennekaster med Christian d. IX's skolepen eller elastikpen. I Harhoffs tid brugtes pennefjer, han skar dem selv til personalet og uddelte deraf. Dem skrev vi dog ikke med. En vægtefon og en gammel Eliot-Fischer skrivemaskine hørte også den nyere tid til; men så var iøvrigt også alt som før. Vi havde de

samme gamle stole med svinelæderbetræk, de samme gamle reoler med masser af små uens rum, den samme skranke, hvor arrestforvarer Blaase i konferensrådets tid havde skænket teen kl. 7 om morgenen til personalet. Dengang var personalet helt på kost hos byfogeden, der endog sørgede for deres vask. Lønnen var så til gengæld kun 120 rigsdaler om året. Jeg startede med 65 kr. om måneden – og slet ingen forplejning, så de 120 rigsdaler årlig 50 år før var næsten bedre, når alt var frit. – Vi havde det dog således i 1918, at publikum kom ind på kontoret, tidligere var der en lem i døren, hvor igennem man råbte ud „hvad vil han“ eller „hvad vil hun“, men det var sjældent, at det var en kvinde, en „hun“ vovede sig nødigt på et offentligt kontor i de tider.

Da jeg startede, var der også gamle frøken Elisabeth Frederiksen, hun var født i 1859 i Ringsted, hun var altså 12 år, da konferensråden døde. Frøken Frederiksen var barnebarn af arrestforvarer Blaases, netop disse som sørgede for den tidlige morgenserivering, og denne rare dame kunne fortælle utroligt meget om de svundne tider. Jeg kunne have vidst meget mere, dersom jeg havde hørt bedre efter.

Nu vil jeg gå helt tilbage og begynde med Conrad Christian Harhoff, som var født i København 1785, hans forældre var Chirurgus Wilhelm Carl Harhoff og hustru Anne Cathrine f. Baltzer.

Allerede som 17-årig fik han 1802 ansættelse på Sorø Amtskontor under amtmand P. C. Stemmann. I Sorø-tiden gennemførte han studierne til sin embedseksamen. Amtmanden var en af den tids meget selvrådige og kundskabsrige mænd; han var amtmand i Sorø helt fra 1798 til 1826 og derefter den danske enevældes førende minister i dens sidste år. Harhoff sidder altså i Sorø som amtsfuldmægtig, han så meget

op til sin chef, som han i meget høj grad kopierede og prøvede på at leve op til, da han selv blev embedsmand, men han kunne ellers godt stå alene. Harhoff søgte mange forskellige embeder i sin Sorø-tid, ville jo gerne snart befordres, som de kaldte det dengang. Han søgte Slagelse og flere steder på Fyn; Ringsted ville han slet ikke tænke på, „det var som et hul“, og hvis han endelig skulle komme dertil, „så skulle han snart se til at komme derfra igen“. Det gik dog helt anderledes.

I Sorø-tiden levede han meget selskabeligt; var meget på baller og ofte inviteret på egnens herregårde. Han spillede også en del kort, men arbejdede da også såre flittigt, beklagede sig dog ofte over at have disse dumme skrivere, men der var af og til flinke folk imellem. Han havde også en del kvaler med sit fodtøj, fik syet støvler i København, men de skulle være ens til begge ben, så kunne de byttes om på højre og venstre fod og slides mere ensartet. Støvleproblemerne ses at svinde i Ringsted-tiden; det var jo skomagernes by, så der kunne de klare alt.

Imidlertid, da vi når 1814, var det en meget svær tid for Danmark. Ud over hele Europa mærkedes følgerne af Napoleonskrigene. Vi havde haft flådens tab og sidenhen krigen mod englænderne, overalt engelske tropper og nu også statsbankerotten, priserne steg og steg. Midt i al den elendighed kommer amtmanden en dag med brev fra Frederik d. 6., og det var Conrad Harhoffs udnævnelse til borgmester og byfoged i Ringsted. Han var endnu ikke udnævnt til birkedommer, godsejerne udnævnte selv deres dommer. Denne udnævnelse kom dog hurtigt efter, og lige op til vore dage har det heddet: Ringsted by og herred samt Skjoldenæsholm og Svenstrup birker. Nu tror jeg nok, at man kun siger: Retten i Ringsted. Straks ved udnævnelsen indså den unge em-

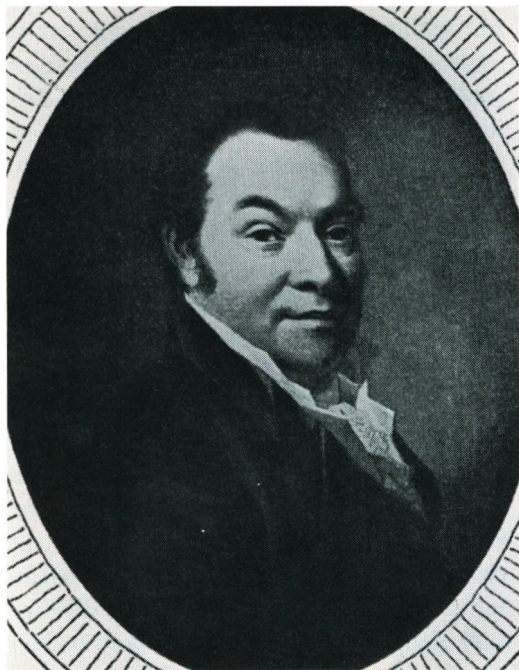

Conrad Christian Harhoff, Ringsteds borgmester 1814–1859. Bemærk hans sirlige underskrift, som ses på utallige dokumenter fra en lang embedstid.

bedsmand, at nu var det forkert, at han var ugift. Han havde sværmet meget i sin Sorø-tid, der var endda nogle, som drillede og mente, at han havde tre kærester på én gang. Der skulle gå næsten 30 år, før det blev alvor med ægteskabs indgåelse.

Efter embedsudnævnelsen købte han sig en ridehest, som en af Sorøegnens landmænd red til. Han skulle jo ride rundt i jurisdiktionen, på session, på ligsyn, ja, han skulle så meget og i den første tid også frem og tilbage mellem Sorø og Ringsted; der var meget arbejde både at gøre færdig og påbegynde. Han kom så hertil i 1814 og blev her til sin død 1871. Så her må jo være til at være.

Casper Peter Bügel. Ejeren af Ringsted kloster på Harhoff's tid.

Det var en meget trist og fattig by at komme til. Der var kun mellem 900–1000 indbyggere, kun 118 husstande, man kan forstå, at med 118 husstande og næsten 1000 indbyggere, har der været en 7–8 mennesker i hver husstand. Mange børn i de fleste hjem, flere generationer i samme hjem, og dertil kom, at mange håndværkere havde lærlinge og svende boende. Byen lå næsten som en brandtomt efter den store brand, den 21. juni 1806, hvor der brændte meget af byen, bl.a. brændte hele det store gamle Benediktinerkloster, som lå på kirkens sydside, og kirken blev også meget beskadiget; endvidere brændte alle klostrets avlsbygninger, den gamle klokkerbolig og meget andet. Så det var en yderst forarmet by, den nye byfoged, som kom ridende hertil fra Sorø, så liggende foran sig; men det skulle jo vise sig, at det var den helt rigtige

mand, de havde fået hertil, for han fik jo alligevel meget hurtigt rettet byen op. – I 1808 solgte Jørgen Qvistgaard, som havde ejet godset siden 1804 – den endnu ikke genopbyggede godsbesiddelse til en rig københavnsk handelsfyrste, Casper Peter Bügel for 330.000 rigsdaler. Han var kommet fra Hamburg til Danmark og var i besiddelse af store rigdomme med gård i København og stort landsted i Charlottenlund. Han købte Ringsted kloster, for det anede ham, som det finansmenneske han var, at jord var det godt at eje, for man ligesom så en statsbankerot nærme sig. Han var altså ny godsejer, da Harhoff kom hertil, og der opstod en forhandling om at få anlagt en gravlund omme bag ved kirken. Casper Peter Bügel ville altså gerne begraves her i Ringsted, og måske han, som ellers kun var en mand på godt et halvhundred år, allerede dengang har følt sig syg, for han oprettede i de samme år et meget stort og meget udførligt testamente ligesom oprettelsen af den familienstiftelse, som eksisterer den dag i dag. Han prøvede på alle måder at sikre de mennesker, som fremover vil være af hans slægt. Det var i testamentet besluttet, at salg kun kunne finde sted, om alle arvinger var enige derom, og dersom salg nogensinde skete, da skulle 1/3 af salgssummen tilfalde Sct. Hans hospital. Denne sidste bestemmelse hindrede gennem lang tid et eventuelt salg, men da Ringsted by i 1917 for 1,2 millioner kroner enstemmigt fik handelen i orden, var der opnået en forligsmæssig ordning med Sct. Hans hospital.

Der blev forhandlet en del om denne gravlund mellem byfogeden og Casper Peter Bügel, bl.a. vist også fordi sidstnævnte – som var et udpræget ordensmenneske – derved opnåede at få ryddet op omkring kirke og gods efter branden; der lå endnu fyldt af murbrokker m.v. Landet var over-

svømmet af engelske tropper, de benyttede den næsten nedbrændte kirke til opbevaring af deres fourage, og sommetider var der også lokale købmænd, der kørte korn derop til opbevaring. Grisene løb rundt på kirkegården, vi har jo griseristen ved de Mahlerske Huse, som netop et tegn på, at der var besvær med at holde grisene væk.

Der blev så indviet et stykke jord til en gravlund, og der blev endvidere plantet træer til en yderligere lund med allé og låge ind til selve gravpladsen.

I 1817 døde Casper Peter Bügel kun 59 år gammel, begravelsen fandt sted fra Petri kirke i København, men da gravkapellet i Ringsted ikke var færdigt, bliver kisten først senere nedsat. Hans enke, Catharina Maria Bügel overlevede sin mand i 28 år, og det mærkelige ved denne smukke gravhøj bag Sct. Bendts kirke er, at den rummer støvet af Bügel og forskellige af hans descendenter, men derimod ikke hans hustru, idet denne ikke ønskede efter sin død at hensættes i gravhøjens åbne begravelse, hun ville hvile i jordens skød. En halv snes alen fra gravhøjen mellem denne og Sct. Bendts kirkes søndre mur, ses en sjælden granitsten med en af naturen selv dannet korstegning. Denne sten bærer ingen indskrift og den hegnes ikke af gitter eller hæk. Men under denne sten hviler Catharina Maria Bügel, født Adzer.

Harhoff blev allerede i 1822 indmeldt i administrationen som tillidsmand, og der sidder han lige til sin død i 1871. Jeg kan godt sige, at hans efterfølgere som byfogeder gerne ville have været ind i den administration, men det er aldrig lykkedes, ikke fordi de er blevet vraget, men grundet der efterhånden blev slægtninge af fideikommissopretteren selv, sønner og sønnesønner, således at der blev en naturlig tilgang uden at tage nogen af byens embedsmænd.

Den ejendommelige natursten, som markerer Catharina Maria Bügels sidste hvilested.

Byfogeden var stadig ungarl; stærkt interesseret i byens ve og vel og også rent personlig en sparsommelig mand.

I 1831 begyndte Harhoff at tænke på, om ikke Ringsted burde have en sparekasse. Denne mand, der på dette tidspunkt havde 17 års embedsgerning bag sig her i byen og nød meget stor tillid i både by og omegn, var den helt rigtige til at gå i spidsen for en sådan institution. Der skulle imidlertid 4 mand til en sådan forhandling, hvorfor han henvendte sig til byens daværende sognepræst og provst Bentzon, pastor Salicath, Haraldsted, og toldforvalter Christian Heilmann.

Disse fire, så vidt man kan skønne, vidt forskellige mænd mødtes så i maj 1831 for at træffe de forberedende skridt til oprettelsen af Sparekassen for Ringsted og Omegn. De var nok 4 mand om at oprette sparekas-

sen, men Harhoff var meget fremsynet og meget dygtig; dog var han heller ikke meget for at forhandle med andre. De fik i hvert fald sparekassen udmærket igang, men de skulle ikke have nogen bygning, men fik kontor på byfogedens eget kontor, så sparede de personale, og Harhoff skulle nok selv tage sig af de folk, som kom for at indsætte penge. – Og så havde han også lidt hånd i hanke med, at de ikke hævede dem igen. Når der kom kunder, talte Harhoff altid i 3. person og kaldte altid gamle mænd og koner: vor far og vor mor. „Kan vor Far ikke lade de Penge staa“ eller lignende råd.

Sidst i 1830'erne var der kommet så mange penge ind, at man kunne begynde at tænke på, at det vist var muligt at låne nogle af dem ud, eventuelt mod pant i

Sparekassen fik i hele Harhoffs tid ikke egen bygning; alt foregik på byfogedkontoret.

fast ejendom, og så er man jo inde på hele den sunde udvikling, som det er at have en sparekasse. Ja, denne sparekasse gik støt og trygt frem – helt op til i dag. Først da Harhoff var død, blev sparekassebygningen taget i brug i 1871. – Jeg tror, at Harhoff-slægten har sparekassebog nr. 1.

Efterhånden følte Harhoff, at det nu alligevel var lidt sløjt, som byens sognekirke så ud. Han og de skiftende sognepræster – der var tre i konferencerådets tid – Mønster, Bentzon og Steenberg – prøvede med mere eller mindre held, men endelig i provst Steenbergs tid blev den rettet op, således at den var absolut brugbar indtil den store restaurering; den fik sit flade tag og den store kugle, som vi kender den fra billeder i slutningen af forrige århundrede. Stadig var

Fru Harhoff som nygift Ringsted-frue.

han ungkarl, er ellers nu midt i 50'erne. Så træffer han en langt yngre dame, en ung norsk pige fra Trondheim, frk. von Krogh; de traf hinanden blandt andet hos fælles venner her i Ringsted, og han lover at følge hende pr. vogn til København før hjemrejsen. De var meget indtaget i hinanden, og man regnede med en forlovelse. – Han spurgte hende først på Valby Bakke, og da de senere som ægtefæller drøftede den lange tid før frieriet, svarede byfogeden: „Jo, for dersom du havde sagt Nej, var det en frygtelig lang Vej at køre med „en Kurv“; fra Valby Bakke var Turen til at se Ende paa“. Ingen her i byen fik besked om, at det bryllup var forestående; der blev blot sagt til stuepigen, om at sætte en ekstra seng ind i soveværelset. Efter få dages rejse til København, var der holdt bryllup, og den 56-årige borgmester m.v. vendte

hjem som ægtemand. Hjemmet var ovre i Sct. Bendtsgade i den smukke store Harhoffske gård – Sct. Bendtsgade nr. 8 – hvor nu restauration Munken har til huse. Det var et stort herskabeligt hjem med have helt ud til stierne. – Ringstederne har nok været skuffet over så stiltfærdig en bryllupsfærd.

Brylluppet var ellers lige ved at gå helt i fisk, for da den unge pige er rejst hjem til Trondheim og har givet sit jaord, så begynder han da naturligvis også at skrive til sin forlovede, og jeg ved ikke, hvorfor han sendte penge, for jeg havde indtryk af, at hun ikke var dårligt stillet, men det har måske været til at købe noget udstyr for. Postbudet i Trondheim beholder brevene og pengene. Og den unge pige hører ikke noget og begynder at gå og være mismodig,

Ringsteds første sygehus.

for hun troede at være blevet forlovet henede i Danmark, men til alt held viste det sig, at det postbud ikke kunne tie, så han gik og fortalte om forlovelsen og om, at hende oppe på Stiftsgården, hun skulle til Danmark og giftes. Så gik folk ham jo på klingen, hvor han vidste det fra, og så viste det sig, at han havde taget brevene med pengene i, læst brevene og bortkastet dem.

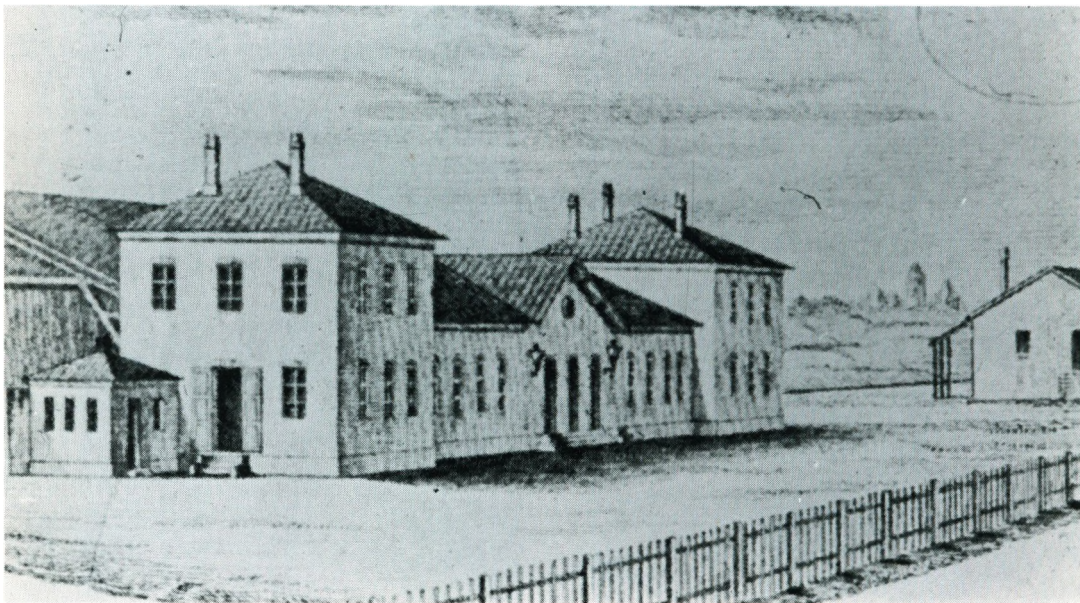
Da frøken von Krogh skulle den lange vej fra Trondheim, forlyder historien, men den lyder næsten utrolig, at hun kørte hened med en lille Nordbakke forspændt en lille vogn, levede af kommenskringler på vejen. Det er muligvis lidt overdrevet.

Efter at nu sparekassen var vel igang, begyndte borgmesteren også at tænke på at få mere ordnede sygehusforhold. Hidtil havde byen klaret sig med en enkelt sygestue i byens fattiggård. Det var vægternes arbejde at transportere patienterne dertil, lagt på en dertil indrettet bære, overtrukket med en

Ringsteds første banegård.

kaleche svingede vægterne af sted med den syge; var det under en epidemi, f.eks. tyfus, var vægterne ængstelige og havde før transporten drukket sig mod til, hvilket gjorde det hele endnu mere uhyggeligt.

Byens første sygehus – det ved Roskildevej beliggende, i engelsk landstedsstil opført – blev bygget i 1856 med plads til 30 senge. Egnens godser havde bidraget til opførelsen imod at have indlæggelsesret for et bestemt antal patienter – men der gik omkring 10 år, før sygehuset kom i virkelig brug. Man vægrede sig ved at lade sig indlægge, gjorde det i hvert fald ikke frivilligt. Den første sygehuslæge var krigsråd Krebs. Hvor er der – trods kun 122 års forløb – sket en hel ualmindelig fremgang af Ringsteds hospitalsvæsen, når vi nu ser det store moderne indrettede sygehus eller prøver at være patient der. I de samme år blev også banen Roskilde–Korsør åbnet, det var den samme bygherre, der byggede både sygehus og den første banegård. Jeg ved ikke, om det er rigtigt, men ældre folk mener, at alt, hvad Har-

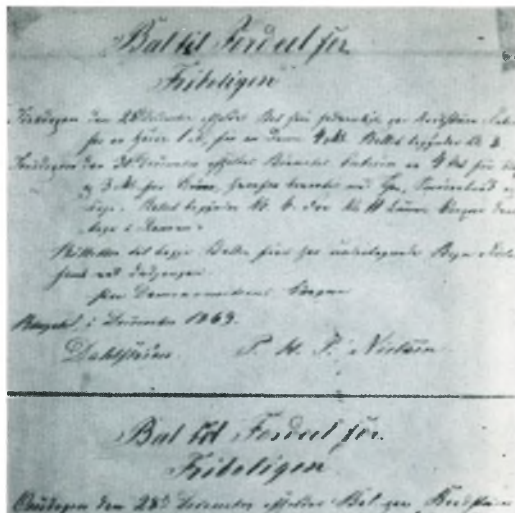

hoff lod bygge, altid skulle bygges som et H. – antagelig er det datidens byggemåde, men rigtigt er det, at såvel sygehuset som banegård og friboligen havde de to udbygninger, der danner et H., og efter nævnte ud-sagn skulle minde om navnet Harhoff.

Harhoff mente, at det var bedst, banegården blev lagt fjernt fra byen, så røg og os fra dette nymodens – jernbanen – ikke generede beboerne. Der havde været en mulighed for at lade banen gå nord om Ringsted, så markjordene mellem sygehuset og Benløse Runding kunne have afgivet jordareal til en eventuel stationsbygning; imidlertid blev der eksproprieret jord fra Ringsted kloster og banegården bygget, hvor den stadig ligger. En gang generende langt borte; nu når Sjællandsgade helt derned. Bag banegården blev bygget en overbygget vognhal, så kunne passagererne stå på og af toget i tørvejr. Denne vognhal blev også udnyttet til andet formål. Ringstederne fandt hurtigt ud af, at der var mulighed for en dansesalon. Få tog passerede, og der blev så lagt brædder over sporene, regimentsmusikken fra Næstved hentet, og der var mulighed for en svingom. Ikke gennemførligt i dag med en uendelighed af passerende tog – dengang højst 3 om dagen.

Et banehotel var også ønskeligt. Ofte måtte passagerer vente på diligence eller anden kørelighed; imidlertid blev jernbanehotellet bygget helt oppe ved Næstvedbroen, hvor byen selv ejede en strimmel jord; beliggende på klostrets jord skulle skiftende herregårdsforpagtere selv drive et sådant hotel, hvilket med rette ville være ret så upraktisk. – Men beliggenheden ved Næstvedbroen bevirkede, at jernbanehotellet aldrig opnåede at være til den helt store nytte.

Det var en stor begivenhed for folk, da der kom jernbaner, og mange mennesker

En side af Friboligens protokol.

var ret betaget, da de første gang skulle stige ombord i et tog; en gammel kone fra Benløse satte sine træsko på perronen, og da hun skulle af i Borup, sagde hun: „Jeg skal af til den Side, for der staar mine Træsko“.

Vi glider op igennem årene. Vi har nået at få sygehus, og vi har fået banegård, og vi har fået orden på mange mange ting her i byen. Befolkningstallet er også steget lidt, men der er alligevel ikke meget omsorg eller forsorg endnu for ældre mennesker, så derfor beslutter konferenceråden og konferencerådinden sammen med en kreds i Ringsted, at der måtte kunne oprettes noget for ældre værdige trængende i byen. Der bliver i 1857 sammenkaldt til et møde, og jeg har set den gamle protokol med hans nydelige og pæne skrift, og hvor den er ført lige op til dato samt hvori der er en indbydelse om bidrag til oprettelse af en fribolig for ældre værdige trængende i Ringsted. Den er underskrevet Ringsted den 5. februar 1857 af mange gode navne her i byen, men først og fremmest Georgine Harhoff og Nina Wengel, Charlotte Steenberg, det er provstinden,

Emmy Carstensen, det er guvernørens frue, og alle disse mennesker satte sig i spidsen, og jeg syntes, det er morsomt, at den stiftelse eksisterer endnu i dag med 10 boliger og beboet af 10 pæne ældre damer i Ringsted, som stadig har fribolig på Næstvedvej i den grå bygning, og at den stadig kan drives som dengang.

Postgården, den har jo også været brændt mange gange, men præsenterede sig så pænt på Harhoff's tid, og før vi havde springvandet der, da havde man den store åbne plads med brosten.

Harhoff støttede på alle mulige måder Postgården, for det var jo det honette sted. Han kunne ikke lide, at Carl Nielsen – Carl Niensens Hjørne – nuværende Børsen – gerne ville have hotelrettigheder på sit dernede. Det modarbejdede borgmesteren, men det

Friboligen på Næstvedvej.

lykkedes alligevel for Carl Nielsen at få retten dertil. Så sagde Harhoff, ja, men hvis det skal være, så skal der stå hotel og natlogi for simple rejsende. Men Carl Nielsen lavede et skilt og skrev simpel så småt, så småt, at man næsten ikke kunne se det.

Så havde Carl Nielsen engang den store glæde, at de fra Gavnø kom igennem Ringsted og skulle til Korsør, så svingede de ind ad porten nede hos Carl Nielsen og overnattede der og tog ikke på Postgården.

I 1830 strandede der et skib her i Danmark, jeg ved ikke hvor, og ombord på det skib var der en mængde store ruller fornemt tapet fra en tapetfabrik i Paris. Det var noget, der hed Inka-tapeterne, hvor mønstret var fra det gamle Inkarige, nu Peru. Det var noget, som skulle erstatte de gamle franske gobeliner, som var blevet ødelagt under Napoleonskrigene. Dette tapet endte i Ringsted. Det blev solgt ved

en skibsauktion, som der jo er, når folk har skibsladninger fra havarerede skibe, og tapetet endte på én eller anden måde her i Ringsted; det var udmærket, for vi ventede netop Frederik d. VI på besøg her i byen, og vi ville gerne have, at der skulle være smukt på Postgården. Den havde netop lige fået sat den store frontspids på og fået indrettet nogle værelser deroppe, og der blev så tapetseret med Inka-tapetet. Inka-tapeterne sad der lige til 1925; værelset var en tid blevet til tandlæge Jørgensens dagligstue, og der sad tapetet hele min barndom. Der reddede arkitekt Niels Svendsen dem, og de er senere gjort i stand, og er dels på Postgården og rådhuset den dag i dag.

I Nørregade boede pottemager Knudsen. Han var også et af byrådsmedlemmerne i Harhoff's tid, og jeg husker godt den gamle pottemager Knudsen og hans meget yngre kone, de var barnløse. Fru Knudsen har selv engang med et lille suk fortalt mig, at hun var så ked af, at de aldrig havde fået nogen børn, men det var også fordi hendes mand havde friet til hende så sent, for dengang hun var en 17–18 år, var han ved at fri, men så sagde hun noget barnligt, og så spurgte han hende først næste gang, da hun var ca. 40. Bortset fra det havde de et langt og lykkeligt liv. Og det er også fra dem vi har et godt legat til friboligen, for når friboligen stadig kan klare sig, så er det jo takket være, at ofte, når der er døde nogle gamle Ringsteder, så testamenterer man friboligen en sum, og det gjorde pottemager Knudsens bl. a. også. Man kan nede på trappeopgangen til friboligen se alle legatstifternes navne.

Den gamle degneskole ved rådhuset var brændt i 1806, og der, hvor ejendommen Bazaren nu ligger, blev den ny borgerskole bygget. Blandt lærerne dér var kordegn Ishøj, en ejendommelig mand, som netop

Inka-tapeterne blev reddet.

havde sin gerning her i skole og kirke i den årrække, her skildres. Han sad også i byrådet og var blandt de byrådsmedlemmer, som „i et og alt var ganske og aldeles enige med konferenceråden“, nem måde at være borgmester på; var der indvendinger, blev protokollen lukket, og så var det møde endt. Kordegn Ishøj var kammerråd, men da han ofte var i økonomiske vanskeligheder, blev han pantet for sin rangskat. Når han – efter et bryllup – kom for at lykønske, bad han ofte om forskud på barnedåbsofferet. Dersom de pågældende kom med indvendinger som f.eks.: sæt barnet døde – mente Ishøj straks, at så skulle det jo begraves – altså begravelsesoffer i udsigt. En herboende familie, hvis ægteskab forblev barnløst, havde givet ham et klækkeligt barnedåbsoffer. Når han havde timer med børnene, lod han dem læse i kor; holdt de pludselig efter aftalt tegn op med læsningen, greb de læreren i en længere tale, som han var ved at ind-

øve. Han elskede god mad, og min far har fortalt, at han ofte byttede madpakke med Ishøj, da denne syntes, at fars mad var lækker. En anden gammel elev – Poul Staun – fortalte, at da han en dag skulle have klø og Ishøj havde hævet spanskkrøret, råbte drengen: „Jeg har glemt at sige fra Mor, om Kammerraaden ikke havde Lyst at komme til Kyllingesteg i Aften“, hvorefter Ishøj slap drengen med ordene: „Åh, din forbandede Dreng, saa skal du slippe for Klø“, og drengen løb hjem til moderen med besked om, at kammerråden gerne ville komme til kyllingesteg i aften, så fru Staun straks med den tids store gæstfrihed udbrød: „Saa maa vi have drejet Halsen om paa 3-4 Hane-kyllinger“. En gang til et pølsegilde blev han narret, da værtsfolkene advarende sag-

de til ham, om ikke at spise for meget pølse, da der kom dyr bagefter. Lækkermunden troede, at det var dyreryg og lagde hurtig kniv og gaffel. Sortepølse var ellers hans livret. „Dyret“ bestod af pynten på buddingen. Disse gamle buddingeforme med et dyr eller en blomst el. lign. som pynt, når buddingen blev vendt.

Indtil der først i 1870 blev brudt igenem til Sct. Knudsgade, lå provstegården mellem sparekassen og Postgården, og hver lørdag morgen begav kordegn Ishøj sig fra skolen til provstegården for at afhente salmenumrene til søndagsgudstjenesten og da altid iført høj sort silkehat! – Der har været stil over de gamle!

Jeg har såvel på min far som på mange andre gamle drenge fra Ishøjs tid forstået, at de virkelig holdt meget af deres gamle lærer, som afgjort også lærte dem meget og i enhver henseende var en agtet mand. Jeg

Kordegn Ishøj foran provstegården. – Bemærk hans høje hat.

kan blandt andet nævne, at da Industriforeningen for Ringsted og Omegn blev stiftet den 15. februar 1868, blev han foreningens første formand.

Når der udbrød brand her i byen, så skulle „bytrommen gå“, ligesom der skulle klemtes fra klokkerne i kirketårnet. Det fortæller lidt om respekten for byens borgmester, at ringeren, som just var i tårnet, da der blev brand, dog ikke turde klemte, før han fik spurgt, derfor ned ad de 147 trin, hen på rådhuset, ind hos Harhoff, spørgende „skal der klemtes, skal der klemtes“? Harhoff meget brøsig „Naturligvis skal der klemtes“, afsted op i tårnet, men så var huset brændt!

Der blev, efter at ungarletiden var omme i 1841, ført meget stort og herskabeligt hus i den Harhoffske Gaard i Sct. Bendtsgade; Georgine Frederikke Harhoff, født von Krogh, var 32 år yngre end sin mand, men

trods den store aldersforskel levede de to mennesker et lykkeligt familieliv og havde ni børn, kun 7 levede og blev voksne – 4 døtre og 3 sønner. Den yngste søn, kontorchef ved statsbanerne, Johan Harhoff, var født da faderen var 75 år, og derfor havde vi her i Ringsted den store oplevelse, da Johan Harhoff's datter Gerda Vibe Harhoff personlig i 1973 afleverede det smukke maleri, som nu har sin plads i byrådssalen. Maleriet var skænket hendes farmor konferencerådinden af 100 venner, som erindringsgave ved hendes bortrejse fra Ringsted, og er maleren Godtfred Christensens smukke billede: Brudefærd, Hardanger – henvisende til fru Harhoff's norske afstamning. Jeg havde den glæde at være sammen med Gerda Harhoff til en frokost; ikke ret ofte oplever man at træffe en dame, hvis

Fra haven i Sct. Bendtsgade.

Godtfred Christensens smukke maleri: Brudefærd, Hardanger. Har nu sin plads i byrådssalen på Ringsted rådhus.

bedstefar var født 1785. Frøken Harhoff fik lov at skrive sit navn i Friboligens protokol, og da bemærkede hun, at der var forløbet 116 år siden bedsteforældrenes navne

Konferencerådinden omgivet af sine børnebørn.

stod på de første sider. Egentlig var det tanken, at maleriet var en gave til Friboligen, men da pladsforholdene dér ikke tillod dets ophængning, var den helt naturlige plads byrådssalen! Tænk på, at Harhoff netop stod for styret der i 55 år! – Frøken Harhoff døde 2 år efter sit Ringstedbesøg og er begravet i det store familiegravsted på kirkegården her.

På rådhuset havde som omtalt Sparekassen for Ringsted og Omegn sit kontor, her var Harhoff den mægtige enehersker og her blev byens fester holdt. De store maskerafer, dilettantforestillinger, de fine baller til fordel for Friboligen; ikke mindst juleballerne til fordel for denne stiftelse, som i særlig grad nød konferencerådens bevågenhed, var en stor og omtalt begivenhed. Balgæsterne kunne godt gyse lidt, når en af arresterens celler – dog uden beboer – var om-

dannet til garderobe for baldamernes aftenkåber.

Årene gik, i 1854 fejrede borgmesteren sin 40 års jubilæumsdag, der holdtes stor fest, blandt andet var klosterets have illumineret. En buste udført af Bissen står på rådhuset, og jeg husker i min barndom et litografi af byens store mand hænge i adskillige hjem her i Ringsted og omegnen. I 1869 følte han sig træt, var også nu 84 år og havde været en meget flittig mand. Alle rede 2 år efter døde han, hvorimod hans hustru – som var så meget yngre – levede til 1904, de sidste år i København. Også disse to er stedt til hvile på kirkegården her.

Ved hans død bragte den lokale avis „Sjællandsposten“ følgende digt:

*Et helt Livs Kæmpekraft,
en høj Aands stræben
han ofred' Ringsted,
Dig til Held;
saa derfor, Høj og Lav,
har Tak paa Læben,
en Tak for alt,
et vemodsfyldt Farvel.
Tid følger Tid;
der tabes, vindes,
men Harhoff's Navn
vil længe mindes.*

Efter Harhoff's afsked i 1869 var der en ganske kort tid konstitueret en mand ved navn Ølgaard, senere birkedommer på Amager, og så kom J. L. F. Buchwald. Han var her indtil 1882, jeg har aldrig hørt noget om denne mand, kender så godt hans store og karakteristiske håndskrift i de gamle protokoller og må så ellers tro, at den, som lever ubemærket, lever lykkeligt.

Borgmester Thalbitzer – hans efterfølger – kom hertil fra København; var ved udnævnelsen hertil en midaldrende mand med

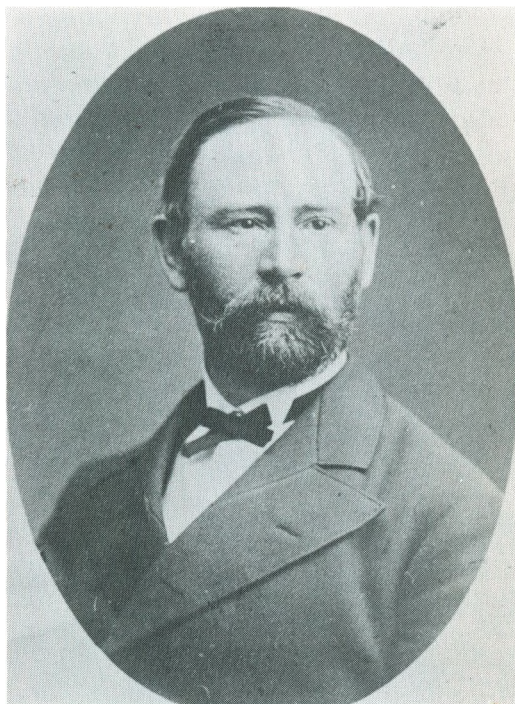
Konferensraabinde Harhoff og Kongehuset. Naar Kongefamilien havde sendt Høje Krans til Konferensraabinde Harhoff's Vaare, var det fordi der bestod et varmt Venstabsforhold mellem hende og Kongefamiliens Medlemmer. De gæstede hende jævnlig, og af de kongelige Børn var Kong Georg af Grækenland gerne paa Bisit hos hende, naar han gæstede Danmark. Vaade Kongen og Kronprinsen var ofte Gæster i det Harhoff'ske Hus, ligesom de i sin Tid begge har boet der under Indkvartering i Ringsted.

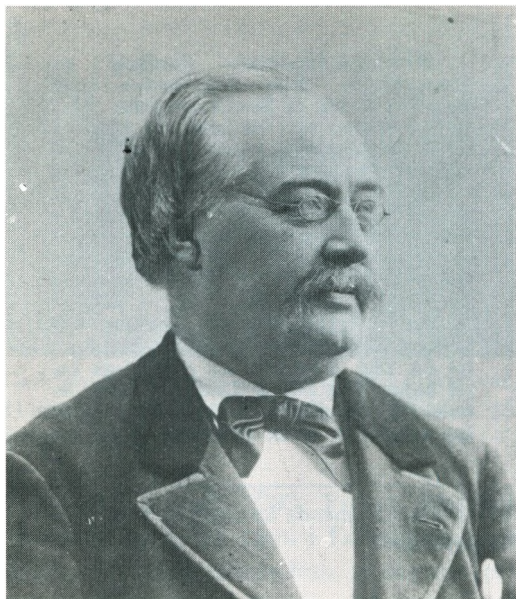
Ligesom Kongefamilien ved Kransene viste Regn paa Deltagelse, var der ifølge „Slagelsep.“ fra Hø. Maj. Kongen som et yderligere Bevis herpaa, strax efter at Dødsfaldet blev bekendt, sendt Familien et Kondoleancebrev, hvori han udtrykte sin varme Deltagelse.

Avisudklip stammende fra tiden ved fru Harhoff's død.

hustru og fire nydelige unge døtre. Borgmester Thalbitzer lejede i en årrække ho-

J. L. F. Buchwald, borgmester 1872–1882.

H. G. Thalbitzer, borgmester 1883–1896.

Det unge par fra Maribo er nu nået guldbryllupsdagen i Ringsted.

vedbygningen på Kærup og han blev hver morgen kørt ind og igen hentet fra kontoret.

Hans døtre blev alle gift i Ringsted-tiden, én – den nydelige Harriet – med købmand Hans Bang fra det gamle købmandshjem i Sct. Hansgade.

Thalbitzer har jeg aldrig kendt, men gamle fru Thalbitzer, som levede sine sidste år hos Bangs, hende husker jeg som en fin gammel dame med slangekrøller. – Når borgmester Thalbitzer læste aviserne, stregede han altid ind med rødt det, hans kone ikke måtte læse. Som en af hans børnebørn engang sagde: „det havde jeg netop læst“, men det gjorde lille fru Thalbitzer bestemt ikke.

En anden datter blev gift med en af faderens fuldmægtige – Hattesen – men dengang måtte man ikke være beslægtet med sin chef; derfor da der i Maribo var en fuldmægtig August Korup, som var forlovet med byfoged Marchers datter, så byttede de og vi her i Ringsted fik så det såre fornøjelige ægtepar Korup, som blev her hele deres liv, fornøjelige og elskværdige. Korup stammede fra forlystelseshaven Korups Have i København. Han og senere hans kone havde i en meget lang årrække bevillingen på „Kino“.

Så gik tiden, og så var det jo som med alt andet, at Thalbitzers tid var omme, og så kom Jürgens, og havde forgængeren været en mand, som havde haft borgernes tillid og velvilje og alt var gået på hyggelig vis, så kom der megen uro i andedammen, da Jürgens kom. Der var megen forskellig uro, han var en mand af temperament, og han var her fra 1896–1904, da han egentlig følte sig træt af Ringsted. Han havde mange plager her, bl.a. med en førstefuldmægtig, som blev afskediget og straffet, og der skete så mange mærkelige ting, men jeg har da hørt, at han slap pænt herfra, og der

var stor afskedsfest på Postgården med god tilslutning, og der var den store luksus, at der blev serveret en meget fin aften for kr. 2,35 bestående af det store kolde bord, en varm ret og øl og snaps. De forskellige deltagere ønskede ham da alt muligt godt, da han rejste herfra. Han rejste til Silkeborg, hvor han var byfoged over en lang årrække. Han foretog sig mange ting, både nyttige og unyttige, bl.a. var han meget interesseret i smuk håndskrift, og han lagde uhyre vægt derpå. Ligeså med tegnsætning, og han sagde engang til en betjent: „Har De aldrig lært at sætte Kommaer, da De gik i Skole“. Han syntes, betjentens kommaer stod så mærkeligt; så sagde betjenten: „Jo, Degnen sagde, da jeg gik i Skole, at jeg skulde sætte et Komma, hver Gang jeg trak Vejret“. Jürgens mente, at så måtte han enten trække vejret meget mærkeligt eller også på de forkerte steder. Der skete i det hele taget mange ejendommelige ting, og der var også nogen strid imellem ham og byens meget anerkendte og dygtige sagfører Niels Svendsen, og jeg ved, at det gik sådan til, at hvis nogen fra kontoret talte med nogen fra Svendsens kontor, så var de meget lidt velset, det var dog ikke så meget Jürgens, der havde noget imod det, som hans førstefuldmægtig, og denne afskedigede bl.a. frk. Frederiksen, for hun var set stå på Ringsted Torv og tale med en af kontorets fjender, som var ansat på sagfører Svendsens kontor. Det blev Jürgens alligevel lidt ked af, for frk. Frederiksen var en god hjælp, så han genindsatte hende, og hun blev der da også lige til 1929, så det var da godt, at hun ikke blev afskediget lige omkring århundredskiftet. Jürgens var så ked af alt det der, og han søgte orlov i 3 måneder og tog ned til et sted ved Hamburg, hvor han så skulle rekreere sig. Mens han var væk, blev det endnu mere mærkværdige ting,

K. Jürgens, borgmester 1896–1904.

som skete her i byen, idet da hans førstefuldmægtig blev konstitueret og det ganske gik ham til hovedet, dette, at han nu havde magten. Han noterede og indsatte alverdens mennesker i arresten; så han en mand på fortovet med et slagtertrug på skulderen, så fik han straks 10 kr. i bøde, for han skulle gå midt på kørebanen. Han indsatte en gårdejer fra Skee i arresten og sagde, at han havde aflagt falsk forklaring, ja, han huserede forfærdeligt, og han kløede arrestanterne, det var næsten det værste. Folk sad oppe i „Central“ på Torvet og kunne høre høje skrig og skrål og se, at arrestforvareren holdt arrestanterne, mens fuldmægtigen kløede dem. Hver eneste dag stod der lange stykker i avisen, og hver morgen sagde fuldmægtigen til frk. Frederiksen: „Har der staaet noget i Avisen i Gaar, saa sig mig det, for jeg tør ikke læse det selv“. Så det har ikke været småting, der har stået om ham, og det blev værre og værre, og så en dag kom der en mand ind

på kontoret og stillede sig ved skranken, og fuldmægtigen siger til ham: „Jeg kan ikke lide Deres Ansigt, det irriterer mig“, og så smækkede han ham en lussing på hver kind. Den mand han var fra Barremose, og så stod der i Politiken: „I Ringsted har Førstefuldmægtigen slået en mand fra Bare-Maase, men det var jo også et fristende Navn“.

Det kunne altså ikke blive ved med at gå, og det var kommet så vidt, at der en skønne dag stillede en mand fra justitsministeriet, som lejede 2 værelser på Postgården, og der blev nedsat en tjenestemandret imod fuldmægtigen, som forøvrigt blev afskediget og fik 4 måneders fængsel. Det har jo egentlig været sørgeligt, for han må jo på en eller anden måde have været ude af ligevægt med sit eget sind. Men inden han var kommet så vidt, havde han også en dag en ung fuldmægtig her fra byen i retten, og

Elisabeth Frederiksen.

denne fuldmægtig stod ikke helt med sine hænder, som den konstituerede byfoged syntes, man burde, og det blev påtalt. Så et par dage efter stod der i avisen en meget morsom historie. Man anede allesammen, at det var sagfører Korup, der havde lavet den, og nu har jeg altså skrevet den ned her efter min hukommelse.

„Den lille trivelige Kali i den midtpersiske Provins Ringistand havde erholdt Storvisiren Ali-banbertis Tilladelse til at søge Lise i 3 Maaneder ved Eufrats bredder. Under hans Fravær skulde Riget styres af en ganske ung Mand ved Navn Abu-ben-const. Abu-ben-const. om hvem det hed, at hans Forstand var som et Sandskorn, men hans Hovmod som Bjerget Muga, holdt en Gang om Ugen offentlig Ret paa Torvet, midt imellem Bazaren og Moskeens Minaretter. Saa skete det ved en saadan Lejlighed, at en ung Mand, Søn af en Mufti, i Stedet for som Skik og Brug var at holde Hænderne korslagte over Brystet, holdt den ene Haand skjult under Kaftaen. „Ved Profetens Skæg“ udbød Abu-ben-const. „jeg er ikke vandt til at se de Vantro staa med Hænderne skjult under Kaftaen“. De tilstedeværende Vantro flygtede som Sjakaler for Ilden og var glade, da de var sluppet væk uden at have betalt de 10 Dinarer, som Taxten ellers var.

Maatte Allah i sin Visdom forunde det lille Ringistand flere saa vise Kalier.

Gid den unge Kalis Skæg maa vokse og hans Kameler formere sig.“

August Korup, som var fuldmægtig hos borgmester Jürgens og havde som 1. fuldmægtig store indtægter, forlod også efter et sammenstød sin stilling og nedsatte sig som sagfører her i byen. Han opnåede aldrig at få en særlig stor forretning; den dygtige sagfører Niels Svendsen, som var kommet hertil omkring 1885 og hvis gerning fortsætter

her endnu i 3. generation, havde fået en meget stor forretning. Niels Svendsen og dyrlæge Poulsen var begge indforskrevet hertil af Demokratisk Forening, idet Ringsted kun havde sagførere og dyrlæger, der var højremænd – det var i de år, hvor mangt og meget omfattede alt, hvad der var imod ministeriet Estrup.

Frøken Frederiksen blev ansat, medens Jürgens var her og blev afskediget, fordi hun talte med Svendsens fulgmægtige – så skulle jeg ofte være afskediget. Frøken Frederiksen havde tidligere haft en meget søgt drengeskole her, men 40 år gammel ønskede hun kontorarbejde og blev den første kvindelige hjælp der. Hun levede 26 år efter at have taget sin afsked, blev 96 år, meget åndsfrisk og med en glimrende hukkommelse.

Frøken Frederiksen var født dernede, hvor Apotekergården ligger nu, der havde hendes far købmandsforretning – og udover at en af fuldmægtigene engang i taknemmelighed, fordi hun var en enestående hjælp, forærede hende 14 dages sommerferie på Skagen, tror jeg aldrig, hun har været væk her fra Ringsted udover at hun har været i København en ganske enkelt gang. En eneste gang i de mange år, jeg var sammen med hende, havde hun 3 dage fri og skulle rejse over og besøge sin bror i Nyborg, men hun besvimelede på færgen af overanstrengelse, for hun havde haft så travlt, inden hun kom afsted fra kontoret, så meget havde man dengang, det var jo ikke som nu, hvor man har planlagt ferie, man fik et par dage, når det passede. Jeg kan nok huske, da jeg var ung, at jeg havde lavet en lang, lang remse og ville gå ind til byfogeden og bede om at få fri. Det var bare et par dage, og jeg stod inden for døren og sagde det hele, og da jeg var færdig, så sagde han, hvad var det, De sagde, og så

måtte jeg sige det igen. Da var det meget nemmere for frk. Frederiksen, for hun bad aldrig om ferie, og hun havde aldrig ferie, men hun var en meget meget stor hjælp på herredskontoret, og bl.a. var hun så glimrende, når man skulle ordne indkvarteringsforhold; hun kendte nemlig alle byens hjem og hun vidste, hvor de havde døtre, hvor der gerne skulle bo en ung officer og hvor der kunne ligge en stabssergent og hvor der var nogle, der gerne ville have et slag kort om aftenen med et par underofficerer, og det lavede hun så glimrende, at da vi engang havde en meget stor efterårsmanøvre med store indkvarteringer her i byen, da fik hun fra krigsministeriet en fin skrivelse, hvori de takkede hende for hendes enestående ordning, det havde aldrig oplevet nogen by med et så godt indkvarteringsystem, som det hun havde lavet, og der medfulgte

Sagfører Korup.

100 kr., og det var jo på et tidspunkt, hvor frk. Frederiksen havde ca. 60 kr. om måneden i løn, så det var en meget stor pengeseddel at få dengang, og hun var meget meget glad for det. En anden gang, hvor Frederik den VIII var her i byen, kom han ind på kontoret og hilste på frk. Frederiksen og talte meget med hende og beundrede, at hun, som ikke havde studeret jura, kunne bestride sin plads så godt, som han havde hørt fra byfogeden, at hun gjorde.

Hun var her under 4 byfogeder, hun var ansat under Jürgens og under Lyngby, Prah og Aksel Olsen, og Prah sagde altid, når nogen kom ind på kontoret, så præsenterede han hende med ordene: „Det er den Dame, som bestyrer det mig betroede Embede“. Foruden at hun var dygtig, så var hun så rar, og der kom aldrig nogle gamle fuldmægtige her til byen, uden at deres gang gik om til frk. Frederiksen, for de sagde, de skyldte hende så meget.

Medens Jürgens var her, fik bagermester Møller stjålet sin pengekasse, som var anbragt under hans seng. Det blev som rimeligt var meldt til politiet, og da sognefogeden fra Farendløse – Søren Hyldegaard – kørte hjem fra Ringsted, så han på vejen et par vagabonder, som han tænkte måske var tyvene. De fortalte, at de var på vej til Sofiendal, hvor de havde fået arbejde. Det viste sig at være usandhed, så sognefogeden ringede til Jürgens, der bad ham komme med de 2. – Da Jürgens havde forhørt dem, erfarede han, at de var uskyldige, hvorfor han forlangte, at Søren Hyldegaard skulle køre dem tilbage til grøften, hvor han havde taget dem. Det nægtede Hyldegaard; derfor klagede Jürgens til Sorø amt og forlangte sognefogeden afskediget, da han havde nægtet at udføre en foresattes ordre.

-Der blev om denne sag skrevet en længere vise, jeg husker et par af versene:

*I det gode gamle Ringsted,
hvor Rolf Krake tit holdt Tingsted,
hvor Kong Erik, ham af Pommeren
laa paa Landet hele Sommeren,
hvor Kong Valdemar jaged' Dyret,
hvor Knud Lavard grimt blev myrdet,
boer der nu en Borgmester
med ¾ Dusin Arrester.*

*Men han hører til de fromme,
hans Arrester de staar tomme.
Borgmesteren mild og god er
trods Distriktets Sognefogder.
Kommer de med Vagabonder,
faar de Konjak og Burgunder.
Han saa mildt dikterer Straffen,
de blev løsladt efter Kaffen.*

*Saadan gik det sidste Mandag.
Sognefogderne de fandt da
to, som i en Grøft drak Portere,
de saa ud som fæle Mordere,
de til Ringsted saa dem slæbed',
Vagabonderne de bæved',
da de blev ført frem ved Kraven
overfor Borgmestermaven.*

*Jürgens mæled': Mine Børn,
Wiernervognen er for Døren,
sid nu op, gør Dem det mageligt,
dette hersens var beklageligt.
Han et kraftigt Haandtryk ga' dem,
hele Ringsted grined' af dem,
da de tvende arresterede
hjem til Grøften returnerede.*

Naturligvis tog amtet sig ikke af den klage mod sognefogeden, og vagabonderne forsvandt, dog ikke som i visen anført pr. Wiernervogn.

Så gik tiden, og nu kom Lyngby. Ligesom Axel Olsen i 1917 kom også han fra Ebeltoft.

Jürgens var kommet vel afsted til Silkeborg efter den fine afskedsfest, hans fuldmægtig var blevet straffet, ligeså arrestforvareren, som oprindeligt var kommet hertil som gendarm, den eneste af disse som forblev her i byen. Efter vel overstået afskedigelse m.v. blev arrestforvareren forresten en yderst stilfærdig mindre handlende her i byen, og nu faldt der igen ro over det lille samfund.

Lyngby var en rar og elskværdig mand, og alle på kontoret var glade for ham. Han havde bare en mærkelig vane, han ville ikke skrive post under før klokken om aftenen havde slået 7 på kirkeuret. Han boede i Villa Dagmar, og arrestforvareren skulle så hver aften bringe posten derud til underskrift, gå frem og tilbage for lige i det øjeblik uret slog det sidste slag, da først ringe på byfogedens dør. Posten blev så underskrevet, og arrestforvareren vandrede tilbage; på kontoret sad frk. Frederiksen og en

J. Lyngby, borgmester 1904–1910.

Sognefogedfest. Billedet er fra 1907, kort efter at Pavillonen i Lystanlægget var indviet. Midt i billedet borgmester Lyngby.

fuldmægtig afventende og fik endelig posten afsendt; posthuset var den gang i Sct. Bendtsgade. Mennesker havde megen magt i de tider, men bortset fra dette har jeg aldrig hørt andet end godt om ham og husker så godt både ham, hans hustru og deres lille Hugo, som jeg gik march med på danseskolen, og ingen af os evnede at gå i takt.

Borgmester Lyngby døde her i embedet i 1910 efter flere års tiltagende svaghed.

Så kom borgmester Prahls, og han beklædte embedet til 1917, hvor han søgte til Helsingør. Han var en elegant og nydelig mand; han og hans kone og deres datter Helene Prahls, som havde en meget smuk sangstemme, var meget påskønnet i selskabslivet her. Han var en mand, som turde overlade meget arbejde til sit personale

Posthuset i Sct. Bendtsgade. Også de kørende landposte er parate til afgang.

og sagde ofte om frøken Frederiksen, „at det er den Dame, som bestrider det mig betroede Embede“. Det er vist rigtigt, hvad hans efterfølger, Axel Olsen, sagde, at den, som ikke kan overlade arbejde til andre, er en husmandsnatur.

Med borgmester Prahls afrejse var det slut med kongevalgt borgmester. Det havde fungeret de mange år, uafhængig af stemmetal og valgresultater, de var der og de sad der.

I 1917 fik vi så den første folkevalgte, nemlig bankdirektør Graversen, som var Ringsteds borgmester til sin død i 1927. Han blev netop valgt det år, hvor Ringsted foretog det store skridt med købet af Ringsted kloster. Nu begyndte man at øjne de store udstykninger og alle de mange muligheder, som vi i dag alle nyder godt af.

Jeg vil nu fortælle om, hvorledes fuldmægtigene på byens herredskontor havde

privat praksis, noget ret ejendommeligt. Byfogeden havde 3 fuldmægtige, og de to – nogle steder kun den ene – fik ingen løn, ja, undertiden betalte de for at være der – dette holdt ikke op ved retsreformen, men varede ved til 1935. Det var en meget underlig ordning, at man kunne foretage sig alt muligt – dog ikke føre retssager, for den kunne jo ligefrem blive mod sig selv, men alt andet, skrive dokumenter, ordne notariel-forretninger, holde auktioner, ordne skifter, og derfor sad alle disse herredsfuldmægtige med meget store indtægter, tænk i gammel litteratur f. eks. Sophus Bauditz' historier fra Skovridergården, så er det ofte herredsfuldmægtigene, som spiller en vældig rolle. Disse fuldmægtige samlede sig ofte en god formue, når de så var blevet ret velhavende, så søgte de embede og var da i stand til at føre stort hus.

Det var heller ikke altid så rart for en fuldmægtig at være privat ansat, han var jo helt undergivet sin chefs luner, og jeg har hørt om, hvordan en byfoged og hans fuldmægtig var til selskab en aften, de kom lidt i stemning, og så blev fuldmægtigen lidt frimodig over for sin chef og spurgte: „Siger Byfogeden Gemzefjer på Hatten eller i Hatten“. – Mærkværdigt nok kendte Byfogeden ikke den gamle vittighed, men svarede: „Jeg siger paa Hatten“. Alle lo og morede sig, men næste dag fik fuldmægtigen sin afsked, og da en ven spurgte, hvorfor han ikke var ved det embede mere, måtte han svare, at der var skam kommet en gemzefjer i vejen. – En anden gang har jeg hørt om en næsten skaldet fuldmægtig, som bad om lov til at gå hen og blive klippet, men byfogeden sagde: „Hvorfor gaar De til Klipping (hentydning om at være skaldet), fuldmægtigen svarede: „Af samme Grund, dersom Byfogeden skulde til Tandlæge“. (Hentydning til gebis). Den

H. Prah, borgmester 1910–1917.
Ringsteds sidste kongevalgte borgmester.

„næsvished“ fik lov at passere, det trak nemlig op til en forlovelse mellem byfogedens datter og den unge jurist.

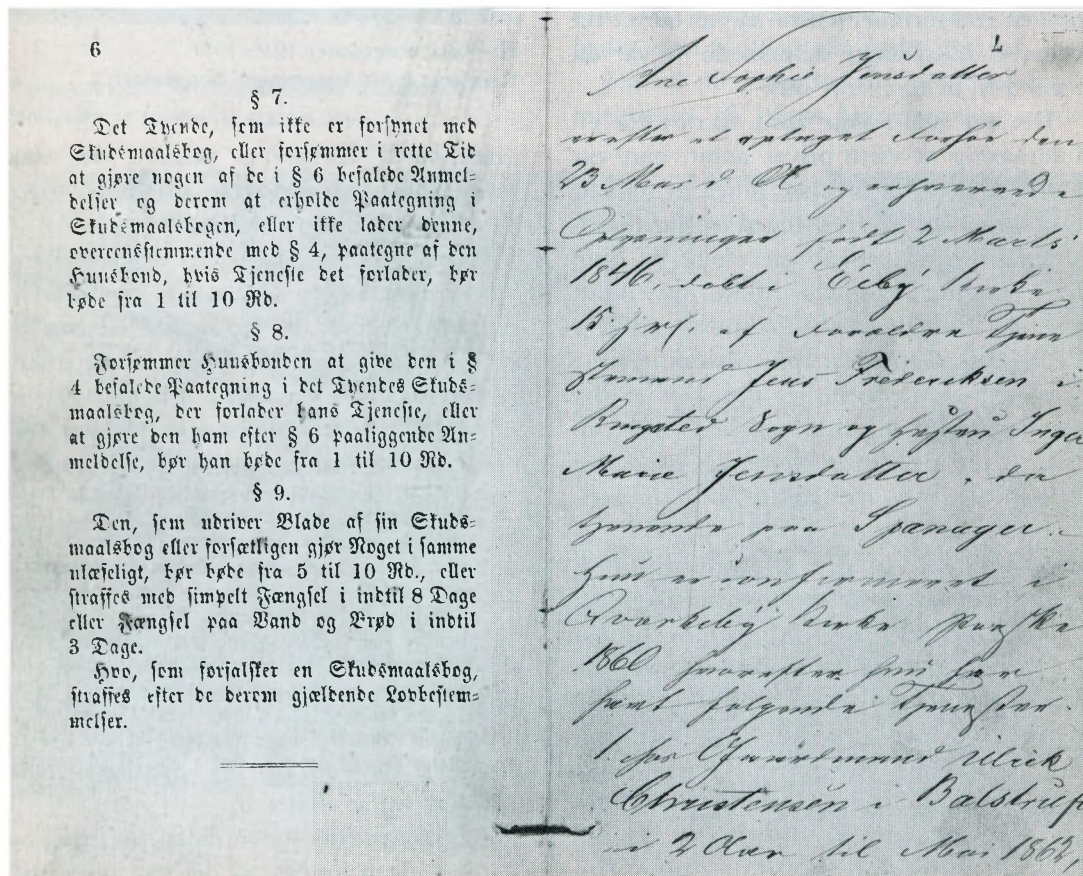
Hvad der forekom på et herredskontor var utroligt meget. Der var jo tinglysning, skifter, hittegods, der var ligsyn, skudsmålsbøger – det var nemlig før vi havde folke-register; et af mine første arbejder var at stå og påtegne skudsmålsbøger. Det var kun den tjenende stand, som havde skudsmålsbøger, andre havde intet tilsvarende, jeg ved ikke, hvorfor der ikke skulle holdes rede på folk af et andet miljø, men sådan var det. Når man gik til konfirmationsforberedelse, blev der spurgt om, hvem der skulle have skudsmålsbog, og denne skulle så følge med hele livet; meldes tilgang og afgang, hvor man tog tjeneste. At bortkaste, forfalske eller udtage blade af sin skudsmålsbog var strafbart.

Ret ofte var der ligsyn, tiden var fattig og der var ingen forsorg, så det var jo en mu-

lighed for et fortvivlet menneske selv at vælge døden. Da byfoged Axel Olsen kom her til i 1917, forskrækkede han ganske den daværende landbetjent – Rasmussen – ved at sige: „Saa cykler vi paa Ligsyn“. „Cykler“ sagde Rasmussen. „Ja, naturligvis“, svarede byfogeden, som besteg sin cykel med sin politimesterkasket på og sin sorte puddelhund med i snor, og Rasmussen måtte med, hidtil var der til lignende forretninger lejet staldmester Madsens ponyvogn på Postgården. Byfoged Olsen var en nøjsom mand

Skudsmaalsbøger fulgte enhver, der „ernærede sig som Tyende“ hele livet. Se her et par af bogens formanende paragraffer.

og syntes, motion var udmærket, også for landbetjente. Meget andet passerede kontoret, censur med forlystelseslivet, forlystelsesskat, udstede pas, påtegne slibebøger og meget mere, snart et loppeteater i Ørslev, snart et borgerskab med følgende autorisation af forretningsbøger, kort sagt der gik en strøm af mennesker ud og ind, dagen lang, der kom mange mærkelige skæbner, mange flere blev jo – med den langt strengere straffelov – straffet, alene alle de betlere. Straffen var streng, tænk på en straf som „vand og brød“. Meget ofte sad der også kvindelige arrestanter, og de hjalp så med rengøring; jeg husker mange af disse gå beskæftiget rundt med gulvvaske el. lign.

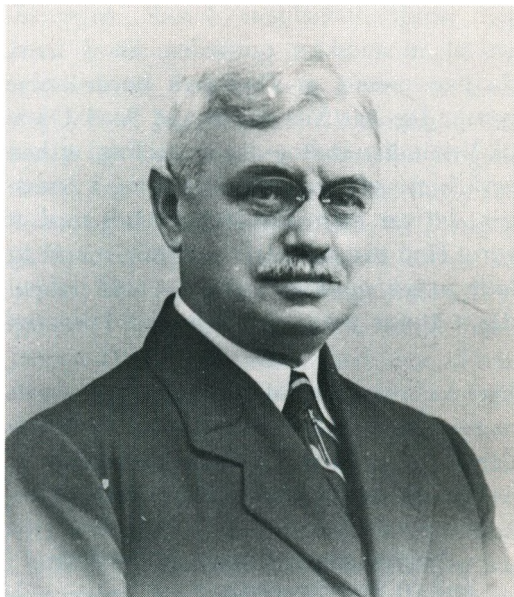

hos arrestforvarer Mads Pedersens. – Det var jo billig hjælp; opdagedes det, at en arrestant havde en pæn håndskrift, førte de skøde- og panteprotokoller, og da vi i 1919 flyttede fra rådhuset over på dommerkonto- ret, flyttede en arrestant og jeg alt; det var dog hverken en morder eller drabs- mand; vi morede os godt, kørte frem og til- bage hele dagen med en rød hest for en fladvogn; vi tog vare på statens penge. Vi havde en gang en arrestant, en kludekræm- mer, som sad sigtet for giftmord, han send- te et brev ud af arresten, og dette brev skulle – som den slags breve altid har skullet – censureres, og vi blev noget forbavset ved at læse følgende:

*Der spindes et Net af Traade
mellem to elskendes Sjøle.
Det er Runer, som ingen kan raade,
det er Skatte, som ingen kan stjæle.
Det er Duften fra Læbernes Møde,
det er Genskin af Øjnenes Smil,
det er Minder om Kærtegn saa blide,
som en foraarsmild Regn i April.*

*Der føres saa sølsom en Tale
mellem to Hjerter der længes.
Det er Toner, der gaar gennem Dale
og som ikke af Bjerge kan stænges.
Det er Minder om lønlige Stier,
der er gemt bag en blomstrende Hæk,
det er Genlyd af de Melodier,
der har lydt fra en rislende Bæk.*

*Nu ringer med hvide Klokker
i Skoven de smaa Anemoner,
og Fuglene synger og lokker
med de tusinde Elskovens Toner.
Det er Bud fra en Ven fra en kær,
kan Du høre det Bud, som de bringer
med en Bøn, gid Du atter var nær.*

By- og herredsfoged Axel Olsen. Fra 1917–1936 i Ringsted. Efter retsreformens ikrafttræden 1. oktober 1919 dommer i 17 år.

Det er ikke helt almindeligt, at en kludekræmmer, som sidder sigtet for giftmord i Ringsteds arrest, skriver et brev som foran- stående. Digtet er blevet meget nøje under- søgt af forskellige eksperter, men resultatet blev, at det sikkert er originalt.

Så når vi frem til den sidste byfoged – som var den første, der ikke også blev borg- mester, idet da han kom hertil, var der kun 2 år til retsreformen, og da blev, som alle- rede nævnt, Graversen borgmester.

Axel Olsen var byfoged fra 1917 til 1919, hvorefter han blev den første dom- mer i Ringsted. Han kom hertil fra Ebeltoft, havde været på Vestindien, først som politi- mester, senere som dommer på Sct. Croix og var en af de embedsmænd, som kom hjem få år før øernes salg. Han fortalte om, hvor lidt egnede vi havde været til at have disse øer, og han blev – da striden stod i 1916 om salg eller ej – trods han var en af de få,

som kendte forholdene derude, noget såret af menneskers optræden imod ham, da han mente, at Danmark burde sælge øerne. Jeg har fået fortalt, at Axel Olsen på Vestindien indtog den særstilling, at han også hørte på negrenes forklaring i retssager, det var man ikke særlig kendt med at gøre. Han var en meget retsindig mand og følte, at selv om man var sort – altså udvendig – kunne man også have ret. Forøvrigt

Den nye byfoged gav ikke efter, loven blev holdt.

Dr. Zahle og Ringsted Politimester.

Ringsted Industriforening holdt i Tirsdags 50 Aars Jubilæum.

Til Stede var Byens Folketingsmand, Justitsminister Zahle.

„Ringsted Folketidende“ skriver efter Føsten:

Man havde ønsket, at Føsten skulle kunne strækkes ud over det for flige Tilfælde fastsatte yderste Tidspunkt. (Nl. 1) — 50 Aars Jubilæum er jo en sjælden Ting —; men Politimesteren havde Ønsket: modsat sig dette ud fra den rigtige Forudsætning, som ogsaa vi hylber, at Lighed for Loven er Lovens Kærne.

I overstrømmende ministeriel Naade gav Dr. Zahle, da han sagde Farvel, Tilbedelse til, at man kunde mere sig, ja længe man havde Humør til det. Det tog vældigt Bifald.

Saa rejste Dr. Zahle til København.

Den Spørgsmaalst. Nl. 1 lod sig ikke faadan løse ved en ministeriel Raadeftraale.

Politimesteren holdt paa sit.

Dg Nl. 1 læstes der af — trods alt Ligheden for Loven havde fejret.

mindedes både han og hans kone tiden på de skønne øer med stor glæde, og havde mange gode venner fra den tid. De var rejst derover, da de mistede deres eneste barn, en lille pige. — Han blev Ringsted en ualmindelig dygtig embedsmand. Han ruskede op i mangt og meget; som tidligere omtalt en sparsommelig mand, — cyklede på udgående forretninger, og brugte arrestanten og yngste-skriveren som flytemænd.

Der var mange store sager i tiden fra 1917–1919, altså de to sidste år under den gamle ordning. Der var bl.a. den store drabssag i oktober 1918, hvor natbetjent Jensen blev skudt. Vi havde her i byen fire natbetjente, og de fordeltes således: En sad på brandstationen, en gik på gaden, en på kontoret og den 4. havde efter tur fri nat. En nat, da natbetjent Jensen går ude i Valdemarsgade, ser han, at der er lys i isenkræmmer Marius Pedersens villa ved Anlægget. Han går derned og bliver skudt i maven af en indbrudstyv — Anton Hansen. Tililende hidkaldt af skuddet — fik overmandet drabsmanden. Natbetjenten blev kørt til amtssygehuset i Sorø. — Ringsted sygehus var den gang endnu et lille sygehus, så alvorlige tilfælde kom da altid til amtssygehuset; det har været en hård tur de 15 km til Sorø for den hårdt sårede mand, som ikke overlevede.

Dengang havde Venstres Folkeblad redaktion i det foran kirken beliggende bygningskompleks „Central“, og i bladets vinduer blev de sidste nyheder ophængt på sedler. Jeg var sendt i banken og så da i vinduet: Natbetjent Jensen er død. Så blev det til en drabssag, og det viste sig, at drabsmanden Anton Hansen havde et meget stort synderegister. Nylig udskrevet fra Horsens Tugthus havde han nået mange store tyverier på kort tid. Han fik 16 år, og den dag, han skulle afsted — det var i 1918 — skulle han jo

have sine rationeringsmærker; jeg pakkede disse. To betjente fulgte ham til Horsens. Han kom senere ud og rejste så vidt jeg ved til Amerika. Byfogeden benyttede sig ved den store omfattende retssag til at tage meddomsmænd; det var jo før nævningeting og domsmænds medvirken. Der blev valgt fire borgere, en fra hver sit politiske parti, jeg mener at huske bl.a. købmand Preuss og købmand Peder Kjærsgaard samt bygningsinspektør Jensen; trods hovedbrud erindrer jeg ikke den 4., men det er også 61 år siden.

Vi havde også andre store sager i den tid. Den store tyverisag omme fra Bagvejen; der var en hel familie, og man undrede sig over, hvordan de altid kunne stege i smør, vi var jo stærkt rationeret under første verdenskrig, vi strakte og rakte den lille ration, lavede kunstsmør; men i det lille hjem der på Bagvejen, der stegte de rødspætter, så det spruttede og futede, i rigtigt mejerismør, men der *var* også mange indbrud rundt på andelsmejerierne i samme periode, og den ene store smørdrittel efter den anden forsvandt. Endelig fik man sagen opklaret. En nat blev der begået et indbrud på Herlufmagle posthus, hvor der blev stjålet 10.000 kr. Man havde aldrig hørt magen; i dag er det nærmest småmønt. Så tog politiet opstilling ved Næstvedbroen, og der kom hele familien hjem fra Herlufmagle. Så om i hjemmet, *der* var smørdritlerne på loftet, og *der* var forklaringen på overflod af brunet smør til fisken. En hel familie kom ind at sidde. En mor, sønner og svigerbørn. En svigersøn havde været rejsende til Horsens, for at fængselspræsten – gammel bekendt – skulle se, hvor det var gået „frem for dem“.

En nat bryder en af de unge sønner ud af arresten; det skete forresten ret ofte i Ringsted arrest. Harhoff sagde altid, at de kom nok tilbage. Den unge mand var spørløst forsvundet; da jeg kom på kontoret om

morgenen, var alt oprør, byfogeden løb frem og tilbage, ud og ind af dørene, kommanderende i øst og vest, Peder var undsluppet. Vi har, siden vi fik garnison, fået hjælp fra kasernen, og byfogeden ringede derud, om det var muligt at låne nogle soldater, og så drog disse ud bl.a. til Tybjerggård, hvor flere af arrestanterne havde arbejdet. Det lykkedes, for langt inde i bygghalmen i den store stakhjælm, der lå Peder Jensen. Da de kom tilbage med ham, så han noget medtaget ud, havde bygavner i tøjet og i hans store krøllede hår, overalt avner, og byfogeden sagde til ham: „Nå, Peder Jensen, saa er De tilbage igen. Det var en kort Udflugt“. Hele familien fik deres dom i juni 1919; nogle flere års fængsel. Jeg husker endnu den lange, lange dom, og da de var så mange i sagen, skulle dommen være i en mængde eksemplarer, så jeg – som kontorets eneste skrivemaskinedame – var nogle gange igennem den. Når jeg tænker på i dag, hvor man duplikerer, kopierer og hvad det ellers hedder, men sliddet gav jo også den store indleven i sagerne.

Mange andre store sager var der yderligere, men disse to her nævnte er alligevel nogle af de største. – Nu efterhånden kom jeg ligesom lidt mere med, skrev også i retten, men ellers gik min dag mest med at sidde bøjet over den gamle Eliot Fischer protokolmaskine. Undertiden følte jeg mig helt kroget. Jeg havde jo set i Ringsted Folketidende, at de søgte en yngste kontorist på herredskontoret, og da det var Grundlovsdagen, så kontoret lukkede klokken 12, gik jeg til byfogedens private bolig, 1. sal over boghandler Flensborgs forretning. Jeg blev anvist en stol i spisestuen for der at afvente byfogedens hjemkomst. Han kom imidlertid slet ikke op, men begyndte straks nede i gården at flække brænde. Det fik jeg hørt ofte gennem 18 år. Axel Olsen flækkede utrolig

meget brænde, og ejendommeligt nok fløjtede han altid dertil: „I al sin Glans nu straalér Solen“, den melodi er måske særlig egnet til brændehugning, jeg har aldrig forsøgt, dels kan jeg ikke fløjte og dels har jeg intet brænde at ordne. – Jeg sad med hjertet helt oppe i halsen, ville så gerne ansættes, og endelig – der var ikke mere brænde – kom byfogeden op, og jeg blev antaget, dog på prøve først i 3 uger og efter at have måttet forevise min skrift. „Lønnen er 65 Kr. pr. Maaned, og den stiger ikke. Vi begynder præcis og dersom det er muligt, holder vi også præcis op“. Sådan lød det, jeg nejede og takkede, og audiensen var forbi.

Næsten 18 år efter fortalte min gamle chef, at han så tydeligt huskede den Grundlovsdag, da den lille glade rødmossede pige nejede og sagde tak. Han forstod ikke rigtig hvorfor, for han fandt langtfra, det var en ønskestilling.

Axel Olsen lagde meget vægt på håndskrift og antog aldrig en fuldmægtig, før han havde aflagt skriftprøve, som gerne bestod i at skrive tallene fra 1 til 10 og endvidere på et papir: „Jeg vil meget gerne være Fuldmægtig i Ringsted“. – Trods prøven måtte alligevel flere ansatte gå til skriveundervisning og senere, da vi fik små kontorelever, måtte de f.eks. skrive 2 sider med 7-taller el. andre tal og så gå over til chefen.

Da jeg 6/6 1918 startede på det gamle rådhus, var der to privatpraktiserende fuldmægtige, Bülow og Thomas Hansen, de havde meget store indtægter, langt højere end embedsmændene; så havde vi en 3. fuldmægtig, endvidere en overbetjent, der tillige bestyrede fattiggården, betjent Andersen, arrestforvarer Mads Pedersen, der tillige var reservebetjent, landbetjent Rasmussen, og så 4 natbetjente. Endvidere den tidligere omtalte Elisabeth Frederiksen og så altså mig, den sidst ankomne. Om mor-

genen måtte betjentene gå ind for at aflægge rapport til byfogeden, ind ad den ene dør, ud ad den anden, lagde rapporten, bukkede, ud igen, jeg kan godt huske, at jeg tænkte, det er næsten som Tordenskjolds soldater, de kunne godt have nødig at gå nogle gange.

Retssalen var på 1. sal, et meget stort lokale med 2 kakkellovne. Indtil oktober 1919 skulle der i såvel civile som i kriminelle sager være 2 tingvidner – retsvidner – til stede. De skulle være til stede uafbrudt under retsmødet og „paaagte Alt, hvad der foregaar“. Desårsag skulle der anvises dem en passende plads *indenfor* rettens skranke. Protokollen skulle oplæses, og vidnerne skulle underskrive protokollen, hver gang retten hævdes og der blev tilføjet „Oplæst. Vedtaget“. De sidste retsvidner her var skrædermester Gotfred Seebeck og tidligere nattevægter Jørgen Hansen. Det hed sig, at et retsvidne, dersom der var noget at påtale under retsforklaringens protokolation, da skulle de „strax med Beskedenhed“ gøre opmærksom derpå. – Jeg tror aldrig, det er sket, og jeg tror forundringen var blevet stor, om en af disse brave mænd selv „med Beskedenhed“ havde optrådt. Seebeck var meget pyntelig klædt med jaket og sribede benklæder – grundet denne elegance døbte vi ham Lord Seebeck; Jørgen Hansen sad stille på sin stol, hans soverytme var sikkert præget af hans tidligere arbejde som nattevægter; men Seebeck klarede det alene.

I den tid blev også vidner taget i ed, senere blev de advaret til sandheden. Ligeså var også dengang stævningsmænd edssvorne. Man havde jo også ofte edsaflæggelse i sager, byfoged Axel Olsen brugte ofte edsaflæggelse, ikke alene i faderskabssager, men jeg husker også ret ofte i tyendesager. Det foregik under stor højtidelighed, og jeg må sige hvilke indtryk oplæsning af den

Yngste skriver på herredskontoret fra 1918.

Den sidste arbejdsdag 50 år senere.

gamle edsformular gjorde på mig. Dersom nogen havde fået den formaning oplæst med en myndig røst og dog turde begå mened, som forøvrigt gav stor og alvorlig straf – her på jorden – men der var sandelig også i indholdet alvorlig straf hinsides. Jeg blev helt rædselsslagen, jeg var ikke så moden, at jeg forstod, det *var* menneskeværk og netop *så* alvorligt for at få sandheden frem.

Så gik jo tiden på det gamle kontor; der var en sådan atmosfære på kontoret, som ikke har været senere. Alt var jo samlet der, lige fra arrestanterne til skifteret og tinglysning. Så begyndte vi at forberede opbrudet; på Bøllingsvej 8 skred det frem med det nye kontor, som var under opførelse. Der var kommet lidt mere politi, bl.a. var blevet ansat en statsbetjent – det første skridt henimod kriminalpoliti. Der skulle først i juli måned være sognefogedskovtur til Parnas, og der skulle netop denne nye statsbetjent Bremerholm deltage og bydes velkommen. Jeg kan

nu rigtig se, hvor ung og barnlig jeg har været, for jeg tænkte, at når nu Bremerholm blev budt velkommen, så ville nok også byfogeden sige, at embedet også havde fået en ny kontorist. Jeg sad i stiveste pynt med nedslåede øjne og så ned i min kalvesteg; byfogeden talte meget om det store fremskridt med denne statsbetjent, men naturligvis blev min ansættelse ikke nævnt, og jeg tog blikket op fra stegen og nød måltidet. Alle de rare sognefogeder, som jeg lærte at kende og holde af gennem årene, var jo også med og deres familie, kort sagt en dejlig udflugt. Da vi sejlede hjem fra Parnas til Sorø landstation, sagde byfogeden: „Tag Deres Frakke paa, Frøken Motzfeldt. De maa ikke blive syg, der er meget Arbejde i Morgen“. Hvor har jeg ofte hørt den sætning gentaget gennem næsten 50 år. – Nu havde jeg jo også sinket de timer til udflugten; frøken Frederiksen var blevet hjemme for at passe kontoret, men jeg ville jo så gerne med. – Jeg var den eneste, som skrev

på maskine, fuldmægtigene de dikterede, frk. Frederiksen kunne ikke lære det, og betjentene skrev rapporterne i hånden; vi havde et meget sindrigt system, en slags hus-telefon. Betjentene havde kontor på 1. sal, derfra gik et rør ned på forkontoret; skulle vi sige en besked, slog vi på røret og så talte vi sammen gennem røret. Hver morgen skulle jeg komme et kvarter før, afhente nøglerne hos arrestforvareren, tage skodderne fra og sætte fuldmægtigens sivsko frem; der var nemlig murstensgulv i det brandfri rum og naturligvis ikke kakkelovn i et sådant. Når man kom ind i den store vestibule, var til venstre forligskommissionen. Noget som også er faldet bort, dog ikke før i trediveerne. Der var en forligsmægler og en forligsmæglerhjælper. I min tid var „den sorte Frankel“ – barbermester i Nørregade, og navnet den sorte grundet hans smukke sorte hår, og for at skelne ham fra hans bror „den røde Frankel“ også barber, men i Sct. Hansgade og med lysere farver hår og skæg. – Forligsmægler og tidligere sognefoged i Valsømagle Niels Grejzen hans medhjælp. Der blev de borgerlige sager først „prøvet forligt“, lykkedes det, nåede sagen aldrig retten, lykkedes det ikke, blev „den henvist“, altså retsbehandlet. Det var en ordning næsten som en lille underret at sætte småsagernes tal langt ned. Det var et ret vellønnet og yderst velansat arbejde at være ansat i forligskommissionen. Før Frankel havde købmand Brüel været forligsmægler.

Midt for var indgangen til kontoret, der sad frøken Frederiksen og 3. fuldmægtigen, og jeg havde også en stol der, når jeg ikke sad inde bagved og skrev på den gamle Eliot Fischer. – Den var meget slidt, og nul, som jo også var o, blev altid til et hul. Når kontorpersonalet i dag skriver på fine elektriske maskiner, skulle de have set det gam-

le maskineri; vi tog den med til Bøllingsvej, og først i 1928 blev der bevilget en ny. – I flere år af min første kontortid havde Sorø amt slet ikke skrivemaskiner, alt var håndskrevet, og først da amtmand Topsøe afløste baron Bille Brahe i 1928, fik de slige moderne letsindigheder.

Hen på sommeren 1919 skulle her være kongebesøg – nærmere betegnet 15. juni, den dag, hvor Dannebrog 700 år før ifølge sagnet faldt ned fra himlen under slaget ved Reval. – Der var stor spænding om besøget, som blev meget vellykket. Vejret var strålende, byen i feststemning. Alle opstillede foran det gamle rådhus, dengang var der endnu en lille flok veteraner fra '64. Der var jo ikke radiomeddelelser o.l., men byfogeden ordnede det således, at jeg blev anbragt ved telefonen. Ortved central skulle så melde, når kongebilen passerede derude, og så skulle jeg komme ud på trappen og melde, at nu var de der snart. Byfogeden stod parat i sin fine uniform og med buketten til dronningen, og kort efter svingede de ind på pladsen. Kongen hilste hjerteligt på de gamle veteraner, og til alles glæde fik vor kære gamle ringer Madsen hæftet Dannebrogskorset på sit bryst. Mange havde følt, det burde være sket 10 år før ved kirkens genindvielse – han havde dog hver dag gået morgen og aften og mange andre gange de 147 trin op i kirkens tårn. Ringer Madsen blev glad og overvældet ved ordenen og udbød: „Nej, nu stiger den“. – Der faldt flere ridderkors den dag, og nogles knaphul stadig tomt monne stå.

Der var festgudstjeneste i kirken og the på Postgården. Byfogeden havde dikteret indbydelserne til denne the til skrivemaskinen, og jeg passede på ikke at slå for hårdt, så der skulle komme huller i papiret.

Der var fast sommerteater på Casino i de år, og dette kongebesøg affødte jo også de-

res interesse. De lod fremstille en række sprællemænd forestillende en lang række borgere, og så sang disse:

*Det var en Lørdag Aften,
jeg buden var til The.
Hans Majestæt Kong Christian
mig ønskede at se.
Der kom jeg saa i Kjole-Hvidt
med Knaphulsfeber stærk;
min Kone med Pleureuse Hat
og i sin bedste Særk.*

*At være Præst i Ringsted
er ikke altid grin.
Får Folk Lov at danse,
er Skylden ikke min.
Men Kongerøgelse forstaar jeg
at brænde af.
Jeg bær' mit Kors taalmodig.
Hurra, hurra, hurra.*

*Mit Navn er Axel Olsen,
og det er ofte svært
at komme frem i verden,
men nu har jeg skam lært,
at selv om man er radikal,
kan man dog blive Ri'r,
naar blot man passer paa sin Mund
og ikke højt det si'er.*

Men nogen blev altså skuffet, og der fremkom netop i de vers strofen om de tomme knaphuller.

Nu ville skæbnen, at den dag, planerne til dette nummer var på kontoret til censur, var Axel Olsen ikke hjemme, og en af fuldmægtigene lod både sprællemænd og visen passere. Nogen tid efter kom sagen for byfogedens øre, ikke havde han anet, at borgmester Graversen, pastor Lind, byfogeden selv og flere andre gode borgere sprællede på Casino hver aften. Forbud, sprællemæn-

dene afhentet. Byfogeden følte mest forøømmelsen ved censuren af hensyn til sine „medsprællemænd“, for rent personlig var han af format. Sprællemændene blev tilbageleveret sommerteatret, og hen på efteråret læstes en annonce om, at Carl Vedele – en af Ringsteds unge glade dengang – ville synge visen, og originalerne ville være til stede. Om hvilke originaler der tænktes på, kan stå hen, men dersom der mentes de levende modeller, så var de der ikke.

Vers 1 var om borgmester Graversen og frue! sidstnævnte var meget elegant klædt den dag, og jeg hørte to koner foran rådhuset tale sammen: „Nej, hvor Dronningen dog var jævnt klædt i den mørkeblaa Dragt; saa maa vi vel nok sige, Fru Graversen var noget helt andet, især den fine Hat og den hvide Rævekrave“.

Den gamle ringer, Madsen.

En mand, som betød meget for herredskontoret, var gamle bogbinder Koch. Han havde bolig og værksted i kælderen under Gjellerups konditori. Hvor var han en morsom og en begavet mand. Byfogeden var altid så glad for at tale med denne kloge, dygtige bogbinder, om hvem Axel Olsen sagde, at han havde lige så megen forstand i sin lillefinger, som . . . . , i hele sit hoved. Jeg vil så nødig nævne alle navne; den anden var bestemt langt fra dum; det var forresten vores udmærkede „Lord Seebeck“. – Denne og Koch havde det fælles, at deres arbejde var 1. classes, men de beholdt det længe.

Da Seebeck døde først i 1930'erne, var der endnu et sæt tøj til byfoged Prah fra hans Ringsted-tid – han rejste 1917.

En af det gamle Ringsteds vittigste mænd, bogbinder Koch.

Hos Kochs var tre nydelige døtre og trods de beskedne kår havde de alle tre søgt en af byens døtreskoler; også den tids Ringstedborgere ville gøre alt vel for deres børn. Kock havde fødselsdag 3. juni – samme dag som Frederik d. 8., og hele Sct. Bendtsgade flagede; det var jo, da Sct. Bendtsgade var en lukket gade med Central og det gamle rådhus. Kock ville ikke tro, at det var for ham gadens beboere flagede, men da kongen så døde i maj 1912, flagede de stadig 3. juni. Gamle murer Mahler spurgte så en dag: „Hvad flager vi for?“. Og da han fik at vide, at det var Kocks fødselsdag, sagde han: „Tossestreger“, gik hjem og tog flaget ned. I Sct. Knudsgade boede dr. Aagaard – forøvrigt den sidste Ringsted-læge, som jeg husker kørte i doktor-stol (en slags lænestol i remme anbragt bagi den vogn, som var sendt efter læge), og han kom 2 gange om ugen hos Kock for at udveksle vittigheder, ligeså forfatteren og fotografen Orla Bock fra nr. 26 i samme gade! i en kortere årrække også Johan Skjoldborg, da denne var lærer på Kærehave. Seebeck boede også i Sct. Knudsgade – nr. 13 – sammen med sin meget rare og beskedne hustru. De var blevet sent gift, fru Seebeck havde været linnedjomfru – Jomfru Simonsen – hos gamle Bangs og var datter af handskemager Simonsen. Hvilken svunden tid, tænk linnedjomfru og handskemager.

I Gjellerups konditori samlede mange vittige hoveder, naturligvis Kock, men også urmager Nielsen m. fl. Urmager Nielsen trak såvel bornholmeruret i retssalen som kirkeuret, og vittige hoveder (og de manglede ikke) sagde, at de ure gik alt efter som Nielsen havde fået antal toddyer. En lille episode fra den vittige tid. En mand kom ind hos urmager Schjøttthe, lagde på disken en sæk med indhold og henviste til en annonce, som urmageren havde haft i Folke-

tidende, nemlig: Gaar den, saa gaar den, men gaar den ikke, saa gaa til Urmager Schiøttthe, saa gaar den alligevel“. – Urmageren, som troede at sækken indeholdt et større ur, lovede det færdig, manden gik, urmageren åbnede sækken, det var en død kat. – Han returnerede det døde dyr med ordene: „Den kan jeg ikke faa til at gaa, men den kan gaa tilbage“.

Der kom jo mange på byfogedkontoret. Isak, ofte med klager skrevet på det grove grå indpakningspapir, og som efter dennes ønske blev videresendt til justitsministeriet. Ægge-Jens fra Sandby, budet fra Valsøllille, kaldet Høed-Karen, som havde kontrakter, der skulle stemples o. lign., den sindede Per fra Giesegård med dokumenter og mange andre. Per havde fået navnet „den sindede“, da han af omsorg for hestene – han var materialkusk – altid kørte i skridtgang. Det skete også, at han kørte for grevens til Kværkeby st., men grundet den langsomme kørsel var toget undertiden kørt. Grevnen bebrejdede Per, at nu var de bagefter igen, hvorefter Per forsikrede, „jamen, det var da ikke over 5-6 Minutter, vi kom for sent“.

Godsforvalterne rundt om på godserne havde en stram rangforordning på kontoret, hilste ærbødigt på byfogeden, men nikkede kun venligt til fuldmægtigene. Fuldmægtigene var jo meget ude på skovauktioner, hele festdage, med undertiden overnatning hos skovrider eller godsforvalter, og så en god l'hombre om aftenen. En auktionsarius gik fra brændestabel til brændestabel fulgt af en større skare købere; disse bød, fik hammerslag, og så ved vintertid blev brændet „skovet hjem“. Midt på sommeren 1919 blev der indbrud på kontoret. En morgen, vi kom, var en rude mod gården slået ind og alle frøken Frederiksens mærkelige små æsker med hittegodspenge, frimær-

Isak, omvandrende „filosof“.

Ægge-Jens, handelsmand fra Sandby.

Høed-Karen, gik bud for sognet.

Line fra Allindelille var kørende bud til byen for sognet derude vest på.

kepenge var borte, ialt 500 kr. Som den meget loyale mand mod sit personale, som byfogeden var, sagde han til pressen, at det var grundet den tilstundende flytning, frøken Frederiksen havde de småæsker stænde ude og ikke i pengeskabet. – Frøken Frederiksen elskede nu små æsker! – Det blev aldrig opklaret, hvem tyven var. Nu stod flytningen for døren. Byfogeden holdt ret, gjorde de sidste sager færdige. 1. oktober var en onsdag – som var den ordinære retsdag her – og den nyudnævnte politimester Hjelmer var til stede, og som der stod i avisen, amtmanden, baron Bille-Brahe var kommet kørende i automobil. Jeg ved ikke, hvorfor det stod særlig bemærket, måske føltes det, at han – som ellers næsten altid kørte i landauer – burde have benyttet denne standsmæssige befordring.

Lige efter retsreformen fik vi en stor sag imod Ringsteds kloge kone, Signe Søren Pedersen, som da boede i Skolegade. Hendes mor – Birthe Sørensen fra Benløse – havde også været klog kone, og såvel hun som nu datteren nød stor tillid og havde stor praksis. Så udbrød der en børnelammelsesepidemi. Signe Pedersen kurerede på en lille dreng for engelsk syge, men det var børnelammelse. Både den kloge kone og drengens far blev meldt. Faderen var en kendt landmand fra en af egnens store gårde. Nu var retten jo blevet offentlig; masser af presse på og mange tilhørere. „Det var en Tillægsstraf med al den Offentlighed“ udtalte faderen, da han forlod retssalen. Parterne fik hver en bøde, og kredslægen udtalte, at salven havde været ganske uskadelig; det farlige lå i smittefaren for andre og manglende lægehjælp til den lille patient. Jeg må tilføje, at drengen lever som en rask mand den dag i dag. – Hidtil havde retten jo været lukket, og civile sager afgjort ved fremlagte skriftlige indlæg.

I virkeligheden var der meget mere at fortælle om i dette afsnit, bevægede kasseeftersyn, protokoleftersyn en gang årlig på Sorø amt samt om alle byens mange forlystelser; dog en restauration vil jeg nævne her, nemlig Schweizerpavillonen, bygget i anledning af en byfest i 1888, beliggende oppe ved den gamle Sct. Hans kirkegård med vid udsigt syd og vest over det åbne landskab. Nemtest og især mest uset kom man til dette kønne sted ad stierne, disse dejlige stier, som jeg også fortæller om andet steds i denne bog. Mangen en Ringsteder – ikke mindst skiftende herredsfuldmægtige – fik sig ofte her et glas, et lille hvil og en lille passiar, og var det i kontortiden, så ugenert. I dag er det Ringsteds udmærkede og moderne lysbadeanstalt. Morsomt nok, der hvor de tidligere generationer blev skyllet

indvendig; der skylles og helbredes nuværende generation på bedste vis udvendig.

Vi var så nået 1. oktober 1919. – Aldrig mere et by- eller herredskontor. Aldrig mere en by- eller herredsfoged. – Nu dommer Axel Olsen og politimester Hjelmer.

En ny tid stod for døren.

Foran forretningen i Sct. Bendtsgade er købmand Chr. A. Jensen og hans gårdskarl i samtale med materialkusken Per fra Giesegaard.

Kanefart

Hvilken fryd, når sneen lå over veje og marker. – Kun få befordringer – måske ingen – kan komme op på siden af kaneture. Alle børn var ude med slæder og kælke, „hængte på“ ved at binde sig bagi og køre med langt ud på landet; der kom jo altid en kane, som skulle til byen, og så var der nye muligheder for hjemtur. – Havde det sneet om natten, var min mor tidligt på færde for at forhøre hos mælkemanden eller husmanden, som kom over markerne, om der var sne nok til en tur. Helt behageligt at køre på de skærvebelagte veje – uden tilstrækkelig sne – var det langt fra; det kunne skure slemt igennem. – Billedet her viser fint kaneføre. Ofte havde vi fra mit hjem to heste for, så kunne det vel nok gå stærkt afsted. Bemærk på billedet her telefontrådene og telefonpæle; i dag er alt dette lagt i jorden, og derved undgås megen forstyrrelse med væltede master og itubrudte ledninger.

Hvor havde vinteren 1978-79 med al sin sne været nemmere at klare, dersom det havde været i kanernes tid, og – det må jeg sige – det var så festligt, alene dette med bjældeklangen og den raske færd.

Fra vuggen til graven

En fæstebondes liv

Dette er ikke om nogen familie, som jeg har kendt, ingen bestemt slægt, men noget, som er hørt og oplevet, blevet mig fortalt og på anden måde bragt til min erfaring. – Jeg kalder det fra vuggen til graven, men før vi får en vugge, skal der være et hjem, og før et hjem et par unge, som ønskede i kærlighed at dele livet. – Her er det om Maren og Chresten. Vi kan tænke os dem hjemmehørende ude øst på, egnen mellem Ringsted og Køge, forhen en gammeldags egn, langt til købstaden og med mange fæstebøndergårde. Maren og Chresten hørte hjemme i et sådan par fæstegårde, de havde kendt hinanden fra barndommen, gået i landsbyskolen sammen hos den gamle degn, stået på kirkegulvet sammen på deres konfirmationsdag, og nu var de unge. Om aftenen legede de sammen med sognets andre unge, især sommeraftener på landsbygaden – „to mand frem for en enke“ o.l., og, det véd vi, er der én, man er glad for, så lader man sig fange, lige så her. Chresten fangede Maren, spurgte, og fik hendes ja-ord.

Nu var det så rart; de var fra jævnbyrdige hjem, det gamle ord „lige børn leger bedst“ passede her. Der var en del i de gamle landsbyforhold, man nødig så; en pige fra jævne kår, som kone på gården, eller en karl som mand, men da denne beretning er mit eget værk, så skal alt være idel glæde, in-

gen svage børn, ingen dødsfald efter fødsler eller anden sorg. – Det unge par fortalte så om deres lykke, og de blev trolovede. – Trolovelsen fejredes med et lille „Ja-gilde“, og så kunne parterne godt flytte sammen, dersom man havde brug for den unge mand på gården, og så kunne bryllup holdes, når der var tid dertil, f.eks. når der ikke var arbejde i marken.

Bryllupper, barkedåb og begravelser var i de gamle hjem de dage som fejredes, runde fødselsdage, konfirmationsfest eller 25 eller 50 års bryllupsdag blev ikke markeret som nu. 50 års bryllupsdag – guld-bryllup – opnåede ikke ret mange. Bryllupper blev ofte holdt om efteråret, når høsten var forbi; medens barsel og begravelse jo måtte tages, som de faldt. Trolovelsen blev afskaffet af myndighederne som retsstiftende handling allerede i 1799, men for almuen blev den længe ved at være den egentlige indledning til ægteskabet.

Chresten skulle imidlertid i tjenesten, så han flyttede ikke over til Marens forældre.

Vi ser her Maren skrive til Chresten:

*Der er saa stille i vor Gaard,
nu sover baade Køer og Faar,
derfor jeg endnu en Gang til
min Chrestens Brev oplæse vil.*

*Han ligger ovre i Løjren ved Hald
og lærer, hvordan at slaas man skal.
Til næste Jul vi gør et Bal
for vores lille Underkorporal.*

*Du skriver, at du har det godt,
men Pølserne er sluppet op,
derfor nu baade Mor og jeg
Madposen stoppet har til dig.*

*Et par uldne Hoser, 2–3 Pund Smør,
1 Ost af dem vor Mor hun gør,
1 Lammelaar saa fedt, saa fedt,
3 Pægle Kommenakvavit.*

*De uldne Hoser er fra Mor,
de er solide hjemmegjorte,
Mavebæltet er fra mig,
pas nu paa, du ej forkøler dig.*

*Nu vil jeg herved fortælle blot,
den blissede en Kalv har faa't,
det har Smedens Maren med,
hun har det godt, saa vidt jeg ved.*

*Til Barselgilde har vi væ't,
og der blev ædt og drukket tæt,
og Mølleren han tog et Tav,
saa han er Skidtmas den Dav i Dav.*

*Nu har vi faa't vor nye Degn,
han er saa lille og saa klein,
og Præsten syntes saa godt om ham,
men endnu bedre om hans Madam.*

*Nu vil jeg ikke skrive mer',
du hilse fra os alle her,
men først og sidst min kære Ven
fra din hengivne Maren Pedersen.*

Han blev nu ikke underkorporal, men efter endt soldatertid begyndte de så småt at tænke på bryllup.

Der var en jævn velstand i de to hjem.

Det var et flinkt herskab, disse fæstebønder havde deres gårde under – greven fra Giesegaard.– Jeg må lige forklare lidt, hvorledes gården var indrettet. Firelænget, stuehuset vendte syd-nord, så haven var sydvendt. Fra gårdspladsen kom man ind i stuehuset gennem stuehusdøren, lille gang, til venstre øverstestuen, stor, med vinduer såvel i gavlen som mod have og gårdsplads. Her holdtes gilderne, her stod kister og skabe, den store himmelseng med det ternede forhæng – velegnet til gæstebuds-overnatning – også stadsdækkenerne, agestole og det fine seletøj opbevaredes ofte her, også for at dækkener og agestolebetræk ikke – ved anbringelse i vognport – eventuelt skulle grises til af omkringflyvende høns, katte eller andre smådyr. Ved festlige lejligheder eller ved dødsfald blev øverstestuen rømmet for alt overflødigt.

Helt fra barnets fødsel lagde man i kisterne udstyr, olmerdug til dyner, og når konerne kom på besøg, gik de ofte „op i stuen“ og så på, hvad kisterne rummede.

Til højre går man ind i stuen, den stue, som var familiens egentlige verden, med bord og bænke, ølkrus, tobakstønde og ofte et madskab i hvilket også snapsflasken havde sin plads. Så var der stuen bagved og nogle kamre, køkkenen med det åbne ildsted og bryggers, spisekammer, mælkekælder m.v. Fra bryggerset førte halvdøre ud til gårdspladsen. Haven var som regel ret beskeden, men dog med en del buske og få frugttræer, nogle syrenbuske og lavendler, ambra og andre gammeldags blomster fra bondehaver.

Sådan var Marens hjem også, og meningen var, at Chresten flyttede hertil, når de stiftede hjem. Det er jo nemlig tanken, at alt skal være såre godt, og vi ved jo alle: „At en søn er kun søn, til han ta'r sig en viv, en datter er datter hele sit liv“.

Nu tænker de på bryllup. Der lystes de 3 søndage, og det har været sagt som altid tilforn: „Dersom nogen har noget mod denne forbindelse, da sige han til i rette tid, for den borgerlige myndighed“, og så skal bedemanden rundt i sognet. Der skal være rigtig stor og festlig bryllupsfest. Hele sognet skal med. Bedemanden går sognet rundt og indbyder med den sædvanlige remse: „Jeg skal hilse fra (her forældrenes navn) og fra det unge par (altså her Maren og Chresten), om I ville komme til bryllup på fredag, spise frokost, følge med til kirke, følge med hjem igen og være med til festen og blive så længe, I lyster“. Undertiden – dersom bedemanden var ny i faget og derfor bange for at gå i stå i remsen, skrev han den op, satte den inden i sin hat, så kunne han stå med hatten i hånden og læse op. Indbydelsen sluttede med en anmodning om at yde tilskud til festlighederne i form af naturalier sendt til gården, såsom gode portioner af smør, fjerkræ, æg og deslige, hvilket lettede bekostningerne ved en så stor fest, og ved næste fest i sognet fik alle lejlighed til at gøre gengæld.

Bryllupsdagen her for Maren og Chresten var som de fleste steder en fredag. Alle samledes i gården – altså brudens hjem; efterhånden som gæsterne kom satte de sig til bords, der var dækket med sigtebrød, smør, sulefade, sennep, rødbeder og dertil øl og brøndevin. Der var spillemænd i gården, og da man begav sig mod kirken, kørte musikanterne på den første vogn, bruden med sin far på den næste, så brudgommen med sin far på vogn nr. 3, derefter alle gæsterne, et langt vogntog.

Jeg har i min besiddelse et gammelt brudesjal, foræret mig af en gammel 90-årig kone, hvis mor var kørt som brud til kirke med dette sjal, da hun i Hillerød blev viet af digterpræsten Hostrup.

Til kirke kørtes langsomt, fod for fod; og var det regnvejr, tog man gode varsler deraf og sagde, at det betød guld i brudens skød, men jeg synes først og fremmest, hun måtte blive våd. – Hjem fra kirke med det nygifte par forrest, brudgommen med tømmerne, nu skulle der køres stærkt, for „nu burde han råde og føre en raskere kommando“. – Vel hjemkommen skulle gæsterne bænkes, så gildet kunne begynde. Brudeparret sad på hæderspladsen i øverstestuen, og det var et stort hovedbrud at få alle gæsterne anvist behørig pladser. Nu var heldigvis Maren og Chresten fra samme lag, det lettede placeringen, naturligvis blev jo først anbragt efter slægtskab med de nygifte, derefter alder og hartkorn. Ofte var det svært at gøre alle tilpas. Her hos vore venner var både præsten med sin kone samt degnen og degnemadammen med; det krævede fin plads til disse. Man fik suppe med suppekød, bagefter steg og kage. Der var slagtet til dagen, for i det daglige var det småt med fersk mad. Når kogekonen og spillemændene skulle betales, gik tallerkenen rundt. Efter spisningen kunne man gå en lille vending rundt i mark og stald, medens der blev ryddet til dans.

Den sjællandske bondestand var fine dansere, og alle – både unge og ældre – svang sig lystigt i dansen hele natten til den lyse morgen, ind imellem spillede de ældre et slag kort eller snakkede, indtil der midt på natten påny skulle spises smørrebrød med øl og en dram. Nu skulle jo også Maren og Chresten danses af de unges lag og ind i de giftes, og det skete på forskellig vis fra egn til egn. Brylluppet her varede 3 dage, det vil sige om lørdagen var det de unge, som kom, og om søndagen skulle de nygifte „gå unge folk i kirke“; det gjorde man altid, derfor naturligvis også disse. Chresten flyttede over på Marens føde-

gård, for – da jeg gerne vil, dette her skal være en glad historie – tror jeg, at det er bedst. Som allerede sagt, „at en søn er en søn, til han ta’r sig en viv, men en datter er en datter hele sit liv“, og det rummer i alle tilfælde den sandhed, at en mor og datter sammen i det daglige, og der opstår en misforståelse, bilægges det måske lettere, end hvis det er en svigerdatter.

Nu begynder hverdagen for de to nygifte, og da der er gået nogle måneder, ser vi Maren pusle med lidt „småtøj“, så måske kan vi tænke på at få den gamle trævugge ned fra loftet. – Den gang gik en kvinde, som ventede sit barn, ikke til undersøgelser, nej, man talte med de ældre, sin mor eller ældre søstre, og så passede man på meget af det, der ligesom lurede på sådan en kvinde, barnet skulle jo gerne fødes lydefrit.

Madammen – jordemoderen – boede i sognet, og når hun til sin tid skulle hentes, skulle det gerne være med to heste for, det huede hende nu bedst. Så oprandt dagen, madam Pedersen blev hentet, og de huskede i farten at køre tospænder, alt forløb vel, og der blev født en sund og velskabt dreng. Så snart den lille nyfødte var gjort i stand, gav jordemoderen barnet til faderen og sagde: „Ja, du er vel nærmest til ham, for du erkender jo at være faderen“, hvilket den stolte unge far glad sagde ja til. Nu skulle altså kvinderne, som havde hjulpet til, have noget at styrke sig på; efterhånden var det blevet almindeligt at drikke kaffe „jordemoderkaffe“, „den skulle være så stærk, at en theske kunne stå oprejst i koppen“. Alt imedens lå vor Maren lykkelig i den store dobbeltseng med den lille nyfødte i den gamle vugge. Der var meget at passe på, med underjordiskes forsøg på „forbytning“ og alt sligt; nu var Maren og Chresten ret så oplyste folk; de gamle også, men alligevel, hellere være forsigtig, så der var

lagt en saks underst i vuggen og en stoppenål i svøbet, stål kunne klare den slags farer. – Det er ofte tilfældet, når en ældre ejendom rives ned, at man der finder en økse eller anden stålgenstand indmuret ved dørtrinnet, det hindrede uønskede besøg af alskens troldtøj. Nu fødslen var vel overstået, kunne der tages imod besøg, og daglig indfandt konerne fra nabolaget sig med „barselpotter“, det bedste de kunne tilberede, sødsuppe, hønsekødsuppe, tynde pandekager, lækre ting i en husholdning, hvor daglig kost var stegesul, spegesild eller anden saltmad.

Der var jo ingen tvivl om, hvad sådan en lille dreng – den førstefødte – skulle hedde. Indtil 1867 blev alle navne ombyttede, således at når Chresten Jensen, som her fik sin første søn, da skulle denne døbes Jens Christensen; noget som har gjort megen slægtsforskning blandt de gamle bønderslægter ret så indviklede.

Før en barselskvinde havde haft sin første kirkegang efter fødslen, „ledet ind“, som det hed, måtte hun „ikke gå over et hjulspor“, dermed mentes naturligvis ikke bogstaveligt, dersom et sådant f.eks. fandtes ude på gårdspladsen, men hun skulle blive hjemme på gården. Så skulle hun gøre sin første kirkegang, tog plads en søndag før gudstjenesten ude i våbenhuset, ledsaget af en ældre, en søster, mor eller veninde. Maren havde sin mor hos sig, og præsten gik så ud og fremsagde følgende:

*„Gaa ind med Fred i Guds Menighed
at ofre Din Gud Lov og Tak.*

*Han, som har gjort vel imod Dig
han styrke Dig fremdeles*

*til Sjæl og Legeme
og lade denne din Indgang nu og altid
være velsignet for Hans Ansigt.*

Amen.“

Og medens menigheden sang Kirkegangskone-salmen, førte præsten hende ind på hendes plads i kirken. Et af versene lød:

*„Gud, du mig snart lod glemme
Min vemodsfyldte Nød.
Hvor lifligt lød Din Stemme:
Et Menneske er fød!
O, det har Arveret
Til Herlighedens Rige,
O, Haab foruden Lige,
Hvad glemmes ej ved det!“*

Den unge mor sad glad og lykkelig i sin kirkestol og tænkte på sin raske sunde dreng derhjemme, men der kunne for andre lyde et sørgeligt vers, dersom der var en lille barnegrav derude på kirkegården; helt til 1900 regnede man i Danmark, at af alle spædbørn døde 25 pct. i deres første leveår. I så fald lød verset:

*„Og græder end mit Øje
For Moderhertets Nød,
Og maa jeg dybt mig bøje,
Fordi mit Barn er død.
Den Haand, som nu mig slog,
Jeg dog med Suk vil ære
Dit Navn højlovet være,
O, Gud, du gav og tog.“*

Denne skik med indledelsen i kirken efter fødsel var blevet frivillig allerede i 1700-årene, men holdt sig levende over hele landet indtil efter 1860; min ældste moster, født 1859, oplevede ved sin ældste søns fødsel at være kirkegangskone. Henimod 1900 var skikken næsten forsvundet overalt, og i de sidste salmebøger henholdsvis fra 1897 og senere er ingen specielle salmer anført til denne kirkelige handling.

Nu skal der tænkes på barnedåb. Der skulle være stort gilde. Og så den glæde, at

den første blev en søn. Dette slet ikke at få børn i et ægteskab var – ikke mindst på landet – en sørgelig tildragelse, ingen til at arve arven efter dem, nej, det var ringe, men alt for mange pigebørn var heller ikke helt lykkelige, men som de sagde: „Er de da bare raske og velskabte og har deres forstand, må vi være glade, når de da så ellers vil arte sig“. Men som jeg allerede sagde i indledningen, dette er nu sådan en lykkelig familie. – Afsted med bedemanden, ham der for 1 år siden bad til bryllup, er nu igen ude i funktion, men denne gang skal han foruden remsen fra sidste gang også byde fra den lille dreng; „de skulle komme hen og spise frokost søndag kl. 9 og tage med til kirke og få den lille døbt. Og tage med hjem for at spise, siden more Jer og blive så længe I lystede“ – den sidste vending, som fulgte enhver indbydelse, om „at blive, så længe I lystede“ fandt jeg altid ret overflødig, men skal vist lyde så gæstfrit. – Et par steder blev indbydelse yderligere uddybet med f.eks.: „Maren Sophie vil vi gerne bede „sidde hos“ og Peder Hansen om „at stå fadder“. At „sidde hos“ svarer til mere moderne sprogbrug „holde hue“ eller „være huemor“. – Man måtte nøje passe på, at bedemanden ikke lod sin stok stå, efter endt ærinde, da risikerede man snarlig „Storkebesøg“ i det pågældende hjem. Var børneflokken stor, ilede man efter bedemanden og råbte „din stok, din stok“, åndede lettet op, så slap man måske.

Hvem skulle være gudmor? Det voldte nogen spekulation, vi standser dog op ved Marens mor, det var hendes første barn, ham, der efter alt at dømmes engang skulle være mand der på gården. – Hjemmedåb var en del brugt, ret ofte – dersom barnet var svagt, ængstedes forældrene over, dersom det skulle dø udøbt, og det kunne være gavnligt for barnets helbred, at det

ikke straks udsættes for luftens forandringer, men vort lille drengebarn her er jo sundt og stærkt, så nu er der altså bedt til barselgilde. Den vigtigste gæst var gudmoderen – her var det jo mormoderen i sit eget hjem.

Gerne så man en god dåbsgave, gerne en smuk sølvske eller bæger. – Faderen afleverede ved kirken barnet til gudmoderen med ordene: „Jeg flyr Dig en Hedning, giv mig et kristent Barn tilbage“. Der skulle mindst være 3 faddere, gudmoderen og huumoderen. Undertiden fulgte også en såkaldt „pattekone“ med for at amme barnet; moderen blev hjemme; en skik som holdt sig så længe, at min mor, da jeg blev døbt i marts 1900 til sin store skuffelse ikke måtte være med i Benløse kirke for at overvære den hellige handling. At der skulle en amme med (på sjællandsk kaldet pattekone) var grunden jo ofte den lange tid en sådan handling varede, kørslen til og fra kirke med hestekøretøj samt den lange gudstjeneste. For en ordens skyld tilføjes, at en sådan kvinde ikke deltog ved min dåb.

I kirken gik alt efter forskrifterne, for at barnet skulle blive lærenemt, velstående m.v., og helst måtte det skringe, så fik det en god sangstemme. Der var et godt dåbsgilde, måske knap så stort som Maren og Chrestens bryllup, men det var jo også en fest, der blev talt længe om. Den lille Jens sov sin første søvn efter hjemkomsten i „kristentøjet“, dåbsklæderne.

Så vokser den lille Jens op derude i den gamle fæstegård, arbejdsomhed, flid og stille glæde levede mellem unge og ældre.

Årstiderne vekslede; man hæftede sig aldrig så meget ved datoer – noget som jeg også husker fra min barndom – man sagde „I Høsten“ eller „Ved Sct. Hansdagstid“ eller „Til Rughøst“ – i mit hjem en bestemt tidsansættelse „Når Frugttrærne blomstrer“; også sådan hos vore venner på den

gamle gård. Der var Mikkølsdag, der var – ja, noget af det allerbedste – Juletiden. – Både som Jens oplevede det som lille dreng og senere i livet. Der var ikke noget dengang, der hed juletræ, julegaver eller juleudstillinger. Det første juletræ i Danmark tændtes første gang i København i begyndelsen af forrige århundrede, og det vandt langsomt frem over herregårde, præstegårde og lignende hjem, men først omkring 1900 blev det næsten skik i alle hjem. Dog må Ingemann have kendt juletræet, da han i 1840 skrev „Julen har bragt velsignet bud“, med de kendte kære linier: „Grenen fra livets træ står skønt, med lys som fugle på kviste“.

Nu var der velstand til huse; der var høstet, der var rug til brød, malt til øl, byg til mel og gryn; der blev slagtet gæs, får og fedegrise; der var sat ævresmør hen; der var skovet brænde hjem, og mange gode lys var der støbt af fåretalgen.

Julebagningen var en vigtig ting; der blev – denne ene gang om året – bagt en hel ovnfuld sigtebrød, hvilket ellers var en sjælden vare. Der kunne også af denne overflod puttes et par varme sigtebrød i en sæk og hænges på loftet og gemmes til Fastelavn, for til den tid skulle der ikke bages påny. Dette hjemmebagte brød holdt sig længe ret friskt, og man gik jo ikke til bager efter friskt morgenbrød i de tider. Alle 12 dage i julen levede man godt med sigtebrød tillige med flæsk med sennep og rødbeder.

Der skulle også bruges mange sigtekager på anden vis, både husmand og øvrige tyende fik et brød, ligeså hyrdedrengen fra om sommeren, som – skønt ikke i tjeneste i vinterhølvåret – holdt jul på gården.

Før juletiden skulle rok, karter og garnvinde sættes til side og måtte ikke tages i brug, før julen vor forbi, nemlig 7. januar, „når Knud kom og drev julen ud“. – (Sik-

kert et levn fra den katolske tid, 7. januar 1131 var Knud Lavards drabsdag i Haraldsted Skov). Intet måtte gå rundt i julen og intet måtte sys, det gav buldne fingre. Katte og hunden måtte ikke nævnes ved navn, og sige rotter eller mus i julen gav masser af disse i årets løb. Man sagde derfor utøj eller de små grå; det gik endda så vidt her på Ringsted-egnen, at godsejer Muus her på Sørup blev tituleret med hr. Utøj, bl.a. af hans folk, som julemorgen sagde: „God Morgen hr. Utøj og glædelig Fest“. – De kunne næsten have udeladt navnet, men jeg har af en af samme godsejers efterkommere, proprietær Kalkau, Simonsborg i Alsted, fået bekræftet rigtigheden af denne historie.

Alle markredskaber skulle tages ind; glemte man et markredskab, kom Den evige Jøde og hvilede sig der julenat, og da blev der ingen sæd på den mark. – En prosaisk landmand, som engang hørte mig fortælle dette, tilføjede, at måske var grunden til manglende afgrøde ikke besøget af Jerusalems Skomager (Den evige Jøde), men måske, at når en bonde har sine markredskaber stående ude ved juletid, da er han udygtig, og *det* kan være grunden.

Brygges juleøl og vaskes storvask skulle der også, ligesom der blev bagt klejner – en meget gammel julekage, kommet fra Tyskland, deraf navnet klejner – lille kage – ejendommeligt nok kendes den ikke mere der, men er blevet så dansk; så bagtes der også pebernødder; havde man honning, og det havde de her hos Chresten Jensens – en udmærket bigård havde de, så blandedes der honning i rugmel og deri lidt stærke krydderier, de blev trillet og bagt som vi kender det i dag, men disse var nogle hårde svende, men gode at spille kort om i julen; der var jo ikke mange kontante penge, skulle heller ikke bruges ret mange, de var så

selvforsynende. Slagtningen var foretaget ved Mortensdagstider; man brugte kød og flæsk i kogt tilstand, så det gjorde intet, at det var lidt saltet. Juleaftensdag blev der kogt en stor portion af flæsk, ribbensstykker, medisterpølse, fårekød, det var godt at have i hele højtiden, ligesom der blev kogt en stor krukke rødbeder, de eneste syltede havsager man kendte den gang. – Megen rengøring var der jo også; bilæggerovnen skulle pudses, omhængene om sengene vaskes, tintallerkenerne skures blanke, pyntestykker ophænges, og så blev der fejtet i hver en krog og strøet et tykt lag strandsand alle vegne, helt op til ovnen og et stykke udenfor stuehusdøren, så var alt i fineste orden. Der var også om dagen bagt masser af æbleskiver, hvoraf enhver fik et bestemt antal, så kunne de selv holde hus dermed. Der kom mange før jul og bad om mad. Året rundt kom der fattige folk og „bad om“, men her ved juletid fik de rigeligt, og – som her hos Maren og Chresten, hvor de holdt får – også ofte en tot uld; fik de det flere steder, blev der nok til efter nytår at karte og spinde dette, så der kunne blive til et par hoser eller flere.

Alle skulle vide, det var jul. Selv kreaturerne og lænkehunden fik ekstra foder, man røgtede kreaturerne, for selve juleaften gik man nødig i stalden; ved midnat fik dyrene menneskerøster og talte sammen. Det var jo den hellige julenat, og Kristus fødtes i en stald.

Til daglig spiste alle ved det lange bord i stuen, Chrestens svigerfar for bordenden, så Chresten og karlene efter alder, lille Jens, hyrdedrengen, medens kvinderne stod op ved bordet, men denne ene aften blev der lagt fin hjemmævvet dug på bordet, der var siddepladser til alle og en ekstra kuvert sat nederst på bordet nærmest gangdøren; denne var beregnet til, hvis en hjemløs

skulle komme sådan en helligaften, så skulle han ligesom føle sig ventet. Så bredte da al juleaftenens fred sig over land og by.

Juleaftensgudstjenester, som vi kender, brugtes slet ikke i forrige århundrede; først julemorgen var den store kirkegangsdag, hvor der også skulle ofres til præst og degn. Nu var alle forsamlet, lille Jens er så forventningsfuld; mærkeligt nok er han enebarn endnu, han er dog ellers snart nået den skolepligtige alder. Så kommer Maren, der efterhånden som den unge kone i huset, har overtaget mange af husmoderpligterne. Hun bærer to lys i de gamle tinstager og anbringer dem på bordet, et for hende, et for Chresten, disse lys skulle nødvendig brænde ned i aftenens løb, det spår død før næste jul. – De brændte fint hele aftenen. – Den gamle mand bad den gamle bordbøn:

*I Jesu Navn gaar vi til Bord
at spise, drikke paa Hans Ord,
dig Gud til Ære, os til Gavn,
saa faar vi Mad i Jesu Navn.*

Denne bordbøn, som er skrevet i 1544, altså for over 400 år siden, bedes den dag i dag juleaften i utallige hjem, også i hjem, hvor bordbøn ellers ikke bruges i det daglige.

Maden bæres ind, og manden tegner med sin ske rundt i grødfadet og siger: „Giv os lange Aks paa Straa“. – Der var før spisningen også sunget en af Kingos julesalmer; der bredte sig foruden duften af den gode mad også en behagelig vellugt fra tørrede lavendel og rosenblade, som var lagt på en glød på bilæggerovnen; der var sådan en feststemning over det beskedne måltid. – Man tog meget varsel for den kommende høst her i juletiden, f. eks. anbragte man flere slags grød til gårdhunden, byggryns-

grød, havregrød og rugmelsgrød, hidkaldte hunden, og den klat grød, som blev først ædt, måtte man så til såtid vælge korn efter, skete det, at hunden allerede var så julemæt, at den ikke åd grødklatterne, så måtte man lade lykken råde. Ligeså tegnede man på loftsbjælken 12 kredse med kridt, een for hver dag i julen, svarende til een for hver af årets måneder. Som vejret var de pågældende dage, mærkede man af på bjælken og havde da vejret fastsat for næste år, især var man meget interesseret i den 8. dag – svarende til august, høstmåned – *da* skulle der gerne være sol og magsvejr. – Fra denne foreteelse stammer udtrykket, som bruges den dag i dag: „Efter alle Julemærker at dømme“ eller som nogle siger: „Efter alle solemærker at dømme“.

Juleaften var næsten årets eneste aften, hvor man legede med børnene og de unge, og denne aften spillede man „16 Streger“, „Gnide paa Stie“, „Sidste Stik om en Kæreste“ og mange andre. Henimod sengetid skulle man have kvælsnadver, og så dækkedes der op med et stort sulefad med ribben, medisterpølse og andet godt, som sylte, senep og rødbeder; dertil det gode hjemmebagte sigtebrød og nybrygget øl. – Når dette måltid var endt, lagde man hjørnerne af dugen over maden; så var det hele parat julemorgen. – Helt i overensstemmelse med Grundtvig, – når han i 1845 skrev:

*Mens som Barn paa Landet
jeg var hjemme,
Julemorgen var mit Himmerig, –*

var vor lille families følelser, da de mødtes om julemorgen. Alle hilste hinanden: „Glædelig Fest. Helsen og Sundhed“. – Så vigtig var denne hilsen, at en gammel kone har fortalt mig, hun en julemorgen afleverede sin hilsen, men – uden at vide hvorfor –

blev den ikke genhilst fra de andre; hun græd hele juledag!

Efter malkning og røgtning af kreaturerne gik alle i gang med maden; den stod der jo fra aftenen før. Stadsvognen var trukket frem, dækkenerne og piskene kom frem fra øverstestuen; der skulle køres til kirke. Enkelte år var det kaneføre, da blev kirkefærdene særlig festlige. Mange steder tog manden alene til julegudstjenesten; det var jo også den store offerdag til præst og degn; her hos Maren og Chresten kørte de og tog bedstefaderen med, gammelmor blev hjemme med Jens. – Kirken var fuld den dag; alle mænd sad i højre stolerække, kvinderne til venstre – denne deling af menigheden holdt sig de fleste steder til omkring 1. verdenskrig. Var der børn med, sad de på kvindesiden uanset om det var drenge eller piger. Hele den herlige salmeskat, vi har – ikke mindst ved juletid – fra Grundvig og Ingemann, var endnu ikke rigtig i brug, derfor var det Kingos og Brorsons lange salmer, der lød i det kolde kirkerum, alle disse mange vers og en lang juleprædiken fik de også. Da offersalmen blev sunget, rejste alle mændene sig i deres store frakker og tunge støvler og „gik Offergang“, først i degnestolen – så til alteret. Præsten knælede imedens, mon hans tanker ikke også var lidt ved ofrets størrelse; hans og hans families daglige tilværelse var jo ret så afhængig af dette beløb.

Efter hjemkomsten – det havde i grunden været en ret kold tur, kirkerne var ikke opvarmede i de tider – en stille dag. 2. juledag gik ofte tjenestefolkene, de unge og de større børn til kirke. – Dette med 2 helligdage er vist noget specielt dansk og skyldes måske netop dette, at så kan „de andre“ søge kirken og intet forsømmes. – Alle dage, helt til den 7. januar, var det, som landboerne kaldte „Halv-hellige-dage“, og da

udrettedes kun det allernødvendigste; før jul var der f.eks. skåret hakkelse nok til efter Hellig tre Konger; nej, nu skulle man se venner og bekendte, hygge sig, som vi danske plejer at kalde det. – Morsomt nok er ordet hygge vist noget særlig dansk; jeg har hørt udlændinge spørge, hvad det egentlig dækker.

Ingen, som kom på besøg i juletiden, måtte gå uden at være blevet trakteret, for i modsat fald „bar de julen ud“. Dagen gik, naboer kom, besøg blev aflagt, og snart var det den sidste dag i det gamle år. „Folkets Almanak“ for det nye år var købt, allerede ved turen til Køge først i december. Megen læsning fandtes ikke i de gamle hjem, interessen herfor kom i grunden først med hele højskolebevægelsen. Bibel, salmebog, en enkelt andagtsbog o.l. var som regel eneste litteratur, men almanakken, den var vigtig, og som den blev studeret. Når det var „måne“, mange ting skulle helst foretages, når månen var i tiltagen, og så gav fuldmåne klart vejr med bar-frost, så skulle der køres gødning ud eller vaskes storvask; hvor længe var der til Fastelavn, kom påsken sent osv., jo, der var nok at tage vare på. – Alle mennesker – både før og nu – tror jeg, føler en egen højtide ved et årsskifte; dette ukendte, som man ser ind i. Også sådan hos Chresten Jensens; de ældre folk ligesom skrantede lidt. I det nye år skulle Jens' skolegang begynde, gid året måtte lykkes, men som der stod på almanakken:

*Mennesker spaar,
men Gud raar.*

De havde nu haft en god jul; også holdt julestue med megen spøg og skæmt, Maren og Chresten er jo unge folk og har lyst til en svingom.

Man havde mange måder at drive nytårs-løjer på, for så snart nytårsnadveren var sat til livs, var det om at komme over til nabogårdene, før de var „rendt afsted“. Hele årets ituslæede fade, skåle m.v. var gemt, svineblærer fra slagting gemt og pustet op, tørret og fyldt med ærter, så var det med at „slå Potter paa Døre“, skramle med svineblæren og megen anden støj; hørte man, at der var nogen ved vinduerne, ud efter dem og så ind til æbleskiver, før det næste sted. Senere på natten, når ældre var gået i seng, tog de unge fat med mangt skælmeri, undertiden af ret generende art, som at køre gødning foran staldøren, så de først skulle fjerne det før morgenrøgt, og dersom de så ofte også havde skjult trillebør, greb og skovle, da var det en større ravage. – Nu var det sådan, at Chrestens gård her lå langt ude på marken, så ikke mange løb så langt; det var sjovere oppe i landsbyen, men Jens fik lov at løbe over til farmor og farfar, slå potter og kom ind til et slag „Sorteper“ og æbleskiver. Så fejrede man også Hellig tre Kongers aften med gildesmad som jule- og nytårsaften, og den aften kom der Hellig tre Kongers lys på bordet, som var støbt til samme brug. Unge piger ville jo gerne vide, hvem deres tilkomne blev, og i sit stille sind mindedes Maren, hvordan hun var gået baglæns i seng før sin trolovelse med Chresten og sagt den gamle remse Hellig tre Kongers aften:

*„Hellig tre Konger, jeg spørger Jer,
hvis Seng jeg skal rede,
hvis Dug jeg skal brede,
hvis Brud jeg skal være,
hvis Navn jeg skal bære med Ære.“*

At Maren så om natten drømte om Chresten, behøver ikke at sættes i forbindelse med overtro.

Nu kom så „Knud og drev julen ud“ og rok og karter kunne igen komme i sving, og nu skulle man tage vare på, når det blev Nytårsny. – Nytårsny er den første nytænding (måne) efter Hellig tre Konger, og når dette blev set – aldrig gennem et vindue men udenfor – da skulle man i hånden have salmebog, brød, salt og penge, udlagt: Guds ord, det daglige brød, det bevarende salt og penge, de er jo også nødvendige. Jeg, som i min barndom så ærbødigheden ved Nytårsny, føler stadig ligesom en stille andagt, når jeg ser det, selv om jeg aldrig har oplevet, men kun hørt om, de forholdsregler der blev taget.

Nu var der en rolig vintertid; der blev tærsket noget langhalm; gården var jo strå-tækt, så der var brug for langhalm, og pas-set den daglige dont. Jens skulle have lært bogstaverne og tallene, ja, måske kunne stave, når han til maj skulle begynde skolen hos den gamle degn, som hans forældre også havde gået hos. Bedstemor var flink til at lære den lille dreng, han lod til at være flink til at nemme, også vers, han kunne flere rim, også lidt af de gamle viser, som var så yndede i det samfundslag.

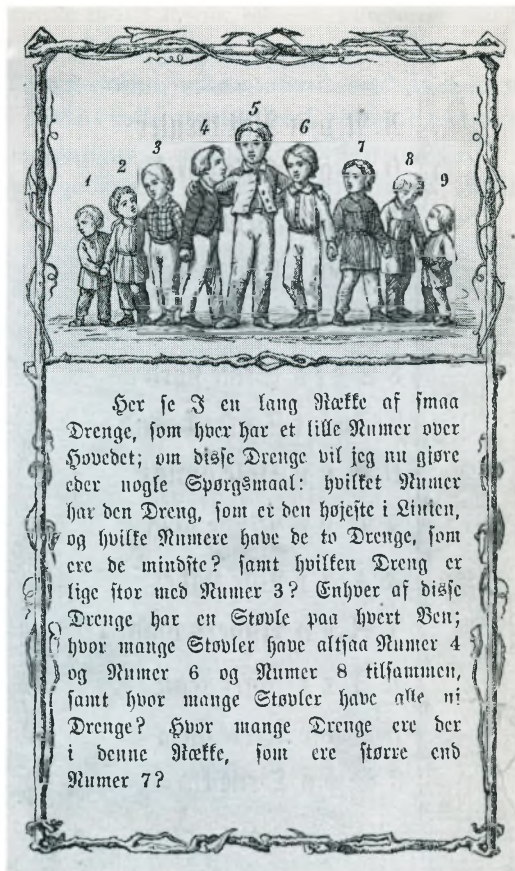
Fastelavn stod for døren. Fastelavngilder skulle der være, men hvor. Et sted hvor øverstestuen var rummelig, det gik efter omgang i sognet. Det var en festdag, alle – både ældre og unge – så hen til. Forårsarbejderne kom aldrig i gang før efter fastelavn, som kan falde fra først i februar til 10. marts. – Fastelavngilderne var sammenskudsfester; musikeren, gerne en fra landsbyen, gned sin violin; der mødte som regel også en basse-kone med 2-skillings brød, som solgtes til og spistes af de fremmødte. Dansen gik lystigt, Jødeturen, Det lille f, Hopsa, Svejtrit og mange flere; rytme og dansegåde var der i dem alle, støvede gjorde det, lavt til loftet var der. – Sigtebrø-

det, som Maren havde gemt hen ved julebagningen, havde holdt sig udmærket, et anker godtøl og brændevin manglede ikke. Der blev danset og festet den hele nat, mange gik hjem og ordnede malkning m.v., men kom så igen. – Søndagen derefter var det Pige-dag, da var det hjælperne, som indbød, og det var pigerne, som „bød op“ ved dansen.

I Maren og Chrestens sogn dyrkedes ikke – som på mange egne – Fastelavnsridning eller „Slå katten af tøndem“. De var nu så danseglade.

Var fastelavnen tidlig, var det jo omkring Kyndelmisse 2. februar, og da strengedes vinteren ofte. Var det – som ofte – sne-storm, sagde de gamle: „Nu Kyndelmisse Knude ryster sine Klude“. Der var jo meget at huske med vejr og vind, 22. februar „kaster Peter Stol den varme sten i vandet“, så skal det tå lige meget både fra oven og fra nedenu, og 9. marts De 40 Riddere, da må vi have tå; thi frost den dag, fryser det 40 nætter endnu.

Det blev forår, viben kom, den skulle også gerne have 3 æg i sin rede den 25. marts – det sker vist kun sjældent. – Jens havde fået sin ABC – en Hanebog. – Jeg sidder med en sådan her foran mig, udgivet 1842 på Jacob Erslevs Forlag, København. Den er interessant med mange belærende billeder; tanken er, at den skal bruges længe, læsestykkerne bliver sværere, og bagi er tabellen. Prisen er opført til 1 mark, dog 25 pct. rabat, dersom det er til forhandling, køber en skole 25 eksemplarer, da fås de alle for 2 rigsdaler. – Ikke så mange år efter oplevede vi en ny møntfod i Danmark; min mor, som havde oplevet det som lille pige, fortalte mig, at hendes mor – altså min mormor – udtalte, at hun bare fortsatte med daler, mark og skilling, men det forbød jo sig selv. Ofte har jeg undret mig over, at

Lille Jens' Hane-bog – ABC

mange endnu siger ½ pund kaffe, 1 pund smør o.l., dog aldrig alen stof, og det nye mål er nu ca. 70 år gammelt. – Hvad jeg også sidder med her hørende til min fortælling er to højst forskellige ting: Et himmelbrev og en togplan. – Et himmelbrev kendte Chresten og hans familie også. Det, jeg har, er trykt; oftest var de håndskrevne, afskrift fra andres; mit bærer som advarende overskrift: Det viger tilbage fra den, der vil røre dermed, men åbner sig for den, der vil afskrive det. – Endvidere mange smukke og alvorlige læresætninger om fred og fordragelighed mellem mennesker, kort sagt med moderne ordvalg: Komme hinanden ved. –

altergang i det mindste – for at tilhøre menigheden. – Langfredag hvilede alt og dengang som også i dag var alterlysene slukkede, og præsten brugte ikke messeklæder.

Maren havde taget påskeliljer ind og drevet frem; hun havde et par potter med til familiegravstedet, da hun og Chresten var i kirke påskedag. Der blev spist mange æg i påsken, farvet i løgskaller, derimod kendtes ikke på Chresten Jensens egn til at „trante påskeæg“, noget mange egne brugte ved at lade forskelligt farvede hårdkogte æg rulle ned ad et på skrå lagt bræt, og de æg, som man stødte mod neden for brættet, vandt man. Man kunne også trante påskeæg i det fri ned ad en bakke; en skik, jeg ved, var i brug i Dragør for få år siden.

Det blev 1. maj, og vor Jens begynder sin skolegang. En lille pæn dreng der ude fra udflyttergården skal nu påbegynde sit første skridt ud i livet, væk nogle timer hveranden dag fra det derhjemme. Der var kun to klasser, de store og de små, – hveranden dag elever fra 7–11 år, næste dag 11–14; det var ikke altid nemt for en landsbylærer i de tider at undervise børn på så forskellige alderstrin, men var det en dygtig lærer, så kunne en sådan mand, som undertiden nåde at have 2–3 generationer af samme slægt, præge børn og hjem på bedste måde. De større børn i klassen hjalp tit de mindre, og ofte kunne en stor dreng smutte ud og flytte degnens ko; der hørte jo gerne en lille såkaldt degnelod til skolen. Jens blev glad for sin skolegang, havde nemt ved at lære, også tabel, salmevers og katekismus, noget som faldt mange børn svært.

Om foråret skulle også gården kalkes, måske var det nødvendigt at få tækket et stykke; så kom tækkemanden nogle dage, haven skulle tilsås, liggehønsene passes; jo, der var travlt ude og inde, og så sang det i Maren, som i de unge år:

*Til Pinse, naar Skoven bli'r rigtig grøn,
saa skal vi derud hver en Bondesøn,
og saa er det Skik jo her til Lands,
man svinger sin Pige i munter Dans.*

Hen på sommeren begyndte den gamle bedstefar at skranke; læge brugte man ikke meget i den familie, husråd, måske også lidt råd fra en klog kone – der var flere på de egne – og så gik det. En dag skønnede de, om det måske alligevel ikke var bedst, om man lod en karl spænde de to røde for fjedervognen og så få fat på den gamle doktor Boserup i Borup. – Et par timer efter var de da også tilbage med doktoren; han havde sin doktorstol sat op bag i vognen, der sad han behageligt, medens de kørte ad de ujævne veje. Hos naboer sagde de: „Det må være den gamle mand, der er syg. Så er det meget sløjt, når de kører med doktoren“. Det var det også. Få dage efter sov han ind i det hjem, hvor han havde levet hele sit liv; aldrig sovet udenfor sognet og kun været borte derfra enkelte gange i den lange tilværelse; sådan levede og sådan døde mange i de tider. – Undertiden havde man sin kiste stående på loftet, her måtte der gå bud efter landsbysnedkeren, som på få dage kom med kisten; indtil da var den afdøde „lagt på strå“ på en dør, som igen lagdes på et bord i øverstestuen. Ligsynsmændene kom for at foretage ligsyn; en forordning, som holdt sig enkelte steder til omkring 1920; det var to mænd fra sognet valgt dertil, – et borgerligt ombud – ligesom man kan vælges til snefoged, brandfoged o. l. – Ofte var disses syn ikke meget bevendt, dog med den lange tid fra død til begravelse udelukkede ganske skindød – en udbredt frygt dengang. Måske husker De fra Kaj Munks „Ordet“, da den unge mor „opvækkes“ af den sindsyge Johannes, udbryder den tvivlende di-

striktslæge: „De Ligsynsmænd, de Ligsynsmænd“. – Der skulle være stor begravelse. Så blev slægten samlet. Manden blev klædt i sin brudeskjorte; den havde været gemt i de mange år, og som hans kone sagde: „Den var han Brudgom i, og den skal han have paa i Kisten“. Bedemanden gik nu igen rundt for at bede til begravelse. Chresten havde været i Køge for at melde dødsfaldet for skifteretten, ligesom han havde talt med præst og degn. Begravelsen var fra hjemmet, der ville så degnen komme „for at synge ud“.

Chresten havde i forsommeren været på godset for at betale afgift; denne var kun et lille kontant beløb, men også naturalier bl.a. 2 pæne får. Disse rare mennesker sørgede altid for pæne dyr til herskabet, nogle fæstebønder plejede undertiden at aflevere sløje eller gamle dyr. Da Chresten var der, havde han overfor godsforvalteren ladet forstå, at „det var lidt sløjt med den gamle“, men da det var livsfæste, gled fæstet automatisk over til enken og – i sit stille sind håbede Chresten – en dag til ham.

Nogle af de unge karle var bedt at komme og bære. – Den afdøde stod så i øverstepstuen, kisten skulle først lukkes kort før de kørte til kirken; hvem der kom blev spurgt, om „de ville se ham“, og ingen kunne lide at sige nej dertil. Så var det begravelsesdagen. Alle havde fået de sorte klæ'r frem. Det var ikke tilfældigt, at farveren i købstaden med en sort klud på stang gennem tagvinduet og et skilt: „Sort farves hver Dag“ markerede, at sort *det* skulle der til.

Jeg ser endnu i tankerne hos farver Knudsen i Nørregade sådan tilkendegivelse.

Alle fik frokost. Degnen sang for i øverstepstuen; her som meget ofte var det salmen: „Ak, hvor ved, hvornaar det er min Ende“, og så blev kisten lukket og båret ud på vognen. Sidste køretur bort fra det gam-

le hjem. Det var første gang, Jens oplevede et dødsfald, han snøftede lidt, havde været så glad for sin gamle morfar og ofte fulgtes med ham i mark og eng. Kort før landsbyen blev kisten taget af vognen, og de unge karle bar det sidste stykke, medens kirkeklokkerne lød ud over dem og sognet. Så blev kisten sat ned ude i den nykastede grav på det gamle familiegravsted. Det var en gammel skik ikke at sætte kisten ind i kirken; en forklaring måske på, hvorfor de danske landsbykirkedøre er så smalle, og så var der også det, at skete dødsfaldet i en varm sommertid, da var der jo gået lidt længe fra dødsfaldet til begravelsesdagen.

Følget gik så ind for at høre – ofte en meget lang – ligtale. Efter jordpåkastelse kastedes graven til, og alle tog hjem for at fortsætte begravelses„gildet“. Livet skulle nu leves videre. De gamle havde et naturligt forhold til døden, noget som de sagde: „Døden undgaar jo ingen“.

Alt gik som før, høhøsten stod for døren. Det blev en god høhøst i år; der var en dejlig eng til gården her. Degnen forfattede efter anmodning „et stykke“, det vil forklares med en skildring af den afdødes levnedsløb med datoer for fødsel og død samt med indflettede gudelige betragtninger i prosa eller måske som vers; det blev så prentet med skønskrift og indrammet og ophængt i stuen, ofte anbragt på væggen just over den afdødes plads. Disse stykker var i min barndom endnu at finde i mange landbohjem; nu er de helt forsvundet, men heldigvis har egns museer reddet mange. På Sorø Amtsmuseum har jeg set flere.

Når vi nåede maj, ville bonden gerne have kulde. – Maj 1979 måtte have glædet ham. Man sagde: „En kold Maj giver et varmt Logulv“ eller „Maj-Maaneds Kulde gi'r Laderne fulde“, dog selve 1. maj måtte det helst være tørvejr, for regnede det den

dag, da ville jorden måske komme til at tørste hen på sommeren.

Hen mod Mikkelsdag var kornet forhåbentlig i hus; høsten var en festlig tid – men også travl – før maskinerne vandt indpas; mændene foran med mejereddet, konerne bagefter som bandt op; efter en lang travl dag skulle pigerne ned i engen for at malke til aften; der var meget at se til.

Hele året rundt var mange mindre gilder: Ornegilde, når by-ornen skulle have nyt opholdssted; Snævergilde; hvem kender ikke ordet efter et beskedent selskab, at man da siger: „Det var et værre snævergilde“; det var det ret så beskedne traktement, som fandt sted, når landsbyens skrædder skulle aflevere et nyt sæt tøj til manden på gården, og medens manden prøvede tøjet, blev så skrædderen budt på et lille måltid, bare sådan ved bordenden i hverdagsstuen. Nej, så var høstgilder noget ganske andet. Næsten som et helt lille rigtigt gilde med mad og drikke og så naturligvis dans. Det var ofte ovre på loen, der så var pyntet med georginer, korn og aks. Enhver, som havde gjort en høstdag, var med som deltager, ikke alene, men med kone og børn. I dette år her blev høstgildet nærmest til det mere beskedne indhøstningsgilde; nu havde der jo i år været den store begravelse, og efterhånden blev Chresten og Maren lidt mere satte og knap så danselystne.

Der skete en pæn udvikling i disse år. Mange hjem holdt nu avis – undertiden slog et par naboer sig sammen derom, også et ugeblad Hus-Vennen, som bragte forskelligt stof, også på landbrugets område, fandt frem til Chresten Jensens.

Årene havde gjort Jens til en opvakt knøs, lys og køn, og da han nu havde hjulpet hjemme et par år efter endt skolegang og konfirmation, talte hans far og mor, om det ikke var en idé at sende ham på højskole;

noget nyt og oprøvet, men alligevel, der var jo Hindholm; flere andre gårdmandssønner havde været der; sådan en vinter kunne give meget ny viden og kendskab til mange ting. – En 3. november omkring 1880 kørte Chresten afsted den lange vej til højskolen med sin søn. Han kunne jo være taget med toget, men kørte de, så var hans skrin med tøjet og sengetøjet jo med samtidig, og når de startede meget årle, så var det jo til at klare, selv om skolen lå langt væk, helt nede på Fuglebjergkanten.

Det blev en herlig vinter for vor unge ven – og før vi nu snart forlader ham og hans, skal hans stil skrevet på skolen tages med; bemærk, hvor godt han formulerer sig, og staver godt gør han også.

Jens' stil:

Jeg har aldrig været udenlands og af Erfaring kender jeg ingen fremmede Lande. Jeg kender kun min hjemegn, hvor jeg er født og opvokset, men jeg har da ogsaa ofte ønsket mig hen, hvor Kilderne risler i de duftende Dale og hvor man fra Bjergenes Toppe kan se ud over Skove, Søer, Marker og Enge; men naar Tankerne saa er vendt tilbage til mit Fødehjem, syntes jeg dog, at ingen Steder kan være saa godt som her, hvor jeg kender hver Plet og hvortil knytter sig saa mange rige og gode Minder, thi her har jeg lært at elske Gud og vandre hans Veje.

I Nærheden af mit Hjem ligger en lille Skov, som altid har været mit Yndlingssted og hvor jeg har tilbragt mange glade Timer, det har altid været min største Fornøjelse at vandre omkring i Skoven om Sommeren og høre paa Fuglenes Sang. Jeg har just ikke stor Udsigt fra dette Sted, men det, jeg ser, det har jeg kært, og naar Skoven om Sommeren staar rigt dækket med Blade og

Jeg er her på Postgården i Sorø foråret 1976. Fortalte, viste gamle ting og havde brudesjalet på; tilhørere var husholdningsforeningen i Sorø.

Blomster, der ligesom danner et Tæppe, da er det et herligt Syn. Men naar saa Vinteren kommer og alt er Sne og Is, saa svinder ogsaa det skønne i Naturen bort, men naar saa Vaaren kommer, myldrer Blomsterne frem igen.

Er her om Vinteren ofte koldt og barskt, saa er her dog om Sommeren skønt og smukt, saa jeg tror ikke, at vi behøver at rejse udenlands for at se Naturens Skønhed, men naar vi kun er flittige i vor daglige Gerning, saa tror jeg, at vi kan leve saa lykkeligt her som noget andet Sted paa Jorden.

Denne stil er *naturligvis* ikke skrevet af vor Jens, for han er jo opdigtet, men er dog fra en virkelig Hindholm-elev, den senere her på egnen så kendte Lars Jensen, Tvindestrup. Han, som var født i 1858, var på Hindholm engang i 1870'erne, altså for over 100 år siden. Han stammede fra den gård i Nordrup, som nu ejes af Jørgen Madsen; fra denne gård – Dybkjærgården – stammede også Jensen-Brobj, idet han var en søstersøn af Lars Jensen.

Se nu tror jeg, at vi siger farvel til vor familie derude øst på. Vi må håbe, at Chresten Jensen fik fæstet efter svigermoderens død; senere har de vel købt den til selveje; i alle tilfælde kom fæsteloven i 1919, og så forsvandt hele den gamle ordning med fæstebønder.

Hele min beretning her har aldrig før været nedskrevet; jeg fik lyst til for flere år siden at have noget at fortælle, når f.eks. det var vanskeligt at vise lysbilleder. – Jeg ledsagede fortællingen med flere små klædningsstykker, gamle bøger o.l., – det kan jo ikke ses her – men mange kunne lide at høre om denne svundne tid; jeg tror – uden at have „bøgført“ det, at jeg har fortalt om Maren, Chresten, lille Jens m.v. over 50 gange, og nu er de altså kommet med i bogen her, så nu tror jeg, de bør skrinlægges.

Vi må håbe, det stedse går dem godt og – selv om det hele er digtet – føler jeg undertiden deres efterkommere lever, det gør de jo også på en måde, for „Der staar en ny Bonde paa Toften“. – Denne bonde har andre kår end Chresten og hans samtid, men det vil altid være smukt at dyrke Danmarks jord.

En vintermorgen ser vi fra Pengeskiftegårdens bagport mod øst, over mod Fluebækshusene, der hvor et helt nyt kvarter i dag er opstået.

Dagene er korte ved solhvervstid, allerede midt på eftermiddagen er solen ved at gå nedovre bag Hagelbjerggården.

*Mit barndomshjem, mit barndomshjem,
nu går der mange minder frem
fra år, som længst er fløjne.
Og mindet fletter som en ring
af gamle halvt forglemte ting,
jeg ser med nye øjne.*

(S. Rehling).

Hjemme fra Benløse

Der herskede i mit barndomshjem et meget smukt forhold mellem tyende og mine forældre; jeg mindes aldrig, der har været søgt folk, men børn fra nabostederne afløste hinanden gennem årene, det gjaldt såvel karle som piger. I modsætning til de fleste andre gårde af samme størrelse i sognet havde vi „borgstue“ (folkestue), hvor husmand og karle spiste og opholdt sig i fritiden, pigerne

Sommerdag på verandaen. Til venstre i billedet den sommers unge pige, som „ikke fik og ikke gav“.

spiste i køkkenet; såvel karle som piger sagde De til mine forældre, hvorimod far oftest – når han f.eks. gav karlene besked, sagde: „Vil Hans køre i Marken“ eller „Vil Jens ta' ud at pløje“, mor sagde fornavn, men De til pigerne. Af hjælp på en sådan gård var 2 karle, 1 fodermester og som regel 2 piger – i en årrække en husmand – og i sommerhalvåret – især da jeg var mindre og krævede opsyn – en ung pige, som spiste inde, blev kaldt frøken og efternavn, og som det hed – „hverken fik eller gav“, dermed

Signe, min kære barnepige. Blev senere min tante, gift med min yngste morbror.

mentes ingen løn, men heller ikke – hvad der f.eks. brugtes i præstegårde eller større gårde – betalte for at være der og „lære husholdning“; af og til var en karl erstattet med en landvæsenselev, som også spiste og opholdt sig inde og blev kaldt ved efternavn.

En gård – selv af ret beskeden størrelse – var en hel verden for sig, og alt forløb med venlighed og arbejdslyst.

Trods det, at mit hjem var strengt konservativt, næsten „estrupsk“ – havde begge mine forældre stor social forståelse og gjorde meget for at glæde deres folk, passe dem, når de var syge, og gøre det i det hele godt for dem. Jeg møder – nu snart 80 år efter – endnu folk, som mindes deres tjeneste med tak og glæde; de bliver efterhånden færre og færre, vi er alle gamle nu.

Mine lege indtil skolealderen var jo mest sammen med den yngste af pigerne, som kunne afses til barnepige; legene bestod me-

get af friluftsliv med dyr – kattekillinger, et lille gedekid og en lille norsk fjordhest, om vinteren blev jeg trukket i slæde, og ofte gik jeg hele dage med far i mark og stald. – Meget tidligt oplever et landbo-barn årstidernes skiften. – Den lille norske fjordhest – eller Nordbagge – sagde man den gang, blev meget gammel, måske „højt op i 30'erne“, men en dag måtte den takke af; den skulle så „slås ned“, men for at være sikker på, at det skete, og at den ikke fik et kummerligt liv sine sidste år, blev der i hoven brændt et særligt brændemærke, og hoven skulle så komme retur. Det skete, og „Pip“s (det hed den) hov kom retur og blev gravet ned i haven.

Over 60 år efter – da jeg en dag var gæst hos ambassadør Kruse, en lang årrække beboer i mit gamle hjem, og som var så interesseret i hus og have, foreviste han mig en ganske lille hestesko, opgravet i haven, og undrede sig over, hvad den kunne hidrøre fra. Jeg var straks klar over, at det var Pips sko og kunne vise nøjagtigt, hvor den var gravet op. Sådan kan „jorden give tilbage“. Den lille hest og mine rideture blev så nærværende, den lille hestesko anbragtes over havedøren, det giver jo lykke, siger man.

Egentlige legekammerater – udover jævnaldrende, som kom med forældre på besøg, ferieborn i skoleferierne og koner, som kom på høstarbejde eller roelugning, medbringende nogle af den børneskare, der da var almindelig – husker jeg egentlig ikke, men jeg har aldrig kedet mig eller følt mig ensom.

Den vinter, hvor jeg blev 6 år 27/1 skulle jeg så begynde at læse; det var velset, at man kunne i hvert fald bogstaverne og tallene, når skolegangen begyndte. Jeg gik så hver eftermiddag ned hos Jens Hansen i Slingerup, hvor en hjemmевærende datter Hanne skulle sætte mig ind i bogstavkun-

sten. Det gik lidt småt i starten – Hanne var meget dygtig, men jeg noget adspredt, og en dag hørte jeg mine forældre sige „hun får vist aldrig lært at læse“; det tog jeg mig til indtægt og forstod, som en 6-årig forstår – at det måtte dog blive en sørgelig historie, tænk, aldrig at kunne læse aviser, bøger el. lign. Imidlertid, jeg fik det lært. Det blev drøftet, om jeg skulle sættes i skole i Døtreskole i Ringsted – der var i alle tilfælde to sådanne: Frøken Stauns i Sct. Knudsgade eller frøken Sophie Christensens i Elisabethsminde (Bagvejen, nu Schandorphsvej) eller have „en ung pige i huset“, som kunne påtage sig opgaven. Der var jo også muligheden Benløse skole. – Godt, det blev det sidste, den ca. 4 km fra mit hjem beliggende 4 klasses skole, kom jeg til at gå i fra 1906–

En ridetur.

1910. Der blev jeg så tilmeldt og 1. maj 1906 fulgtes jeg med min mor derop; jeg skulle jo kun gå hveranden dag; vi var mange i klassen, omkring 35, så mange, at var vi der alle, måtte en stå ved vindueskarmen med sin ABC og tavle, og vi måtte også sidde 3 på 2 mands bordene; heldigvis var der jo ofte et par stykker fraværende, og så lettede det på pladsen. Det var beskedne forhold. Skolen var ellers kun 17 år gammel, da jeg begyndte der, men en tiltagende bebyggelse i sognet – bl.a. træskofabrikken med der ansatte arbejdere, og iøvrigt mange unge familier havde hurtigt gjort skolen for lille, sognet klarede sig dog indtil 1914, hvor den gule skole, som nu ejes af F.D.F., blev bygget, og der blev seks klasser og ansat en 2. lærer. I min tid var der kun 1 lærer, som tillige var kirkesanger, og så en lærerinde, som underviste i de to

små klasser, 1. og 2. klasserne, samt alle pigerne i håndgerning. Man brugte tavler og grifler, og den så stærkt vågnende forståelse af mere hygiejne og fare for smitte havde medført forbud mod at slette på tavlen med en spytklat, men man skulle medbringe „en stænkeflaske“ – lidt vand i en flaske, mest fornemt, når denne var forhenværende parfumeflaske – så havde den jo nemlig stænkeprop – og så en lille svamp eller klud bundet med en snor til tavlen til eftertørring. Dette med stænkeproppen var jo i en fattig tid en sjælden ejendom, så i smug brugtes ofte en spytklat og eftertørring med ærmet på kjole eller trøje.

Læreren boede med sin familie i skolens nordre ende, lærerinden i den sydlige, midt i bygningen lå de to klasseværelser med en fløjdør imellem, som om morgenen blev lukket op, så læreren havde morgensang med begge klasser; den daværende lærerinde var nemlig helt blottet for sangstemme. Læreren underviste af samme grund også samtlige elever i sang; denne undervisning ledsagedes af violin.

Da jeg begyndte skolegangen i 1906, havde Benløse endnu ikke vandværk; en gammel post var vi ikke særlig interesseret i at benytte, da det mellem os børn hed sig, at vandet i brønden sikkert kom direkte fra den nærliggende kirkegård, og da der en dag, hvor der blev postet, kom en skrubbetudse ud af tuden, „var vi jo helt sikre“.

Før håndgerning vaskede vi hænder i det umiddelbart foran skolen beliggende gadekær, et gadekær, som spillede en stor rolle i skolebørnenes leg såvel sommer som vinter. Det var jo før børn blev befordret til skole; vi vandrede hver anden dag den kortere eller længere skolegangsvej. I grunden beklager jeg børn af i dag, som ikke kender dette at følges skolevejen sammen. Vi var jo en stor flok, større og mindre børn; det første

stykke om morgenen og det sidste om eftermiddagen, til man var sammen med de andre, gik man alene, og jeg husker denne skolevej med alt, hvad den rummede af spændende oplevelser, årstidernes skiften, tøbrud om foråret, de første blege følfod i vejgrøften, sommeren, ferien, som stod for døren, når vi så de første rughove; den gang, hvor mange børn skulle hjælpe i deres hjem i høsten eller have høstplads på en gård i ferien, rettede ferien sig ofte efter høstens begyndelse, men det var som regel august måned, denne frugtbare måned, hvor også havens bær modnedes; et af mine vigtigste arbejder i den måned var „at klappe for stær“, som i flokke slog ned og åd ribs og kirsebær; mange gange om dagen lød det: „Løb ud og klap for Stær“, afsted gik det, og min klappen fik flokken til at lette for en tid. Man forsøgte ellers alt for at holde fuglene fra bærene, lige fra udklædte fugleskræmsler, blinkende metalstykker, silde-lage, hvis duft, eller rettere lugt, skulle holde de uvelkomne gæster væk; imidlertid blev der masser af bær tilovers, om det var den vældige overflod eller min klappen, som hjalp, skal være usagt, men vi gik i gang med at plukke. Store tøjkurvefulde ribs blev solgt til gartner Mortensen i Dagmarsgade, for et – i vor tids penge – meget lille beløb, 5 øre pr. pund, dog noget mere for hindbær. Når så bærplukningen var forbi, og afregning havde fundet sted, fik pigerne og jeg hver en biografbillet – biografteater som fast forlystelse kom til Ringsted i 1907. Vi fulgtes så ad til Ringsted søndag eftermiddag de 3½ km, så, efter vores mening, en vidunderlig forestilling, og bagefter var vi på Gjellerups konditori, hvor vi for hver 10 øre nød 2 konditorkager eller én napoleonskage til 10 øre, stor og lækker. Det vil sikkert interessere at se, hvad sådan en udflugt beløb sig til:

Biografbilletter	
(billigt søndag eftermiddag)	55 øre
Kager	30 øre
Hver 5 flødekarameller (1 øre pr. stk.) til hjemturen	15 øre
	<hr/> Kr. 1,00

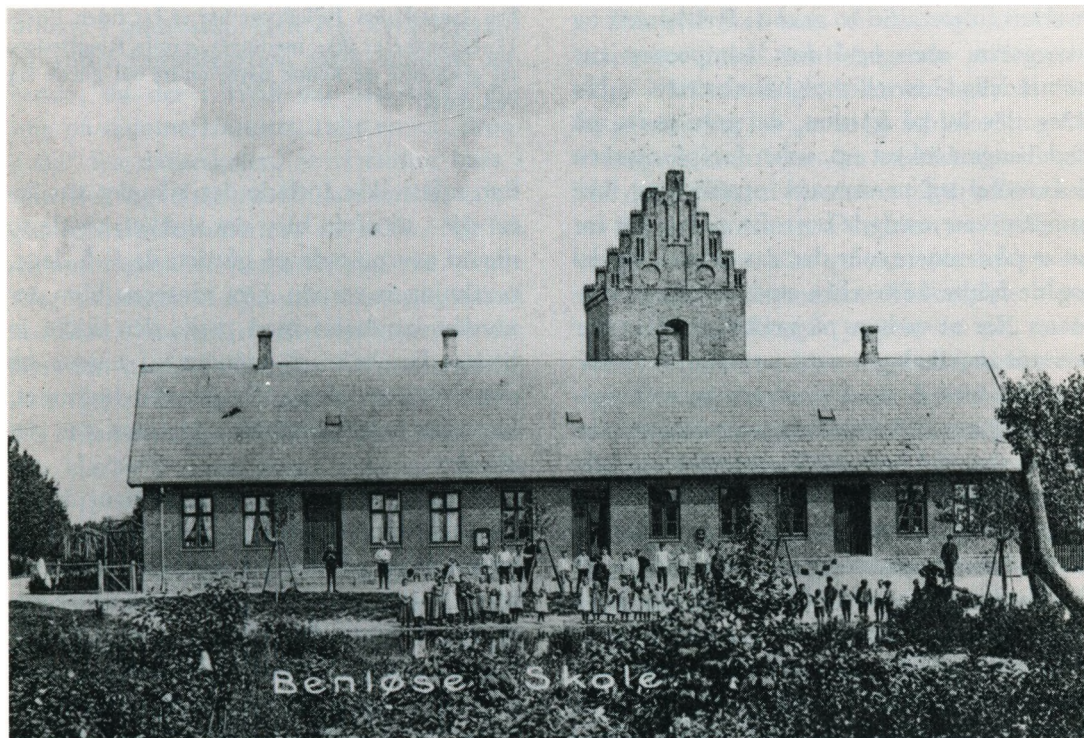
I alt 1 kr., men når jeg så siger, at det dengang var en husmands dagløn, forstår mine læsere, at dengang var en krone = 1 krone, og det var, hvad 20 pund ribs havde indbragt.

Af havens buske tildelte min mor os hver en busk med dejlige lådne gule stikkelsbær, også feriebornene fik sådan en busk hver, disse buske var så urørlige for andre end

Benløse sogns samlede skolevæsen 1906 var her i skolebygningen ved gadekæret.

„ejereren“ selv, og man holdt hus med hver sin og skævede bare til de andres.

Høsten, den vidunderlige tid, især hvis vejret var godt; blev det regnvejr, når de var kommet i marken, så man folkene komme hjem med opskårne sække taget over sig som en slags regnslag med hætte; så var det med at finde arbejde til de mange hænder – der var jo antaget ekstra mandskab – læggekoner m.fl. Nogle kunne hjælpe med at skære ekstra hakkelse, køre hesteomgang, – det sidste var jo udendørs, men sækken over hovedet hjalp. For konernes vedkommende indendørs hjælp, rulning eller om der var noget at stryge; det klarede op, og alle gik igen ud i marken: Jeg husker ikke, at der blev høstet med le, men med slåmaskine, senere aflægger – også en slags slåmaskine, men således at negets størrelse blev „aflagt“; koner og piger gik så bagefter

og bandt. 1910 fik vi i mit hjem selvbinder, og det var et vældigt fremskridt.

Sensommeren nærmede sig, feriegæster og feriebørn var rejst, når sidstnævnte var rejst, friske og rundkindede, husker jeg altid mine forældres store taknemmelighed over, „at der ikke var sket børnene noget“, for i sandhed lurede der jo mange farer for små uerfarne feriebørn i stald og mark, på stænge og loft, mellem dyr og redskaber.

Så begyndte skolen igen, men en dag skulle der „tærskes med damp“. Var man så heldig, at maskinen skulle hentes i Haraldsted en dag, hvor man ikke var i skole – jfr. hveranden dags undervisning indtil 1910 – var det så spændende, når man så „optoget“ bevæge sig op over Hagelbjerg banke, først lokomobilet, derefter tærskværket og til sidst skrammelvognen, som far selv kørte og hvori alt det var anbragt, som skulle bruges ved opstillingen. Med tærskværket fulgte altid to mand: fyrbøderen og ilæggeren, men også før halmpresser var almindelig – en eller to halmbærere. – Nu blev der liv på gården, de store porte på ladelængen lukket op, uden for på marken lokomobil og tærskværk opstillet og ikke mindst – en mængde børn fra nabolaget for at se på – senere, når der var tærsket en del og de fyldte kornsække stod der, kom børnene „for at springe på sække“, hvilket var en stor morskab.

I det ofte så smukke septembervejr prustede og stønnede maskineriet, sækkene blev fyldt – en del kørt til Ringsted, hvor hele årets kontrabog hos købmanden jo nu skulle gøres op og betales, ja, i virkeligheden årets økonomi planlægges. – Skarnbasser og i oldenborgår også sådanne svirrede mod lokomobilet, tiltrukket af varmen, mange faldt på ryggen eller i vandkarrene, som var placeret rundt om. – Der blev smurt megen mad, fyrbøderen fik sin ud til lokomobilet –

Fra danseskolen. Billederne her er fra tiden 1905–11. Navnene er ikke medtaget, gamle Ringstedere vil genkende de kønne børn, andre vil glæde sig ved synet.

han måtte ikke forlade det, når der var fyret op – til aften blev det slukket, og de to mænd overnattede på gården de 4–5 dage, tærskningen varede. Om vinteren blev der tærskt langhalm med plejl; der skulle jo bruges langhalm til tækning af tagene på den stråttækte gård. Når der var indhøstet, blev der holdt høstgilde, og snart var det efterår.

Så var der danseskolen „Ellen og Elisabeth Christensens skole i Dans og Plastik“; hver lørdag på hotel Postgården. Startede først i oktober måned og varede til afslutningen i marts. Det var en så søgt danseskole; lørdag eftermiddag raslede de lukkede vogne fra herregårdene gennem gaderne med pyntede pigebørn og velfriserede

drengene i matrostøj. Helt fra Tybjerggaard og andre fjerntliggende gårde kom de kørende; da der i 1968 var afskedsfest for mig på dommerkontoret, talte en af „drenge“ fra danseskolen, at vi endnu bare i den flok og efter ca. 60 års forløb var 7 gamle dansekammerater til stede. Når så afdansningsballet nærmede sig, var vi alle meget optagne af kjolerne, trinskole, om vi var sikre i lanciers, og allermest spændende, hvordan med kortillionen. Ofte så nydelig arrangeret. Her ses netop to yndige elever fra sådan en aften. Et år var det „Kejserens nye klæder“, vi gøs, men „kejseren“ havde nu tøj under skjorten. Et hold gik også på danseskolen til Kallisthenies; noget som jeg har erfaret, mange i dag ikke kender, derfor til oplysning her, at det er en blanding af dans, gymnastik og plastik – ledsaget af køller og slørdans – alt beregnet på at udvikle legemlig ynde, og danses derfor kun af piger.

Om efteråret kom så de store efterårsmanøvrer med deraf følgende indkvartering. – Vi var så glade for soldater. Kørte langt omkring for „at se på soldater“, og da vi engang kom hjem fra en sådan udflugt, var der 60 mand hjemme i gården foruden en del overordnede. Der blev travlhed, og en ældre oberst blev ganske overvældet, da mor sagde velkommen. Vi bespiste dem alle – de medbragte jo selv en del madvarer. Vinduerne blev taget af i køkkenet, og efter at der var lavet hyldebærsuppe samt pølser med kartoffelsalat, stod mor og pigerne inden for vinduerne og udleverede efterhånden som de 60 mand marcherede forbi. Men havde det så været det hele. Nej, der blev spist 3 steder „inde“. Den gang spiste en oberst alene (i havestuen), 2 unge løjtnanter (i spisestuen) og 2 underofficerer (i dagligstuen). Hvilken rangforordning og – besvær! – Men rare og glade var de alle.

Dette var infanteri og kun en enkelt overnatning, næste dag drog de videre. I 1914, i oktober, da verdenskrigen var udbrudt i august – havde vi i længere tid 16 mand fra ingeniørkorpset – og iøvrigt i perioder indkvartering af soldater gennem krigsårene, men som mine forældre sagde: „Godt, det er vore egne“. De oplevede *ikke* besættelsen godt 20 år senere og hvad dermed fulgte.

Så blev det vinter med hygge og inden-dørs liv med aftensædte, men også vinter udendørs med leg med is og sne, især kaneføre. – Før vi så os om, stod julen for døren, den dejlige jul. Nogle dage før højtiden kom Christian Hansen fra Holbækhusene for at stikke julegrisen. Christian Hansen slagtede alle grise rundt om i Benløse, på Lille Svendstrup med flere steder. Han havde en stor og dygtig børneflokk, flere lever endnu her på egnen. Da han og hans kone fik søn nr. 9, skrev sognets daværende præst, pastor Stahlfest-Møller – omtalt andet steds i denne bog – til kong Christian d. 9., om denne flotte flok sønner og at drengen skulle hedde Christian Frederik, hvorefter samme lille dåbsbarn fik hilsen og en faddergave – jeg ved ikke beløbets størrelse – tilsendt fra vor gamle konge. – Jeg husker helt tydeligt den januardag 1906, da den gamle konge døde. Så langsomt kom nyhederne frem den gang, at en karl, som kom hjem i mørkningstiden fra et ærinde til Ringsted, sagde, at der var nogen, som havde talt om, at kongen vist var død. Først næste eftermiddag, da landposten Albert bragte Ringsted Folketidende – 1 døgn gammel – fik vi bekræftet karlens udsagn. Et digt fra de dage – skrevet af en gammel midtsjællænder, Johannes Motzfeldt fra Søgaard – på det tidspunkt præst i Ibsker-Svanneke – fortjener, nu vi er i gang med mennesker og slægter fra denne egn, at komme med her.

Lørdag aften den 3. februar 1906.
Kong Christian.

*Spurgte Du, min egen Dreng
Hvorfor Klokker ringe?
Jeg vil, før Du gaar i Seng
Venligst Svar Dig bringe.
Luk Dit Øre op og hør
Gem mit Svar bag Hjertets Dør,
Glem det aldrig siden.*

*Ser Du, hist i København
Gamle Konge boed,
Christian, saa lød hans Navn,
Hver Mand paa ham troed,
Retfærds Vej han altid fandt,
Hvad han sagde, det var sandt,
Kærlig var hans Tanke.*

*Han var født paa Slesvig Jord,
Nær ved Sliens Bredder,
Tysken nu hans Hjem bebor,
Gottorp Slot det hedder,
Danmark fik han tidlig kær,
Stod den danske Konge nær,
Frederik den Sjette.*

*Konge blev han, Lykkens Kaar,
Sælsomt for ham skifted,
Gud han tjente mange Aar,
Gavn og Glæde stifted.
Nu er gamle Konge død
Kaldet ind til Hvile sød,
Derfor Klokker ringe.*

*Lille Dreng, om mange Aar
Hvor Du er at finde,
Mon Dig da i Tanke staar,
Dette Barndoms Minde?
Mon Du kan fortælle om
Malmens dybe Toner, som
Ringed for Kong Christian?*

*Snart i Kirkens trygge Favn,
Gamle Konge slumrer,
Over Kisten, om hans Navn,
Blidelig det skumrer.
Mon som gamle Mand engang,
Du vil mindes Klokkklang,
Huske på Kong Christian?*

Gammel mand blev den lille dreng – min fætter Ketil Motzfeldt – ikke, han døde for mange år siden, men mindedes ofte, da han som 5-årig dreng med sin hånd i faderens hørte kirkeklokken ringe for vor gamle konge.

Dette var et langt spring helt til Bornholm bort fra den hjemlige juleslagtning. Alt var parat, når Christian Hansen ankom og pakkede sine lange uhyggelige knive frem. Grisen hylede i den stille vintermorgen, der var kogende vand parat, omvendt kar i gården, derpå skulle grisen jo skræbes og ordnes. Tage igen blod under selve slagtingen var et alvorligt og betroet hverv, der skulle helst være meget blod til sortepølserne. – Før aften var travlheden til ende, selv om dagen var kort her i december. Grisen hængte fin og opskåret på en stige.

Hvor gav sådan en slagting fersk mad i huset, og hvor skulle en landhusmor være dygtig den gang. Der blev pakket mange små julekurve, og det var en af mine opgaver at aflevere disse rundt i mange småkørshjem; der var sortepølser, en lille steg, et stykke til at koge ærter eller kål på, en pose kaffe, og øverst en lille rund sigtekage; disse blev bestilt på Fællesbageriet i Ringsted, og nogle dage før højtiden kom den rare brødkusk Christian Jensen med leveringen, brødmanden, kaldte vi ham i omtale. Foruden disse gave-sigtekager var der også bestilt ekstra brød til gården i julen og en stor sigtekage, som husmandens skulle have til højtiden; de fik den med hjem, når de –

Lars Hansen, Christine (hans kone) og de 3 børn kom til juleaften. – Tidligt holdt man fyraften sådan en hellig aften, der blev fejret gård, alt så pænt ordnet, og klokken 3 før vi alle kørte til julegudstjeneste, fik vi kaffe med et utal af æbleskiver; der var foruden al det meget julebag bagt rigeligt af æbleskiver til hele højtiden. – Jeg husker personlig ikke de mange rigtig gamle juleskikke, men har hørt så meget om disse, som jeg ofte i de senere år har fortalt om bl.a. for skolebørn, og det forekommer andet steds her i bogen med titlen „Juleskikke og Jule-sagn“. – (Fra Vuggen til Graven).

En sådan juleaftensfærd til Benløse, to heste for en charabanc, alle var med, var en dejlig tur. Ad Fluebækshusene og så hørte vi juleklokkerne fra Benløse, og inden i én ligesom nynnede det: Det kimer nu til julefest. Mange år efter – over 50 år var gået – da holdt en af vore små julegæster fra den gang jul hos mig i 1963 – min yngste fætter, langt havde han været omkring, kæmpet i mange år i sidste krig rundt på Europas slagmarker – og så kørte vi, hans kone, han og jeg, påny juleaften mod Benløse kirke; han lod bilen gå så langsomt den kendte vej, og det var som tiden havde stået stille. Gang på gang skrev Ulrik Motzfeldt om den julefærd i sine breve, havde gerne gjort det om igen, men sådan blev det ikke, andet steds i bogen omtales hans eventyrlige liv.

Mellem jul og nytår hvilede alt arbejde, som var opsætteligt, og før vi så os om, ja, så begyndte et nyt år. I provst Andersens tid havde været holdt froprædiken nytårs-morgen kl. 7 – det blev forsøgt genoptaget een gang i pastor Linds tid, men påny opgivet, det hørte mere en tid til, hvor dagen startede tidligere og også med tidligere sengetid. – I mange år omtales i Ringsted – alt „levede“ så længe, begivenhederne var

færre – om Madam Staun – dyrlæge Stauns hustru, boende Nørregade 41, som ikke kunne finde sit sjal, da hun skulle til fro-prædiken nytårmorgen, men så i farten mente at kunne klare sig med bordtæppet. Da de så gik fra kirke et par timer senere, var det blevet lyst, og så gik Madam Staun med plydsbordtæppet om sig, og tæppet havde klunker!! Ringstederne var rystede! Der skulle ikke meget til. – En anden historie – af en anden art – mindes jeg. Ringstederne var spasmagere, elskede at lave lidt morskab med hinanden. En flok af disse fortalte conditor Gjellerup, at de havde erfaret, der var et stort marked ved at eksportere conditorkager til Hamburg. Imidlertid ønskede man der at få en kasse kager som udvalg. Gjellerup gik i gang. Der var de lækreste lækre. Hele herligheden skulle afleveres på Ringsted Dampmølle, derfra ville prøverne blive videresendt. Gavtyvene sad på dampmøllen, spiste alle kagerne, udfærdigede et på gebrokkent tysk skrevet brev, hvor kagerne blev benævnt som ganske uegnede, smørret var harsk, flødeskummet surt o.s.v., og dette brev blev afleveret til den noget forbavsede conditor. Han troede selv – og absolut med god grund – at han bagte dejlige kager!

Ak ja; de Ringsteder havde vist for god tid.

Da dette indlæg omhandler arbejde og leg, må jeg vist bevæge mig lidt hen mod arbejdet. – Satte det nu – hvad det ofte gør – ind med frost her efter nytår, da var det jo herligt med glidebaner, skøjter m.v., men der skulle også ises. Der skulle ises til andelsmejeriet, det var en pligt, andelshaverne havde; isen skulle køres i ishuset og bruges året rundt til mælkens afkøling, men også bryggeriet Alliance, Ringsted, havde brug for meget is; ishuset var der, hvor nu Tabor-menigheden har sit samlingssted på Schan-

dorphsvej. Fra mit hjem, som havde hele 4 mergelgrave på sine jorder, blev der leveret is over længere tid. En stod i mergelgraven og huggede isen løs, to karle med vogne kørte så med „is til bryggeriet“, hverken karlene eller hestene havde travlt på denne årstid. Det gav en pæn indtægt, jeg tror, der kunne køres for 150–200 kroner hjem, et tal, som i dag lyder meget lavt, men var mere end en piges årsløn. Var frosten hård, kunne hver mergelgrav jo benyttes påny. Disse mergelgrave stammede fra den tid, hvor jordene blev merglede; sådan et vandhul var også en lille verden, krebs var der i den ene, dunhammer i den anden; også fra merglingens tid stammede den lille tohjulede vogn – kaldet mergelkasse – som i min tid – fra at køre mergel forhen – var rangeret ned til mælkejungevogn, når kørerne stod på græs.

Hvor dukker der dog landbominder op ved at jeg har fået den glæde at skrive disse erindringer. Også vandvognen blev fyldt ved et sindrigt pumpeværk fra en af mergelgravene – og vognen var forsynet med to lemme ned i vognen, så 2 kører drak samtidig. Jeg elskede at få lov „at køre frem“, det vil sige hen til næste ko. Man siger, dufte og lugte bringer erindringer frem, jeg kan her over 70 år efter ligesom fornemme dette mergelgravvand og se de små tudser og haletudser, der kunne være kommet med i vandvognen.

Vinteren gik, og foråret stod for døren. Foråret kan komme så forskelligt, undertiden så herligt, sådan rigtig, „når vinteren rinder i grøft og i grav“, til andre tider bliver det ingenting til. Vi har nogle år skovet brænde over søen 15. marts, andre år har far den dato været i marken i hvid trøje for at lægge ærter. – Enkelte år kan jeg huske, 1906, påskedag var den 15. april – ligesom i år – der var blå af violer, havedørene stod

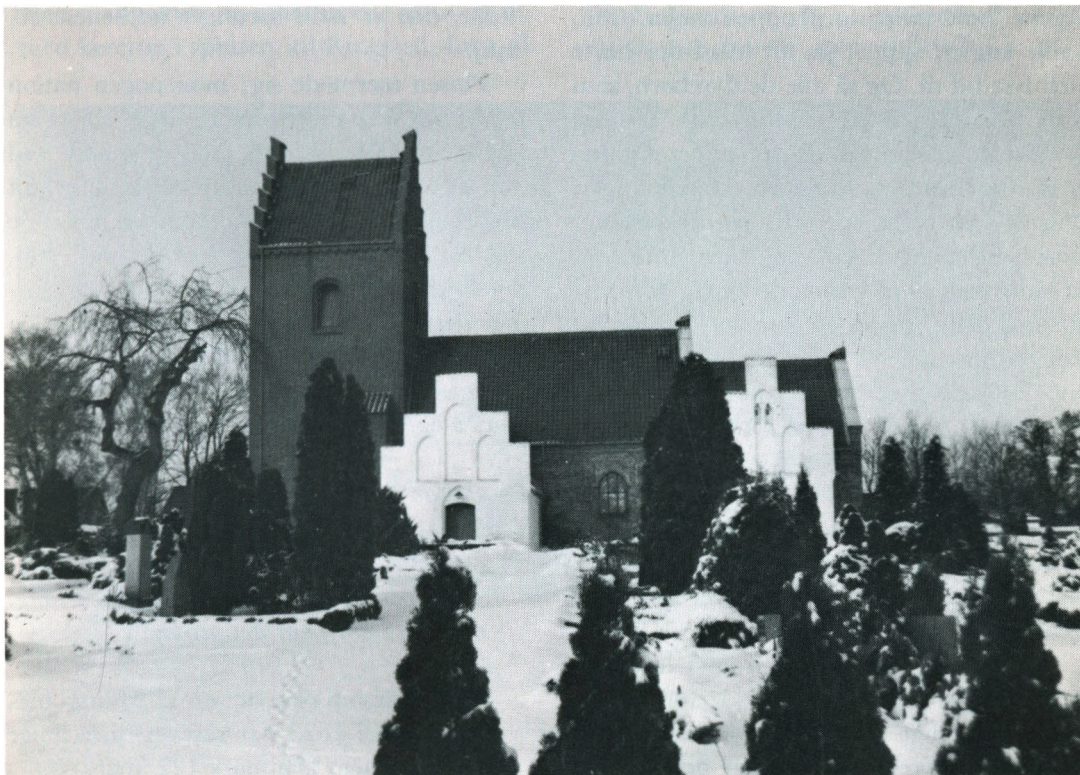
åbne. Et gammelt ord siger: Aprilvejr og kvindesind, det er så omskifteligt. – Sådan ved påsketid kom mange og bad om æg, ofte gamle fattige mennesker; husk, der var ingen forsorg, kun fra i 1890'erne nogle få tildelte kroner pr. måned, kaldet „Aldersunderstøttelse“.

Den dejlige lange påskeferie, de mange helligdage med kirkegang og besøg af venner – nogen blev i påsken. Skærtorsdag var den store altergangsdag med forudtegning hos degnen. Man kom et kvarter før gudstjenesten til skriftemål. Oprindeligt var skriftemålet inde i sakrestiet, senere blev det flyttet ud i selve kirken. Skriftemålet, som var en lille tale holdt af præsten som forberedelse til altergangen, bruges nogen steder endnu. Efter skrifttetalen som regel på dette tidspunkt absolutionen. Altergæsterne var

næsten altid i mørk og enkel påklædning, og kvinderne uden hat. Oftest deltog man på en sådan altergangsdag ikke senere på dagen i større selskabelighed el. lign., men havde en stille hjemmedag. Når mine forældre kom hjem fra altergang, var middagen gjort lidt ekstra god, og min bedstemor havde lært mig, at jeg måtte gå mine forældre i møde, give dem hånd og sige den gamle hilsen: „Til lykke og velsignelse“, hvilket jeg som lille pige følte mig noget genert ved.

Konfirmandernes første altergang var om tirsdagen efter konfirmationen ledsaget af en eller begge forældre, dog kunne det jo

„Nu falder julesneen hvid“. – Benløse kirke med de snedækkede grave.

udsættes til den følgende søndag af hensyn til en tabt dagløn, småfolk især tålte dårligt tabet af nogen indtægter i de tider. – I forbindelse med ordet „tegnet“ må jeg lige nævne, at en lille skolepige blev standset af en nabo, som sagde, om hun „ville tegne ham og hans kone hos degnen“, hvortil den lille pige grædende svarede, at det kunne hun ikke. Hun havde forstået, at det var på tavlen med kridt, at hun skulle tegne manden og hans kone. I sandhed da også et stort forlangende, om så havde været.

Det var nu lyse dage, jeg fik lov at få små støvler på, og alle vi „fra landet“, som havde den lange skolevej, lagde nu for denne gang de tunge fedtlæder-militærstøvler, hvori vore små ben havde opholdt sig mange timer om dagen den lange vinter. At ingen dog tænkte på, at vi kunne have et par skiftesko med i tornystret. Så blev det sanglegene, boldspillet og „hoppe i ruders tid, spille kugler, sjippe, ja, alt hvad der hørte den lyse tid til. Og så alle de dyrebørn, som kom til verden sådanne forårsdage. De første små gule kyllinger i bur med deres hønmor i solen ved ladelængen, kattekillinger. Var de født ubemærket af mennesker langt borte på stænget, var de ikke nemme at komme nær, hvor kunne de hvæse, som var de små tigre, og så en dag meldte far, at der om morgenen i følboksen gik et dejligt føl. Hvilken glæde på en gård, når et føl bliver født, det er næsten som en hel familieforøgelse. Underligt nok tror jeg, at alle føl fødes om natten, måske er det ikke rigtigt, men sådan står det for mig. Jeg husker mange fødende dyremødre – køer, grisesøer, hunde – men føllene, *de* var der om morgenen.

Så kom alt det grønne frem i haverne, hvor var det herligt, og det jog forårstrætheden på flugt. Det var småt med frugt sidst på vinteren, en appelsin helt for sin

egen mund var – bortset fra i juletiden, hvor de var så sure – en ukendt luksus. Min bedstemor sagde altid, at ingen børn behøvede en hel appelsin, for pastor Qvistgaard i Haraldsted, som havde 10 børn, havde aldrig mere end een appelsin med hjem fra Ringsted, og de var alle glade for et stykke hver. Jeg ønskede undertiden de børn hen – ikke hvor peberet gror – men hvor appelsinerne groede.

Men glemt var nu vinterens træthed, alt blev så lyst, hovedrengøring vendte op og ned på hjemmene; der trængte jo også til det i de kakkelovnsfyrede stuer; støvsuger kendtes jo først langt senere. Da disse så småt kom frem, var det til stor moro i Blæksprutten, som afbildede, hvorledes en sådan rengøringshjælp virkede, alt forsvandt i den store tragt, potteplanter m.v.

Nu er så skoven grøn, tidligt eller sent forår, den er altid sprunget ud senest 10. maj.

Pinsen nærmede sig; mon nogen nation har så smukke pinsesalmer som vi: „I al sin glans nu stråler solen“, med de dejlige ord om „I sommernattens korte svale, slår højt fredskovens nattergale, nu kommer pinselilje tid, nu kommer sommer skær og blid“; nu, hvor jeg i denne forårsaften sidder og skriver dette, så rinder en hel anden majaften mig i sinde, 4. maj 1945, befrielsen, og da må jeg, ligesom nynne på salme 248 med vers 3 og 4's begyndelse:

*Glæde og lys med dem komme til bys
blomstre lod muld, hvor de træde.*

*Skin over vang som en morgen med sang,
morgen i maj, når det grønnes.*

Det er næsten som om en af Montgomerys forfædre i 1823 har skrevet disse linier til turen gennem Danmark 122 år senere.

Før pinse skulle alt være smukt i hus og have, de lyse gardiner oppe, bedene tilplantede, gården hvidtet og søklen tjæret. Pinsegæsterne kom, skovture planlægges. Der bliver også talt om mejeriskovtur og skoleskovtur. Hvor skal de gå hen i år, næppe længere end til Vrangskov eller Kærehave; et år kørte dog far, som gammel Ringsted-skoledreng, for sin gamle skoles børn sammen med andre landmænd og kørende byboer, helt til Næsbyholm, men det var før min tid. Far talte ofte om den tur og at vi engang skulle foretage den udflugt påny, men det blev ved planerne, forventningens glæde er ofte den største. I 1909 om foråret, da Sct. Bendts var blevet genindviet i marts måned, arrangerede Benløse skoles opofrende lærer – Laursen – en meget påskønnet udflugt for os skolebørn. Vi mødtes tidligt om formiddagen ved skolen, forsynet med madpakker og marcherede så to og to, med lærerne i spidsen, til Ringsted, først til

kirken, som blev meget grundigt gennemgået for os af en pens. lærer Mørch, som i nogle år foreviste den nu så smukke Sct. Bendts; derefter var vi nede for at bese vandværket ved Havemølle, så gik turen til Rønnedevej for at vi skulle se gas- og elektricitetsværket og til allersidst i lystanlægget, hvor der to år før var bygget pavillon. Her spiste vi så – den efterhånden meget sammenfaldne madpakke – og købte os en sodavand. Værtinden derude havde bagt store gærkager, som blev skåret ud og solgt for 5 øre pr. stk. Jeg nød den store ære, at en af de store drenge, Hans Mortensen – dog ikke at forveksle med ham fra Et Eventyr i Rosenborg have – inviterede mig på et stykke af omtalte kage; der sad jeg,

Skoleturen gik ofte til Kærehave, hvor i dansesalonen mange små Benløser første gang lærte „Skomagervalsen“, „Den toppede høne“ o.l. Det var, da man dansede „gammel-daws“.

Benløses rare lærer, Laursen, som var der fra 1902-10, sammen med sin familie. Døtrene Emma og Agnes hører til mine første legekammerater.

som Hans Mortensens gæst, foran den fine pavillon, og nød hele sceneriet, det var mit første selvstændige restaurationsbesøg. Måske lever Hans Mortensen endnu; skulle dette komme til hans kundskab, da ville det glæde mig nu, som dengang! Bagefter legede vi alle så morsomt, og hen under aften vandrede vi mod Benløse. Vi skulle alle med helt op til skolen for ligesom at blive afmønstret; jeg havde haft et stille håb om at smutte fra ved Benløse Runding for at komme ud ad Holbækvej. Vi holdt alle ved og var så glade for den udflugt. Jeg målte en dag vejen op; den var næsten som en Ringsted-march.

Det var så opofrende en udflugt fra vor

gode lærers side, men tænk, at vandværk, gas- og elektricitetsværk da havde nyhedens interesse; jfr. skrubbudsens i vandposten og den meget lidt lysende petroleumslampe på skolestuens kateter vintermorgener.

En helt anden udflugt, som der blev talt om i årevis, var, da Højreforeningen i Ringsted havde sommerudflugt til Svendborg. Denne udflugt, som foregik fra Korsør direkte til Svendborg med et alt for lille skib, blev en rædsom sejlads. Alle blev så søsyge, fru snedker Egede mistede sit gebis, mange råbte, at de ville af, og min mor måtte i mange år høre for, at hun hele tiden skreg: „Jeg kommer aldrig mere hjem til Benløse“. Hjemturen gik for mange af deltagerne over Fyn og Storebælt, men min far, som var meget lidt fordringsfuld, syntes, at de måtte hjem samme vej som de var kommet og nåede da også „hjem til Benløse“.

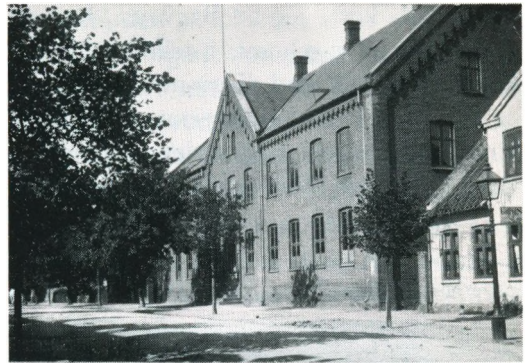
Skolepige i Ringsted 1910-14

August 1910, da lærte jeg Ringsted at kende på en ny måde. Efter 4 år i landsbyskolen og vel overstået optagelse til 1. mellem, startede jeg – sammen med 34 andre – efter endt sommerferie i den gamle skole i Sct. Knudsgade 11. Det var mange i en klasse, 35 elever, det blev også det sidste år, før man begyndte at dele 1. mellem i 2 parallelklasser. En del faldt fra i de kommende år, dels ved fraflytning, udskrivning af skolen ved 14 års alderen og nogle gik klassen om.

Nu havde Ringsted få år før – ved mellemskoleloven – fået en Ringsted Borger- og Realskole med 4 underklasser, og man kunne fortsætte til 5. 6. og 7. kl. – sidstnævnte benævnedes som konfirmationsklassen – eller gå fra 4. klasse ind i mellemskolen – der var altid lidt strid mellem de såkaldte „Borgere“ og „Fedterne“, sidste navn fremkom grundet borgerne mente, at de som kom i mellemskolen, havde fedtet sig til den ære.

Næsten hele Ringsted skoles lærerstab var unge; ikke ret mange var mere end omkring 35 år, bortset fra de få, som var kommet til, da Døtreskolerne nu var blevet nedlagt.

Overlærer Frederik Mortensen var skolens leder, han havde afløst provst Andersens dygtige og meget afholdte søn Mathias Andersen. Inspektøren el. kandidaten, hvormed ældre Ringstedere altid omtalte denne mand, som var, få år før min skolegang

Ringsted Borgerskole i Sct. Knudsgade.

her i byen, blevet uhelbredelig sindssyg og henlevede en meget lang årrække som patient på Statshospitalet i Nykøbing Sj. Dette sygdomsforløb rystede det gamle Ringsted meget, og man talte om det i årevis. – Også fordi Ringsteds så elskede sognepræst provst Andersen, som var her 1870–1895 var hans far, og den allerede den gang kendte Vilhelm Andersen – senere Ringsteds æresborger – hans bror.

Nu skulle jeg ikke alene i tiden som kom se Ringsted gennem gadespejlet, men være skolebarn i købstaden. Hvor husker jeg Ringsted fra dengang, og hvor var det en lille by. Fra man nåede gennem Strædet til Nørregade; på venstre hånd sygehuset, dog var først passeret Bomhuset. Der boede Fiske-Niels og Mine. Som navnet fortæller,

solgte Niels fisk; de opdrættede også ællinger til salg eller solgte andæg, dertil kom at Mine tillige var byens spåkone. – Jeg har aldrig været hos en sådan, men hørte ofte om, hvorledes kunderne listede bagom og ind i det lille Bomhus for at høre lidt om fremtiden.

Vejene var dårlige; min lange fletning kunne efter cykletur til skole undertiden være helt snavset, sådan kunne ved regnvejr grus og sand sprøjte op fra såvel forbi-kørende vogne som fra cyklens hjul.

Til skole kørte jeg ad Bagvejen, kastede et blik op på sygehuset, i cellerne ovenpå mente vi, at folk med dilerium var anbragt, og vi mente i mørke vintermorgener at se fortrukne ansigter bag ruden – rent opspind! Gennem Nørregade øjnedes Mad-

Sygehuset. – Vi troede at kunne se forpinte ansigter i „cellerne“.

sen, staldmesteren fra Postgården, komme kørende med 2 heste med seletøj, dog uden vogn, så skulle der hentes en patient til sygehuset. Vognen – et lille lukket køretøj, polstret og forsynet med en kurv til patienten – stod nemlig dernede, og Madsen skulle nu, efter forspændingen, køre efter den syge. På det bagved liggende epidemisygehus var meget ofte en eller flere fra klassen indlagt; difteritis, skarlagensfeber krævede absolut afsondring, og sidstnævnte sygdom var meget langvarig. Skulle vi på sygebesøg, foregik det udenfor vinduerne, strengt tillukkede, så besøget bestod jo i grunden bare i forskellige grimasser m.v., og så dette behagelige for os besøgende – vi var udenfor i friheden. – Ellers var der slet ingen bebyggelse der bagom, udover Agersteds udlænger, som morsomt nok stadig er uforandret på samme sted.

Teglovnsvvej var stadig tørreplads; der var

fra træ til træ trukket snore, og nok så muntert svingede Ringsted-borgernes pæne tøj for vinden (det slidte og gamle kom ikke derud, man havde sin forfængelighed); tidligt havde pigerne været ude med store zinkbaljer fyldt med vådt tøj – ethvert hjem holdt – så vidt det på nogen måde var økonomisk muligt – tjenestepige. De, der kom først til tørrepladsen, fik jo bedst plads.

I 1910 lå der nederst på højre hånd 4 ens huse „Firlingerne“, bygget nogle år før, og som stadig er i pæn og velholdt stand.

Valdemarsgade med Borgerstiftelsen var en helt ny gade og et smukt villakvarter, her boede bl.a. bankdirektør Laursen, overlærer Mortensen, herredsfuldægtig Øhlenschläger, agent Mammen med flere; Dagmarsgade var helt udbygget, og hele det store areal, hvor nu Valdemarskolen ligger, var begyndt inddraget til eventuel skoleudvidelse, der var bygget to pavilloner og en ny gymnastiksal. Når elever og lærere gik fra „den gamle skole“ ned til „den nye“, var disse forbundet med en meget hyggelig sti, omkranset af skolehaverne, dermed forstås haver, som nogle af lærerne havde til eget brug. 2. sal i skolen i Sct. Knudsgade havde oprindeligt været lærerboliger, nu var der bolig til pedellen og en enkelt ældre lærerinde – frøken Østrup – som rejste herfra allerede efteråret 1910; heldigvis, for ellers tror jeg, at min fra landsbyskolen helt pæne skrift var blevet ødelagt; frøken Østrup holdt på, at der skulle sættes tryk på skrift, og jeg læser i min første vidnesbyrdsbog fra aug.-sept. 1910: Skrivning „Er ikke vant til at sætte Tryk“.

Så videre om ad Bagvejen, kun smed Lykkemark havde hus der; der var grøfter langs vejen, men fra 1912 og fremover fik denne vej bebyggelse, ligesom også Skolegade tog form, og da kasernen kom til på

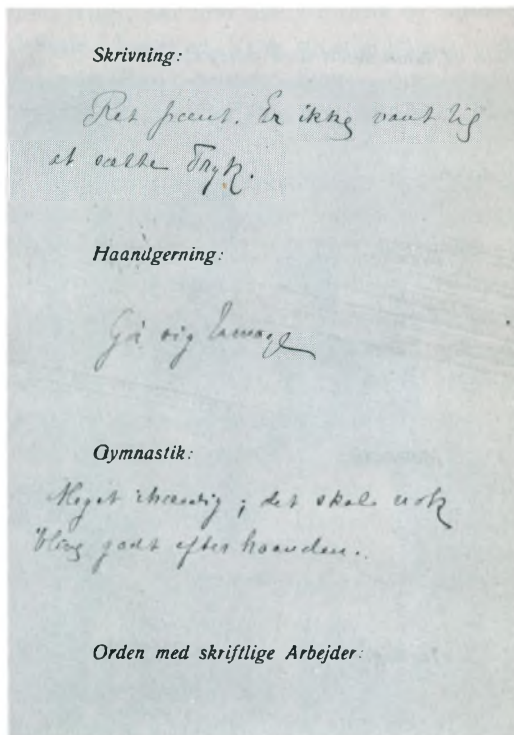
Teglovnvej 1913, var denne vej snart færdigbygget og er næsten som vi kender disse bebyggelser i dag. Teglovnvej var jo en naturlig allé ud til konferencerådets have for enden af vejen.

Der var ikke cykelstald ved skolen; det var jo kun os få landbørn, som brugte en sådan befordring; jeg holdt ind i præstegården i Sct. Knudsgade 9 – far havde aftalt med både præsten og dennes karl, at det måtte jeg have lov til; en pige – datter af en af Dr. Bøllings huslægepatienter satte sin cykel der.

Sct. Knudsgade var smuk med sine rønnetræer, især når de ved høsttid stod der med alle sine røde bær.

Vi sang alle – samlet i tegneklassen – morgensang, ledet af overlæreren, og snart var vi fordelt i klasserne; på grund af, at vi

Frøken Østrup var bekymret for skriften.

Efterårsstemning i Sct. Knudsgade.

Asta og Kaja Boch med deres mor.

var så mange, havde vi det bedste klasseværelse – overfor „uret på gangen“, enkelte fra klassen kunne gennem glasruden i døren se uret, og vi havde opfundet et system, hvorefter det var muligt at meddele, hvad klokken var, noget med at knytte og åbne hånden, så angav hver finger minutter; det gik fint, meget få havde ur, jeg mener, ingen før 3. mellem.

To huse fra skolen boede bager Thygesen, skolens slikbod. Bager Thygesen havde et smukt grå-pudret hår, længe spekulerede jeg på, om det så sådan ud eller om det var pudret med melstøv fra bageriet. Hans rare datter – Eva Axelsen – som bor her i byen endnu som gammel dame, har oplyst mig om, at det ikke var mel, men hans naturlige hår.

Skråt over for skolen lå Asta og Kaja Bochs fotografafforretning; deres far, som havde været arkitekt og skolens tegnelærer, var død tidlig, deres bror, forfatteren Orla Boch, var fraflyttet byen, og nu drev disse

to nydelige damer den gamle forretning videre. Når vi her i Ringsted har så mange smukke fotografier – såvel af landskaber, bygninger som personer – skylder vi disse samt Rasmus Nielsen, Casino, og fotograf Hansen i Sct. Hansgade, stor tak.

I en lille lejlighed i frøkerne Bochs ejendom boede skolens engelsklærerinde, frøken Fanny Staun, datter af justitsråden på Englerup. Frøken Staun, som var en kultiveret dame og selv dygtig til engelsk, havde meget svært ved at holde ro i timerne. Utrolig meget foregik i hendes timer; hvor kunne vi have lært meget mere; undertiden har vi fra min klasse drøftet klassens opførsel på vore ældre dage med lærere fra den tid, og det har altid været en trøst, de sagde: „Det var måske nok en urolig klasse; men hvor var I kvikke“.

Hver lørdag eftermiddag kom den lukkede vogn fra Englerup for at hente frøken Staun; engang da frøkenen stod ud af vognen for at hente noget i sin lejlighed, bemærkede kusken det ikke, drejede om, kørte hjem til Englerup, stor bestyrtelse, „hvor er Fanny“, vognen var tom.

Længere henne i samme gade lå den katolske kirke; dengang var der ligesom meget større afstand mellem folkekirken og den katolske kirke – godt det ikke mere er således –; så vi børn ligesom fandt, det var et helt fremmed islæt, dog var der i nogle hjem føling med menigheden gennem polakker, som var ansat på gårdene.

Hvor var det få børn, som i de tider skulle i gymnasiet, f.eks. var der i omtalte klasse kun een, og naturligvis en dreng – jeg husker aldrig, vi piger talte om uddannelse eller hvad vi skulle være. Jeg tror, de fleste regnede med at skulle have hus og hjem, mand og børn, som deres mor havde. – Mange små ting optog os; vi samlede på alt fra glansbilleder, kugler, nipsnåle, fri-

Polske kvinder deltog flittigt i søndagsgudstjenesten.

mærker; vi legede, kom til børneselskaber, skrev i poesibøger, skrev gækkebreve, gik til spil og dans, beundrede meget alle, som havde lange fletninger, og vi fra landet var meget påskønnede, dels for gode ophold dér på søndage, dels for en fuld skoletaske med frugt, når den hængte tung og moden derude i haverne. Vi er nu alle gamle – en del mistede vi gennem livet – men stadig oplever vi den eller den fra klassen er nået de 80.

Skoleskovture, markedsdage og dyrskuer var store dage. Dyrene havde vi jo nær inde på livet i det daglige; herregården ved og med jordene helt rundt om byen bevirkede, at vi især så meget til heste; gennem Sct. Knudsgade red klostret i marken, 8-10-15 spand, for ikke at tale om i høsten, når de fyldte kornlæs fra jordene øst for byen og deromkring svingede gennem gaden. Men marked, det var nu alligevel de største dage, især Sct. Hans Marked. Da blev der liv på det ellers så stille torv. Fyldt af opstillede boder på torvet; professor Labri „den store gøgler, født af en skomagersvend og to danserinder i Kjerteminde“, „lige kommet fra Vorbasse krigshavn“ og mange andre af hans talemåder foran teltet,

såsom „Der er endnu en plads i kongeløgen, bare trist, at damen uden underkrop just gik en tur“ og meget af samme slags udråbt med høj, hæs stemme. Professor Labri var gøglernes ukronede konge i de dage og kendt overalt for sit gode sind og redelige færd. Labri's borgerlige navn var Dines Marius Petersen, født 1863 og døde 1935. Hans udtryk „Frikadellens flugt over det nytjærede plankeværk“ er optaget i Bevingede Ord. Alt, hvad herligt var i barneøjne, kunne fås i boderne, særlig husker jeg en lille lyserød gris, som kunne pustes op; pris 10 øre, jeg havde kun 9 øre tilbage og så ingen udvej for at skaffe den manglende 1-øre; bedstemor var bortrejst, jeg styrtede rundt, spurgte også ved boden, om 9 øre kunne udgøre prisen, men nej, og så dette, at jeg var klar over, at næste dag var her-

Torvet en markedsdag.

ligheden draget videre. Da jeg fortalte det hjemme, sagde far, at skulle jeg en anden gang komme i den knibe, måtte jeg gerne hos købmand Agersted, hvor vi handlede over kontrabog, låne en øre, men, tilføjede far: „det må jo ikke blive en vane“. Fra den dag har jeg altid påtalt, når nogen ved pengebytning siger, at det er lige meget med de par øre, for hvor har jeg manglet en sådan.

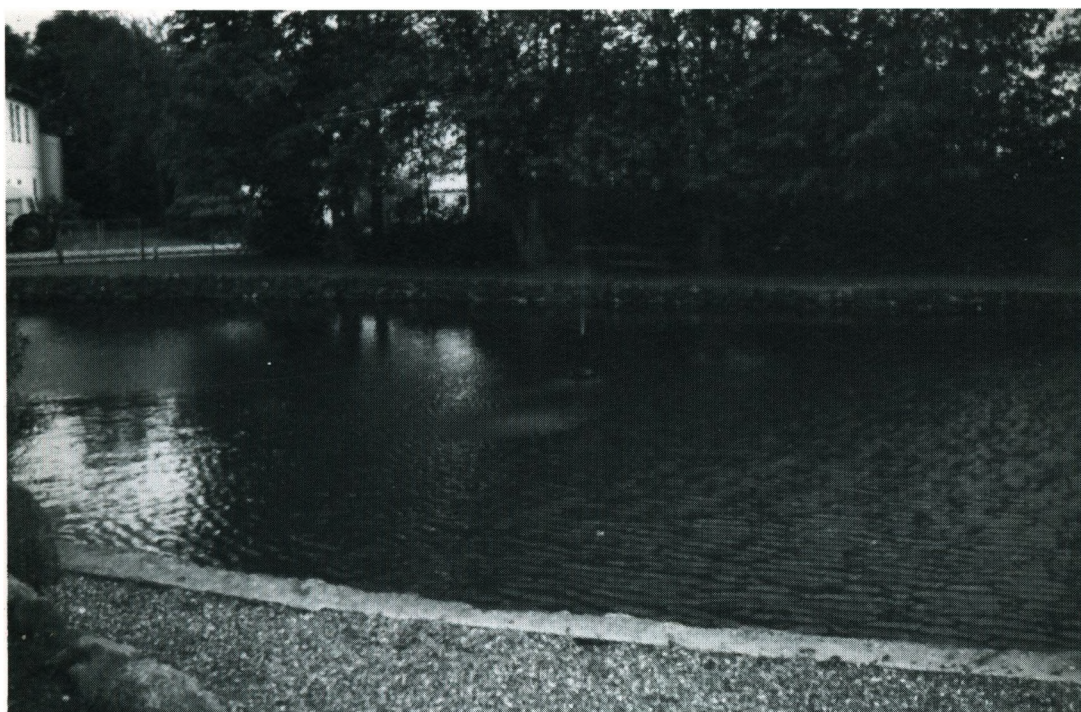
I Bangs Vænge – de nuværende yderste huse i Pileborggade mod Dagensgade – var der også på en sådan markedsdag vældig liv. Cirkus, karuseller, luftgynger, kraftprøver, noget for enhver smag, og langs alle husrækkerne sad lirekassemændene, ofte meget svære invalider med kasketten ved siden – deri kastedes mønterne – og så med opslag som: „Familiefader, har mistet begge ben ved Gentoftulykken“, eller „mistede begge arme ved Dybbøl“ og

lignende; disse veteraner fra treårskrigen og fra 64, det var tak og løn for at have ofret liv og lemmer for fædrelandet, at få en lirekasse. Op over torvet og hen gennem Sct. Knudsgade sad de; i Sct. Knudsgade var ellers stor tummel, for der mønstredes heste til salg, bytte eller beskuelse. Mange hesteprangere fra hele Sjælland stævnedes til byen sådan en dag; prangerne var næsten alle let kendelige på deres lyse såkaldte støvfrakker – lyse og løshængende – bowlerhat, pisk i hånden, velspækkede tegnebøger. De fleste var kendte og agtede mænd, som var helt ærlige i handel, denne blev afsluttet ved håndslag, og var der tid, blev der drukket lidkøb.

I Vorbasse findes en mindesten for professor Labri. – Hans høje hat og trylletørklædet.

„Vorbasse Krigshavn“.

Der var både den egentlige Postgård med restauration, men også de to postgårds-kældre „den store“ – pænt spisehus, „den lille“ mest for farende svende. Der var ingen mangel på beværtninger; byen rådede over ca. 45 sådanne, idet der jo også var gæstgiveri ved alle købmandsgårdene. Oprindelig havde der før det endnu foran Postgården beliggende lille anlægs anlægelse været stor åben brolagt plads, og på denne fandt hestemarkedet sted. I byrådet stemte Carl Nielsen, „Carl Niensens Hjørne“ på endelig at få tilplantet den åbne plads, idet han regnede med, at så trak hestemarkedet syd over torvet mod hans gæstgiveri. Anlægget fik vi – og i dag regulerer det trafikken på udmærket vis – men hestemønstringen skete frem og tilbage i Sct. Knudsgade. Folkeviddet gav anlægget navnet „Gardistens gravsted“, og da jeg har været ude for, at nogen tænkte, at der måske havde været en grav, skal jeg lige her oplyse, at *det* har der aldrig været, men i mange år – i lighed med datidens gravsteder – hegnet med jerngitter omkring det langstrakte anlæg.

På markedsdage var der hele dagen 5-øres dans på Casino, og der var også hele dagen samme restaurants store kolde bord med øl og snaps for ialt 1 krone. Når en karl eller pige blev fæstet, påtalte de altid, at de regnede med at have fri fra kl. 12 – efter middagsmaden – såvel til Sct. Hans som Mikkels markedsdag, ja, så store var de dage, at en dreng i Benløse til eksamen på provst Andersens anmodning om at nævne årets to største festdage, sagde – efter en del grunden – at det måtte være Fastelavns mandag og Sct. Hans Markedsdag. Provsten belærte ham venligt om fejltagelsen – men forstod også, hvor store dage dette var for de så beskedne almuebørn.

Det blev sent sådan en markedsdag.

Fyldt var der i købmandsgårdene af køretøjer, men mange var jo til fods. Urolige hoveder blev der også imellem. Jeg har set mange af Benløses brave arbejdsmænd trække hjem med kone og børn – han i lidt vel løftet stemning; på samme tid gik en vældig bølge over landet for afholdssagen, og mange hjem blev reddet; dog, slem uro kunne der være ud af vejene, og far sørgede ofte for, at vi var for hjemkørsel, før beværtningerne lukkede, og måske var far også lidt urolig for bedriften – alle karle og piger var jo til marked. – Næste dag var alt tomt og stille i gaderne, gøglerne var brudt op, og næste dag stod de på en anden bys torv og fristede små købere med lyserøde grise.

Se, et marked, det var alle fælles om, husbond eller tyende, „borger“ eller „fedter“, ja, der var endog noget, som hed en „Markedskæreste“, det må vel have dækket over en særlig udvalgt ved 5-øres dansen, ligeså „Markedsgave“, en lille opmærksomhed med hjem til ikke-deltagende, måske en gammel aftægtsmand eller små søskende; det kunne være et honninghjerter – der var også boder med „ægte Christiansfeld honningkager“, jeg tvivler lidt på, om de altid bar det navn helt med rette; jo, der var udvalg, men også fristelser som drengen, der købte et honninghjerter til sin søster og på vejen hjem bed det ene hjørne af gaven, forskrækket over hjertets forandrede udseende med eet hjørne borte, bed han de andre hjørner af, og så var det hele igen nogenlunde pænt. Søsteren blev så glad for markedsgaven, hun havde ingen forstand på, at det kun var en levning, men drengens far, som gennemskuede det skete, sagde både trøstende og belærende: „Det skal du ikke tage dig så nær, min dreng, dette er en gavnlig lære til du atter skal til marked. – For du må forstå, at det meste af markeds-

gøglet ikke er en rød øre værd!“ – Lad så også dette blive de sidste ord om en markedsdag, men noget værd eller ej, festligt, folkeligt, fornøjeligt; det var det nu!

Året rundt var der bestandig oplevelser. Fast biografteater var her nu. Det var i salen på hotel „Børsen“ i Søgade, og søndag eftermiddag var der billige børnebiletter; engang meddelte aviserne, at en kæmpe-mæssig haj blev forevist i fiskehandler Olsens gård, så styrtede vi derned; men i 1912, da var der flyveopvisning i anlægget. Hvilken begivenhed. Det var flyveren Ulrich Birch, som gav opvisning, billetpris 2 kroner; dog, den var til at se uden for, så mange sparede de 2 kr. og blev udnævnt til „Glostrupper“. Af og til kom der også en teaterforestilling eller andre underholdninger, skuespillerinden Oda Nielsen sang i Ringkøbing-dragt viser, bl.a. om „den gule lupin“ og „Sørens far har penge“ og aller-

bedst når tryllekunstner Georg Kjeldsen optrådte; som han kunne trylle; der blev talt meget om hans færdighed, og næste gang skulle de gode Ringsteder narre ham. Det lykkedes aldrig. I elegant kjolesæt med opsmøgede ærmer, frembragte han de mærkeligste ting, selv om han stod på scenen, fremtryllede han alt rundt om i salen, som da den store stærke norske dyrlæge Christensen på sit allermest norske råbte, at han savnede en flaske cognac, og tryllekunstneren svarede, at dyrlægen jo selv havde en sådan med, og tro mig, der sad Christensen i al sin norske væld med en fin cognac under jakken. Jo, den historie levede i flere år, også længe efter dyrlægens død. Forresten var det samme dyrlæge, som var så meget højre-mand, at de venstre-sindede landmænd fik dyrlæge Poulsen hertil. Bølgerne

Benløse Afholdsforening 1912.

gik højt inden for det politiske liv i de år, selv dyrene måtte ikke behandles af en højremand. Så var det lige modsat, da byens gamle autoriserede skorstensfejer kun ville feje højre-mænds skorstene; der måtte en ny skorstensfejer til, som ville feje for alle.

Alt dette var et lille sidespring, vi må tilbage til Ringsted kort før 1. verdenskrig. Ringsted havde – trods sin lidt ringe størrelse – mange og meget fine forretninger, det være sig såvel indenfor manufaktur, modeforretninger, pelsvarer, boghandlere og ikke at forglemme meget fine systuer, både ved forretningerne og helt private. Det er ganske uoverkommeligt og også forkert her at nævne de enkelte frem for andre. Smukke og gode varer var der i butikkerne, også indenfor kolonial - porcelæn - gartneri; kun damefriserer og egentlige blomsterforret-

Sommerdag i Vrangskov.

ninger kendtes ikke, dog omkring 1912–13 fik vi den første frisørsalon. Så var der naturligvis viktualiehandlere og meget fine bagerforretninger samt konditori i Sct. Bendtsgade. Byen havde sparekassen, Banken for Ringsted og Omegn samt kontordags-kontor fra Bondestandens Sparekasse, som så småt atter var ved at rejse sig efter Albertis store bedrag i 1908.

Der var fugleskydning; inden pavillonen i Lystanlægget blev bygget 1907, havde Kærehave været stedet, hvor såvel fugleskydning som dyrskue blev afholdt, nu var alt i det kommende anlæg. Dog gik turen jo ofte til Vrangskov, når der skulle holdes søndagsudflugt, alt var jo i den tid, som jeg skriver om, endnu pr. hestekøretøj, bilerne vandt meget langsomt frem, jeg var da konfirmeret og næsten voksen, før jeg fik prøvet sådan et køretøj. Om søndagen rullede den ene vogn efter den anden ind på

festpladsen ved traktørstedet i Vrangeskov; mange havde selv køretøj og ellers lejede man en stor charabanc hos en Ringstedvognmand med to heste for og kusk på bukken.

Fugleskydningsselskabet var allerede stiftet i 1842, og selv om tiderne fra da og til omkring 1910–14 var en del forandret, hvilede der stadig megen ærbødighed over for det gamle selskab og dets traditioner.

Ringsted har altid været en sangglad by og havde flere sangforeninger. Vi havde i denne tid „Arbejdernes Sangforening“, eller som den da hed „Skjald“, stiftet omkring 1900, og „Ringsted Sangforening“, stiftet 1891. I byens vinterliv hørte sangforeningens aftener til de sikre; det var altid på Postgården, og der mødtes musikinteresserede mennesker fra by og land for at nyde sangens og musikkens toner. Sangforeningsballerne var fornemme aftener, og dansen var stilfuld på gammeldags manér. Alle var meget festklædte sådan en aften, og der havde været stor travlhed på byens mange systuer med at få roberne i orden. Mange af landets fineste kunstnere medvirkede ved foreningens koncerter og aftenunderholdninger, jeg vil nævne Peder Møller, Fini Henriques, Olaf og Emil Poulsen og mange flere, men også lokale kræfter af stor kunstnerisk værdi rådede Ringsted da over; jeg husker navne som fru herredsfuldmægtig Øhlenschläger, frøken Ingrid Flensburg, overlærer Mortensen og frue, tandlæge Thiel, pastor Oldenborg Poulsen og så naturligvis musikdirigent Hans Chr. Jensen, der var foreningens musikdirektør gennem mange år. I tidligere tider havde foreningen ofte været gæstet af den gamle Ringsteddreng, kgl. kammersanger Niels Juul Simonsen. I Nørregade nr. 14 havde han fra sit 3. år, da han blev moderløs, fået sin opdragelse hos faderens ungdomsven, musik-

lærer og forligsmægler Niels Chr. Guldager og hustru Henriette, f. Gjelstrup. Niels Juul Simonsens første optræden i Ringsted var, da han som dreng ved dilettantforestillinger – skjult bag et tæppe – sang, så de uden sangstemme optrædende damer, kunne nøjes med at bevæge munden, og opgaven blev løst på bedste måde. Folkets kæreste sanger blev Simonsen kaldt, og han var gennem en menneskealder den danske operas første og bærende kraft. Først og fremmest huskes han som den, der skabte Marsk Stig i Heises opera „Drot og Marsk“. Aldrig kaldte Ringsted forgæves på dette bysbarn, og ved hans så tidlige død i 1906, kun 60 år gammel, skrev barndomsvennen fra Ringsted, professor Otto Borchsenius: „Med den troskab og pietet, der var Simonsens hovedegenskab hele livet igennem, glemte

Kammersanger Niels Juul Simonsen.

Klassen starter i 1910.

han aldrig sit barndomshjem i Ringsted. Både som yngling og senere som den navnkundige operasanger gæstede han hyppigt sine plejeforældre og andre gamle Ringstedvenner, og man behøvede kun at kalde på ham for at nyde godt af hans herlige røst“.

En anden gammel Ringsted-dreng, Sophus Schandorph hyldede ved hans 25 års jubilæum sit bysbarn.

Også landboforening med gode møder og landbobal spillede en stor rolle i datidens Ringsted, endda så stor, at når manufakturhandler Carl Christophersen antog ny kommis, var et af kravene, at vedkommende skulle være en god danser og forpligtet til på landboballerne både at danse med kunderne, men også med deres døtre. I det hele følte forretningsfolk og deres kunder et nært tilhørsforhold; der blev indkøbt store udstyr

til døtres bryllup, der blev købt dyrt tøj, fine kåber, som skulle holde mange år. Lidt vel spøgefuldt for ikke at kalde det holde for nar, var den kommis, som da kunden bemærkede, så smukt stoffet faldt og som det skinnede og vedkommende spurgte, hvad er det, som sådan gør, at det skinner, hvorefter kommis'en svarede: „Det er avancen“, det ord kendte kunden ikke og glædede sig og sagde „nej, tænk dog, er det avancen!“ Fremmedord kan jo være svære, vedkommende havde været mere fortrolig med ordet fortjeneste.

I 1912 blev her afholdt stort sangerstævne, det var den 7. og 8. juli med stor udflugt til Vrangskov med et opbud af hestekøretøjer. Et blandet kor af 50 damer og herrer bød velkommen med den smukke sang, hvis 1. vers anføres omstående. Sangens forfatter var daværende faktor H. Christensen, Ringsted Folketidende, og for mu-

sikken stod Ringsteds musikbegavede præst Oldenborg-Poulsen.

Det lød:

*Syng ud, syng ud i brusende Kor,
 hvad godt og ædelt i Hjertet bor,
 syng ud, syng ud, vort Fædrelands Lov,
 syng om vort Hav og vor Bøgeskov.
 Syng for de gamle, syng for de unge,
 syng os det lette, syng os det tunge
 sangens stærke og daarende Magt,
 er jo i Tonerne lagt.*

Bygrænsen var snæver. Snart var der ikke mere jord at råde over; der skulle gå endnu nogle år, før klostrets køb og de mange muligheder, det åbnede.

Noget, som optog os alle, var, da Ringsted fik garnison. Interesseret havde både vi skolebørn, men også byens borgere fulgt kasernebyggeriet på Teglovnvej. Land-

Bliver igen fotograferet i 1914.

mændene talte med bekymring, om deres heste måske ville blive bange, når artilleriet rykkede ud med kanonerne, men dog dette at disse var hestetrukne måske ville gøre hestene mere fortrolige med et sådant møde. Der skete aldrig – mig bekendt – noget som helst ved mødet.

I 1914 kom så „soldaterne til Ringsted“. I mange år havde der været planer oppe, om at denne gamle by – så midt på Sjælland – burde have garnison. Det kom også til at betyde meget for byen, også blandt unge i Ringsted. Jeg kunne her nævne flere forlovelser med efterfølgende gode ægteskaber; det førte det altså med sig.

Livet gik videre sin rolige gang i den lille by – endnu.

Stadig var det en yndet spadseretur at gå en aftentur til stationen; vi havde jo den

Klassen fra 1910 samlet til skolefest 1946.

kønne banesti fra Søgade over klostermarken. Ofte blev på den tur truffet venner og bekendte, som måske kom med toget eller fulgte gæster dertil.

Lørdag formiddag gik fruene stadig på torvet; husets pige ledsagede i passende afstand bærende kurven til indkøbene.

Sommeren 1914 – da klassen, som startede i 1910, tog mellemskoleeksamen, forresten samme år som kronprins Frederik – var meget smuk og varm.

At have sommerhus var endnu ikke al-

mindeligt, få familier deriblandt den ene af hele byens elskede tandlæger, N. Jørgensen med familie ferierede ved Faxe Ladeplads. Det var i 1912, Frederik d. 8. var død efter kun 6 års regering; Christian d. 10. besteg tronen og oplevede mere sammen med sit folk end de fleste danske monarker.

Så kom augustdagene 1914 helt bag på de fleste; den verdenskrig, som vendte helt op og ned på så meget, intet blev som før. Undertiden følte jeg, også i denne aften, at den tid – fra 1910–1914 – jeg her har gennemgået i tankerne, ligesom er en helt anden verden.

Lidt mere Ringsted-passiar

Mange drenge fra Ringsted fik deres fortsatte skolegang på Sorø Akademi.

Alene i denne bog er nævnt mange, bl.a. Harhoffs sønner, J. Frederik Vermehren, Sofus Schandorph og Ringsteds æresborger, professor Vilhelm Andersen; et billede af sidstnævnte i sin Soraner-uniform kan vi indsætte her. Vilhelm Andersen har fortalt om, hvorledes hans far, Ringsted-provsten, fulgte sin søn til skolen i Sorø; tog ham med om ved Ingemanns grav og fortalte om dennes morgen- og aftensang samt de hi-

En lille akademist.

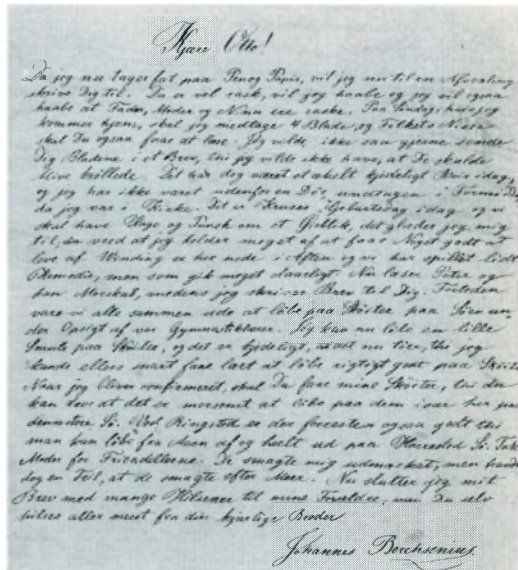

storiske romaner, som skoledrengen Vilhelm allerede kendte en del til.

Også købmand Gabriel Esaias Borchsenius' drenge kom på Sorø Akademi. Her et originalt brev fra 1854 fra Johannes til broderen Otto, som dengang var 10 år. Otto Borchsenius blev den kendte litterære kritiker og oversætter, en tid tilknyttet „Morgenbladet“ og „Dannebrog“s redaktion, ved sidstnævnte som redaktør. Blev 1905 censor ved Det kgl. Teater.

Johannes Borchsenius var i forrige år-

Brev fra den store bror Johannes.

Købmand Borchsenius, parat til spadseretur.

Ebba Dohn.

hundredes sidste halvdel en kendt Ringsted-borger; et billede her viser ham som typisk for den tid. Hans datterdatter var frøken Ebba Dohn, som døde 22. januar 1969 og efterlod hele sin formue til et stort uddannelseslegat, der hvert år med ca. 11.000 kr. uddeles til en ung Ringsteder.

Mange Ringsted-borgere har oprettet gode legater; her vil det dog ikke være stedet for en større legatliste, dog indsættes to billeder, som viser legat-tavlerne fra Friholigen på Næstvedvej. Disse gamle, smukke tavler, der har sine pladser på gangen i denne stiftelse, er – med sine mange navne – et helt stykke lokal-historie.

Legattavlerne fra Friholigen.

En gammel sognepræst

Tiden fra 1895–1915, byens trivsel i de år; også kirkens liv.

Vi begynder i 1895; da lå kirken endnu med sit flade tag. For nu ligesom at forstå den tid, jeg her beretter om, så er jeg nødt til at se tilbage, helt tilbage til provst Steenbergs tid, han som var her til 1870, *pastor* Andersen hed efterfølgeren, da han kom, den sognekonge, der kom derude fra Nordrup-Farendløse og blev så tillige *provst*, en af enevældens embedsmandstyper, og han sad altså her til 1895 og skulle så gå af, og så skulle der komme en ny sognepræst.

Provst Andersen havde nydt uhyre stor anseelse her i byen, helt op næsten til nutiden har folk her talt om „i provst Andersens tid“. Altid – man kan næsten sige med hel højtid i stemmen. Man sagde altid, når der var fest, også selskabelig, at når provsten tog ordet, lyttede alle og var betagne af hans veltalenhed og strålende personlighed. Da han nu skulle til at rejse, havde vi her i Ringsted en kapellan, der hed Theodor Hansen, han var en meget smuk mand, en meget rig mand og meget livlig mand, og ham ville Ringstederne meget gerne beholde som sognepræst. I min barndom stod hans billede endnu i mange hjem i Benløse og Ringsted, en smuk mand med et stort krøllet hår, og så var han – hvad Ringstederne satte megen pris på – formand for

Provst Fr. Vilh. Andersen.

deres kegleklub. Jeg husker endnu resterne fra denne keglebane i Postgårdens have, hvor borgerne hver onsdag eftermiddag spillede kegler, og de syntes, det var så udmærket, hvad det sikkert også har været, at byens kapellan netop var formand for deres klub. Der gik så, hvad der ofte gør, en liste

Pastor Stahlfest-Møller og hustru – før Ringsted-tiden.

rundt, vi kender disse lister, når én skriver under, gør den næste det også, og så skrev da også næsten hele Ringsted-Benløse menighed under på, at de ønskede Theodor Hansen til sognepræst. Det fik de imidlertid ikke. Det er altid galt at anbefale et menneske ved listetegning; man siger f.eks., dersom en bys advokater skriver adresse for at få en derværende retsassessor til dommer, kan han være sikker på ikke at få embedet. Man vil – sådan siges – ikke i ministeriet – have nogen, som er alt for sammenspist i forvejen. Det var jo før menighedsrådenes dage, for ellers var det måske nok blevet den så afholdte kapellan. Han rejste imidlertid ret hurtigt efter til Præstø, hvor han var hele sin præstetid, som en meget afholdt

sognepræst dér; han var også en fin astronom, og takket være sin rigdom og også på grund af, at han var et ensomt menneske, hans kone døde kort før hans afrejse fra Ringsted, byggede han et kostbart observatorium, og i politimester Vagn Bros erindringer II bind er denne særprægede og afholdte mand meget omtalt.

Når jeg har fortalt alt dette så udførligt, er det for at De skal forstå, at det ikke var nemt at komme ny hertil i 1895; efter provst Andersen, den højtbegavede og velsete mand og efter kapellanen, som alle ønskede at beholde, og så manglede de jo også en formand for kegleklubben.

Ovre i Korup-Ubberup på Fyn, der sad en sognepræst, som hed Frederik Petrus Stahlfest-Møller, og han havde en naturlig grund til gerne at ville til Ringsted, idet hans kone var en direkte efterkommer af Casper Peder Bügel på spindesiden, og iflg. forordning (testamente) var det sådan, at den ældste af den ældste i linien skulle nyde en særlig stor apanage, og dette var tillagt fru Stahlfest-Møller, f. Brun, datter af amtmand Brun, Lindersvold ved Præstø. Hun sad altså med denne store indtægt – så vidt jeg ved i tusinder hvert år svarende til, hvad kapiteltaksten var i kroner! – Denne store indtægt ville være af stor værdi for præstefamilien her, ja, det havde det naturligvis også været i Korup-Ubberup, men her var tildels alle gårdmændene, både i Tolstrup, Haugbyrd og Torped fæstere, så hun var jo en slags herskab for dem.

Pastor Stahlfest-Møller søgte samtidig Helsingør – men fik altså Ringsted, og det bevirkede, at da han i 1915 tog sin afsked, købte de et dejligt stort hus, „Havblik“ på Grønnehaven i Helsingør, så fik de jo oplevet begge byer.

Det var en meget lille by, præsteparret kom til, Sct. Knudsgade var brudt igen-

nem, men det nuværende Valdemarsgade, Skolegade, Teglovnvej samt alle gaderne ved anlæget eksisterede slet ikke, og anlæget blev først anlagt i 1898, og pavillonon kom i 1907. Stierne løb i hele byens udkant, og de 800 tdr. land herregårdsjord omgav byen. På Teglovnvej tørrede byens husmødre deres vask, kørte ud om morgenen, trak snore og havde så en fin soltørret vask at hente hjem ved aftenstide, vel at mærke dersom vejret holdt.

En lille hyggelig by det var det. Sct. Hans kapel var endnu ikke bygget, det blev det få år efter, og i halvdelen af sin Ringsted-tid måtte Stahlfest-Møller benytte dette kapel til alle gudstjenester m.v., da kirken jo på grund af restaurering var lukket i næsten 10 år.

Allerede i 1906 stod der i Folketidendes jule-nummer et opråb fra sognepræsten om at få frilagt kirken. Der skulle gå 28 år efter den tid, før det lykkedes. Stahlfest-Møller kom hertil; lige i starten var fru en ikke flyttet med, så han boede nede på klosteret hos den daværende forpagter Helmers. Det var jo ret naturligt, at præsten fik ophold der, hans hustru havde jo i høj grad tilhørsforhold til dette gods. Det blev til et godt og varmt venskab mellem forpagter Helmers og den nye præst; jeg husker et ret stort billede af Helmers hængende i præstens studereværelse hele hans Ringsted-tid. Stahlfest-Møller fortalte engang, at han syntes, den gamle herregårdsforpagter var lidt slem til at bande og omtalte det til ham, hvorefter Helmers svarede, at han tog aldrig Guds navn forfængeligt, ham den anden, djævelen, kan det da ikke gøre noget at nævne en gang imellem. Den forklaring har jeg aldrig hørt før eller siden. Helmers var på Ringsted kloster fra 1848 til sin død 1897, og han betegnes som den af forpagterne, der bragte hovedgården i moderne

Teglovnvej. Byens tørreplads og vejen ud til „Konferencraadens have“.

stand. Efter hans død i 1897 fortsatte hans enke forpagtningen i 2 år, og i 1899 kom den sidste forpagter S. Jansen, som var der, da byen købte i 1917 og som efter forpagtningens udløb først i tyverne overtog hele den store jordbesiddelse, som forandrede Ringsted fra en lille torneroseby til det, som vi kender i dag.

Straks, da Stahlfest-Møller var flyttet hertil, begyndte han at gå ud for at hilse på sine sognebørn. Han var i alle sine 20 år her i byen en ualmindelig flittig mand, besøgte alle, høj og lav, rig og fattig, syg og rask, på enhver måde og ved alle lejligheder. Han kendte så godt som alle hjem i sine sogne, men vi var jo heller ikke nær så mange som nu. Med undtagelse af lørdag

og søndag gik han hver dag på husbesøg fra kl. 2, når han havde hvilet efter frokost, og til han skulle hjem til middag.

Ved sine første besøg, da han gik rundt for at hilse på menigheden, følte han sig meget lidt velkommen, og det pinte meget den så følsomme og hjertevarme mand at mærke denne kolde skulder; han kunne jo ikke gøre for, at han ikke spillede kegler! – Det eneste sted, hvor han kom og følte sig velkommen, var hos gamle Madam Frederiksen og hendes datter Elisabeth Frederiksen, som da havde drengeskole i Pileborggade (vi træffer hende kort efter som skriver i „Det gamle herredskontor“). Hun og hendes mor tog så vel imod ham – var ellers nære venner af provsten – men de var rare

Pastor Viggo Hansen med hustru Louise, født Ingerslev, og deres første lille søn.

og retsindige mennesker, og de forstod, at provsten kunne jo ikke blive altid. – Han mindedes hele sit liv, at det var det første hjem i Ringsted, hvor han følte sig velkommen. Det blev et venskab, som varede livet ud. – Frk. Frederiksens liv blev meget langt, hun nåede, hvad hun så inderlig havde ønsket, en tid at være ældste borger her; der var 2 andre meget gamle, men en dag kunne jeg gå om og fortælle frk. Frederiksen, at nu var den sidste død, og hun var Ringsteds ældste. Det gjorde hende så glad. Hvor er der mange forskellige slags glæder!

I Stahlfest-Møllers første tid havde vi i Ringsted to meget særprægede embedsmænd, borgmester Jürgens og distriktslæge Dreyer. Også præsten havde sine ejendommeligheder, så det hed sig, at i Ringsted sad de tre mest særprægede embedsmænd i Danmark. Når jeg skriver dette om min gamle præst, må jeg sige, at jeg gør det med stor pietet, men skal det være et ærligt indlæg, er jeg jo også nødt til at skulle fortælle de ting, som var særprægede. Jeg har tænkt en del derpå, og så kom jeg til at tænke på, at et smukt maleri har jo også skygger og solen har pletter, så kan der jo også være skygger over karakterer.

Efter at pastor Hansen var rejst til Præstø kom en ny kapellan, pastor Viggo Hansen. Han var en meget højtbegavet mand og en udmærket mand. Han var officerssøn og havde også ønsket den livsbane selv, men efter som 12-årig at have været hårdt angrebet af mæslinger, fik han en svær sanktveitsdans, som generede ham meget. Han havde mange fagter, fløjtende lyde o. lign. og led meget derved, men efterhånden var det, som hans menighed ikke så det. Mine forældre har fortalt, at havde vi gæster med i kirke, var disse meget rystede, mine forældre så det ikke mere. Sådan værner man sig til meget, når man holder af et menne-

ske. Han blev gift her i byen med en ung lærerinde, Louise Ingerslev, som var hos Obels på Vigersdalsgården i Benløse. De fik 2 drenge, men efter nr. to døde den søde, unge kone i barselseng. Han søgte så hurtigt efter herfra, kom til Testrup og fik et nyt og godt ægteskab, hvori blev født 2 piger. Pastor Hansen og hans to hustruers grave er endnu på kirkegården her. Da han som ældre mand – nu pensioneret – boede på Frederiksberg, besøgte jeg ham engang, og han var så glad for at tale om sin Ringsted-tid. Han var her fra 1896–1904.

Nu havde pastor Stahlfest-Møller det store smukke hjem i præstegården, Sct. Knudsgade nr. 9; det var et stort og fornemt hus, og megen hjælp var der både råd og også mulighed for. Det lyder næsten som et eventyr, at disse to mennesker til deres daglige opvartning holdt: selskabsdame, husjomfru, stuepige, hjælpepige og kusk.

Præstegården, Sct. Knudsgade 9. Nu børnehjemmet „Sct. Knudsgården“.

Mange præstekoner i nutidens Danmark har slet ingen hjælp.

Her er et brev sendt hjem til husjomfruen, da de var på udenlandsrejse, og dette brev giver et godt tidsbillede af alle de små ting, som opfyldte deres dage.

Fra dagligstuen i præstegården.

Hotel Richmond, 27.6.1913.

Kjære lille Jomfru

Hvordan har I det alle derhjemme? Vi hører jo aldrig et Ord derhjemme fra. Larsen skriver ikke, Nina skriver ikke (og det var endda de to allerførste, jeg sendte Kort til fra Rejsen), og Pastor Oldenborg-Poulsen har ikke sendt os „Ugens Tilskuer“, saa det er, som om de alle har sat os ud af deres Verden.

Hvordan seer det saa ud i Huset og Haven – der er vel dejlige Roser? Her er ogsaa prægtige Roser, men de koster saamænd 25 Øre Stykket. Vi faar mange dejlige Skovjordbær, baade til Frokost og Middag – men uden Fløde – og dejlig oplagt Mælk faar vi ogsaa. Spiser Sneglene Jordbærrene hjemme, eller faar Menneskene ogsaa lidt af dem? Nu begynder Kyllingerne vel at blive store, saa De kan se, hvor mange der er Haner og hvor mange Høniker. Præsten har tilladt, at Laurits Kusk kan samle alt det Kvasbrændeovre paa den Side mod Landbetjentens Have, og indrette en god Kyllingegaard af grov Hønsetraad med Overdækning paa denne Side Møddingen, saa de kan faa god Plads at røre sig paa. Vil De bede Laurits ordne det. Er Møddingen bleven kørt ud? Forvalteren lovede, det skulde ske, saa snart vi var rejst. Han har vel ikke nu i Hø høsten faaet Tid, oftere at skyde Katte, er jeg bange for. Har Haandværkerne taget fat paa Sovekammeret?

Vi har meget vexlende Vejr her, men gaar dog daglige smukke Ture, og saa bader jeg 3 Gange om Ugen, Præsten hver dag, og det har Gud ske Lov ogsaa begyndt at hjælpe paa hans Gigt. Frøknens bader ogsaa engang imellem, for Fornøjelsen. Har Alfa været hos Doktoren for sine Ører? og har De faaet Deres Tænder. Jeg tænker De og hun har været ude at besøge Anna og

glædet Dem ved hendes smukke Hus og dejlige Brudegaver? Saa passede Valborg nok godt paa Huset imens. I husker nok alle, sommetider at gaa over og snakke med de stakkels ensomme Heste, med et Stykke Sukker og lade dem slikke Jer i Haanden. Her kjøre vi med Automobil, n a a r vi kjøre, de er nogle fæle Bæster og ryster een til Kjærnemælk.

Vil De paa Apoteket faa købt en Æske „Laxin Konfect“, som jeg vil bede Alfa bringe op paa Sygehuset til Christoffer Jensens gamle Søster, tilligemed det Brevkort, Præsten hermed sender. Men jeg tror ikke, det er værd, hun faar de røde Brystsukker i den Æske, hvori De kjøber dem; men i et lille Kræmmerhus af Pergamentpapir, som der er et andet Stykke Papir om. Hun maa hilse hende fra os og synge en Salme for hende. – Saa, nu kom der da Brev fra Larsen. Hils ham og tak ham for det! og hils Nina og siig, at jeg hver Dag venter et Brev fra hende om hendes Have, og hvordan det gaar hende i Skolen og hvordan hun morede sig paa Skovturen, om hun var sammen med Agnes og Anna? og Hanne Marie.

Og nu Farvel og venlig Hilsen til Jer alle.

Deres troe Husmoder
Friede Stahlfest-Møller.

Jeg tænkte, hvor har de gjort meget omsorg m.v., men så måtte jeg også tænke, hvor har de haft god tid. Også folkene havde tid, ofte om formiddagen skulle kusken, som jo også bar brændsel ind og holdt have, bare luften hestene ved en lille rask køretur gennem byen.

Der var næsten altid gæster i det store hjem, og masser af mennesker, unge som ældre, har hentet styrke og hjælp derfra, daglig gik der kurve ud til mennesker, som var syge, svage eller fattige. Deres gamle

husjomfru, som lever her i byen endnu – langt over 90 år – har netop nylig fortalt mig om alle de små glas gelé, som hun syltede hvert år, det var til at læske syge med, især dersom de var så svage, at de ikke kunne tåle et glas af en af de mange gode flasker fra vinkælderen, som der rundhåndet blev delt ud af. – Om efteråret, når der var indhøstet, så kørte Lauritz, kusken, præsten et langt stykke ud i sognene, satte ham af, og så gik præsten måske til en halv snes hjem i Benløse og havde så aftalt ved aften at være et nærmere angivet sted, hvor så køretøjet skulle afhente ham. I begyndelsen var folk noget uvant med disse besøg, men jeg tror, at alle lærte at glæde sig over det og havde udbytte deraf.

Pastor Stahlfest-Møllers gudstjenester var meget lange, hans prædikener ofte på ca. 1 time, og der fortaltes, at når den næsten havde varet længe nok, kastede hans kone

sin salmebog på gulvet; hjalp det ikke, så fulgte paraplyen efter. Hans skrevne prædikener var så langt bedre – og især kortere – men han blev selv så grebet deraf, at det måske undertiden var prædikenen, der holdt ham og ikke omvendt.

Benløse var jo i den tid anneks-sogn, hveranden helligdag kom sognepræsten og hveranden kapellanen; altid i sognepræstens køretøj – sognevognen – som der også er billede af i denne bog. Benløse nød en særlig forkærlighed fra Stahlfest-Møllers side; han benævnte altid Benløse som det kære lille Benløse, og han gjorde meget for Benløses skolebørn, bl.a. holdt han hvert år en stor og meget smuk juletræsfest mellem jul og nytår.

„Sognevognen“ blev flittigt benyttet på ture rundt i pastoratet og til gudstjenesterne i anneks-sognet Benløse.

Præsteparret havde i deres tid i Korup-Ubberup mistet deres eneste lille datter og fik aldrig flere børn, ældre som de var ved ægteskabets indgåelse. De havde truffet hinanden på en rejse til Rom. De blev meget indtaget i hinanden, men frøken Brun, som dog ellers var nær de 40, skulle først skrive hjem til Lindersvold for at spørge, om hun måtte sige ja. Frieren, som var et par år yngre, håbede meget på et ja, og med dette for øje bestilte han et meget smukt hals-smykke, filigranarbejde i mønster, som for-glemmigejer. Sagde hun ja, var det forlo-velsesgaven; et nej, da en gave for aldrig helt at glemme ham og deres smukke sam-vær i Rom. Hun sagde ja!

Smykket, som er meget smukt og som næ-ste år fylder 100, ejes nu af min ungdoms-

Lærer Niels Chr. Sørensen, Benløse, med sine skolebørn.

veninde fru Nina Wulff, født Stahlfest-Møller, brordatter af præsten. Det var så rørende, at de to mennesker, som ikke fik lov at beholde deres lille datter Mimi mere end knap to år, gjorde så meget for andre børn og unge, både i slægten, men som nævnt også med juletræ for skolebørnene.

De fik deres lille piges grav flyttet fra Korup herover til den Bügelske gravlund, hvor de nu alle tre er begravet. Egentlig for-trød de, at den lille grav var blevet flyttet, det var derovre de havde haft hende, men det betød også meget for dem at have gra-ven her, og jeg har ofte efter endt gudstje-neste været med de to forældre ved barnets grav. Når der var barnedåb i Benløse og barnet græd – det sker jo ikke så sjældent – så stak præsten sin finger i munden på bar-net og gned det på gummerne; hvor har jeg ofte set det, jeg tror ikke altid til de pårø-rendes udelte glæde; det hjalp så utroligt,

jeg kan se hans lange aristokratiske hænder og så sådan en finger ind i den lille barne-mund. Enkelte gange, dersom det ikke hjalp – sagde præsten til gudmoderen „læg det om på maven“, og så hjalp det.

Forleden dag mødte jeg en gammel mand – langt over 80 år – og han sagde ganske uopfordret: „Kan du huske Stahlfest-Møllers juletræsfester for os børn“, og han fortsatte „hvor var det rørende, og en gave var der til os hver, fru'en sagde med to ting på ryggen, højre eller venstre“. Før jul rejste disse to barnløse mennesker til København og købte alle disse gaver, selv om vi kun var omkring 130 børn, så var tanken og hele den med alt dette forbundne ulejlighed meget smukt gjort. Christian Hansens Axel – ham var det – fortsatte: „Men det var nu lidt kedeligt for Torpeds skolebørn, de fik aldrig nogen fest, hvorfor mon ikke?“ Det kunne jeg godt have forklaret. En misforståelse mellem læreren dernede – for helt en fredens mand var vor gode præst ikke altid – men den sag lod jeg hvile, der er jo gået et par menneskealdre siden.

I Benløse sad i 1895 og indtil 1902 en lærer af den helt gamle skole, lærer Niels Christian Sørensen; og Stahlfest-Møller var – trods mange syntes, at han var helt som på Frederik den 6.s tid – dog en del opfyldt af nye skoletanker. Han var selv konfirmeret af Grundtvig, noget han ofte citerede med ordene: „Da jeg blev konfirmeret i Vartov af gamle Grundtvig selv“, og når han nu – som født skolekommissionsformand – det var præsten dengang – kom til den store forårseksamen derude, var han ikke helt så imponeret af børnenes lærdom, som befolkningen var; alt var udenadslære, remse op det kunne de, salmevers, skriftsteder m.v., men præsten tænkte på, hvor meget de egentlig havde fattet. Jeg tror ikke, at han og lærer Sørensen – som også var kirke-

sanger – havde et helt gnidningsløst samarbejde, så lærer Sørensen søgte og fik Arnin-ge på Lolland. – Lærer Sørensen var afgjort en udmærket mand, det var bare den tids skoletype. – Så kom der til Benløse en anden type lærer, han kom med nye tanker og metoder. – Benløserne var i begyndelsen rystet – tænk, sådan at tale med børnene, forklare, spørge, men børnene var lykkelige! Kun meget få lever endnu, som var med ved det lærerskifte, men jeg har talt forhen med mange. En hel ny verden åbnede sig for dem!

Den foran nævnte nye lærer i Benløse hed Rasmus Laursen. Han fik en velsignelsesrig tid i Benløse både som lærer og kirkesanger. I 8 år virkede han derude, i 1910 flyttede han til Ringsted skolevæsen, senere blev han også mangeårig kordegn ved Sct. Bendts kirke, et embede han beklædte på enestående vis. Mange gamle elever både i Benløse og senere her i Ringsted tænker med tak tilbage på deres gamle lærer.

Stahlfest-Møller lærte sine konfirmander meget, og vi havde stor overhøring ved konfirmationen. Hans undervisning var meget værdifuld. Han havde en udmærket måde at lære os salmer på. Han bad os aflevere til ham en liste over de salmer, som vi havde lært i vor skoletid, og så til hver konfirmations-undervisningsdag da at repetere en af disse salmer; det fungerede udmærket, han havde listen, kunne høre hver især og gå videre i salmerækken. Vi – hans gamle konfirmander – kan mange salmer. Jeg har givet rådet videre til andre præster; om de har brugt det, ved jeg ikke, og i dag kan børn vel heller ikke salmer til at udfylde en hel liste. Den store overhøring på konfirmationsdagen var lidt svær for de børn, som ikke var så dygtige, det gjorde mig ondt, at de også på denne højtidsdag skulle være ængstelige og bekymrede over ikke at klare

Sct. Hans kapel, som blev opført på byens gamle kirkegård for at benyttes som kirkesal de ca. 10 år, Sct. Bendts kirke måtte lukkes for den store og gennemgribende istandsættelse.

sig særlig godt. Engang her i Sct. Bendts kirke ville Stahlfest-Møller så gerne hjælpe en dreng blandt konfirmanderne, som havde fået et spørgsmål: „hvad er hjertet“, præsten hjalp „var-var“, hvorpå drengen svarede vandet – præsten mente varmt. Et også noget ejendommeligt spørgsmål. – Stakkels dreng, de andre smilte. – Når jeg nu ser børnene på konfirmationsdagen sidde så rolige – fri for overhøring, da glædes jeg på deres vegne.

Så begynder man omkring udgangen af det gamle århundrede, at *nu* måtte Sct. Bendts kirke se at blive restaureret. Der blev så bygget Sct. Hans kapel – nuværende bibliotek – det var en passende plads, just der havde den oprindelige sognekirke Sct. Hans kirke ligget indtil klosterkirken også blev

Ringsted kirke trængte til at blive restaureret.

benyttet som sognekirke. Fra den tid stammer, at Ringsted landsogn var delt i Sct. Hans og Sct. Bendts landsogn. Oprindeligt var den egentlige bykerne her omkring Lilletorv og ligesom sluttede ved Sct. Hansgades afslutning mod vest. Man gik så ud til klosteret og kirken. – Matr. nr. 1 her i byen bekræfter denne byplan, det nr. startes der med første hus i Pileborggade. – Men bort fra den fjerne middelalder og tilbage til år 1900. Kapellet bliver bygget, og kirken var lukket indtil den store festdag – vel en af de største i Ringsted i dette århundrede. Det var den 21. marts 1909, at Sct. Bendts kirke påny blev indviet, og hvilket bygningsværk.

Vi havde i 1904 fået en ny kapellan – Hansen nr. 3 – Valdemar Deisner Hansen. Han var en meget smuk mand og en meget veltalende mand, en hel anden type end sognepræsten. Han fik en stor menighed og var tillige lærer på den da nye Kærehave Husmandsskole. Han og pastor Stahlfest-Møller havde ikke det bedste samarbejde, det gik, men heller ikke mere. De var så forskellige. Især i Benløse, hvor kirkegangen ellers var ret beskeden, kom mange – måske tildels også på grund af mange elever fra Kærehave.

Forstander Klodskov havde et køretøj, som han kaldte for omnibussen (var vist også en tidligere sådan), og med to små russerheste spændt for denne – helt fyldt med elever – kom de til kirke i Benløse og fyldte jo godt.

Sognepræstens kusk kørte også for pastor Hansen derud, og var fra sin husbond opfordret til at tælle, hvor mange der nu var „når Deisner talte“. Laurids talte meget ivrigt, så ivrigt, at han også undertiden fik nævnt tallene højt. – Pastor Hansen var her ved kirkeindvielsen, men allerede i 1910 rejste han herfra til Vor Frue sogn i Ros-

Pastor Valdemar Deisner Hansen. Kapellan ved Ringsted-Benløse sognekald fra 1904–1910.

kilde, hvor han fik hele sin senere præstegerning. At tale i den smukke genindviede Sct. Bendts fik han så kun lejlighed til ca. 1 år. Han fortsatte, også efter at være flyttet, i en årrække med at være lærer på Kærehave. Pastor Hansen efterlod sig hos mange et stort savn ved sin bortrejse.

Vi havde ikke haft ret meget kirkeliv, som havde været præget af de store åndelige vækkelser, heller ikke inden for Indre Mission, men dog en lille gren deraf helt fra provst Andersens tid, da var der en missionær Rasmussen, og provst Andersen sagde til ham, vi vil ikke skændes, gå De til venstre, gå jeg til højre, vi er dog brødre, og så fik missionen mødelokaleovre på rådhuset nede i kælderen og søndagsskole i Dagmarasylet, som var bygget i 1889, men 1904 fik vi indremissionær Kinch hertil, og han udrettede et stort arbejde i Ringsted;

Indremissionær Kinch i hvis tid i Ringsted missionshuset Bethlehem blev bygget.

han var her helt til sin død 1924; en meget begavet og kultiveret mand, som var med i meget åndeligt arbejde her i byen uden egentlig samarbejde med præsterne før 1915, da pastor Johannes Lind afløste pastor Stahlfest-Møller. I 1909 blev missionshuset Bethlehem bygget, og i 1907 fik Ringsted en katolsk kirke, hvorved et stort savn blev afhjulpnet hos de mange polske arbejdere, som hvert år, indtil første verdenskrig 1914 hindrede det, kom her til landet specielt til herregårdene, som arbejdere; der var så mange af disse gode hjælpere på Ringsted kloster, at der var opført særlig „polak-huse“, en række grimme træhuse langs Sorøvej, nu afløst af villabebyggelse. Efter krigens udbrud august 1914 måtte mange af disse arbejdere opgive at rejse

hjem, og de blev en del af vort folk, en god del, så flittige og nøjsomme var de.

Så har vi altså nu fået bygget missionshus, også fået tænkt på den katolske menighed, og nu nærmer sig den dag, hvor Sct. Bendts kirke står færdig til genindvielse. Det var en kold, men solrig martsdag; længe i forvejen var dagen drøftet, mange af byens damer var så optaget af at lære at neje; jeg, som lige var fyldt 9 år, husker – om ikke fra gadespejlet, så dameselskaber hos bedstemor, hvor også prøver på nejning blev forsøgt.

Dagen oprandt, hele byen var flagsmykket, i Sct. Hansgade lange flag-alleer, det var den vej, de kongelige skulle køre fra banegården til kirken. Ringsted banegård var også meget udsmykket, der var overalt lagt tæpper og stillet grønne planter, ja, i 2. klasses ventesal endog hensat 2 lænestole, dersom de kongelige skulle føle sig trætte efter rejsen. I ventesalen samlede en talrig skare – parat til at modtage. Der var borgmester og byfoged Lyngby med frue og hele byrådet, amtmand Grothoff og hofjægmester Grüner, Lille Svenstrup, begge med fruer. Våbenbrødre og forsvarsbrødre opstillede.

10,18 kom det ordinære jyllandstog, som ellers ikke standsede her, men med dette tog var det samlede ministerium, de kørte straks til kirken, men så kl. 10,36 kom kongetog; der var mange. Frederik d. 8. med dronning Louise, kronprinsen og kronprinsessen, prins Valdemar og prinsesse Marie, prinserne Harald og Gustav, prinsesserne Thyra og Dagmar, samt Valdemars børn, jeg har altid hørt, der var 16 fra kongehuset. Alle kom så på plads i kirken, orglet præluderede og ind kom den store procesion med de hellige kar, biskop, amtmand, provst, sognepræst, borgmester, 14 sjællandske præster 2 og 2.

De gejstlige mænd tager plads i Munkestolene, og pastor Valdemar Deisner Hansen læser indgangsbønnen, hvorefter alle synger: Kirken er et gammelt hus, og så står Sjællands biskop, Skat Rørdam, der i sin prægtige bispekåbe.

Han slutter således: „Før vi skrider til dette Kirkehus' Indvielse, ville vi først høre Guds Ords Forjættelse og Formaning“, og der var derefter skriftlæsning ved provst Weber, Haslev, pastor Hansen, Haraldsted, pastor Thanning, Nordrup, pastor Krogh-Meyer, Vigersted, hvorefter sognepræsten holdt en meget smuk og varmfølt tale.

Det var for denne mand, som i næsten 10 år havde savnet sin smukke kirke, en meget bevæget dag.

Der var fundet udvej for, at mange ældre fik plads i kirken til gudstjenesten. Godsforvalter Hanson, Ringsted kloster, ledede ved hjælp af en flok unge, som ordensmarskaller

hele placeringen på smukkeste og værdigste måde, men alle de mange, som kirken ikke kunne rumme, var i gaderne, ja, selv vinduerne i Sct. Bendtsgade var udlejede til „tilskuere“. – Den smukke højtidelighed var slut, og så var der festmåltid i den for 2 år siden opførte pavillon i Lystanlægget. Der var et sådan morads for vogntoget at køre i derud til feststedet, men inde var smukt. Christian Jensens orkester spillede Kong Frederiks Honnørmarch, ind kommer de kongelige, kongen fører sin svigerdatter, kronprinsen sin mor, prins Valdemar prinsesse Thyra og prins Harald prinsesse Marie. Borgmester Lyngby sad mellem prins Valdemars sønner; man tog ellers ikke til

Besøget på Kærehave Husmandsskole, marts 1909. På skolens veranda ses kong Frederik d. 8., dronning Louise og mange af de kongelige gæster. Til højre på billedet forstander Klodskov og hans kone.

bords. Zahle var flankeret af købmand A. C. Nielsen og apoteker Wengel.

Sjællands biskop sad sammen med dr. Mason fra Cambridge. Ved samme bord amtmanden, professor Scharling, professor Storch – som havde ledet hele det store restaureringsarbejde – ved siden af sognepræsten.

Frokosten bestod af: Hummer i mayonnaise, skinke med grønt, lam, frugt samt kaffe. Der blev holdt flere taler, men kongen med følge brød op for kl. 15,30 at ankomme til Kærehave Husmandsskole. Frederik d. 8., som var meget socialt interesseret, havde ønsket at bese denne skole, landets første husmandsskole; noget ganske nyt, hidtil havde man haft højskoler, landbrugsskoler og fra 1895 også husholdningsskoler, men tanken om skole specielt for husmandsbørn og kursus for husmandskoner var ny og ideen deri interesserede kongen.

Der var gjort *alt* for en festlig modtagelse, alle elever stod opstillede, og de kongelige beså med stor interesse hele skolen fra køkken til kvist. Ved bortkørslen fra skolen skete et kedeligt uheld, idet den ene hest for prins Valdemars vogn styrtede, fo'r dog op igen, og ingen kom til skade.

Ved afrejsen fra Ringsted banegård var fru Korup til stede og havde taget opstilling med eleverne fra sin håndgerningskole.

Hvor var kirken blevet smuk. Helt fra branden i 1806 – hvor den i en årrække næsten lå som en ruin – til den foreløbige genoprettelse i 1848 havde generationer set hen til denne dag. De smukke røde mure, alt det hvidkalkede var borte, det smukke langskib, de gamle kapeller var genopstået, jo, det var en oplevelse.

Når jeg her så udførligt har fortalt om kirkeindvielsen, er det for ligesom at drage hele den lille bys liv på *den* tid ind i bille-

det. Det *var* en *lille by* og vist nok meget provinsiel – set med nutids øjne. – Men godt at være var der også dengang.

Det var jo professor Storch, som havde ledet arbejdet; sognepræsten ville så gerne have haft et kors på spiret – der er en vejrhane! Jeg husker præstens skuffelse og hans udtalelse: „Vi fik en Vejrhane – intet forgyldt Kors – hvad forstaaer en Storch sig paa det“. Det var sådanne udtalelser, som nogen fandt morsomme, men som stødte mange og gav misforståelser. Som sagfører Kisbye – forøvrigt præstens gode ven – engang sagde: „Sagde vi andre alt det, vor Sognepræst siger, da havde vi mange Injuriessager løbende“.

Så går tiden – i 1907 havde præstefamilien holdt sølvbryllup, og i den anledning skænket et legat til Friboligen. Renterne af legatet skulle bruges til vågekone hos eventuelle meget syge blandt beboerne; den gang kostede en sådan nattevagt 1 krone pr. nat. Legatet er igen et bevis på præstefolkernes omsorg – vel havde de godt råd – men sind skal der også til. Stahlfest-Møller havde meget sin gang i Friboligen, og mange år efter sagde beboerne dernede i omtale „Vor egen Præst“. Det ville have glædet ham, for som han undertiden sagde, vent til de er kommet af med mig, så vil mange sige: „Det ville være rart at have gamle Stahlfest igen!“

Stahlfest-Møller vidste godt, at man havde en del at sige ham på; han var også undertiden ude om det selv.

Fælles historiske interesser førte mange kendte mænd til præstegården, bl.a. prof. Troels Lund med sin store indsats på den historiske forskning, tænk blot på hans hovedværk „Dagligt liv i Norden“ eller dr. Møllerup, der har skrevet bogen om „Billeætten“, med stamgård i Allindemagle. Endnu klinger de gamle kampesten ved kirkens

gærde derude anslået på rette måde. Ofte gæstede professor Scharling – Nøddebo præstegårds forfatter – præstegården i Sct. Knudsgade; han og præsten var venner fra de unge dage. Hvor var professor Scharling blevet gammel, da hans ven fyldte 70 år; ikke meget mindede mere om Nicolaj.

Præsten var meget rørende overfor sygdom og dødsfald i menigheden; en gang sendte han afbud til en familiesammenkomst, som han havde glædet sig meget til; en mand, han så ofte havde bedt for og med, døde lige i de dage, og så måtte han opgive festen. Så inderlig nær levede han med sin menighed.

Dette afsnits titel: En gammel sognepræst, er helt dækkende, for han var sognets præst. – Hans kone var ham en trofast hjælp de mange år; godt hun sagde ja nede

Kirken før og efter restaureringen.

i Rom. De elskede og beundrede hinanden på en så rørende måde. I præstehjemmet fandt flere unge slægtninge deres hjem, bl.a. niecen Nina, gift Wulff – som jeg nævnte som nuværende ejer af forlovelsessmykket.

Hvor var byen lille dengang. Hvilken interesse. Stahlfest-Møllers har fået en plejedatter, hvor gammel er hun, hvordan ser hun ud, har hun lange fletninger, hvad klasse skal hun gå i o.s.v., o.s.v. – Hvem i Ringsted i dag ville ænse en lignende tildragelse. Jeg har dog her et skolebillede fra kort efter Ninas ankomst – så kan nutidens Ringsteder jo også se klassen.

Med omegnens præstegårde var et nært venskabsforhold, og mange fik en hånds-rækning, også økonomisk, dersom der var

børn, som skulle studere eller det faldt i med sygdom, hvor et rekreationsophold var tiltrængt. I middagspausen kunne også børn – dersom de søgte skolen her – komme til frokost; der husker jeg specielt den ældste fra Bringstrup præstegård, den høje, lyse dreng Tage Severinsen, der mange år senere sad i tysk koncentrationslejr og der var sine medfanger til så stor trøst, både åndeligt og legemligt; han lærte dem på gårdturene at spise bl.a. brændenælder – han mindedes barneårene i Bringstrup, og dette vitamintilskud var gavnligt, men se også i det nye 78-tillæget til Den Danske Salmebog nr. 861 med de 7 smukke vers; jeg nævner vers 5 og 6:

*Giv os nåde til at vandre
frimodigt i dit navn,
forlad os vore synder,
råd bod på nød og savn.*

*Og lær du os at styre
i lydighed vor fod,
at kendes ved vor næste
og ham at være god.*

Denne salme skrev Tage i 1945, den sidste krigsvinter – siddende i fangenskab. Han kom hjem, var præst i Dollerup, men hans helbred var knækket, og i 1951 døde han, 48 år gammel.

Originalen Isak – en mand, som var den tids provo – kom også meget i præstegården. Han havde sin tallerken og sit krus stående hos jomfruen i køkkenet og kunne til enhver tid henvende sig for der at nyde havregrød og mælk; mælk, han måske ikke havde fået nok af, når han på sin vandring

3. mellem i 1914 sammen med skolens afholdte historie- og tysklærer J. Torlund. Omtalte Nina i nederste række yderst til højre.

Kapellanen Poul Oldenburg Poulsen med hustru og datter. Billedet her er efter tiden i Ringsted.

og overnatning i egnens gårde malkede køerne og drak mælken. Ofte blev Isak også i præstens bryggers vasket, hvad han jo kunne trænge til; dog ikke altid til pigernes udelte glæde, når han også ville have fodbad. – Imidlertid blev også præstens godgørelse misbrugt; jeg husker, en mand fik 200 kr. til en ko, men i stedet for gik på beværtning og bød rundt til andre med ordene: „Drik bare, det er Præsten, som betaler“.

Jeg vil fortælle en anden historie om en kone i Benløse, som havde et ikke særlig værdifuldt billede; dette købte præsten, da han var klar over, at det hjem trængte til penge – forsikrende, at det var værdifuldt. Det var det ikke. Når jeg senere på feriebesøg i Helsingør så omhandlede billede hængt på en beskeden plads på en trappegang, så jeg på det næsten ærbødigt; det er så godt at kunne hjælpe på en taktfuld måde. Jeg tilføjer, at denne lille solskinshistorie har jeg *ikke* fra køberen. – Vi havde jo ikke i de tider nogen socialforsorg af betydning, mange mennesker var meget fattige, dårlige

baggårdslejligheder og fattiggården i Søgade.

Så nåede vi 1910, hvor vi igen fik ny kapellan, Poul Oldenburg Poulsen, en så elskelig mand og meget musikinteresseret, spillede så vidunderligt, så hans gerning her blev meget præget deraf; enkelte gange endnu høres hans kompositioner spillet i radioen eller f.eks. i Tivolis koncertsal. Han satte vist også melodi til Ringsted-sangen, skrevet af daværende lærer ved borger-skolen, forfatteren Carl C. Lassen. Den bør også med i denne bog:

R I N G S T E D S A N G E N

*Du mindefagre gamle By
fra Oldtidens dunkle Aar,
nu flammer Du af Liv paany,
forynget fra Vaar til Vaar.
End bryder Livets Strømme,
end fryder Daad og Drømme,
end skuer vidt vort Vartegn:
St. Bendt med sit Taarn mod Sky.*

*Se, Torvets tunge Kampesten.
Se Børnenes vævre Spring,
hvor fordom Hvideslægten tren,
og Konger steg frem paa Ting.
Med Ord, der fyndigt baned
ny Vej og myndigt maned,
blev Danmarks Skæbne spundet
paa Nornernes tunge Sten.*

*Du By, der blev vor Skæbnes By,
vær hilset med sønligt Sind.
Du rejser dig paany, paany
med Sundheds Glød paa Kind.
Af Liv Du lystigt lue.
I Strid Du trøstigt skue
bag alle Stormes Nætter
er straalende Morgengry.*

Carl C. Lassen.

Pastor Oldenborg Poulsen var gift med Nelly, født Bondo, provstedatter fra Skælskør og søster til den så kendte Mor Inger, hvis velsignelsesrige gerning for gamle og ensomme mænd i Eliaskirkens krypt på Vesterbro, er kendt af mange.

Det var om Mor Inger, en ukendt ledsagede et bidrag til arbejdet med følgende:

*En trofast lille Lampe
paa Arbejdsbordet staar,
et trofast lille Hjerte
sin Arbejdsrytme slaar.*

*Saa længe Lampen brænder,
til Hjertet gaar i Staa,
kan to trofaste Hænder
uendelig meget naa.*

Feriegæster – også fra Ringsted – fandt også til „Havblik“ i Helsingør. Fra haven dér i 1917.

Pastor Oldenborg Poulsen blev i 1916 sognepræst i Vallensved ved Fodby, men han havde i de 6 år, han havde haft sin gerning her, opnået at blive så afholdt, at der på en helt naturlig måde var indsamlet 1200 kr., som omvekslet i guld, blev lagt i et sølvbæger og overrakt ham 2. påskedag 1916, den dag, hvor han holdt afskedsprædiken, men også fik sin første lille datter, Else Margrethe, døbt i Sct. Bendts kirke. Hans svigerfar, provst Bondo, som var til stede, udtalte, at han ganske vist også engang fik et sølvbæger, men uden guldpenge! – Denne gave blev det afholdte præstepar en stor hjælp til flytning og indretning af et større hjem; det var en beskeden lod at være kaldskapellan i de tider, også en af grundene til, at de søgte hurtigt herfra. Først 10 år senere, i pastor Fritz Larches sidste tid her, blev stillingen forandret til residerende kapellan.

Præstefamilien beundrer en af hønsegårdens kyllinger. Deres mangeårige husjomfru, senere fru Carlsen, som er med på billedet, lever endnu her i Ringsted og mindes med glæde sit gamle herskab.

I 1914, da 1. verdenskrig udbrød, var præsten på den årlige udenlandsrejse, det blev en svær hjemrejse for det nu aldrende ægtepar, blandt andet måtte de stå op i toget gennem hele Tyskland, men straks ved hjemkomsten begyndte den energiske sognepræst at holde nogle meget smukke aftenandagter i Sct. Bendts kirke med inderlig bøn for vort folk og land. Jeg husker disse

aftenandagter i de alvorlige augustdage; hvor var vi alle rystede; det hele kom så pludseligt, så uventet, midt i den smukkeste sommertid.

Den 4. oktober 1914 konfirmerede Stahlfest-Møller sit sidste hold konfirmander, der var jeg iblandt. Jeg havde været så glad for min konfirmationsforberedelse og har i grunden følt det som et privilegium at være konfirmeret af en af Grundtvigs konfirmander.

I foråret 1915 rejste så det gamle præste-par til deres nye hjem i Helsingør, men inden var der – eller rettere – holdt de nogle

Det hvide kors markerer vor gamle sognepræst, hans hustru og deres lille datters gravsteder i den Bügelske gravlund.

meget store og flotte middagsselskaber; jeg havde den glæde at være med til et af dem, iført min konfirmationskjole, og endnu husker jeg flere af talerne. Hjemmet så strålende smukt og byens fruere i deres store selskabstoiletter. Pastor Oldenburg Poulsens tale mundede ud i, at snart ville de mange omnibusser køre mod Helsingør med alt det kostbare og smukke indbo, men den bedste af omnibusserne ville alligevel være den, som kørte herfra fyldt med alle de taknemmelige tanker og gode ønsker. – Også pastor Stahlfest-Møllers afskedsprædiken ude i Benløse kirke husker jeg, specielt noget vi følte den dag var så ægte ment, da vor gamle præst sluttede med at sige: „Herre, jeg har været en unyttig tjener“.

Præsten fik nogle gode år i Helsingør, og så der førte de stort og gæstfrit hjem, og præsten fortsatte med sine smukke morgenandagter, hvor alle deltog, en og hver, også hushjælperne, således at alle efter tur læste

et lille stykke fra det ny testamente. Jeg havde ofte ondt af en lille ny hjælpepige, som de første dage var meget genert, når turen kom til hende, men efter nogle dages forløb var det overvundet, og jeg tror, alle var berigede ved de andagter, som ofte sluttede med salmen: „Har hånd du lagt på Herrens plov“. – I 1918 døde fru Stahlfest-Møller og 3 år efter – netop på sin 74 års fødselsdag – døde vor gamle præst.

Jeg er glad for, at fruene oplevede, at Ringsted, som hun holdt så meget af, i 1917 fik lykke til at afslutte den store handel om klosteret; en handel, som fru Stahlfest-Møller havde virket meget for; hun var også den første, der blev telefoneret til, da det var i orden, – og at hendes mand oplevede genforeningen i 1920, han som altid indflettede i sin kirkebøn for „vore sønderjyske brødre og søstre; lad alt, som engang var dansk, igen blive vort“. Det sidste skete jo ikke helt, hans skuffelse over, at Flensborg ikke kom med tilbage, var stor. Jeg husker altid Flensborg Avis blandt bladene i det hjem.

Begge fik deres sidste hvilested i den Bügelske gravlund. Præsten begravde selv sin kone 15. april 1918, og hans sidste, men også hans kæreste kapellan, Oldenburg Poulsen begravde sin gamle ven.

Et tidsafsnit, så helt som gamle dage, var forbi. Det gamle svandt bort, en ny tid var på vej. Ringsted stod over for store forandringer; nu var der byggegrunde, byen skulle vokse. Tiden fra før 1. verdenskrig, det lille Ringsted, hvor alle kendte alle, kom aldrig mere igen.

Rundt i storkommunen - mest i Benløse

Alle disse små sogne blev en dag til een stor stor-kommune, men inden den tid, da talte vi, som havde vort arbejde på dommerkortoret, altid om *vores* retskreds, *vore* sognefogeder og så fremdeles. Vi kendte en del til hvert sogn; vi kendte også de 21 rare og hjælpsomme sognefogeder, som var en uvurderlig støtte. Tænk bare, når en ikke særlig landbrugskyndig embedsmand havde en husdyrvoldgiftssag; en hest som var kryb-bidder eller en trepattet ko eller anden hos husdyr hyppige fejl, så en opringning til en sognefoged og en god og udførlig forklaring om netop den skavank; eller der var en mand fra det yderste af jurisdiktionen, som var svær at få til at møde, det ordnede sognefogeden og mange andre ærinder, inkaserede de små fogedforretninger, amtstueskatter og andet; hvor synes jeg, de gode hjælpere må savnes i dag. Vi kendte sognene med netop *det* sogns særpræg, dets natur og især dets beboere. Der var de sogne, hvor der næsten aldrig var fogedforretninger; der var sogne med lidt vanskelige beboere, andre med mange landarbejdere, og derfor ofte til- eller fraflyttere. – Indtil vi i 1924 fik folkeregistre, hvilede hele dette system på skudsmålsbøger.

Jeg, som er fra Benløse, kender naturligvis så langt bedst det sogn, og det må derfor i dette afsnit kun blive strejftog til de andre

sogne. Benløse bliver det egentlige, som jeg vil samle mig om.

Jeg er født på den vestligste gård i sognet; derfor har jeg altid følt det, som om jeg gik ind i en opgående morgensol; det må man jo gøre – vel at mærke om morgenen – når man for at gå ind i sognet går mod øst.

Hvor er det sogn forandret. – Nu er der en hel ny stor bydel „Benløseparken“, ved Benløse Runding og mange nye parcelhuse. Endnu ligger gårdene fra Hagelbjerggård på venstre hånd gennem Fluebæk helt som før. Jeg nævner: Hagelbjerggård, Pengeskiftegård, Beesskovgård, Hjortemosegård og Langagergård. Igennem samme Fluebæksvej lå på højre hånd de mange husmandssteder med beboelsen med haver langs vejen og lodderne mod øst, der hvor nu hele det nye kvarter med Benløseparken m.v. er opstået. Hvor har der i sin tid ved udflytningen fra landsbyen dér været god plan over placeringen i dette sogn. Jeg husker hver og en beboer såvel på gårdene som i husene; kun en ganske enkelt lever endnu, det vil sige børn derfra, de gamle ejere, dem træffer man på gravstenene på kirkegården. Der blev altid sagt, at Benløse skattemæssigt var en dyr kommune; jeg ser i gamle regnskaber hele den samlede kommunale udgift, også indbefattet lærerlønninger, al forsorg m.v., jeg vælger i flæng

år 1900 – samlede udgifter 10.273 kr. 08 øre eller 1902: 10.377 kr. 69 øre, så når det var dyrt, hvad mon så de billige kommuners regnskaber udviste. Al kørsel af brænde, lægehjælp til de mennesker, „som var på sognet“, blev jo pålagt gårdene efter tilsigelse, og jeg mindes i den forbindelse en „udflugt“, som jeg blev sendt på af min far, som da var i sognerådet og skulle tilsige til sognekørsel. Det var en forårsdag 1909, tidlig blev der kaldt af mig, og tilsigelsesedlerne lå parat, jeg skulle gå gennem hele sognet for, som min yderste post, at nå til Vigersdalsgården, helt yderst nordøst i Benløse, ca. 7 km fra Pengeskiftegård. Det står for mig, som var det en dejlig tur. Jeg gav mig god tid, noget af vejen talte jeg højt med mig selv – hvem skulle jeg ellers tale med – men når jeg også særlig husker denne tur, er grunden, at jeg blev udsat for en skuffelse. Ankomsten til Vigersdalsgården spurgte den venlige husmor, om jeg ikke var tørstig. Jo tak, det var jeg. Hurtigt tænkte jeg, en sodavand (rød limonade), nej, det er vist ugørligt, det bliver snarere et glas hindbærssaftvand – noget, vi hjemme trakterede børn med – det blev et glas hvidtøl! Jeg kan nu 70 år efter fornemme skuffelsen og se for mig dette glas med Alliances tarvelige hvidtøl. Det slukede godt, jeg negede og takkede og begav mig på hjemturen. – Fru Lund var en rar dame, og måske hendes børn holdt af hvidtøl. Jeg kunne forresten jo spørge dem, jeg tror, de lever endnu.

Det var et sidespring fra Benløses sociale forhold. Det var barskt i de tider at være fattig eller – som man sagde – småkårsfolk. Var de raske og arbejdsdygtige, kunne det gå, men faldt det ind med alvorlig sygdom, især midtvejs i livet, så kunne det være meget tungt at klare tilværelsen. Meget hjælp-somhed og godhed var der mellem menne-

sker, men også megen barskhed. For helt, som mange forestiller sig nu, var det ikke. Tiden var på én gang både hårdere og blidere end i dag – ikke altid værre eller bedre, men meget anderledes. Mange taler i dag med længsel i stemmen: „Det var dengang, folk kom hinanden ved“. Men vi må huske, at det gjorde de blandt andet fordi, det var de sandelig nødt til. Var man ubemidlet, indtraf det med sygdom og der ikke var børn eller andre, som ville tage sig af en, var der kun ét at gøre: Melde sig til fattigvæsenet.

Stine hed en ældre pige, hun, som altid havde været stræbsom og flittig, haft store pladser i herskabshuse i København, senere taget hjem for at passe sine gamle forældre. Da hun var omkring et halvt hundrede år, fik hun ledeligt, klarede dog nogle år ved at sy linnedsyning, men til sidst blev angrebet så svært, at synålen ikke mere kunne føres, og Stine måtte give op. Hun gik den tunge gang, meldte sig til fattigvæsenet. – Den hjælp, de der kunne yde – husk det var før alderdomshjem e.l. – bestod i, at man bortliciterede Stine til den lavest bydende. Der kom flere tilbud, deriblandt et fra en ældre kone, 3–4 mil væk fra hjemegnen. Jeg er bange, hun ikke er rar, sagde Stine, hun så så vurderende på mig. Sagen blev afgjort, de få ejendele og Stine kørt til det nye opholdssted. Hendes beskedne indsidderstue blev lukket for bestandig. Nogen tid efter besluttede jeg at besøge hende. Da jeg gik rundt om det lille hus i landsbyen og fandt dørene aflåsedede, bankede jeg på ruden og så Stine ligge i sin seng. – Jeg kan ikke lukke op, for konen er taget til København, og døren er låst, var den besked, jeg fik. Der lå hun, syg og hjælpeløs, uden mulighed for at komme ud af huset, hvis noget skulle ske. Det var ikke, fordi folk var onde. Sådan var forholdene bare dengang. Pen-

gene var små, og de par hundrede kroner, der er betalt om året for at have Stine boende, har betydet meget for konen. – Jeg bør tilføje, at Stine kom tilbage til Benløse, boede sine sidste år hos en rar kone dér, ja, der blev endog anskaffet en rullestol, hvori den nye plejer ofte kørte hende en lille tur.

Også mange mennesker tog i de tider plejebørn. Tit blev dette til et godt forældre/børn forhold, men det skete også, at det skulle tjene til en økonomisk hjælp og heller ikke så sjældent til en billig hjælp i mark og hus eller som barnepige for egne mindre børn.

Jeg kommer også til at tænke på gamle Fritz Fritzen, som jeg fra min barndom husker havde træben. Det havde så mange i de tider; proteser e.l. kendtes jo ikke, og var et ben f.eks. angrebet af koldbrand, så af med det. Om Fritz' ben hørte jeg en barsk historie. En gang – nogle år før – var Fritz blevet hjemsendt til sin forsørgelseskommune Gyrstinge, men da skruede Benløse benet af Fritz, det havde de bekostet, og der kunne jo blive brug for det en anden gang. Jeg ved ikke, om de nogensinde fik det.

Da jeg kendte Fritz og hans rare kone Ane, som hjalp med malkning på Penge-skiftegård om høsten, *da* havde Fritz igen „sit“ ben; Gyrstinge har vel givet ham et. Kedeligt, at alle de gamle er borte, ingen kan bekræfte eller afkræfte slig historie.

Mange børn kom ud at tjene allerede i 9-års alderen; selv om det i begyndelsen var uden løn, kun kost og logi, var det en stor hjælp, gav en ekstra sengeplads og en mund mindre at mætte. En rar dreng, som var min skolekammerat, har nu som ældre mand fortalt, at han tjente en lang række år på Østergård; da han havde været der fra 1. november og var kommet godt over jul, kaldte hans husbond ham en dag hen til stuevinduet, rakte ham med ordene „Du

er en flink Dreng, Christian, her er 2 Kroner, men du skal give din Mor dem“. Christian fulgte beskeden, men hans mor overlod ham 25 øre deraf til eget brug.

Se dette var en rask dreng, men hvor svært for de børn, som var svagelige eller havde en legemsfejl; børn ødelagt af engelsk syge, dårlig ryg eller – hvad ofte skete – havde klumpfødder; ingen skolebusser, jeg ser dem i tankerne stavre af, og var det glat føre, da ofte snuble.

Der var jo opstået sygekasser med begravelseshjælp på 40 kroner, dog trådte denne hjælp først til efter 5 års medlemskab. For hvert tandlægebæsesøg skulle medlemmerne selv betale 50 øre – husk, det var en halv dagløn. Så havde kommunen helt op til

Anders Truelsens tvillinger Christine og Christian. Vi var klassekammerater fra 1906–1910.

den ny sociallov i 1930'erne, den fri fattigkasse, som jeg har hørt i 1907 for Benløse sogns vedkommende balancerede med 32 kr. Der var på et år udbetalt 20 kr. i hjælp til værdige trængende.

Derfor synes jeg, det er et gode, som vi ikke kan vurdere for højt, at vi i dag alle sammen kan få lægehjælp, når vi har det behov, og derfor siger jeg ofte, at jeg betaler min skat med glæde, dog må tilføjes – der må også lidt kontanter til, glæde alene gør det ikke. Selv om folk sjældent beklagede sig i gamle dage, havde de dog deres egen måde at få det sagt. Som da en mangeårig sognerådsformand – proprietær Obel, Vigersdalsgården, blev begravet. Han – gammel militærmand før sin tid i Benløse –

Ole Peder Christiansen, ringer og graver ved Benløse kirke i en lang årrække.

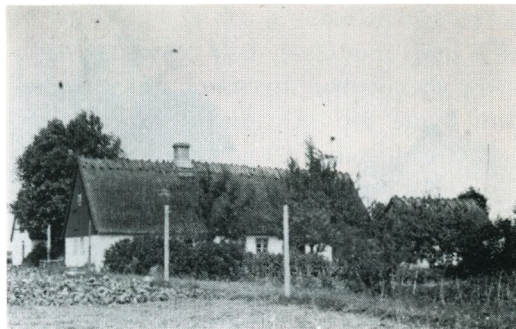

havde vist nok, mildt sagt, været ret så sparsommelig med sognets midler, da kastede en gammel mand, vi kaldte ham Klude-Hendrik efter hans erhverv som kludekræmmer, graven til med ordene: „Ja, huer var han – ham Aabel – men ny'er maatte han.“ Den dag havde Hendrik noget, den anden ikke havde, livet i behold.

Ved at tænke på begravelser og at kaste grave til, mindes jeg den række af flinke gravere, Benløse har haft. Ringeren sagde vi tidligere. Her standser jeg op ved Ole Peder Christiansen – Ole Ringer sagde vi i daglig tale. Han var ringer derude i mange år, jeg har netop et rigtigt hverdagsbillede af ham til bogen her. En gang havde han haft et stort arbejde med en grav, som „satte vand“, men endelig følte han, den nu var i orden. Nu traf det sig, at netop denne grav var kastet til en afdød, som tilhørte den katolske kirke, og da Ole så ser den katolske præst stænker vievand over den åbne grav, sprang Ole til og sagde: „Nej, hold nu op, jeg havde sådan et besvær med at få den grav fri for vand, og nu begynder I med at komme vand derned“. Ole blev belært om alvoren i handlingen og alt forløb, som det burde. Ole handlede undertiden lidt impulsivt, første jul efter mors død havde han anbragt toppen afskåret fra et af de store juletræer til kirken midt på mors grav. Far og jeg så lidt benovet på hinanden, men lod det stå. Ole Ringer havde gjort det både for at glæde os og hædre mors minde; han havde tjent hos mine bedsteforældre, og som han ofte fortalte, kørt for mine forældre på deres bryllupsdag.

Vi standser op ved vejen fra syd mod nord op til selve landsbyen. Ser mod øst den række huse, hvor vejen bærer navnet Små-lodsvej. Her lå i gamle dage smålodderne, husene, som hørte dertil, lå i selve landsbyen. Her på Små-lodsvej boede Peder An-

dersen. Til det hjem knytter sig et godt minde fra min barndom. Peder Andersens datter Anna var meget dygtig; da hun var 13 år, sagde præsten ved forårseksamen, at han fandt Anna så dygtig, at hun burde udskrives, så hun, som skulle konfirmeres til efteråret, kun skulle gå til konfirmationsforberedelse om sommeren og så være hjælpelærerinde hos lærerinden frøken Hansen. Dette var i sommerhalvåret 1906; jeg begyndte skolen 1. maj d.å., og hvor var Anna den trygge pol i min start, dette at gå med Anna ved hånden helt til Boolsens; der skiltes vore veje. Godt jeg nåede at få sagt Anna tak for alt dette på vore ældre dage. Hun har megen slægt her i Ringsted og omegn, og jeg ved, at også de følte hele livet trykthed ved hende. – Så enkelt kunne et barn dygtiggøres dengang, skolegang hver anden dag fra 7. år og så være hjælpelærerinde 6

Peder Andersens ejendom på Smålovsvej.

år efter! – Det gamle hjem på Smålovsvej hedder nu Dakota. En af Peder Andersens sønner, Søren, kom hjem fra Amerika, købte barndomshjemmet og byggede det op.

Vi gør ophold ved Boolsens; det var farfaderen til teaterdirektør m.v. Watt Boolsen;

Vejen mod Benløse.

„Basse-Grethe“s hus.

han var pensioneret stationsforstander og boede her med hustru og en stor børneflokk. Det må have været et solidt hus – hvor har det holdt til meget; der har været bl.a. fri-skole, 2 perioder forsamlingshus og nu i mange år bl.a. Widenborgs hønseri, og endnu ligger det ganske urørt af tidens tand.

Vi går til Benløse by. Jeg ser, der kun er få gårde, på venstre hånd boede sognefogeden Jørgen Jørgensen, han blev sognefoged i 1907 efter sin svigerfar Hans Mortensen fra Langagergård; var gift med Hans Mortensens Christine; dygtige mennesker med en meget stor børneflokk, 8 sønner havde de fået, før de i 1912 fik deres første og eneste datter – Nina – nr. 9. Kun 3 af den store flok lever endnu. Erik Greis Jørgensen har hjemmet og værner med den største pietet om slægtens mange gamle og smukke ting. Min far og Jørgen Jørgensen var præstekammerater, var konfirmeret i Sct. Bendts kirke i oktober 1884 af en daværende kappellan Clausen, og de to præstekammerater bevarede livet igennem et trofast venskab..

Da vi drejede ind i landsbyen, havde vi Fiske-Jenses hus (nu nedrevet) på højre hånd, derefter Basse-Grethes hus eller som vi også sagde Per Jacobs. Meget ofte hæftedes folks arbejde på navnet: Chresten Bødker, Fiske-Jens osv. – Om vinteren slog Per Jacob sten; han måtte ofte gå lang vej til

stenpladserne; det var en kold bestilling, men for landarbejdere var vinteren jo ofte arbejdsløshed, og så var nogle favne sten at slå ikke at forsmå.

Derefter ringerens hus – det var Jens Christensen dengang. – De havde guldbryllup, det blev holdt i skolen, hele sognet var med. Så gled også den begivenhed ind i „sognets tidsregning“ som „det år, Hans Mortensen kørte galt“, eller som her „Jens Chres' guldbryllup“ og så føjedes til, ja, det var forresten den nat „Bulotti brændte den gård i Valore“. Bulotti – en af min barn-doms og tidligste avislæsnings store og alvorlige forbrydelser; han – en polsk arbejder fra russisk polen – følte sig dybt forurettet i sine pladser, brændte gården af i Valore, og nogle dage efter dræbte han en tidligere principal, godsejer Beck ved Taastrup. Han og en del andre, hørende til samme bande, blev få dage efter arresteret i en lejlighed i Ryesgade i København. Man var meget opskræmte i Danmark, fordi den generation ikke havde oplevet 2 verdenskrige eller mange store voldshandlinger verden over.

Tilbage til landsbyen. Så var der Niels Michaelsen og hans kone, Stine. De havde selv haft mange børn, men på deres ældre år øgede de deres beskedne indtægter ved at give plejebørn et godt hjem. Jeg erindrere Stine Niels Michaels i kirken med Sophus og Ella, som efter gudstjenesten sagde til de to småbørn: „Kan I saa gi' Præsten pænt Haand og hilse“; det var pastor Stahl-fest-Møller, en stor børneven, så han var glad for et håndtryk, også af Stines de yngste. – Vi skolebørn havde en idé med at gå ind hos folk for enten at spørge om, hvad klokken var eller om at få lidt at drikke. En gang sagde Stine: „I maa vente lidt, Børn, for jeg har lige femiseret, og skal have strøet Sand paa, før I gaar ind“. Megen

kendskab til ferniserede gulve har Stine øjensynlig ikke haft.

Der var endnu mange flere gårde og huse rundt i landsbyen, øst ude Mosegård og Højgård, og deroppe også fattighuset. Kun et lille hus, for den egentlige „opsamling“ det var Kværkeby fattiggård, Viebjerggården mellem Kværkeby og Vigersted. Der var også Albert og Stine Alberts hus, det var landposten; i det halve hus boede Stines søster, Maren Sypige og hendes søn Martin. – Hvor må alle have haft snæver plads dengang; i dag bor der kun een familie – og i hele huset, der hvor de engang var 2 familier med børn.

Rasmus Olsens lille gård overfor skoleloden, Rasmus Olsen, som mistede deres eneste, rare dreng af tuberkulose, da han var

15 år. Hvor tog den sygdom mange af de unge dengang. Ved gadekæret Jens Ole Jensens gård, forlængst nedrevet og givet plads for nye huse. Og det lange hus, hvor Johan Holm og Christiane boede; Johan Holm, som var svensker, var rar og dygtig, når han var ædru, men var han fuld, ville han kaste med knive. Det var Christiane Holm, som var en af de første, der kom til at bo på det nye alderdomshjem på Hækkerupsvej, men så indlevet i en tjenende stilling, at hun bankede på hos bestyrerinden og „bad om fri i aften“.

Der boede også mange omme „i kroen“, blandt andre Chresten Bødker og Johanne med deres store børneflokk, som alle blev så

Jens Ole Jensens gård ved gadekæret.

dygtige og nyttige mennesker. Bødker var tilnavn efter en far, som var bødker, navnet var Jensen.

Skolerne er jo et helt afsnit for sig, berørt i andre artikler. Benløse har altid haft for lidt skole-plads, sådan da vi havde den røde ved gadekæret, den gule, igen en rød, solgt til „Desiré“ og nu de to store moderne skoler øst og sydøst for kirkebyen. – Men gode skoler har det været, og jeg tænker med på min barndoms lærer Laursen og hele hans familie, hans piger, mine allerældste legekammerater. Senere, da Laursen fra 1910 blev lærer i Ringsted, var han også påny min lærer der. Vi er mange gamle elever, som skylder ham stor tak.

Jeg er ved at blive opslugt af minder, men skal videre, dog vil jeg også her berette om det hårde uvejr, som en august-dag

I sagfører Svendsens sommerhus ferierede ofte hjemmets 5 sønner. 3 af disse fik deres livsgerning i Ringsted.

1914 førte til flere lynbrande over egnen, da brændte også Lars Larsens 4 stråttækte længer; i ét nu omspændt af flammer, og alt blev ildens rov, således at hele familien stod tilbage kun iført tyndt arbejdstøj. Godt alle kreaturer var på græs. Gården, som hedder Lammehøvs gård, lå fra gammel tid helt i en forsækning, på afstand sås kun skorstenen. Nu blev den flyttet op til sognevejen og bygget op frit beliggende; også på de kanter havde sagfører Niels Svendsen sommerhus med stor have; noget ret ukendt i de tider.

Medens vi nu er nået selve landsbyen, var det naturligt at besøge sognets gamle kirke.

Dybt i os alle ligger stor kærlighed til hjemstavnen. Nogle levede altid på barndomsegnen, andre bosatte sig langt borte, men bag ved det hele er der i os alle tre poler: Hjemmet, skolen, kirken.

Hvor holder vi af dette gamle kirkehus, så smukt det ligger der midt i landsbyen, og kunne murene tale, hvad var der ikke at berette. Ad denne kirkedør gik i århundreder Benløserne ind og ud, i lyse dage, i tunge tider, og fra dette kirketårn ringede klokkerne ved solopgang, ved solnedgang, søndag efter søndag kaldtes til gudstjeneste, og hvem glemmer hin dejlige majdag for 34 år siden, da Benløse kirkes klokker blandede sig med alle Danmarks kirkeklokker, da de ringede befrielsestønerne over landet. Da gik Benløse sogns 75-årige sognefoged hen og hjalp til med ringningen.

Første gang, der nævnes en kirke i Benløse, var i 1188, men den som står der i dag, er fra omkring 1250. Det var i samme århundrede, som Valdemar Sejr og hans to dronninger Dagmar og Bengærd er stedt til hvile i Sct. Bendts kirke. Kirken i Benløse har hørt under Ringsted kloster, og en munk er gået fra klostret derud og holdt

messe. – Det har dengang været et beskedent kirkerum, ingen hvælvinger, intet tårn, sakristi eller våbenhus, kun selve skibet. Ingen bænke eller prædikestol; vinduerne har været små og højsiddende, så rummet har været halvmørkt. Gulvet har ligget langt dybere end nu. Ved restaureringen i 1959–60 var der 35 cm ned til det oprindelige gulv. I nordsiden var kvindedør; søndre dør, som findes endnu, kun gjort bredere, det var mandsdør. Ejendommeligt nok blev der fundet nogle mønter på kvindesiden, så de må have haft lidt penge på sig, antagelig til ofring.

Benløse kirke fik så igennem de kommende århundreder alt det, som i dag gør kirken meget smuk, allersidste erhvervelse er et dejligt orgel, som blev indviet 21. juni 1970.

Med messehageler er Benløse kirke nu helt dækket. I min barndom fandtes kun een, den røde. Jeg vil – da jeg har mødt mennesker, som ikke var klar over kirkeårets farver – nævne dem her. Hver årstid, hver højtid, hver søndag har sit særlige præg. Det markeres gennem teksterne, bønnerne og salmerne, men også gennem farverne blandt andet messehagelernes. Disse farver er følgende: Hvid (gylden) betyder glæde, renhed og fest. Bruges 1. søndag i advent, i juletiden, dog ikke 2. Juledag, Marie Bebudelsesdag, Skærtorsdag, Påskedag og 2. Påskedag, Kristi Himmelfartsdag, Trinitatis-søndag og Allehelgendsdag.

Langfredag – ingen messehagel.

Grøn betyder: Håb, vækst, grotid, og den bruges i helligtrekongertiden og trinitatis-tiden.

Rød betyder: Kærlighed, blod og ild. Bruges 2. Juledag (St. Stefansdag) samt 1. og 2. Pinsedag.

Violet betyder: Anger og bod. Bruges 2., 3. og 4. søndag i advent, fastetiden og St. Bededag.

Kirkeåret er altså ikke gråt og trist – det er farvestående og festligt.

Pastoratet kom efter reformationen til at høre sammen med Kværkeby med bopæl for præsten i Benløse; præstegården lå lige nord for kirken og havde et ret stort jordtilliggende. Senere var Benløse anneks til Ringsted og var det helt op til vore dage. Nu er det et selvstændigt embede med præsten boende i sognet, hvilket har vist sig at være en virkelig god løsning med stærkt stigende kirkegang.

Vejen fra Kærup smedie og ind til Benløse hedder Præstevejen, og navnet stammer fra, at den vej altid blev benyttet, når sognepræstens vogn med en af præsterne fra Ringsted kørte ud til annekskirken. Senere, da cykler og biler blev almindelige beford-

Altertavlen.

ringsmidler, „smuttede“ præsten undertiden ad Smålodsvvej. I dag bærer vejen med dobbelt ret sit navn, da præstegårdens adresse er Præstevejen 26.

I årene 1959–60 fik kirken en gennemgribende restaurering, hvor kirkerummet kom til at stå lyst og enkelt. Tidligere var den præget af „klunketiden“s smag med alt det tunge, røde fløjl rundt om alterbordet og knæfaldet samt en malet prædikestol. Allerede i pastor Lerches tid, 1919–28, fik han lov at „se“ under det røde fløjl og opdagede da de 3 smukke bibelske motiver på alterbordets forside: syndefaldet, Isaks ofring og i midten korsfæstelsen. Hvor har de gamle haft forstand på motivers anvendelse, som her: Syndefaldet - Ofringen og i midten Forsoningen; hvor har de evnet at flette det sammen, tænk på kirkeårets tekster.

Døbefonten.

Altertavlen er meget smuk malet af Konstantin Hansen: Påskemorgen. Det smukke og ret så ejendommelige ved denne altertavle er måden, Kristus løfter sine hænder velsignende mod den knælende kvinde; når præsten knæler ved alteret, er det, som om velsignelsen også rækker ud over ham. Denne altertavle er malet i 1862 og var oprindeligt ophængt i Pedersborg ved Sorø; da menigheden dér fik en af fru Ingemanns altertavler – de følte, at trods liden kunstnerisk værdi måtte de bruge den – fik Benløse Constantin Hansens, og den måtte de beholde. – Døbefonten står lige inden for indgangsdøren, den helt rigtige plads, eftersom dåben jo er det lille barns indgang i kristenlivet.

Der har været mange festlige stunder i Benløse kirke, men da jeg var barn, var der – bortset fra juleaften med al sin glans både i kirke og hjem – en særlig dag, som jeg mindes, nemlig høstgudstjenesten. Hvor var der smukt den dag. Sensommersolen gennem vinduerne, blomsterne, negene ved alteret, og da man som 6-7 årig evnede at stavet sig igennem indskriften den dag opsat over kordøren: „For Høsten her og Høsten hisset, ske evig Tak og Lov“, da tror jeg, selv om jeg stod i Peterskirken i Rom, at betagelsen ikke var større end denne festdag for en lille pige. Høsten var jo en meget stor og besværlig tid dengang, så måske også dette, at alt nu var godt og vel bjerget i hus, gav det hele en så lys og taknemmelig stemning, at selv et barn fornømede det.

De første år, Benløse kirke havde tændte juletræer ved gudstjenesten, var der en almindelig angst for eventuel ildebrand, hvorfor Hjulmandens Ole (bemærk det var med *H*) sad under juletræet forsynet med to spande vand og en skål med grøn sæbe, alt var taget i betragtning til slukning og behandling af brandsår!! Der skete intet.

Rundt om kirken er kirkegården med alle de kendte navne. Når man selv forlængst har passeret støvets år, træffer man i grunden flere bekendte dér end ude i livet. – En landsbykirkegård vil altid tale til én på en helt anden måde end en ofte fjerntliggende bykirkegård. Det er, som om en sådan landsbykirke ligger midt mellem alle gravene, som opstandelsens håb midt i al forkrænkeligheden.

Efter endt kirkegang – før menigheden spredtes – blev der ved kirkedøren „læst til kirkestævne“. Sognefogeden eller sognets skolelærer stod uden for ved kirkedøren og oplæste til folks kendskab, om skattens inddrivelse, vandløbs oprensning, koppevaccination, bortsalg af vejgræs og meget andet. Kirkerne var jo der, man mødtes. Skikken holdt sig meget længe, helt til 1960 måtte Ringsted retskreds' sognefogeder „læse til kirkestævne“, når amtstueskatterne var autoriserede til udpantning, og det var først, da de to sognefogeder fra Sct. Hans og Sct.

Bendts landsogne omtalte den næsten pinlige opmærksomhed, de vakte, ved to gange om året at stå foran Sct. Bendts kirke og oplæse, at dommerkontoret indså, at tiden var inde til at erstatte denne gamle skik med en annonce i Dagbladet. Nu, hvor sognefogedordningen er bortfaldet og storkommunerne opstået, var denne gamle foreteelse alligevel blevet ophævet.

Vi må videre ud i sognet og der tænke tilbage. Benløse var jo ikke alene landbrug og arbejdere, men havde også to gartnerier, senere fra omkring 1912 tre. Holmehave og gartner Thorsen ved Benløse Runding. Meget af bebyggelsen nu er netop på gartner Thorsens jorder, han, som var en meget rar mand, var ikke utilbøjelig til, når der trængtes til en byggegrund, da at sælge denne med forståelse af, at udbetalingen måske ikke var den størst mulige, når ellers køberen var solid og ærlig. Senere overdrog

Gartner Niels Thorsen og hans familie.

Niels Thorsen sit gartneri til sin ældste søn Carl Thorsen, den senere meget dygtige kirkegårdsinspektør i Ringsted. I Holmehave var gartner Mandrup Poulsens; et gæstfrit og godt hjem, hvorfra jeg har mange glade minder; der var 8 børn, alle født i tiden 1899–1913, så de var næsten alle en slags jævnaldrende; der spillede vi komedie, der var børneballer og altid – hvad jeg aldrig oplevede – små søskende. I 1912 kom en fin anlægsgartner Sterkel fra Næstved, købte et husmandssted på Holbækvej, og i løbet af ganske få år forvandlede han og hans hustru dette sted til det yndigste gartneri „Hortulania“. Da deres svigersøn, som var læge i Herlufmagle, solgte sin praksis der og flyttede til Tåsinge, rejste Sterkels med derover, og gartneriet blev solgt i 1917

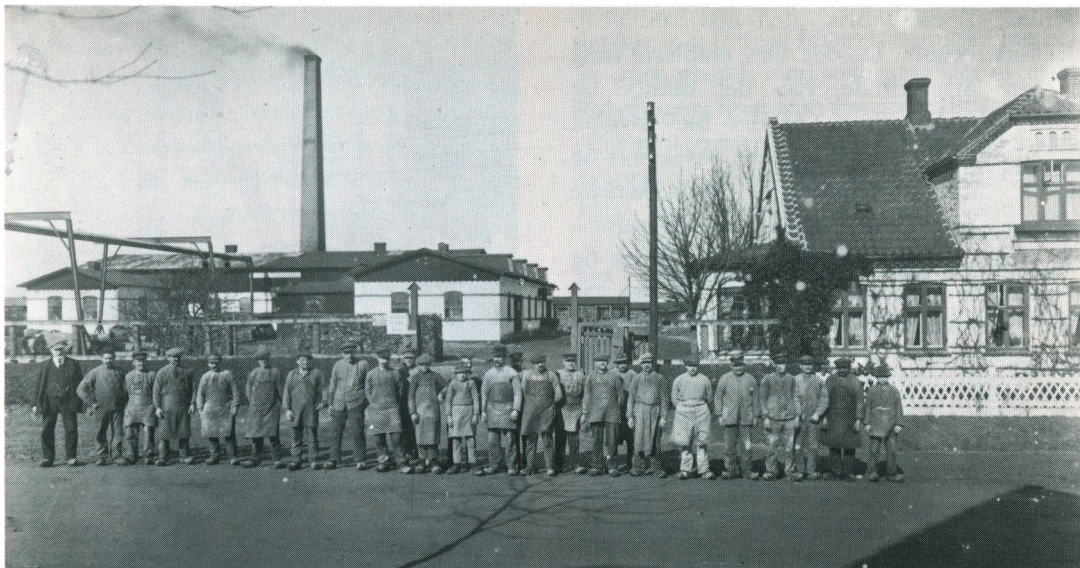
Vigersdals-mølle, er nedrevet. „Benløse Mølle“ brændte 27. februar 1928.

til gartner Hvid, der endnu lever som en kvik gammel herre her i Ringsted. Der er stadig et gartneri „Hortulania“. Holmehave er helt borte, et nyt kvarter opstod der; også Sct. Knudsgades mangeårige blomsterforretning, som var et „barn“ derfra, gav plads til en optiker.

Så var der hjulmand Johan Pæsen, det var hans søn Ole, som var julemand og vogtede kirkegængerne, senere også karetmager Krogh ved Rundingen, Kærup-smeden og smed Viggo Andersen på Holbækvej, møllebygger Jørgensen, et brødsalg og Grethe Per Jacobs oppe i Benløse by, som vi børn kaldte „Basse-Grethe“, det var der, vi til eksamener omsatte de meget beskedne eksamenspenge. Grethes hus ligger så uforandret, og meget vel vedligeholdt, beboet som det er af hendes rare datter Kathrine og dennes mand. Kathrine og jeg blev konfirmeret samme dag 4. okt. 1914. – Benløse havde også „klog kone“. Det var Birthe Sørens i Fluebækshusene. Samme kone havde meget stor praksis, og jeg tror ikke mindst hendes styrke var i hendes properhed. En snavset bulden finger, et lignende sår fra kniven ved roeoptagning o. lign. Hos Birthe Sørens fik hånden et godt sæbebad og en urtesalve på, det gav lindring. Det var forbudt hende at forlange vederlag, hvorfor hun så med en åben hård bagpå, drejede mod den besøgende, og denne forstod „en halvkvædet vise“ og lagde et pengestykke. Da Birthe Sørens døde i 1908, overtog hendes datter Signe praksis'en, og det blev den ingenlunde mindre af. Folk kom langvejs fra; også efter at Signe og hendes mand Hans Søren Pedersen havde solgt deres ejendom og var flyttet til Ringsted.

Så havde Benløse også to møller, Benløse Mølle og Vigersdals Mølle; travle steder, længe før elektricitet kom ind i gårdens bedrift. Elektricitet fra Haslev højspæn-

dingsværk kom først til Benløse sogn omkring 1919–20. Købmandsforretninger, som kendes nu på landet, kom senere, da læbæltet blev ophævet, dermed menes et forbud mod at oprette handel med kolonial o.lign. inden for en nærmere afsat afstand fra byerne.

Tidligere havde ethvert landsogn også haft vævere; jeg mener, at den sidste sådanne i Benløse var Peder Trille, der tillige var spillemand. Kærehave kunne til for få år siden vise „Peder Trilles Eg“, deri sad denne lokale mand og gned sin violin, medens ungdommen dansede på grønsværen. Samme Peder Trille var morfar til Jørgen Jørgensen, Benløses tidligere sognefoged, og han har engang som gammel mand fortalt mig, at han som dreng havde den beskæftigelse at skulle ligge under dynen, for der at puste den gamle mand varm. Jørgen Jørgensen sagde, at han var helt bange, når han lå under den tunge olmerdugsdynne og der blev sagt: „Pust saa“, han følte, at han måtte kvæles. – Jeg vil nu også foretrække en elektrisk varmepude!

Træskofabrikkens bygning og direktørbolig som baggrund for hele flokken, som arbejdede der.

Nede ved Vigersdal boede Fiskeren; mon ikke han hed Hansen, vi sagde kun hans erhverv, men hans kone omtalte ham med ordene: „Min Mand, Kaptajnen, er paa Søen“. – Jeg mener nu at have fået næsten alle med, og her så det, der kom til at betyde industri og bedre kår for mange, nemlig: Ringsted Træskofabrik. Den lå i Benløse, og mange syntes, den burde hedde

Meget blev der udrettet på „Fabrikken“. Her et helt læs træsko.

Benløse Træskofabrik; den hed imidlertid det førstnævnte. Da den blev etableret først i dette århundrede, gav det mange og gode arbejdspladser. Og der blev bygget flere huse; der kom værkfører, savskærer og andre – efter tidens forhold – godt lønnede stillinger og så – endelig ikke at forglemme – en meget dygtig, men også varmhjertet og forstående direktør, Ole Flensborg, der var bror til boghandler Ahrent Flensborg sen., Ringsted, var jysk præstesøn – hans jyske mål forlod ham aldrig helt – tidligere forvalter på store gårde – og havde et glimrende forhold til arbejdsflokken. – En af arbejderne vandt engang 10.000 kr. i lotteri; vi var alle så optagne deraf. Flensborg rådede meget manden til at købe sig et hus, forsyne sig med hvad han og hans familie manglede – og så beholde sit arbejde. Men denne mand ville være sig selv, købte Niels Johansens landbrug, der hvor nu Benløse Kro ligger, men fik ikke den velstand ud af det, som Jørgen Frederik havde forestillet sig. – Vi mangler endnu at se lidt på resten af sognet.

Ud ad „Københavns Landevejen“, sådan sagde vi, det var før vi sagde Hovedvej 1, ser vi ned i Fælled og Skellet, også der var små husmandshjem, længere ude Benløse Teglværk, engang en ret stor bedrift med mange teglovne og også mange arbejdere, så der var altså en slags „industri“ før træskofabrikken. Her var i mange år teglværksejer Sørensen, og om denne meget alvorlige og fromme mand husker jeg fra min barndom, at jeg „hørte på“ voksne tale om, at Søren Sørensen havde været i København for at tale med en præst der, om hvorledes denne så på ligbrænding; teglværksejeren havde haft en rystende drøm om at være skindød begravet og ville eventuelt gå ind for ligbrænding. Hvilket resultat han kom til erindrer jeg slet intet om, men så

Direktør Ole Flensborg, en dygtig og afholdt leder.

underligt at mindes dette i en tid, hvor ligbrænding er en ganske naturlig og ofte også kristelig præget handling.

Vi når Kærup smedie ved indkørslen til herregården Kærup; den smukke allé førte den gang som nu op til gården.

Det meste af Benløse var i sin tid fæstegods under Kærup, kun Hagelbjerggården og Pengeskiftegård var Ringsted klosters jord, men lidt efter lidt forsvandt Kærups fæstegods over til hidtidige fæstere til ejendom, således at der i dette århundrede kun var Østergård tilbage. En højst ejendommelig sag med fæstebonden, sognefoged og lægdsmand Niels Mortensen – også kaldet den blå bonde – som sammen med mange andre fæstere mistede deres fæstebrev ved branden af Ringsted kloster 1806 – da havde Kærup og klosteret samme ejer, Jørgen Qvistgaard. Fæstebrevene var afleveret sammen med skattebøgerne for at disse

skulle efterses af øvrigheden. Senere kunne de ikke få dem erstattet, og da Niels Mortensen og flere andre Benløse-gårdmænd ved tvangsauktion over Kærup – de havde ønsket at overtage godset – bød 76.000 rdl. med kontant 38.000 rdl. som udbetaling, blev de nægtet hammerslag, og godset blev solgt for et langt lavere bud. Hvad der er rigtigt i denne beretning er ikke til at fastslå, men eet fortæller beretningen, at 17. juni 1835 faldt en underrettsdom, hvorefter nævnte Niels Mortensen blev dømt til at have det ham meddelte fæste forbrudt, så vidt jeg ved var gården, han havde haft i fæste, nuværende Vigersdalsgård, som han mentes at have forbedret meget, såvel ved dræning som tørveskær. Han skal have været en efter datidens forhold meget oplyst mand, som blandt andet under langvarig militærtjeneste havde erholdt en dannelse,

som ellers ikke blev bønderbørn til del. Måske har han følt sig forurettet, måske med eller uden grund, men senere træffer vi en efterkommer, først som garder i 1864 og derefter som sognefoged og lægmand på Langagergaard, Hans Mortensen, død februar 1907, så familien har altså påny fundet stå- og hjemsted i hjemkommunen. – Ofte hørte jeg i min barndom om „den blå bonde“, navnets oprindelse kendes ikke, og ingen vidste rigtig besked.

Efter at Kærup ved klosterets salg i 1808 var gledet ud af samhörighed og senere ved Kærups salg i 1827 ejedes godset i en lang årrække af krigscommisair Grüner og dennes slægt, deres gravsted findes på Benløse

„Fader, er det verdenshavet. – Nej, lille Gysse, det er mosen ved Østergård“.

– (Frit efter Fritz Jürgensens pennetegning).

kirkegård. I en kortere årrække var godsbesidderen Ringsted-sagfører Niels Svendsen, og ved dennes død solgtes Kærup til den nuværende ejer, Boisen Thøgersen.

På Østergaard sad i en meget lang årrække samme fæster og dennes enke. Jørgen Andersen, der som midaldrende enke-mand giftede sig med en hel ung pige. Østergaard var i bygninger noget ganske enestående og kan vanskeligt beskrives, her i bogen indsættes billede af den. Ofte støder man i bøger med gamle gårdtegninger netop på denne gård, som var så helt ægte og uforandret i sin opbygning, specielt stuehuset. Den sidste fæster enkefru Johanne Andersen levede så længe, at fæsteloven 1/10 1919 gik igennem flere år før hendes død. Gården blev købt og solgt; den nye

Østergård.

ejer gennemrestaurerede på fineste måde det gamle hjem, og så gik det som så ofte, det meget seværdige hjem brændte omkring 1930, og Benløses østligste gård, så seværdig, blev en brandtomt. Nu er gården smuk og nyopført, men bare noget helt anderledes.

Vi havde, før vi fra Kærup alleen drejede ad Jordemodervejen til Østergaard, lige set mod nord og nordvest i sognet, også der var flere gårde. Gårdene ved søen, størst Torpegaard, opført herskabeligt af en københavnsk skrædermester omkring 1900 – nuværende ejer advokat Ebert, Roskilde – omhandlede Vigersdalsgård, Hulebæksgården, de to Bakkegårde og mange flere steder og hjem, men en hel opremsning må det ikke blive, så vi standser ved andelsmejeriet Kildevang. Hvor fik i grunden disse små udmærkede mejerier i ethvert sogn en kort periode. Jeg husker i min tidligste barndom

mejeriernes opståen, generationen før havde mange lært mejeribrug, før de blev landmandskoner, men andelstanken voksede sig stærk, og mælken blev godt behandlet på mejerierne og en stor arbejdsbyrde taget fra gårdene.

I en årrække stod andelshaverne i Benløse noget delt, idet nogle gårde fulgte med den tidligere mejeribestyrer til Kværkeby mejeri. Efterhånden faldt alt dette til rette. Fra mit hjem og fra fars hjem, Søgaard, leverede de i en årrække mælk til København, men tænk hvilket besvær hver dag at skulle køre til stationen i Ringsted med to gårdes mælk. – Noget der med mellemrum dukkede op i sognet var beskyldningen om at blande vand i mælken. Sådanne rygter gav altid en vis uhyggestemning og megen snak; de anklagede forsikrede, at det var ved vask af jungerne, at der var blevet vand tilbage. Imidlertid blev der gået over til at afregne efter fedtindhold, og så var det vandsnak forbi.

Hvert år var der mejeriskovtur til Vrangskov og undertiden mejeribal i vinterhalvåret. Disse skovture var meget festlige, alle i langt vogntog kørende ud fra mejeriet. Eftermiddagen og aftenen forløb med medbragte madkurve, keglespil, sejlture og senere med dans i pavillonen ved traktørstedet hører også til glade minder. – Der var husmænd eller andre, som gerne ville have en biindtægt, der ved licitation på mejeriet fik en mælkerute. Disse flinke og flittige mælkemænd, som afhentede mælken, kørte den til Kildevang, og ved middagstid vendte de tilbage med junger med kærnemælk, skummetmælk og valle. – Så kom der en flok børn og gamle folk fra Holbæk-husene og skulle „købe“ mælk; små spande og miniature mælkejunger blev fyldt, snart af kærnemælk snart af skummetmælk. Der blev hældt op til kattene – som gik på

Andelsmejeriet „Kildevang“.

den endnu varme mælk, som de dog kunne prøve og prøve og „hoste“. Vi skulle have ind til husholdningen, der skulle bæres ned til grisene; sikken et liv der blev på den stille gårdsplads.

Det var også store dage, når der skulle hentes mejeripenge, mange betalinger og indkøb blev opsat til den dag. Bestyrelsen og formanden sad på mejeribestyrerens kontor og delte pengene ud.

Alt dette er også historie nu. Alt er blevet så stort og så fjernt, og masser af gårde har slet ingen besætning – jeg var lige ved at sige hverken af dyr eller mennesker. Der er stille i stald og på gårdspladser i dag på de Benløse-gårde og andet steds rundt om i vort land.

Da vi svingede mod Østergaard, var det ad vejen, som bærer navnet Jordemodervejen. Dette navn er ikke – som nye fuldmægtige på dommerkontoret undertiden troede i starten – en slags vittighed, men vejen ad hvilken distriktsjordemoderen, med bopæl i Kværkeby, begav sig i praksis til Benløse m.v. – Vi passerer Østergaard; hvor har jeg moret mig der som barn, både hos gamle fru Andersen, hendes søn og svigerdatter og deres børn. Der var altså 3 generationer, noget ret så almindeligt i tidligere tider. – Så er vi ved det lille vandløb, der skilte Benløse og Kværkeby sogne, såvel

som Børstofte-husene længere mod nord, også de hørte dels til Benløse og dels til Kværkeby. – Vi når Knudslund, den vestligste gård i Kværkeby sogn. Også denne gårds gamle bygninger blev udsat for en stor ildebrand i august 1917, så nuværende bygninger var ikke rammen om den families liv, jeg her vil berette nogle linier om.

Poul Jacob Bøving, københavnsk grossererensøn, kom allerede 23 år gammel til Knudslund, som han for 35.500 rdl. købte af proprietær Carl Holstein i 1865. Med Bøving kom en ung, fornøjelig og charmerende mand til egnen, hurtig optaget i egnens jagter, selskabsliv og ikke mindst var han en skattet amatørskuespiller ved de årlige dilettantforestillinger på rådhuset i Ringsted. Her drev Amor sit lunefulde spil – ikke alene i komedien – men også mellem Bøving og den smukke og livsglade Rasmine Jessen, plejesøster til den andetsteds i min

Der er travlhed i markerne på Knudslund.

bog omtalte Niels Juel Simonsen. Hun var en selvskreven primadonna. Deres bryllup fandt sted 25. juni 1869, og morsomt nok ejer jeg endnu en sang fra den dag, to vers citeres her, og vers 2 forklares ved, at 1868 var så tørt et år med næsten misvækst, så opsattes brylluppet til næste år:

*Hr. Poul var en uforfærdet Kæmpe,
Som dog ei bused uforsigtigt paa.
Han gik helt listigt fremad
og med Lempe,
Men mest paa Landeveien man ham saa.
Thi skjønn Toner lokked ham
fra Gaarden
Og trylled ham fra Samling og fra Sands;
Og Følgen var da den;
en skjøn Godmorgen.
Som Han var Hendes,
blev Hun også Hans.*

*Ifjor, da alt var Solskin, ei det regned,
Da skulde deres Bryllup finde Sted,*

*Men alt var tørt og vissent,
 Byggen tegned
 Saa daarligt, og det gjorde Rugen med.
 Saa tænkte de: Ja, hvad er der at gjøre?
 Vi før maae vente; Tiden er vor eg'n;
 Men nu i Aar de faar det paa det Tørre,
 Og det, mærkværdigt nok!
 paa Grund af Regn.*

Hjemmet på Knudslund var gammel-
 dags fornemt, men fornøjeligt og gæstfrit
 for de mange venner, der ofte kom på be-
 søg; ikke mindst var husets frue en strå-
 lende værtinde. Bøving var ivrig jæger og
 en meget omhyggelig jæger. Han gik flere
 timer for at lede efter et anskudt vildt. Han
 var en fin hundeopdrætter, og hundene
 spillede en så stor rolle for ham, de næsten
 rangerede lige med mennesker. Betegnende
 nok er også den eneste misforståelse, som
 har været i et nu 114 år uafbrudt venskab
 mellem den slægt og min slægt, et opgør
 om en hund mellem Bøving og min oldefar,

Peder Motzfeldt, Søgaard, en af Bøvings
 nærmeste jagtvenner. Bøving havde en sær-
 lig evne til at dressere dyr, ikke alene hunde
 men også høns og fugle. Jeg har som lille
 pige set Bøving få fugle til „at gå på lim-
 pinden“ og forstår derfor det ordspils egent-
 lige betydning.

Politimester Erik Bøving, Tønder, som
 huskes fra hans dygtige og uforfærdede op-
 træden ved stormfloden i januar 1976, har
 skabt et sådan tillids- og fortrolighedsforhold
 mellem ham og egnens befolkning ved Tøn-
 der, som få embedsmænd oplever i dag. Han
 taler marsklandets sprog og er et med befolk-
 ningen. Erik Bøving – også ivrig jæger og
 hundeven – er sønnesøn fra Knudslund.

I 1894 fejrede Rasmine og Poul Bøving
 deres sølvbryllup, og her er et billede fra
 den dag; et udsnit af datidens Midsjæl-
 land.

Proprietær Bøving gik næsten hver dag

Sølvbryllupsbillede fra „Knudslund“.

op over markerne til skovfoged Hansens i Kærehave; der traf han bl.a. sammen med Hans Peder fra Balstrup, og disse to – så forskellige – men så særprægede mænd havde megen moro sammen, som f.eks. da de oprettede en pulje, hvor hver part indskød 10 kroner til krans til den andens begravelse. Da de stadig levede, blev de enige om først at bruge den ene 10 krone til forfriskninger, senere den anden, og så var den pulje ophævet. Skovfogeden og Hans Peder var ikke indbudt til sølvbrylluppet, og det vakte megen opsigt, da disse to om eftermiddagen svingede ind på gårdspladsen, spændte hesten fra enspændervognen og tog ophold mellem gæsterne; de tænkte – og jo i grunden med rette – var de gode nok til samkvem om hverdagen, måtte de også være med, når der var fest. Da jeg var 6-7 år, altså over 10 år efter „hændelsen“, taltes der endnu om denne „tildragelse“, jo, der blev dengang „kørt langsomt“ med oplevelserne. – Hans Peder ses yderst til venstre med en hund på skødet. Skovfogeden har været fotograf.

I huset på Knudslund var fru Bøvings søster Ingemanine Jessen, bemærk det ejendommelige fornavn, opkaldt efter Ingemann, som er hendes gudfar. – Fru Jørgensen, Østergaard, var i 8 år lærerinde på Knudslund for Bøvings tre børn – Poul, Johanne og Vilhelmine – samtidig for børnene på Rosengården. Fru Jørgensen, som da hed frøken Rasmussen, førte drengene op til optagelse på Sorø Akademi, og selv blev hun gift med nabosønnen Jørgen Andersens Christian.

En dag, omkring 1900, stod i „Ugens Nyheder“ følgende avertissement:

„Plads søges.

En ung Pige (Gaardmandsdatter) ønsker Plads til December eller Januar paa en større Gaard. Vedkommende har været ude før

og kan daglig Madlavning og er flink til indvendig Gjærning samt Haandarbejde, Dameskræddersyning og Strygning. Om ønskes kan godt deltages i lidt Malkning. Ophold i Familien og Løn ønskes. Billet mrkt. Godt Hjem 9132 tilsendes dette Blads Kontor.“

Fru Bøving lagde straks billet ind. Det lød lovende og virkeligt, den unge pige, Anna Nielsen, fra Melløse ved Hillerød, ankom til Knudslund og opfyldte *alle* løfterne.

Nu er vi inde på at forlove og bortgifte folk. På Søgaard hos mine bedsteforældre var en ung forvalter, Henrik Engberg; der blev igen en forlovelse, få år efter træffer vi de to unge som ægtefolk på og ejere af Kværkebygård. – En fornøjelig tildragelse – men næppe for den unge nyforlovede mand – var, da Henrik Engberg ville aflægge sin Annas herskab en lille høflighedsvisit, medbragte han som en lille opmærksomhed en flaske Engelsk Sauce (blomsterbuketter var dengang ikke almindeligt, og det var der jo også i haven), nej Engelsk Sauce, det var noget, og noget som Bøving elskede. Uheldigvis gled Engberg, dels af generthed, dels ved at støvlerne var nyforsålet og derfor glatte, hans ben kom først ind ad døren, sauceflasken højt hævet over hovedet – den holdt – men den lille frøken Nielsen rødmede over sin lidt uheldige ven.

I 1906 solgte Bøving Knudslund, og de flyttede til Hinnerup ved Århus, for bl.a. at være i nærheden af deres der boende søn, og så kunne far og søn også gå på jagt sammen. Bøving solgte til proprietær Madsen, der efter mange års dygtigt arbejde solgte til Henrik Ravn fra Haraldsted, og gården er stadig i slægten Ravns eje. – Bøving, som kom meget velhavende til Knudslund, har sikkert rejst derfra med mindre, end han kom med; landbrugskrisen i 1880–90 gav ikke overskud for dansk landbrug, og Bø-

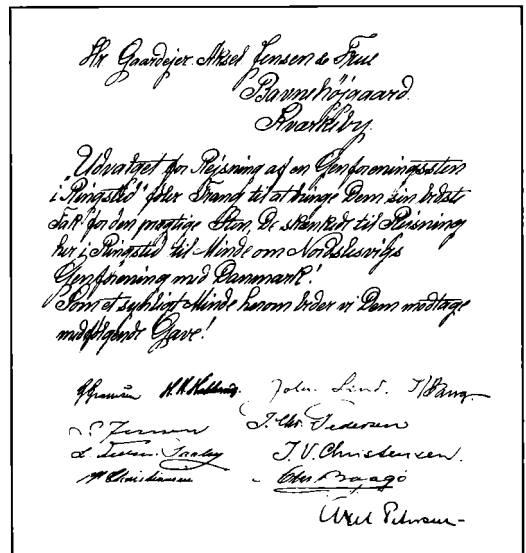

Den første godsejer Suhr på Rosengården, Johannes Theodor Suhr, fotograferet uden for hovedbygningen ca. 1885.

ving sagde på sin spøgefulde og charmerende måde: „Kære Ven, jeg kunde have ligget paa Ryggen hele mit Liv og ladet mig made, og faaet mere ud af det, end at være Ejer af Knudslund“. Dog dette ville han nødig være uden; han og alle hans elskede det kønne gamle hjem, og meget betød de for denne egn, ikke mindst ved altid at være parat til at glæde andre, altid i første række, når det drejede sig om velgørenhedsarbejde til fordel for de små i samfundet. – Efter en dilettantforestilling i Kværkeby i 1897 til fordel for Kværkeby sogns sygekasse, hvor Bøving og hans kone havde medvirket, blev der overrakt dem en æresgave fra sognets beboere, bestående af et smukt sølvbæger med inskription. Dette sølvbæger værnes med stor pietet hos sønnesønnen Erik Bøving, Tønder.

Der er langt omkring i storkommunen; først til Kværkeby kirkeby. Der er mange hjem i den landsby og ud over markerne; øst i byen herregården Rosengården; fra

1866 i slægten Suhrs besiddelse; før denne slægt var blandt ejerne godsejer Andersen, granonkel til Ringsteds æresborger Vilhelm Andersen. På landsbygaden står et stort smukt fredet egetræ, engang har skoven sikkert nået så langt omkring. Der hørte oprindelig store skovstrækninger til Rosengården; disse skove er nu i familien Arnsteds eje, Humleore. – Videre mod Vigersted. Der passerer Viebjerggård – den gamle Kværkeby fattiggård. Hvor hørtes den ofte omtalt med ordene om, at „hun eller han var kommet på Kværkeby fattiggård eller om at nogle forældreløse børn var endt der“; mange triste skæbner. En fattiggård var en større eller mindre landbedrift, der ofte benyttedes af flere sogne, og der blev så de pågældende sognes gamle, svage eller enlige anbragt. Fattighuset, som Benløse havde, var kun et sted, hvor den fattige fik anvist bolig;

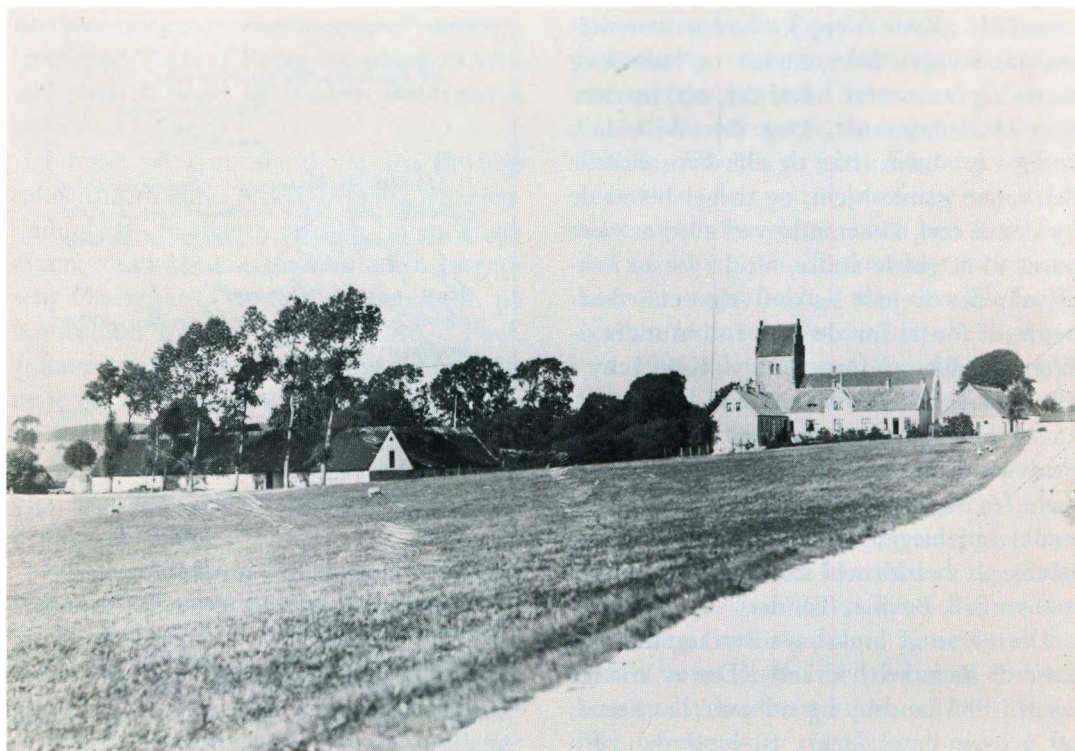
På vejen ser vi Kværkebys moser. Fra en af disse, tilhørende Bavnehøjgård, fik Ringsted sin smukke genforeningssten. – Her en takkeskrivelse fra de mænd, som var i udvalget for rejsningen. Navnene, som ses her, er et bredt udsnit af byens daværende borgere. Alle er nu borte.

jeg husker, at fattighuset dér senere blev benævnt kommunehuset. Mange af de fattige og gamle, som havde udsigt til at komme på fattiggården, var meget ulykkelige. At komme på fattiggården betragtede de som en skam, de følte sig uden for samfundet og havde ingen stemmeret. De kunne ikke gå og komme som de ville, de skulle adlyde bestyreren. Sådanne forhold var måske allersværest for folk, som havde kendt bedre dage, som på deres gamle dage ingen midler havde. For mange blev det et hjem, måske mest for evnesvage, der havde svært ved selv at klare livet. Fattiggården i Kværkeby havde ofte forstående bestyrere. – Ved sociallovens ikrafttræden 1/10 1933 gled fattiggårdene ganske ud af sagaen, og den nye lov bragte på så mange måder stor hjælp

Vigersted præstegård og kirke.

for de svageste i samfundet. – Viebjerggården ligger der stadig; men uden den sørgelige brug; nu antagelig indrettet til almindelig udlejning. Her på den egn er Kværkeby Bjerg med små hjem rundt om; her boede engang en lille flittig sadelmager, som 1 uge hvert år hele min barndom indfandt sig i mit hjem, boede der i den tid og reparerede seletøj, madrasser, en enkelt ny-stopning af hynder til en vogn m.v., hvor var sådan en håndværkers „besøg“ til stor gavn; tænk også på hvad den tids sypiger betød; reparationer, omforandringer og syning af nye klæder. Den lille sadelmager Olsen regnede sin tur på en uge over til nabosognet for en slags ferie; et år blev det forlænget til 14 dage, så nåede han et par gårde til.

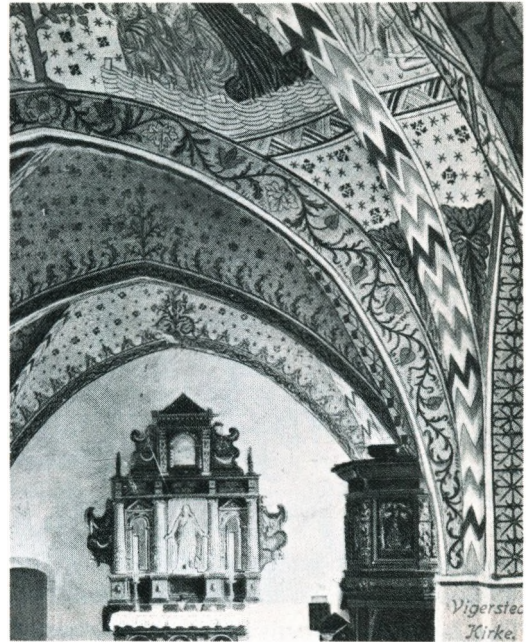
Så ligger Vigersted der med præstegård og kirke; ikke mange gårde i selve byen,

men derimod en kirke, der er et besøg værd grundet helt utrolig mange kalkmalerier, og så er der en kirkelade. En sådan var der ved alle landsbykirker, men næsten ingen er bevaret. Her afleveredes tiende – i naturalier. Tiende er, som navnet siger – oprindelig hvert tiende neg; det er de gamle bønder med sløje heste ad dårlige veje og fra en høst med meget lille foldudbytte kommet kørende med op til laden. En dag blev denne ydelse kapitaliseret om i pengeværdi og svaret i sådanne. I dag er tiendeydelsen bortfaldet. Men kirkeladen står stadig i Vigersted.

Storkommunen rækker langt omkring, også den smukke skovrige egn omkring Skjoldenæsholm hører med; dette herlige gods med skov og agre, siden 1794 i slægten

Den gamle „Kirkelade“.

Vigersted kirke er rigt udstyret med kalkmalerier.

Thor Langes smukke mindekors over Kn. Lavard.

Bruun de Neergaards eje og med Sjællands højeste punkt, Gyldenløvhøj. – Nær ved, Jystrup med præstegård og kirke, en anseelig landsby, tidligt fik den også læge, her sad i hele første halvdel af dette århundrede „Gamle Tvedegaard“, en af Frederik Jensens mange dygtige børn fra Tvedegård i Slimminge og bror til formand for De samv. sjællandske Landboforeninger, Jakob Tvedegaard, Langemosegaard i Torped. Såvel „Gamle Tvedegaard“ som sønnen „Unge Tvedegaard“ havde fra deres lægebolig i Jystrup meget stor praksis langt uden for sognets grænser. – Skjoldenæsholm er beliggende i Valsølle sogn; kirken dér har den ejendommelighed, at trappen til tårnet sidder udvendig på tårnet; maleren Johs. Peter Raadsig, 1806–82, har malet kirkens altertavle og ligger begravet på kirkegården dér; Raadsig må have opholdt sig en del på denne øgn, fra hvilken flere af hans billeder stammer.

Fra Haraldsted kirke.
Til venstre det smukke monstranshus.

Forbi Valsøllegaard ad Midtervejen gennem skoven mod Haraldsted. Igennem skovene gik i svundne dage den gamle kongevej fra Lejre over Sjælland til Antvorskov, der er stykker af den endnu, som kan passeres til fods. Haraldsted er et helt stykke Danmarkshistorie; enhver dansker kender alt om det, som skete hin januar aften 1131, da Knud Lavard, som var julegæst på Kongsgården efter anmodning og ubevæbnet, og det var i denne hellige juletid, han mødte sin fætter Magnus og blev dræbt af denne. Hvad der senere skete med Knud Lavard – helgenkåring og meget mere – må udelades her, dog skal nævnes det smukke kors ved skovens udkant, skænket af Thor Lange, og stenen, hvor Kongsgården lå, med indskriften:

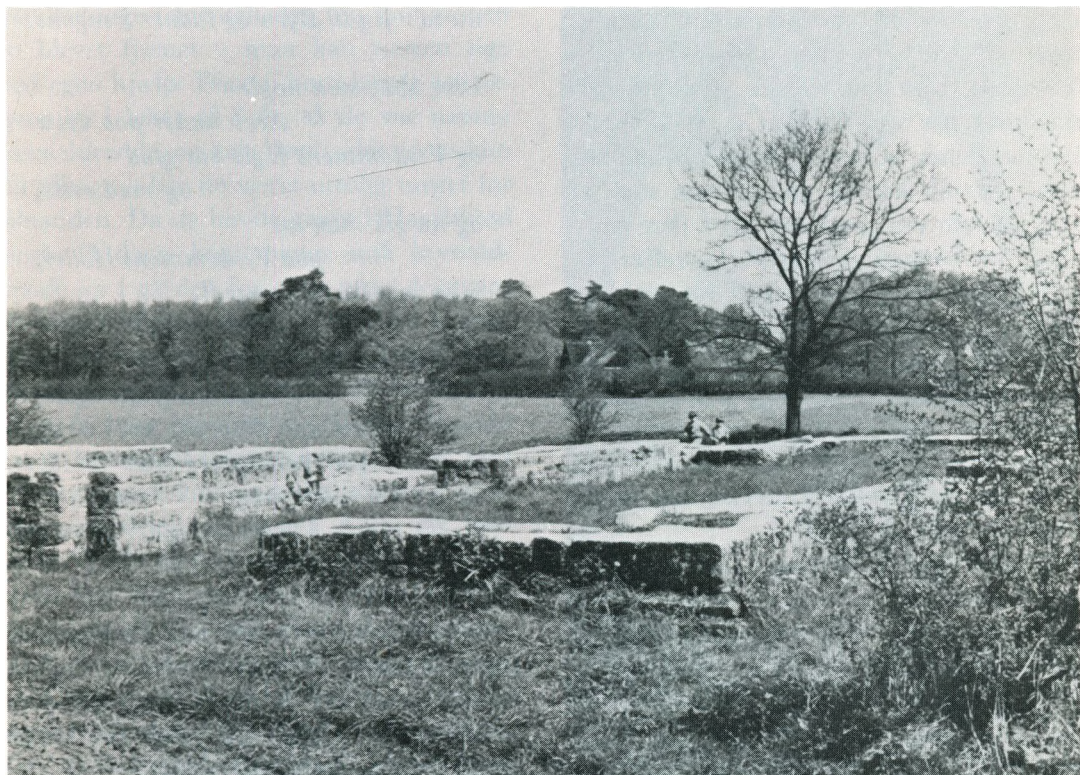
*Tårn og Tinde
Tid forøder
Fortidsminder, Fremtid føder.
Her laa Haraldsted Kongsgaard.*

På Espemosegårdens jorder ligger ruinerne af Knud Lavards Kapel øst for Haraldsted by. Det blev endelig fundet, det var i 1883, altså for snart 100 år siden. Bønderne havde længe brugt ruinen som stenbrud, og på stedet ved en langagtig forhøjning, næsten overgroet med buske. Kapelruinerne er i vore dage igen kommet til ære, både som fredlyst historisk sted og som andagtssted for katolske kristne.

Haraldsted kirke er stor og smuk, og trods den lange tid – over 400 år siden reformationen – er den endnu præget af den katolske tid, blandt andet af sin ret enestående, meget smukke monstranshus, som står umiddelbart til venstre for alteret. I mon-

stranshuset gemte man hostien, det til Herrens legeme forvandlede alterbrød. Ejendommeligt nok stammer dette smukke minde fra kort før reformationen, idet det bærer årstallet 1527. Også præstegården og den prægtige to tønder land store have er noget meget smukt. – Der er mange gårde og huse i Haraldsted; i virkeligheden en smuk landsby. Haraldsted sogn er såre langstrakt, kun få præster i Danmark har et så langstrakt pastorat, helt fra hovedvej 1 i øst, gennem skoven og mange ejerlav, jeg nævner bl.a. Valsømagle, Skee, Skee Taastrup, Allindelille, Estrup, Allindemagle, og helt derud bag Allindemagle ender det. – Haraldsted oplevede sidst i forrige århundrede en sørgelig og vanskelig tid med deres daværende præst Mathiasen. Fra min far, som havde oplevet den tid fra den an-

Ruinerne af Knud Lavards Kapel.

den side af søen, hørte jeg undertiden derom og ligeså på min arbejdsplads. Der løb en to-årig retssag mellem menighed og præst; mon ikke denne gamle historie, som af og til dukker op, skal have et par linier her. Kirkegangen hos pastor Mathiasen var det meget småt med. En vinter var der 7 søndage i træk, hvor der ingen gudstjeneste var i Allindemagle kirke. Præsten forlangte, at konfirmanderne skulle møde i kirken hver søndag, og i den anledning afviste han 8, som ikke havde opfyldt denne forpligtelse. Disse børns forældre klagede så til biskop Rørdam. Præsten lå også i strid med sin forpagter og lagde sag imod denne fordi han kun havde halvbrakket markerne; men rent galt blev det, da kirken en gang var fuld af folk ved en begravelse, så tænkte Mathiasen; Nu skal I have! og så begyndte han at tordne løs mod menigheden, men på et øjeblik var kirken tom. „Hvad, løber I?“ råbte præsten efter dem. Pastor Mathiasen blev opfordret til at søge sin afsked, idet der også var sket så ejendommelige hændelser, at der en tid – efter henvendelse – fandt katolsk gudstjeneste sted på gadepladsen om søndagen med flere hundrede menneskers deltagelse, hvorefter pastor Ussing fra København blev sendt ud for hver onsdag at tale mod katolicismen. 1897 tog pastor Mathiasen sin afsked og flyttede til København. Jeg ved, fra mennesker som senere har talt med hans døtre, at den tid i Haraldsted stod for dem som en meget tung tid. En ulykke, når sådan ufred går over et sogn.

Måske har befolkningen derovre også været stridbare; de byggede senere to mejerier, et på hver side af vejen – de kunne ikke enes om anden ordning; også mange år senere ved bygning af den nye skole vest for byen opstod der vanskeligheder. Ringsted Folketidende havde dengang noget ak-

tuelt hver uge, Tirsdagsknas. Fra en sådan tirsdag citeres et par vers:

*Lille Sofie og Hans og Ole
i Haraldsted–Allindemagle Skole
lærte om Thyra og Gorm den Gamle,
Viden de der om alt kunde samle,
Aalens Vandring og Hannibals Krige
var Smaating for Ole, Hans og Sofie.
Kort sagt, de vilde, naar de blev store
blive lige saa kloge som Professorer.*

*Det er jo da klart og logisk for alle,
at klogere man bli'r i et nyt Lokale
end i et gammelt, kedeligt et,
hvor der ikke engang er Træk og Slip.
Altsaa bør Børnene centraliseres,
lige saa vel som de konfirmeres,
Centralskolen her
er meget paatrængende,
nu ta'r jeg til Byen og laaner Pengene.*

*Ikke alle, men nogle
skrev under paa dette
og Visdommens Ugle var glad
og med rette,
og nu gik man løs
paa Visdommens Haller,
man mured' og tømred',
Kommunen betaler.
Med Fryd saa man hen
til den første Rate,
men da blev man pludselig kede a' det.
Kassereren sa' nemlig, jeg intet har lovet,
og jeg har heller ikke
skrevet under på noget.*

Hvordan striden endte har Tirsdagsknas ingen slutning på, men skolen er bygget færdig for mange år siden, længe før stor-kommunens opståen og talen om nogle skolers eventuelle nedlæggelse.

Efter pastor Mathiasens bortrejse kom der gode år fremover i den smukke gamle præstegård og blandt menigheden. Efter Mathiasen kom pastor Lundsgaard og derefter fra 1905–21 pastor Hansen, og da jeg så ofte ved at træffe Haraldsteder mærker, netop i min aldersklasse – endnu findes så mange konfirmander fra de år – og da den præstefamilie, ikke mindst deres seks børn, var min ungdoms nære venner, vil jeg lige have lov at fælde et par linier ind her.

Det var en stor familie, som i 1905 kom fra Kettrup præstegård ved Fjerritslev og rykkede ind i det nye hjem i Haraldsted. Præsten og hans kone, 6 børn, præstens gamle mor og en ugift søster. Den dag, de kørte ind i præstegården, væltede flagstangen; den blev ikke senere rejst, for pastor Hansen følte, at ved ikke at have flagstang, fik de ikke glemt nogen eller husket andre ved festdage i menigheden, og nu var den jo blevet fjernet – man kan næsten sige ved egen hjælp. Disse 6 børn havde set dagens lys i løbet af 8 år, så de var næsten jævnaldrende, og hele livet – der er nu kun én tilbage – har de været utrolig meget for hinanden. Da de havde været i Haraldsted nogle få dage, kom mange små jævnaldrende op i gården for at se efter de nyankomne. De fulgtes også alle 6 ud for at tage de andre i øjesyn, så på dem, så på hinanden, og blev så enige om, at de kunne lige så godt bare lege selv. – Sådant blev det langt fra ved at være, tværtimod, der blev et meget godt kammeratskabsforhold siden hen med både store og små. Årene gik, børnene fik alle en god uddannelse, den gamle bedstemor døde og faster fik ophold i Vartov; også de to enker, som „var på embedet“, døde (en ubehagelig måde at være pensioneret på, såvel for nyder som yder), og den 27. april 1921 var der stor bryllupsfest, da bortgiftede præsten sin ældste Anna

Kristine – altid kaldet „Søster“ – for, som der stod i øn af de mange sange:

*Præstegaarden viser Fest,
saadan rigtig Bryllupsfest.
Søster giftes med en Præst,
Vester Vandet Sognepræst –*

og derop drog de, for nogle få år senere at flytte til Skørping.

Laura, vi gav hende navnet Ruska – den mørke, sydlandske skønhed kunne ikke hedde Laura. Ruska blev gift på Java. Begge disse fik lykkelige men så få år, for med 3 dages mellemrum døde de begge efteråret 1933, 36 og 37 år gamle. Ruska, som kom hjem året før med mand og to børn, var an-

Præstens to ældste piger vil pynte stuenes vaser.

Erik i sit pæne matrostøj, dog ikke velegnet til brug i Landmandsbanken.

grebet af en tropesygdom, og den dag, den gamle far begravede hende fra Grøndalskirken i København, kom der telegram, at

„Bådhuset“ i Vrangskov. – Maleri af arkitekt Egil Sørensen, Ringsted.

Søster var død. Det var et hårdt slag for de to – snart gamle – forældre og søskendeflokken. – Søster huskes af mange ældre Haraldsteder for sit smukke orgelspil ved gudstjenesterne i Haraldsted; hun, som var uddannet organist, fortsatte dermed i sin mands kirker så længe hun levede.

Erik, den yngste, vi kaldte ham kapellanen. Hans far, som var sent gift, var vel ved Eriks voksne år i den alder, hvor man holdt kapellan ved mange embeder, og vittige hoveder var de altid. Da Erik blev konfirmeret, var det i matrostøj, og da han efter endt skoletid søgte stilling som bank elev i Landmandsbanken i København, var han ledsaget af sin far, i dette noble sæt, men stor var præstens bekymring, da han, efter at sønnen var antaget, fik anmodning om at fremskaffe sønnen et jakkesæt, matrostøj brugte de ikke. Det var omkring 1919 – tøjet var da dyrt – og embedsmændenes lønninger endnu meget små. Naturligvis fik Erik sit jakkesæt, avancerede så hurtigt, at han nåede at være kontorchef, før han var midt i trediverne. – Det siger bare noget om, hvor lidt man havde at flotte sig med i de tider, slet ikke i fastlønnede stillinger; krigen havde jo givet mange store indtægter – men så blev forskellen jo også mere iøjnefaldende. – Pastor Hansen holdt i sin Haraldsted-tid nogle meget besøgte sommermøder i Vrangskov, altid med to fremmede talere, også fra denne side af søen kom mange deltagere til disse arrangementer; det var altid en eftermiddag ved Sct. Hansdagstide.

Ved at skrive „også fra denne side af søen“ falder mig en lille historie ind, som jeg for få år siden fik løsningen på. Jeg havde med mellemrum hørt, at min farfar fra Søgård undertiden svømmede til kirke i Haraldsted. Det stod for mig som noget af en gåde, hvorledes det gik til, indtil jeg en

dag møder nu afdøde fru Olga Hansen, Sjællandsgade, forhen fra Haraldsted, som standsede mig og spurgte: „Ved De, at Deres bedstefar lå så højt i vandet, når han svømmede, at han kunne have sit tøj over nakken? det har jeg hørt fra en karl, som tjente hos pastor Frandsens“. Gåden var løst; det bliver de fleste, når man venter længe nok. Min bedstefar var vist ikke meget forfængelig, for mon dog ikke tøjet har været noget krøllet, når han stående bag en busk på søbredden har iført sig det. – Det almindeligste var vist også at tilbagelægge vejen pr. robåd.

Allerede i 1921 tog pastor Hansen sin af-

sked, trods der endnu var 2 år til de 70 år. Grunden var, at han en søndag i sin prædiken ville citere et salmevers og ligesom ikke helt var sikker; da følte den næsten grænseløst samvittighedsfulde mand, at nu var det vist tid at slutte.

I over 50 år var jeg ikke i Haraldsted præstegård, og så kom jeg der på ny, hvor jeg hos pastor Olsens fik den allervænligste modtagelse, da jeg havde lovet med få måneders mellemrum at fortælle ved to af de meget besøgte møder, som der i dag i så rigt mål afholdes i det kønne gamle hjem. –

Ruinerne ved Ørvadsgården.

Langdyssen ved Estrup.

Godt besøgt, ja, det bringer også minder frem om, da der engang i begyndelsen af forrige århundrede skulle være visitats i Haraldsted kirke, ungdommen skulle overhøres, men der kom ingen,

*for de Halve laa med Mæslinger
og Resten vogtede Gæslinger!*

Det lyder med sine rim som en vittighed, men er vist helt rigtigt. – Tro ikke, at *alt* var godt i fordums dage!

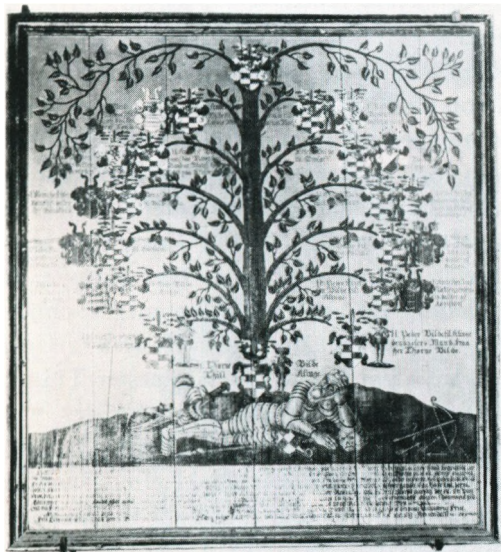
Vi går vest ud af Haraldsted, kunne dreje ved kirkegården mod Skee, men tager „vejen over sandet“. – Hvor er der smukt, søen på venstre hånd, den sø, som vi frygtede helt ville forsvinde, da Københavns Vandforsyning kom ind i billedet; søen har været vor i umindelige tider, næppe kan vi komme til at aflevere den til efterkommere helt på samme måde som tidligere generationer, men smukt er der stadig. Dybest inde i søen, helt ved østenden ved Ørvadsgården, ligger den mærkelige vold „Ridebanen“. Ingen ved noget rigtigt om dette voldsted, nogen har tænkt, at de mange søer over Haraldsted, Gyrstinge, Tuel og Sorø sø har

været forbundet og en borg ligget dybt inde bagerst på denne søvej, andre mener, at måske der har ligget Anna Mejnstrups borg – denne stolte kvinde, der ikke kunne vare sin mund, og under Grevens Fejde blev hugget ned på Ringsted Torv 1535 af vrede borgere fra København; hendes to børnebørn, et par unge piger, blev reddet ved at flygte op i kirketårnet. Drabsmændene måtte siden give liv for liv, men hendes gård ved Haraldsted sø menes at være blevet stormet af bønderne og ødelagt. Andre mener, at Anna Mejnstrups gård var Fredsgårde, Snesev sogn, måske har hun ejet to. Vi har lov til at tænke 444 år tilbage og mene, at det måske er sådanne svage rester, vi nu står ved.

Tilbage til sandvejen; det er magre jorder, der er mange vilde stedmoderblomster, smukt og mærkværdig uberørt ligger de små kønne hjem derude. Måske er denne sandvej også et lille stykke af den gamle kongevej fra Lejre over Sjælland. – Nu er søen herude delt med dæmning, sådan var det ikke for år tilbage. Badehotellet, roklubben og sommerhusene titter frem ved Holbækvej. – En ung københavnsk ingeniør kom her under sidste krig ind på badehotellet for at nyde en øl. Spurgte værten, om der var mange gæster, og denne opgav omkring en snes stykker. Gæsten så sig undrende om, der var ingen tennisbaner, swimmingpool eller lignende komfort og spurgte, hvad gæsterne fordrev dagene med, hvorefter værtens svar kom – for vor gæst – noget overraskende: „Ok, jo, når de kommer hjem fra tørvemosen, skal vaskes og ha' noget mad, så er de trætte, skal jo tidligt op, så de går straks til ro“. Det var ikke almindelige badegæster, men flittige tørvearbejdere, som gravede løs i moserne omkring Estrup og skaffede tørv til vore slunkne brændselsbeholdninger.

Vi krydser over Holbækvejen og kommer til Estrup i Allindemagle sogn. Lige der på højre hånd ligger en velbevaret langdysse, Tinghøj. – Godt vi for ca. 40 år siden fik en fredningslov; mest muligt må bevares; i en meget lang årrække var dommer Urban Petersen her i Ringsted en dygtig og interesseret fredningsdommer for hele Sorø amt, og mange spændende, men også utrolig pudsige oplevelser bragte det, som f.eks. en mand, der – ved det årlige eftersyn – med stolthed fremviste en på hans mark beliggende gravhøj, omhyggelig gravet og revet og i felter tilsået med blandet blomsterfrø! – Det gjorde mig i grunden ondt for manden, at dommeren ikke helt delte hans smag. – Her langs denne vej fik Allindemagle ved lensafløsningen i 1919 en række statshusmandsbrug udstykket fra Allindemaglelegård. Blandt disse statshusmænd husker jeg med glæde den dygtige formand for husmandskommissionen, Chresten Olsen, som vi på dommerkontoret havde nært samarbejde med.

Bille-slægtens stamtræ.

Her på Allindemaglelegård var Bille-slægten i mange slægtled, men at der allerede i 781 skulle være begravet en Tørne Bille „ved Allinde i Sjælland“ er sikkert et vandresagn. Sådanne vandresagn kendes ofte, vi vil også møde det, når vi når Signe og Hagbards høje og det gamle sagn.

Det er lykkedes mig her at få en gengivelse af et i 1693 malet stamtræ. Den i harnisk klædte krigsmand fra det 16. århundrede foran i billedet skulle måske være samme Tørne Bille. Billerne spillede en stor rolle i Danmark, både i krig og fredstid.

I Allindemagle ligger den meget lille, men så kønne Allindemagle kirke med sin tagrytter af bindingsværk. Også denne kirke har ligesom i Haraldsted kirke et monstranshus, dog mere beskedent, kun en jernbunden blok udskåret af en enkelt egestamme. Ved kirkemuren ligger den også fredede Klingresten. I dette sogn ligger Nordgården, som Landbo- og Husmandsforeningerne skænkede den daværende tronfølger – vor nuværende dronning Margre-

Allindemagle kirke.

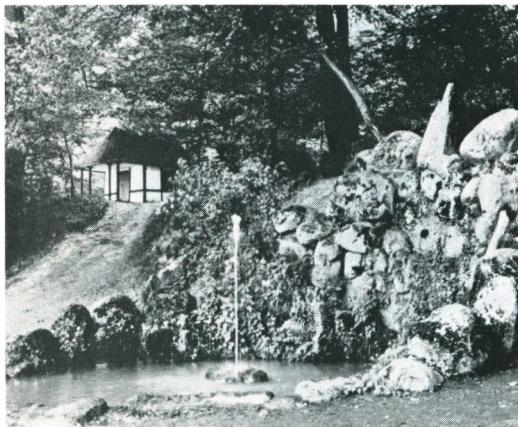

Dommer Urban Petersen. Ringsted-dommer fra 1936–1958.

the d. II – på hendes 18 års fødselsdag, 16. april 1958. – Vi havde meget travlt med helt „at rense“ bladet i tingbogen – også for servitutter – og jeg, som følte, der skulle gøres noget ekstra, klistrede et lille flag ind på bladet.

Pressen fotograferede såvel dommer Urban Petersen i færd med at underskrive skødet som Thisted Knudsen, der forlod dommerkontoret med dokumentet. Da dronningen stiftede familie, var gårdens bolig for trang, og den blev afhændet til Carlsberg Fonden, som en del år før havde købt Allindemaglegården. – Allindemaglegården var tidligere

Kilden i Store Bøgeskov.

forpagtning under Skjoldenæsholm; i mange år sad forpagter Friis som forpagter her. Hans to døtre, Else og Vera Friis, blev morsomt nok begge forpagterfruer under Skjoldenæsholm, Else som fru Kipp på Allindemaglegård, Vera som fru Bramsen på Val-søllilegård. Disse to – snart også ældre damer – hører også til „Dansemusene“ fra Ellen og Elisabeth Christensens danseskole, der er berettet om andet steds i denne bog.

Ved Gyrstinge sø ligger Søtoftegård, engang sommerhjem for biskop Scharling, senere arvet af hans søstersøn, forstander Johannes Dragsdahl, der siden 1955 har drevet dette smukke sted som højskole opfyldt af mange nye tanker og planer. Johannes Dragsdahls far efterfulgte forøvrigt pastor Hansen som sognepræst i Haraldsted, hvorfor forstander Dragsdahl nærmest er på sin barndoms egn.

Vi når over til Gyrstinge, det yderste af storkommunen mod vest. Nu hører Gyrstinge også under Ringsted ret; tidligere Sorø, og mange var de fejlekspeditioner, som nu kan undgås.

Gyrstinge hører så naturligt til Ringsted, fik altid post derfra – den kørende Gyrstinge-post – landmændene var andelshavere i Ringsted slagteri, ja, vognhjulene sagde endda op ad Hægelbjerg banke: Vi hjælpes ad – vi hjælpes ad; men når de kørte hjem med tom vogn sagde de: Vi ka' selv – vi ka' selv; og så skulle de til Sorø ret! – Gyrstinge havde for ca. 125–130 år siden en sognepræst ved navn Thisted. Han skrev i sin Gyrstinge-tid en den gang meget omtalt bog med titlen „Breve fra Høvede“. Hans oldebarn var Ringsteds borgmester Thisted Knudsen. Medens samme borgmester Thisted Knudsen levede, regnede vi engang ud, at han var borgmester nr. 11 efter Harhoff's tid, hvorfor vi udnævnte ham til Poul den 11. Thisted.

Hvor ligger Gyrstinge smukt; de dejlige bøgeskove, kilden og søen. Den store præstegård med de 5 tdr. land have er nu på bedste vis omdannet til sognegård.

Gårdene i Gyrstinge var i sin tid fæste under Sorø Akademi – det er måske forklaringen på retsligt at høre til Sorø. – Øst ude i landsbyen ligger proprietærgården Ruhe-dal. Ind på denne gård flyttede i 1801 Thomasine Gyllembourg efter at være blevet gift med den landsforviste svenske adelsmand baron Ehrnesvärd-Gyllembourg, som havde købt den 1 år før. Fru Thomasine, som havde været gift med og var skilt fra den til Frankrig landsforviste C. A. Heiberg, er vel egentlig en af vore første kvindelige forfattere; jeg blader lidt i hendes „Hverdags Historier“, trykt 1. gang i 1828, altså efter ti-

den i Gyrstinge, som de forlod 1806, da gården i marts måned ved et hæftigt uvejr nedbrændte; dog ejede hendes mand gården indtil 1812. Allerede året efter branden var hovedbygningen genopført og er – med forskellige om- og tilbygninger – den hovedbygning, som den dag i dag afgiver en meget smuk bebyggelse for proprietær Andersen med familie.

Så er der Bringstrup, andet steds i bogen har vi været der hos pastor Fischer, den præst, som havde bortført sin brud. I Bringstrup var i en lang årrække historikeren og præsten Severinsen; hans historiske virke på denne egn var af stor betydning.

Udsigt fra Søtoftegården.

For nogle år siden havde Lokalthistorisk Arkivs møderække i Ringsted en meget smuk aften, hvor en af hans sønner fortalte om sin far; aftenen var delt op i tre afsnit: Præsten, faderen, historikeren. Denne søn gjorde det så smukt, at hans far trådte helt tydeligt frem for tilhørerne; der var også kommet mange tilhørere fra hans gamle sogn. Det blev en festaften. Bringstrup har i dette århundrede bl.a. haft så betydelige mænd siddende på gårde derude som H. P. Nielsen, gårdejer og sognefoged, i 14 år formand for Ringstedegnens Landboforening. Hans smukke gård „Hildegaard“, der oprindeligt lå i landsbyen, blev flyttet ud; den har været i slægtens eje langt over 200 år. – Da der var afskedsfest i 1924 i landboforeningen for H. P. Nielsen som formand, var jeg med, jeg kendte ham jo så godt fra hans sognefogedgerning. Jeg husker en blændende tale holdt af Ringstedes daværende kredslæge Margrethe Glud over sangen „Frem, Bondemand, frem“; også Ole Hansen husker jeg var blandt festtalerne. Ole Hansen, gårdmand i Bringstrup, fra 1883 valgt ind i sognerådet derude og fra 1886-1891 sognerådsformand, har vi andet steds indlæg om, og når vi snart når Høm, krydser vi igen hans vej. – I Bringstrup kirke findes som altertavle et af Jørgen Roeds arbejder, såvidt jeg ved, bortset fra selve Ringsted, det eneste sted her på egnen, hvor hans arbejder findes – bortset fra måske i privat eje.

Bringstrup-Sigersted er fra gammel tid samme pastorat, nu ved omlægning hører også Gyrstinge sammen med disse sogne. Den gamle præstegård i Bringstrup måtte for en del år siden vige for en ny og mere tidssvarende bolig, for – som jeg engang hørte en præstekone sige: „Jo, uendelig hyggelige er de gamle Præstegaarde, men nemme at gøre Dagens Gerning i, det er de

nu ikke“. – Det må tilføjes, at de mange hjælpende hænder, som engang var overalt, de er jo borte, støvsuger, røremaskiner og alt lignende kan jo ikke udrette alt. – I Bringstrup sogn er en lang række gode gårde, blandt andet ud imod og i Egerup.

Ved Holbækvejen, ca. 5 km fra Ringsted, ligger herregården Lille Svenstrup, som ejes af slægten Garth-Grüner. Det menes, at navnet Svenstrup er et opkald efter kong Svend Estridsen, den konge som blandt andet har stiftet Ringsted kloster, et af de største, ældste og vigtigste i landet. Tidligere lå Ll. Svenstrup nede ved åen, mere syd-øst end i dag, men den gamle gård brændte 1849 selve juleaften og blev, efter at den var solgt til kammerherre Grüner, Ravnstrup, flyttet til sin nuværende plads. I halvfjerdserne brændte Ejlstrup, den lille landsby – beliggende mellem Ll. Svenstrup og Slangerup, dog ikke i Bringstrup sogn. Der var tre Ejlstrupgårde, som så blev underlagt Ll. Svenstrup, tilbage af denne landsby er de såkaldte Ejlstruphuse. Den nuværende ejer af den gamle herregård er hofjægermester Torben Garth-Grüner, oldebarn af kammerherren fra Ravnstrup.

Sigersted – selve landsbyen – brændte, og derfor har Sigersted kirke altid ligget så enlig; gårdene blev efter branden flyttet ud; nogle få huse specielt bygget i de senere år, bevirker at der ligesom påny er lidt bebyggelse rundt om den ensomt beliggende kirke. Også Sigersted har mange gode gårde; det har altid heddet sig, Bringstrup-Sigersted gårdmænd var de rigeste på Ringstedegnen. Tidligt skulle de have forstået at dyrke deres jord godt, og gode jorder er det. Af større gårde har Sigersted Englerup, almindeligvis kaldet Englerup Mølle; dette vidunderlige smukke stykke Midtsjælland. Justitsråd Stauns slægt og senere han og hans børn ejede denne perle fra 1821 til

omkring 1. verdenskrig, da gård, bageri og mølle blev solgt til Vilhelm Hansen, en indfødt Sigersteder, gårdejer Peder Hansens søn, født 1874 og døde i 1943. Efterfulgt af sønnen Peder og nu dennes datter og svigersøn Tue Christensen, som elsker og værner det smukke hjem. – Fra 1914 og til den sidste af søskendeflokken Staun fra Englerup, som flyttede til Ringsted efter Englerups salg, levede frøken Olavia Staun længst – var også den yngste. Hyggeligt var det at besøge den gamle dame i hendes hjem i Amtstue Allé, se alle slægtens smukke gamle møbler og høre hende fortælle om ungdomssværmeriet fætterten Viggo Stuckenberg, se billeder fra den gang i de unge år, eller tænke på samme Stuckenbergs smukke digt fra Englerup, som også bør med her:

*Nu synker Sommerdagens Sol,
og Høduft stiger fra Vænge.
Vandmøllen brummer sin sagte Sang
vidt over slagne Enge.*

*Jeg ser Dig sidde på Din Bænk
og lytte til Duernes kurren
og drømme din Lykkes beskedne Drøm
til Møllehjulenes surren.*

*Mild og stille som Aftenens Fred
glædes du uden Lige,
aldrig vil skærere Fryd end din
mod Sommerhimmelen stige.*

*Storken deroppe, som højt i Kreds
blandt kvidrende Svaler sejler,
Hylden ved Broen, hvis Blomstersne
den blanke Møllendam spejler.*

*Køernes Brølen langt ude i Eng,
Ændernes Rappen i Dammen,
Solnedgang, Sommer, Lyksalighed,
spinder dit Hjertelig sammen.*

Dette digt, som rummer en så varm hyldest til Englerup, er et uddrag af digterens hyldest „Min Moder“ – altså ikke til kusinen. Viggo Stuckenbergs mor var søster til justitsrådinde Staun. – Justitsrådets på Englerup (sådan omtaltes de altid) var meget gode arbejdsgivere; et smukt forhold herskede over for deres mange folk, men aristokratiske var de, og følgende bemærkning hørte jeg engang fra en af deres venner: „Jo, naturligvis regner Familien Staun med, at ogsaa deres Folk kommer i Himmelen, men helt forestille sig, at det bliver sammen med Herskabet, det har de svært ved at forstaa“. – Jeg, som ved, at familien virkelig var alvorligt fromme mennesker, yndede ikke helt denne bemærkning, men der var måske alligevel lidt sandhed deri! – Mennesker var for et par generationer siden både gode og rare, men meget gammeldags og aristokratiske.

Vi forlader alt dette og går tilbage helt til sagntiden Signe og Hagbard! Dette gamle vandresagn kendes også fra andre nationer, idet det, som først og fremmest betager menigmand og bør fremhæves, det var talen om „troskab“. Oldsagnet om Hagbard Hagemundson og Signe Sigvardsdatters trofaste kærlighed omtales såvel i folkevisen som hos Saxo. – Hagbard gæster i kvindeklæder Signe i hendes jomfrubur, forrådes, fanges og bliver hængt. Signe lover at ville indebrænde, og for at erfare, om Signe holder sit løfte, hejser han først sin røde kappe op for at erfare, om Signe holder ord, og da først – efter at have set flammerne, hænges han. – Min helt private mening her er, at jeg finder det mindre pænt af Hagbard at tvivle på Signe! – Imidlertid ønsker Hagbards bror Hake at hævne broderens død, drager til Sigersted til kong Sigers gård. De kom – han og hans folk – som en vandrende skov, „skjult af grene“; de dræbte mange af

Sigers folk og disse dræbte blev kastet i Valbrønden. Sjællænderne strømmede til, og Hake faldt. En gravhøj beliggende ved Susåen, er undertiden nævnt som „Hagbards Høj“, men menes at være Hakes hvilested. – I 1642 besøgte den lærde Ole Worm stedet, hørte om Signe og Hagbards høje og om Valbrøndgården, en af Sigersteds kønne gårde.

Morsomt nok stødte vi allerede i bogens 1. afsnit på Ole Worms navn, da han efter at have ægtet Peder Motzfeldts datter Magdalene, fulgte sin svigerfader til Sct. Helenes kilde i Tisvilde.

For nærmere at stedfæste Signe og Hagbards høje og minderne deromkring vil jeg lade et gammelt „Situationskort over Bringstrup og Sigersted Sogne i Sieland, og de omkring Samme tilgrænsende Byer“ tegnet år 1788, indsætte i bogen.

Der er endnu nogle sogne tilbage i Ringsted kommune, eller rettere tidligere sogne. Fra Sigersted gennem landsognene, Sct. Bendts og Sct. Hans, navnene efter deres kirketilhørsforhold i længst forsvundne tider; hvor var der mange ejerlav, som hørte derunder, Sct. Bendts: Torped, Ejlstrup, Slangerup – og Sct. Hans med Balstrup, Tolstrup, Haugbyrd. Oprindelig lå Torped skole ude i mosen, helt isoleret, men således at børnene fra Slangerup og Ejlstrup kunne gå ad gærderne ned forbi Lille Svenstrup og ud til deres skole; på retfærdig vis lå den da midt i skoledistriktet, så blev den vel omkring århundredskiftet flyttet op til Sorø landevej, den røde bygning, som efter at have været kommunekontor en tid før sammenlægningen, nu er overgivet til kvindehus. Da Torped skole blev flyttet, fik de 4 klasser, hidtil havde lærer Michaelsen været alene om hele undervisningen – dog med en lille pøgeskole i Slangerup, og gjort et helt utroligt stykke fin lærergerning. Al-

fred Michaelsen hed han, og han var rigtig Ringsteder, født i Nørregade, som søn af en af Ringsteds utallige skomagere. Lærer Michaelsen, som blev meget gammel, kendte denne egn ud og ind og var en meget fin fortæller. Med provst Andersen havde han haft et godt samarbejde, men da pastor Stahlfest-Møller kom hertil i 1895, fik de to en dårlig start. Ved den første eksamen i Torped efter den nye præsts ankomst var han så helt forskellig fra provst Andersen – det er altid farligt at drage sammenligninger, – det gjorde imidlertid læreren. Han troede, at det var præsten, som gik ud af skolestuen – det var et skolekommissionsmedlem. – Michaelsen sagde: „Hvad gi'r I! Det er vel nok en ejendommelig Mand“, hvortil pastor Stahlfest-Møller fortsatte

Sognefoged – senere forligsmægler Niels Grejsen, t.v., og lærer Alfred Michaelsen går aftentur.

med: „Og hvad saa mere, Lærer Michael- sen“. Ja, sådan begyndte den misforståelse, som fulgtes op af flere gennem årene. Når her nævnes sådanne tildragelser, er grunden den, alle må forstå, at også dengang kom folk forkert ind på hinanden.

Ringsted by gik kun til og med de Mahlerske Huse i Sct. Bendtsgade, altså lå Amtstuegården i landsognet, Amtstue Allé fandtes ikke, så doktorgården var det sidste husnummer i gaden på nordsiden. Det var derfor meget eftertraktet at bo i Amtstuegården – der var da også de nylig nedrevne „Pavilloner“ ved gaden; det var jo skattelely, landsognet var kendt for sin fine økonomi. – I mange år ejedes Amtstuegården af Alfred Mortensen eller „Amerikaneren“, som han næsten altid blev kaldt i omtale. Han, som var indfødt Ringsteder, vendte hjem fra Chicago i 1885 og overtog da Amtstuegården for 41.000 kr. Mange penge bragte han med hjem, og over døren til sit nye hjem blev opsat en dekoration af blanke sølvdollars – det skulle være som symbol på at han var pengematador. Han medbragte også et stort pengeskab; der blev sagt, at det var det største i Sorø amt. Nu var det slet ikke sådan, at Alfred Mortensen var en brovtende og ubehagelig mand, tværtimod gjorde han meget for sin barndomsby og holdt endogså omkring 1900 flere store fester i sin store gamle have, der blev omdannet til forlystelsespark. Alfred Mortensen var formand for Landsognets Sygekasse, og 2. pinsedag 1901 blev der afholdt en sygekassefest i haven, som betegnedes som den største og smukkeste, der nogensinde var afholdt og med over 3.000 adgangstegn solgt.

Imidlertid fik Ringsted i 1907 sin Anlægs-pavillon, men allerede før den tid var Amtstuegårdens have igen kun privat. Ringstederne havde jo også stadig deres yndlings-

sted Kærehave. Alfred Mortensen havde en eneste søn, Alfred Washington Mortensen, altid i omtale kaldet Millionæren. Sidstnævnte husker jeg bedst, han havde to børn, kun få år yngre end jeg. I 1911 døde faderen, og allerede 4 år efter i 1915 sønnen. De oplevede ikke, hvad de forgæves havde forsøgt, at få Amtstuegården indlemmet i Ringsted – det skete, da indlemmelsen ved klosterets køb fandt sted.

Ofte spørges, om der har været amtstue i den gamle gård. Indtil 1867, da blev amtstueforvalterembedet ophævet og underlagt Roskilde amtstue. Også en ordning, som gav nyansatte på dommerkontoret bryderier, hvorfor spurgte de Sorø amt, men Roskilde amtstue. Men sådan var det. – I Sct. Bendts kirke, kirkestol nr. 18, ses – også i dag – en sølvplade mærket „Tilhører Amtstuegården“, dette er en gammel ret helt fra et fæstebrev, dateret 13. februar 1730, en ret uden betydning i dag, men skiftende beboere har, dog aldrig for alvor i vor tid, sagt „de jo altid har en reserveret plads,, dersom det kniber f.eks. juleaften“. Mange kirkegængere har aldrig lagt mærke til denne plade, før de gøres opmærksomme derpå.

Dette var et længere sidespring fra turen rundt i omegnen, men også dette måtte med i en Ringsted-bog.

Landsognene havde mange gårde og hjem. Helt fra Slangerupgården og Søgård der langt ude nordpå ved søen til Nordgården længst mod syd-øst. Nordgården i Ringsted landsogn var Holmens mangeårige provst Fengers barndomshjem; og alt for ofte skete der i omtale af den daværende tronfølgers gård i Allindemagle af samme navn en forveksling, og denne udnævnt til provst Fengers gamle hjem. Også hans dygtige søster, mangeårig forstanderinde for Femmers Kvindeseminarium, frøken Fen-

ger, havde sit barndomshjem derude i landsognet. Ved at skrive „ude i landsognet“ husker jeg en lille dreng, som var så ulydig og løb derud, bede i sin aftenbøn, ikke „led mig ikke i fristelser“, men „led mig ikke ud i landsognet“; det har været hans fristelse.

Vi må tilbage til den kønne egn ved Sigersted, går over Skellerød, forbi Høm Mølle. Disse vandmøller – også engang Have Mølle – var engang store og nyttige virksomheder. Her er så smukt ved Høm Mølle; der sidder endnu en Findsen derude – Troels Findsen – barnebarn af den gamle doktor Christophersen i Sct. Bendtsgade.

De tre ejerlav i Sct. Hans landsogn, Balstrup, Haugbyrd og Tolstrup, har meget store gårde – også tidligere fæste under Ringsted kloster. Jeg nævner Balstrupgården, Havreholmsgården, forlængst selvejere

og slægtsgårde, Tolstrupgården, skænket til legat af det barnløse ægtepar Johan Hansen og hustru, Store og Lille Gilsagre. Da Torped skole nedlagdes, gik også Sct. Bendts landsogns børn til Tolstrup skole, og de gjorde det både med glæde og stort udbytte. Jeg er slet ikke inde i skolespørgsmål – og det er heller ikke stedet her – men jeg ved, at gode landsbyskoler er noget særligt og noget godt i vort land.

Op ad Trosbjerg Bakke mod Høm. Så er vi påny berørt af Ole Hansens minder, – den første bonde i kongens råd – var jo fra Leervangsgård derude, født i 1855 som søn af sognefoged og gårdejer Hans Olsen. Ole Hansens bror Peder Hansen blev faderens

Høm Mølle. Stubmøllen, som ses på billedet er forlængst borte.

Køge-Ringsted-banens indvielse sommeren 1917.

efterfølger som sognefoged og derefter fulgte hans søn Oluf Hansen; gården er stadig i slægtens eje, men sognefogeder – det er en saga. Høm har både gårde i landsbyen og ud over sognet, deriblandt den noget større gård, Hømgården.

Når vi kører videre ud ad Næstved landevej, så er vi i Vettterslev. I Vettterslev ligger hovedgården Sørup; det var der, der i forrige århundrede var en godsejer Muus, som hans folk med stor omhu huskede i juletiden at benævne hr. Utøj; det var jo så farligt at sige rotter eller mus i den hellige juletid; fik man det sagt, da ville det myldre i hus og lade året rundt med de små grå. I den forrige sognepræsts tid, pastor Nielsen, da kunne man hver sommer på bestemte aftener se biler fra det meste af Sjælland; da var der friluftsspil i den smukke præstegårdshave, sognets folk med præsten i spidsen indøvede og opførte helt store opgaver; jeg husker blandt andet Fritz Reuters „Landmandsliv“; udført så fint både hvad

angik dragter, spillet og ikke at glemme vejret!

I Vettterslev findes i dag et af de bedste mødelokaler, som jeg har haft den glæde at benytte ved mine fortællinger rundt om, nemlig „Laden“, et så smukt mødested ved præstegården, indrettet derude i den nuværende præst, pastor Jørn Jørgensens tid, på en så nænsom og køn måde, at det må fryde enhver. – Høm-Vettterslev har – takket være deres mangeårige førstelærer Kæstel – en enestående samling af gamle sager fra sognet, ja, et helt museum. Lærer Kæstel, som på bedste vis prægede sin skole og dens elever, startede ved at bede børnene bringe eventuelle gamle husgeråd; dette gjorde de med glæde, og efterhånden voksede samlingen til noget ret så enestående.

Hvor er det en lang tur rundt. Der er 4 steder endnu: Sneslev, Nordrup, Farendløse og Ørslev. – Det var en stor begivenhed, da disse sogne i 1917 fik Køge-Ringsted-banen netop ud over denne egn. Der var talt om denne forbindelse i årevis, også var der engang planer om, at den skulle udgå fra

Kværkeby. I dag er såvel den meget smukke banelinie og Kværkeby station alt opført. Da jeg var ung, gik der billige badetog Ringsted-Køge om søndagen i sommermånederne.

Sneslev er morsomt nok intet ejerlav, kun sognenavn, og det hedder således: Hjelm-sømagle, Fredsgårde, Baremose, Kallehave, Lillevang, Almstoft, Eskildstrup og Horsetoft by, alt Sneslev sogn. Det kan give – eller rettere har kunnet give – fejtagelser; der er et Sneslev by og sogn ved Fuglebjerg. Disse ens bynavne, tænk på alle de Ørslev, som findes, nej, så har da Benløse sit navn for sig selv, men også det kan give misforståelser, bare på anden vis.

Da jeg fyldte 50 år og holdt en større fest – også med dans – fortalte en af gæsterne, da hun kom hjem til København, at hun ved denne fest i Ringsted havde danset me-

get med en Benløse-præst. Stor forundring. Hvordan gik dog det? Opklaring! Det var pastor Otto Nielsen, dengang ikke benløse-præst, men præst i Benløse.

For få år siden kom en meget smuk og lædig bog om Sneslev; skrevet af flere kendte og dygtige mænd fra de egne. Derfor her kun så lidt om Sneslev, kun at hovedgården Eskildstrup er meget gammel, på alder med Bregentved men langt ældre end Giesegård, og vi kender fra Sct. Bendts kirkes begravelse om, at allerede i år 1400 kommer den gamle adelslægt Skaverne til Eskildstrup, og denne slægt sad der til omkring 1650, hvorefter Jens Skave, hans hustru og over 10 flere af denne slægt fandt deres sidste hvilested i Sct. Bendts kirke, flere af dem

Der var megen sne i vinteren 1928-29. „Køge-Grisen“ er kørt fast.

var landsdommere. Efter forskellige ejere købtes godset i 1790 af Holger von Barner, og denne slægt var der 3. slægtled; kammerherre Sophus Barner, som døde 1921, havde testamenteret gården til Indre Mission i Danmark, som videresolgte den i 1942 til Bregentved gods, hvorunder den stadig hører.

Som mangeårig forpagter – både før og efter salget – var Johannes Krarup på Eskildstrup indtil 1964, hvor forpagter Krarup fratrådte og flyttede til Hækkerupsvej 8, Ringsted. Forpagter Krarup er langt over 90 år, men følger stadig med i byens og egnens liv. – Ved Ringsted-Haslev landevej blev – på Eskildstrups mark – medens Indre Mission ejede Eskildstrup, rejst et stort og smukt krucifiks. Andet steds

Præstekonen i Nordrup med to af sine drenge. Den lille med stråhatten blev senere Ringsteds æresborger.

i storkommunen, nemlig på Lille Svenstrups marker langs Ringsted-Holbæk landevej findes også et stort krucifiks og to mindre Jomfru Maria statuetter. Disse sidstnævnte på Ll. Svenstrups marker, 3 smukke minder fra kirkens side er jo så almindelige syd på i katolske lande. Da familien på Ll. Svenstrup rejste disse, var det bl.a. til andagt for de mange valfartende, som i en lang årrække udgik fra Sct. Knuds kirke i Ringsted til Knud Lavards Kapel i Haraldsted for ved messe der at fejre 21. juni – datoen for Knud Lavards skrinlæggelse i Ringsted 21. juni 1131. Den meget tiltagende trafik i helt nyere tid har bevirket, at den smukke og maleriske procession nu – og i langt mindre grad – kommer frem ad den ældgamle „Kong Valdemars vej“ forbi Skjoldenæsholm, måske med tog til Hvalsø.

Nu Nordrup sogn. Herfra fik Ringsted i 1870 sin højt elskede sogneprest, provst Frederik Andersen, sad der i 25 år, dog provst blev han først i sin Ringsted-tid. Her i Nordrup blev alle sønnerne født, sidst Vilhelm, Ringsteds æresborger fra 1941. Midt i landsbyen, den østligste af de to Nordrup i Sorø amt, mellem Ringsted og Haslev, gik i den tid fra Sprøjtehuset en kastanjeallé ind til den lave firelængede, hvidkalkede og stråtækte præstegård. Nu er denne præstegård for år siden vejet for en mere moderne – og på en måde så anderledes – mere praktisk bolig. – Godt, vi her i bogen kan indsætte billeder såvel af præstegården som af Vilhelm Andersen, fotograferet sammen med sin mor og sin bror. I præstegården kom efterhånden mange sønner, Vilhelm var den yngste, måske havde de håbet på at få en lille datter. På Nordrup kirkegård ligger mange af denne slægt begravet i et hjørne af kirkegården med en høj mindesten. Her hviler bl.a. provst Andersen og hans hustru, sønnerne Frederik Andersen, skovrider på

Giesegård, Knud Andersen og dennes hustru Hedvig, f. Bang, datter fra den gamle Bangske købmandsgård i Sct. Hansgade, Knud Andersen var forpagter på Ottestrup og sønnen Mathias Andersen, tidligere inspektør ved Ringsted Borgerskole. – Den kendte politiker Jensen-Brobj havde sit hjem i Nordrup på Dybkær, der nu ejes af en søstersøn, ligesom den kendte Lars Jensen, Tvindelstrup, var fra denne gård. I Nordrup sogn ligger godset Giesegård, som har sit navn efter Frederik Giese, der døde som amtmand 1693. Denne mand, som ejede hele Nordrup sogn, havde så meget tilgode hos kongen ved sin tjeneste der, at han fik det hele gods udlagt. I 1720 afhændede hans enke godset til viceadmiral Christian Carl Gabel, han samlede meget stort gods, kom dog derved i stor gæld, og godset kommer ind i slægten Schack; senere ved en søstersøn Brockenhuus kommer det navn, som i mange generationer op til i dag er

Brockenhuus-Schack, fra 1822 optaget i den danske grevestand under dette navn. Meget godt og et så humant herskab, ikke mindst over for deres mange fæstere; og i 1872 rejste disse fæstere m. fl. en mindestøtte i godsets have for den daværende ejer Knud Bille Brockenhuus-Schack. Hovedbygningen er fra 1744, men ombygget med yderligere en etage i 1844. – Min mor, som i 1885–86 havde lært husholdning og mejeri på Giesegård under to holstenske ledere jomfruerne Hector og Boyesen, har ofte fortalt om den helt utrolige strenghed og disciplin, og trods det – min mor betalte for lærepladsen – måtte hun og de andre elever starte kl. 4,30 om morgenen. Mor havde alligevel været glad for opholdet, så glad, at hun ved afrejsen forærede de to jomfruer broderede morgentøfler, og så tilføjede mor, „og så kunne jeg få plads lige

Den gamle præstegård i Nordrup.

meget, hvor jeg søgte stilling; at have lært på Giesegård i de tider var helt prima“. – Vægterne sang dengang hver time på deres runde godset rundt, og når mor kl. 22 hørte:

*Om Du vil Tiden vide,
Husbonde, Pige, Dreng,
da er det paa de Tide,
man føjer sig til Seng.
Befal Dig Herren fri,
vær klog og snild,
vogt Lys og Ild,
vor Klokk' er slagen Ti.*

så følte de unge, at snart var det igen arbejdsdag, for allerede klokken 4 morgen så lød det:

*Dig, evig Gud, ske Ære
i høje Himmelkor,
som Vægter vilde være
for os, paa Jorden bor!
Det ringer nu af Vagt,
For Natten god
fald Gud til Fod!
Tag Tiden vel i Agt!*

Ja, tag tiden vel i agt, det fik de lært. Så var det alligevel blidere, da jeg lærte husholdning på Sorø Husholdningsskole i 1916, godt 30 år senere; selv om de unge elever dernede i dag – som jeg ofte har fortalt for om min elevtid – undres; sådan er det stedse, alt forandres.

I Nordrup sogn er også Mulstrup. Her boede i mange år den ejendommelige livskunstner Peder Rydbergt. Ofte glædede han egnens folk ved sine smukke indlæg i daværende Ringsted Folketidende. Denne mand, som på bedste vis var præget af den danske højskole med alt, hvad godt den ejede, gik hele Norden rundt til fods, be-

søgte Bjørnson på Aulestad og mange andre kendte folk på sin vej. – Jeg har et minde fra eller om en gris fra Mulstrup. Da jeg var elev – som tidligere nævnt – i 1916 hos Eline Eriksen i Sorø, og da samme fru Eriksen ejede en helt utrolig måde at kunne begejstre sine elever på, selv med noget så prosaisk som en slagtergris. Længe fortaltes om denne gris, som gård-ejer Christian Nielsen fra Mulstrup ville komme med; alt dette med at den skulle parteres, der skulle laves sortpølser, grisens blod ville nemlig følge med – på lerdunk. Jeg, som var let bevægelig, var ganske betaget, talte meget derom ved mit søndagsbesøg hjemme, følte mig en del skuffet over mine forældres bemærkning om, at jeg jo så ofte før havde set en slagtet gris m.v., men da dagen oprandt kom ned ad Holbergsvej Christian Nielsen, ja, hans kone var også med, de kørte ganske fredeligt med det slagtede og tildækkede dyr bag i vognen. Lidet anede de, hvilke store forventninger. Når jeg nu – gerne for hvert hold skiftende elever – fortæller denne grisehistorie, kan jeg med lidt held og megen varme i stemmen virkelig lykkes at få små, ret tilsyneladende så blaserte piger, gjort helt betaget, særlig når jeg har yderligere et par andre små harmløse tildragelser at indflette. – Christian Niensens to børn, August Nielsen, Graversensvej, og fru Nørgård lever begge her i Ringsted som mine jævnaldrende. De har sikkert aldrig været klar over, at en slagtet gris i 1916 kunne få 67 unge piger til næsten at ryste af spænding.

Farendløse – anneks til Nordrup præstembede – har sikkert oprindeligt haft en rundkirke, hvilket kom for en dag ved kirkerestauration for en del år siden. Rundkirker findes jo få steder i Danmark også i dag, bl.a. Bjernede her på Sjælland. Farendløses

historie har været i de bedste hænder gennem den dygtige lokalhistoriker Niels Fr. Rasmussen, Lille Ryeshus, der på så mange måder har bidraget til egnens historie, også med litteratur, bl.a. „Farendløse kirke“ og som medarbejder på Sneslev-bogen. Han er meget savnet. Også så kendte landmænd som Niels Nielsen, Farendløse, må nævnes, denne landskendte kvægopdrætter fra Ejlekærgård derude, stadig i slægtens eje, og Søren Jensen Hyldegaard, omtalt andet steds i bogen. Da dommer Olsen, Ringsted, engang i 1920'erne havde en ung dame, godsbesidder fra Sydengland, boende, for bl.a. at studere dansk landbrug, drog han omgående til Farendløse hos Niels Nielsen, for – jeg citerer dommeren „det er det bedste af det bedste, vi her paa Ringsted-egnen kan byde på“.

Vi når så Ørslev. Hele storkommunen

har vi besøgt, kort eller længe. Dette er det sidste ophold. Ørslev er en stor by; var en ret betydelig station på den nedlagte Køgebane. I Ørslev er også mange gårde og huse; af større gårde bl.a. Ottestrup; dette navn dækkede oprindeligt over en lille landsby. Det var i 1726, at Christian Carl Gabel ud i lidt økonomiske vanskeligheder lånte 50.000 Rigsdaler af Anna Sophie Schack – enke efter greve Hans Schack – og allerede 10 år senere i 1736 fik samme Anna Sophie foruden skøde på Giesegård og Spanager også skøde på Ottestrup. Ved lensafløsningen 1919 blev Ottestrup reduceret med ca. 100 tdr. land, gården ejes i dag af A/S Thors kemiske Fabrikker.

Ørslev har også en Ørslevgård. Da nu min mor – som fortalt forrige side – såvel

Farendløse kirke.

havde lært på Giesegård, fik hun stilling på Ørslevgård, som da ejedes af en københavnsk grosserer, ikke særlig kendt med landbrug, men ville dog gerne holde øje med folkenes flid, så i haven havde han bygget en platform højt oppe i et træ, en trappe førte derop; her sad husbonden på udkig. Samme ejer havde nogle døtre, disse ville gerne have hjælp til strygning o.l. af gårdens piger og spurgte så mor om, hvor pigerne mon var. En dag sagde mor – hvilket passede – at de var til malkning. Frøkenene påtalte dette med bemærkningen „aldrig høres om den Malkning, den Malkning. Sørg for, der i Fremtiden malkes to Gange om Ugen, og dermed Basta!“ – Ak ja! Med så liden visdom verden styres – også for små 100 år siden.

Gadebillede fra Ørslev.

Det var så turen rundt i storkommunen. Gerne havde jeg skrevet meget mere, nævnt langt flere mennesker og steder, men der må jo sættes en grænse.

Jeg er nu nået til næstsidste afsnit, startede ved Kyndemissetider; i morgen er det Sct. Hans, midsommer! Mon mine læsere husker den gamle overtro om at tælle 9 Sct. Hans blus, så bliver man ikke søvrig ved aftensæde til vinter. – Husk, aftensæde, da sad kvinderne ved et tællelys og kartede og spandt – tidlig var man oppe, så man nikkede lidt ved aftenens tusmørkes arbejde. Jeg vil forsøge at se ni blus i morgen aften! Det er rart at være kvik til vinter.

Tiden op til i dag

I 1918 – nærmere angivet november – sluttede 1. verdenskrig, disse 4 tunge krigsår. Hvor var disse år – selv om Danmark var neutral – svære at klare, også rent moralsk; den strøm af penge, som mange tjente, og uden helt at magte den nyopståede velstand – for mon ikke det ofte passer:

*Med lidt at kunne nøjes –
med meget holde hus –*

da er det sidste undertiden det sværeste.

Uendelig megen sorg, ruin og elendighed var krigens følger; her tænkte vi meget på de omkring 6.000 sønderjyder, som var faldet for en sag, som ikke var deres. Og dog, der var et håb bag alt; vi regnede med afstemning, og det gamle land tilbage. – I efteråret 1918 dukkede en epidemi op, først ret spredt, senere tog den hårdt fat, det var „Den spanske Syge“. I september døde efter meget få dages sygdom Ringsteds unge kredslæge, Stephan Hansen. Lægerne stod først ret uforstående overfor dette dødsfald, men forstod kort efter, at dette var Ringsteds første dødsfald af den nye sot; der skulle følge mange efter.

Stephan Hansen havde efterfulgt Ringsteds meget elskede distriktslæge Ove Petersen, som efter lang tids håbløs sygdom var gået bort, og til dette dødsfald knyttede der

sig den sørgelige hændelse, at da hans efterlevende enke og en stor børneflokk var samlet i Sct. Bendts kirke til begravelsen, sank hustruen død om ved båren. Begravelsen blev udsat få dage, og børnene oplevede således næsten på en gang at blive forældreløse. Der var 3 mindreårige, som venner her i byen tog i huset, de andre 3 var voksne.

Med vinteren 1918–19 tog den influenza-lignende sygdom voldsom fat; der døde mange Ringsteder, og især blandt mandskabet på kasernen var tabet stort, mange gange daglig modtog vi i skifteretten anmeldelser om flere og flere dødsfald. Hen på vinteren ebbede det noget ud for dog helt til 1922 påny at blusse op. Vi var – ud over hele Europa i dårlig ernæringstilstand; kendte dengang ikke brug af tilskud til kosten ved vitaminer; tværtimod ødelagde mange husmødre de egentlige værdier i de små rationer ved at øge med forskellige værdiløse tilskud. Penicillin kom jo også langt senere, så over for de lungebetændelser, der meget ofte stødte til, stod man ret så magtesløse.

Der vågnede – som heldigvis altid i svære tider – stor hjælpsomhed, og mange gik – med stor fare for smitte – ind i frivillig sygehjælp, ligesom Ringsteds daværende sognepræst, Johannes Lind, var utrættelig i sin hjælp og sygebesøg. – Midt i alt dette

kom så glæden ved, at der snart skulle stemmes i det sønderjyske spørgsmål.

Rejsen til afstemning i I og II zone var et helt festtog, også her fra Ringsted var der mennesker født i Sønderjylland, som skulle hjem for at stemme. Jeg mindes blandt andet en sød lille enkefru Thomsen, som boede ude i Borgerstiftelsen, som havde været gift på Sumatra, men var sønderjysk præstedatter fra før 1864. Fru Thomsen, som var højt oppe i 80'erne, var nær aldrig kommet tilbage, for hver gang, det var ved at være hjemrejsens tid, og toget kom, så fru Thomsen igen en gammel barndomsbekendt og måtte også lige omfavne vedkommende, og så gik der igen et tog – uden fru Thomsen.

Der skyllede en national stemningsbølge hen over landet. Denne nåede også Ring-

Også Benløse plantede – efter takkegudstjeneste – et genforeningstræ.

sted; bl.a. arrangerede en del Ringsteder – deriblandt daværende dommerfuldmægtig Thomas Hansen – en Ringsted-aften, senere vist i en stor del af egnens forsamlingshuse – som hed: „Sønderjylland i Ord og Toner“, meget nydeligt med indflettede sange og musik. Vi havde jo i alle disse år radikal regering med Zahle som statsminister. Afstemningen i II zone 14. marts 1920, da 75 pct. af flensborgerne stemte tysk, var overalt en stor skuffelse, dertil megen spænding ved arbejdsmarkedet, dyrtid m.v., og så udløstes det, da kongen den 29. marts 1920 kl. 12 afskedigede regeringen Zahle. – At komme ind på de bevægede påskedage er ikke helt stedet her, men naturligvis mærkedes også dønninger her i Ringsted, bl.a. kom Fællesbageriets rare brødkusk Christian Jensen, som vi havde handlet med i utallige år, og afkrævede min mor fagforeningsbog, ellers måtte han ikke sælge til os. Mor så

højest bestyrtet ud og forsikrede Christian Jensen, at en sådan havde hun da ikke. Det forstod brødmanden (sådan blev han altid benævnt) såre godt, men han havde sine ordrer. – „Ens død – en andens brød“, siger et gammelt ord; bager Andersen i Nørregade fik hurtigt en vogn med brødkasse fyldt med rugbrød, et par sønner på bukken og så ud i landet, det gav handel – og brød.

En dag var alt det på afstand, og naturligvis handlede alle som før. Danskerne – derunder Ringstederne – egn sig ikke for oprør; jeg har hørt sige, at sådan noget kan vi ikke gennemføre, for sæt nu det blev regnvejr, så gik alle hjem.

9. juli 1920 skrev kongen og regeringen dokumenterne om genforeningen under, og 10. juli red majestæten over grænsen. Også her i Ringsted fejredes denne store begivenhed på behørig vis.

Så oplevede også denne by og egn de sto-

re økonomiske sammenbrud først i 20'erne med de mange bank-krak, Landmandsbanken, Revisionsbanken, Hellerup Bank m.fl. Heldigvis var byens eget bankvæsen sundt, dog blev mange her tildels ruineret eller tabte store formuer.

I 1923 fik byen rådighed over sin nyerhvervede jord fra handelen om Ringsted kloster, der blev målt op, udstykket, brudt ned og så fremdeles; så glædeligt for et bystyre og for en bys beboere at opleve disse store muligheder.

Præstegården i Sct. Knudsgade nr. 9, hvor provst Andersen var flyttet ind først i 1870'erne, blev solgt til Ringsteds sygehuslæge Frederiksen, og præstegården flyttet ned i den tidligere forpagterbolig; godsforvalterboligen blev solgt til en kvindelig læge

Nu kan Ringsted komme til banegården. Sjællandsgades første begyndelse.

Bodil Block, og af dette opstod hjemmet „Korsevad“, i mange år drevet på udmærket vis af fru Block, tidligere tilknyttet de Kellerske anstalter i Brejning. Nu er Korsevad skolehjem under Andersvænge. Den tidligere godsforvalter Hanson blev direktør for Sparekassen for Ringsted og Omegn ved sagfører og direktør Kisbyes død.

Årene gik, byen voksede, vi fik ny banegård, havde en overgang 2 – det var jo temmelig nødvendigt – for een skulle jo bruges, medens nr. 2 blev bygget. På dommerkontoret, Bøllingsvej 8, gik hverdagen ganske stilfærdigt; der var andre fuldmægtige, 1. fm. Carl Peder Koefoed, senere politimester i Præstø og så, hvilket dommer Axel Olsen elskede, en ung jurist „at opdrage“, helst kun få år ved embedet, og så var vi 1½

Overlæge Frederiksen i sygehusets gård sammen med reservelægen Tvede-Jacobsen. De to læger har en patient med på billedet.

dame, derved forstås, at frøken Frederiksen kun var der ½ dag; samme frøken Frederiksen var nemlig nu ved dommerens hjælp skaffet en lotterikollektion, stillingerne blev først ca. 20 år efter tjenestemandstillinger, derfor dette med lotteriet som en pensionsform. 1. april 1927 trådte en ny tinglysningslov i kraft; nu skulle enhver fast ejendom have sin egen mappe; ethvert dokument indleveres i original og genpart, denne blev så efter endt ekspedition ved embedet anbragt i mappen og originalen tilbageleveret. Dette er et system, som kræver uhyre akkuratesse, men følges dette og er mapperne, som opbevares i aktskabe, i orden, da har jeg hørt sige, at den form for tinglysning er et af verdens fineste.

1928 kom den da 43-årige amtmand Vilhelm Topsøe til Sorø; vi havde årlig besøg af amtmanden, ligesom en gang om året alle embedets protokoller blev kørt til amtet til en hel dags grundigt eftersyn. Indtil 1928 var baron Bille-Brahe amtmand over Sorø amt; vi anede næsten altid dennes kasseeftersyn, dels fordi det altid var i den smukkeste sommertid, dels fordi – man har jo en 6. sans – vi anede det trak op til amtmands-middag i dommerboligen – der var kontor og bolig under samme tag. Amtmanden havde nemlig altid en del unge fra den kongelige ballet som gæster, og disse fikse og nydelige damer – jeg husker bl.a. Ulla Poulsen – var så med på køreturen og til den efterfølgende middag. De sad bag i landaueren i yndigt sommerdress med parasoller og med deres elskværdige vært, den gamle baron. Nogle af de unge fuldmægtige, som blev inviteret til middagen som kavalierer for de unge piger, glædede sig ved bordfællesskabet, men jeg husker en meget genert fuldmægtig lige efter bordet bukke og udtale: „Undskyld, maa jeg trække mig tilbage“. Han magtede ikke mere.

Hvert 3. år kom der kasseeftersyn fra justitsministeriet, alt forløb godt, jeg tænker altid med tak både på de to amtmænd, men også fra mine unge år på kontorchef Bielfeldt og landsdommer Lucas fra ministeriet, de var så rare imod mig, jeg ville jo så gerne gøre det godt.

I 1929 fyldte Elisabeth Frederiksen 70 og trak sig tilbage, jeg rykkede ind i hendes arbejde, og der blev antaget en ung kontorelev. Frøken Frederiksen tiltrådte 1896, og jeg fratrådte i 1968, så i 72 år var vi kun to i den stilling, og den var ikke opslået i mellemtiden, så havde nogen f.eks. omkring 1900 tænkt engang at overtage pladsen, var det blevet længe at vente.

30'erne blev svære år for mange, arbejdsløshed og megen nedgang i priserne – især på landbrugsvarer, dette gav mange tvangsauktioner. Der blev givet love om akkord- og moratoriesager; dommer Olsen, som nu

ellers var en ældre mand – født 1866 – gik vældig op i disse særlove, holdt møder derom, talte i landboforeninger og var i det hele denne retskreds en utrolig flittig dommer. I 1927 mistede dommer Olsen sin hustru efter få dages sygdom, og endnu ivrigere arbejdede han i de følgende ensomme år, blev påny gift i maj 1935 med en tidligere apotekerfrue fra Haderslev, Helga Obel, som forøvrigt egentlig var Benløser, født på Vigersdalsgården.

Allerede i 1923–24 var der dannet en forening her til Sct. Bendts kirkes frilæggelse. Store bygninger dækkede helt den skønne kirke, og da 1934 var nået, var midlerne sammensparet til, at „Central“, Rahbeks ejendom samt maler Brandts huse kunne nedrives. Hvilken begivenhed, da det første

To banegårde danner på billedet baggrund for den store nyerhvervede Klostermark.

Den samlede politistab med politimester Hjelmer i spidsen flytter til Tinghuset.

af bygningerne forsvandt og man så den skønne kirke komme frem. Også byens gamle rådhus, bygget 1806 og de første 21 år brugt som gæstgivergård, indtil det fra 1827

Kirken bliver frilagt.

var byens rådhus, måtte i 1934 vige for udviklingen. Et nyt rådhus blev opført noget længere mod øst på den nu helt frilagte plads. Politikontoret, retssalen og arresten var flyttet til bygningen i det nye kvarter under navnet Tinghuset; kærnerkontoret, der ligesom Banken for Ringsted og Omegn havde holdt til i ejendommen „Børsen“, flyttede førstnævnte til det nye rådhus og banken til Casino, i hvilken bygning også sagførerfirmaet Svendsen, som også havde resideret i „Børsen“, fik sine fremtidige kontorer. Allerede næste år – sommeren 1935 – var kirkens frilæggelse i orden, dog var endnu ikke bygget det nye rådhus, – og så blev det besluttet at holde en stor to-dages fest.

Ringsted havde op gennem 20'erne holdt foruden flere byfester den store midtsjællandske udstilling i 1926, som havde varet fra 4.–12. september, og, som – bortset fra en mislykket ballonopstigning – blev en me-

get stor succes med koncerter, rideopvisninger, stort historisk optog, festfyrværkeri og meget andet, blandt andet hver aften dans på åben estrade oplyst af 1600 elektriske lamper. Nu i 1935 var der noget særligt at indbyde til; den store åbne plads foran kirken, som lå helt frilagt. Et længe næret ønske var opfyldt. Festen hed: „Ringsted kalder sine Sønner og Døtre hjem“. Og det må siges, at de kom, det blev strålende dage. Mange, som ikke havde været her siden deres unge år, kom tilbage, alle følte sig som en stor glad familie, festgudstjeneste søndag formiddag, fest i anlægget, privat indkvartering af gæsterne. Jo, det blev glade dage. Også i de år fik vi Steinckes nye social-lov, og hvor gjorde den godt for mange; vi havde også trængt så stærkt dertil; også en langt mere human straffelov så lyset i de år. Fattiggården i Søgade skulle ikke mere være nødvendig eller den fri fattigkasse, hjælpe-

kasse o.l., flere år i forvejen havde vi fået lov om invalideunderstøttelse; vel nok noget så godt; hvor var mange hjem blevet såre dårligt stillet, når f.eks. kronisk sygdom satte ind midtvejs i livet. Netop også i den periode kom en ung sagfører her til byen, stærkt opfyldt af politiske interesser, Venstres Ungdoms-mand m. v., Poul Thisted Knudsen. Han skulle blive Ringsted en god og velkendt borger, byens borgmester fra han afløste borgmester, sagfører Knud Svendsen 1965 og til sin død i 1974.

Endnu gik alt sin rolige gang; Axel Olsen tog sin afsked 1/10 1936 – to måneder før han fyldte 70 år, og efterfølgeren, tidligere ekspeditionssekretær i landbrugsministeriet, Otto Urban Petersen, blev udnævnt som dommer. Axel Olsen, som havde købt sit barndomshjem i Ballerup for der at nyde sit

Så mange Ringsteder stod for udstillingen i 1926.

Den unge Venstremand P. Thisted Knudsen er nu blevet ældre og står med skødet på gaven – Nordgården – til tronfølgerens 18-års dag.

otium, var allerede ved sin afrejse en syg mand, og ca. 1/2 år efter – 18. marts 1937 – fulgte vi vor gamle chef til hans sidste hvilested på Ringsted kirkegård, hvor også begge hans hustruer er begravet.

Dommer Urban Petersen var Ringsteds dommer i 22 år – siden Harhoffs tid har ingen beklædt dette embede i så lang en år-række. Begge mine chefer har jeg fået lov at følge til de fratrådte 70 år gamle, og jeg følte mig meget nær knyttet til dem begge, disse på mange måder helt forskellige mænd.

I disse år hørtes meget fra vort naboland Tyskland, mens vi levede herdagen i rolig arbejdsrytme – og så kom 9. april! – Andre vil sikkert fremover fortælle om disse tunge år, kun her vil jeg nævne, hvilket sammenhold mellem os alle. Vi slap jo da

også igennem dem; hvert år håbede vi næste år at være et frit land igen, dog, der skulle gå over 5 år.

Befrielsesaftenen 4. maj 1945 skete der det helt ejendommelige – og meget smukke – i Ringsted, alle strømmede over i kirken. Folkemængden på torvet så, at der var lys derovre, og før man så sig om, var der fyldt som på en juleaften. Provst Beck fik besked derom, banede sig vej gennem kirkerummets meget brogede skare, koner endnu iført forklæde, postbude, små børn, gamle, unge, ja, endog hunde; fredsbudskabet fra London havde næsten lige lydt og fået alle mand af hus. Provsten talte meget smukt, stadig iført sit grå sommertøj, ingen tid til at komme i ornat, salmesangen tonede, og – det var måske det allerbedste – *alle* gik stille hjem i den lyse majaften – og *ikke* til kaserne, som var besat af det i Ringsted ikke (mildt sagt) vellidte Schalburgkorps.

Vi fik en travl sommer. Her skal ikke tales om det store retsopgør; det var hele landets sag og ikke noget specielt til denne mindebog. Ringsteds dommer blev beskikket til „dommer i særlige sager“ (retsopgøret) for Næstved, Sorø og Ringsted retskredse, så der blev meget at tage vare på.

18. december 1944 modtog jeg pr. brev denne alvorlige ordre.

De beordres til at blive i Hjemstedskommunen i Tilfælde af Evakuering.

Borgmesteren i Ringsted.

J. Christensen

Al frihed såvel som sommerferie blev ganske strøget, embedets meget dygtige 1. fm. Greger Friis, som var ansat her 1/4 1939 og derfor havde 6 års erfaring ved embedet, og dommer Urban Petersen sammen med en ung kontorist gik helt ind i det nye arbejde, og alle gjorde det strålende og holdt til det, for hvilket arbejdspres.

Justitsministeriet bevilgede en kontorist mere, så nu var vi 3, og dette antal holdt sig i en lang årrække.

I 1927 døde borgmester Graversen, og nr. 2 som folkevalgt borgmester blev redaktør H. K. Hækkerup, som desværre døde allerede 2 år efter. Forretningsfører Christiansen blev hans efterfølger, og han fik et langt og dygtigt virke i sin gerning, idet han beklædte stillingen helt til 1950, da han pludselig døde.

I 1928 havde Ringsted fået sit første alderdomshjem på Hækkerupsvej. De første alderdomshjem – også Ringsteds nye – var som navnet også siger „Et hjem i alderdommen“, og mange ret så raske Ringsteder flyttede ind dernede, mennesker som færdedes raske rundt i byen, deltog i selskabelighed m.v., og som så blot havde dette trygge hjem; mon ikke tanken er bedre i dag, hvor disse hjem mere bruges, når pleje og hjælp er nødvendig.

I 1937 fik Ringsted den smukke statue af Valdemar d. 1. – kirkens bygherre – på Ringsted Torv. Christian d. 10. var her til afsløringen, og Ringsted – fik ved hjælp af Carlsbergfonden – Johs. Bjergs smukke arbejde midt iblandt os. Ringsted Torv er stort og smukt, og hvilke strålende torvedage, når årstidens blomster m.v. lørdag formiddag glæder mange – også ude fra; ikke mange byer ejer skønnere torvedag.

Helt støt og sikkert voksede byen til alle sider, skolevæsenet udvidedes, således at der i dag er tre borgerskoler, alene i selve byen.

Kongen hilser på Ringsted retskreds' dommer. Amtmand Topsøe og oberst Ankjær ses på billedet.

Forpagterens tidligere have blev til det dejlige klosterhave-anlæg; ganske få gange har der været forsøgt med friluftsteater dernede, det var velegnet, partiet omkring den lille sø, det skrånende terræn, men den danske sommer – så lunefuld!

16. novbr. 1950 havde på opfordring af AOF Ringsted-juristerne foretaget en spændende rekonstruktion af gammel retssag, hvor man ville vise byens borgere, hvorledes landsrettens nævningeting arbejder med en straffesag. Det blev en stor aften, der var fyldt til bristepunktet i Casinos store sal, ja, pakket med et par hundrede flere, end der strengt taget var plads til, medens 300-400 mennesker måtte gå skuffede hjem. De mødte sad i åndeløs spænding, mange følte stærkt med dramaets hverdags-personer og imponeredes gang på gang over den natur-

lighed, der prægede aftenen. Dommeren – det var byens borgmester, sagfører Knud Svendsen, og de to meddommere de daværende dommerfuldmægtige Glarbo og Berthelsen, alle i korrekte landsdommerkapper. Rigtigt udstyr havde også statsadvokaten, politifuldmægtig Lindhardt Iversen, og som forsvarer sås folketingsmand, landsretssagfører Thisted Knudsen, hvis forretning som forsvarer i hvert fald ikke led noget skår den aften. Alt var så ægte fra vagtmesteren i uniform til udtrækning af nævninge, ledet af deres formand, redaktør Alfred Winther. – Retssagen, som var en voldtægtssag, førte til frifindelse. Også det store fremmødte publikum stemte, dog hemmeligt pr. sedler – ligesom nævningenes votering ikke må kendes offentlig. – Jeg, som spillede „anklagedes aldrende kone“ – den anklagede var i landsretssagfører Suadicanis hænder – gik sådan op i rollen, at jeg ligefrem følte en sådan glæde og frigørelse, da vi fra retsformanden hørte: Ikke skyldig.

Det blev virkelig en både god, men også yderst belærende aften.

I 1967, den 9. juni, havde jeg den store glæde at få tildelt Fortjenstmedalje, og det medens jeg endnu var i arbejde, ofte er det ved afskeden. Jeg var i audiens hos kong Frederik d. 9., som var så venlig imod mig; jeg følte stor taknemmelighed over, at have fået den oplevelse. Allerede fra 1963 havde jeg foruden mit hidtidige arbejde på dommerkontoret, også fået det hverv at være foged. Grundet forskellige forandringer ved embederne blev 2. fuldmægtig-stillingen inddraget og jeg – iflg. en bemyndigelse fra præsidenten for østre landsret – overdraget en del af dennes arbejde. Jeg følte mig – dog kun for mig selv – noget usikker i starten, og husker helt – som var det i går – min første forretning. Jeg ville have mulighed for at opklare – ved gennemgang af

protokol fra da – gangen i denne første sag, men kun her vil jeg sige og derved også lade gå videre – et godt ord på rette sted – *det* fik jeg af den fagedkunde, idet han gav mig hånden og sagde så pænt: „Farvel, Frk. Musfælt, Tak for Deres Maade at være paa“. Den start blev i grunden ved i de 5. år, hvor jeg to gange – fredag og tirsdag – helligede mig denne nye gren af mit arbejde; fredag på kontoret, tirsdag udgående. Mange muntre – og da også vemodige – tildragelser – blandet sammen, men aldrig een med ufred. Som da jeg hentede et fjernsyn, og børnene troede, det skulle til reparation; det blev indfriet, leveret retur, og børnene forsikrede, hvor godt det var blevet. – Eller da jeg mødte op med vognmand for at hente det elektriske komfur, og manden forsikrede, det var ganske umuligt; hans kone lå i barselseng og han kogte kaffe hele dagen til gratulanter; det var helt ugørligt på det gamle sorte komfur, hvori der skulle fyres op, „De kan da selv se“, sagde han og åbnede til stuen med konen og en skare af kaffedrikkende kvinder (måtte tænke på Holbergs Barselstuen) og forstod mandens vægning. Jeg lod vognmanden køre hjem *uden* komfur. Manden lovede om 10 dage at have det afvasket, og så blev det hentet og der faldt ro – forhåbentlig – i det allerede i forvejen meget børnerige hjem. Jo, jeg hørte næsten til familien. Andre steder undertiden kravlede de små på skødet hos mig og kaldte mig mormor eller – som da jeg engang sad i stuen med konen for at skrive ej indkommen terminsrenter, da manden kom hjem og uden at det på nogen måde virkede anstødende skiftede benklæder i samme rum; lidt studsede jeg måske, men følte, at han bare ville af med arbejdstøjet og i sine grå sommerbukser; jeg lod mig ikke anfægte deraf. – Jeg må lade være at fordybe mig i alle disse minder; når jeg kom

hjem fra udgående, var de altid spændte på kontoret, hvad jeg nu havde at berette.

Det blev gode år, de 5 sidste på kontoret, men også travle, helt nemt at få 2 hele dage besatte med mere arbejde, når der var rigeligt i forvejen; da jeg så nåede 1. februar 1968, foretrak jeg at holde op, havde kunnet fortsætte to år endnu. En dejlig afskedsfest 27/1 blev der holdt på hotel Casino, arrangeret af Ringsted-jurister med tilslutning fra alle de fuldmægtige, som jeg havde været sammen med i de 50 år. Ved tilslutning tænkes i gaven – et smukt armbånd – for af de 25, som havde været her, var 3 døde og 8 forhindret, men 14 deltog i festen, også helt fra de unge år på kontoret, og hos min daværende chef siden 1958, dommer Stoustrup og frue, var der middag i dommerboligen den allersidste arbejdsdag.

Mange gode og rare medarbejdere har der været i de mange år, og hvor var alle de gode og dygtige kontordamer mine sidste år på Bøllingsvej enestående; jeg kalder dem ofte, når vi ses, „min alderdomstrøst“; disse søde piger havde skrevet sang, den

Så tages der afsked 31. januar 1968.
Næsten 50 år var forløbet.

kom ind i „en fogedbog“ og – trods jeg vist allerede har talt for meget om mig selv, vil jeg så gerne her bare nævne et par vers – der var hele 8 – nemlig:

*Fogedkunder – åh, så søde,
har i hendes hjerte plads,
sidder der med kinder røde,
føler sig ej helt tilpas.
Ta' det roligt – alt kan ordnes
med et afdrag og et lån,
hvad enhver med foretræde
ganske tyd'ligt ka' forstå.*

*Her i sommer frøken Motzfeldt
hædret blev som kun de få,
fik fortjenstmedaljen tildelt,
helt i sølv – med sløjfe på.
Ind til kongen – for at takke,
neje pænt og snakke lidt,
ud igen, der skal man bakke,
det blev kun en kort visit.*

*Frøken Motzfeldt, vil vi sige,
tak for glade minders flor
fra kontoret, fra hver pige,
tak for gode visdomsord.
Til de gode muligheders
velfortjente otium
véd vi, frøken Motzfeldt træder,
rigt belært af livets sum.*

Nu har statuetten en hædersplads. Den står på den gamle brudekiste – den, som i 1832 blev sejlet over Haraldsted sø.

„Velfortjente otium“ blev et herligt otium – over 300 gange har jeg i årene fra 1968 til i dag fået lov at fortælle først og fremmest her i min egen by, men også over næsten hele Sjælland; mødt så megen venlighed, haft så megen glæde deraf, enten det var om juleskikke, overtro, barndomsminde eller så mange andre emner. – Og midt i alt dette fik jeg i 1974 den 30. maj ved en meget festlig aften på hotel Postgården som gæst hos Sct. Bendts Rotaryklub overrakt denne klubs første Benedikt-statuar. Det

var overvældende. Den har nu en hædersplads på den gamle brudekiste, som i 1. afsnit omtales, da den i 1832 blev sejlet over Haraldsted sø med min oldemors udstyr.

Ved overrækkelsen udtalte den i 1974 værende præsident, landsretssagfører Hvidsted bl.a.:

„Vi har med begejstring grebet den idé, at påskønne det uselviske.

Vor uddeling af statuetten „Sct. Bendts“ skal ikke være en årlig foreteelse, for så når vi hurtigt mindste standards lov.

Jeg kan med sandhed sige, at der ingen tvivl var i vor sjæl.

De var indbegrebet af uselvished i Deres utrættelighed for at knytte fortid, nutid og fremtid sammen i denne kommune og“ tilføjede præsidenten som sagt så smukt af Jacob Paludan:

„Den fornemste orden, man kan pynte sig med, når man i grunden har opnået alt, hvad man ville og kunne, er den dybe fine beskedenhed“.

Senere i 1976 fik som nr. 2 kaptajn P. A. Larsen samme smukke påskønnelse for sin så enestående tilrettelæggelse og ledelse af den årlige Ringsted-march; en ganske enestående og smuk Ringsted-oplevelse, også i år gennemført med strålende resultat.

Epilog

Så langt, så godt! håber jeg.

Meget overflødigt kom måske med, andet blev glemt, men bogen

„Erindringer set gennem gadespejlet“ er nu færdig.

Fra omkring 13. marts og indtil i dag har jeg daglig arbejdet for at nedfælde disse erindringer. Tanken var, at jeg skulle aflevere manuskriptet færdigt 1. juli, og jeg er taknemmelig over, at det blev nået. Et stort arbejde med at få alle billeder godt og rigtigt anbragt forestår, lad os håbe, det hele må lykkes.

Ikke kan jeg skrive disse sidste linier uden en stor tak til denne by og egn. En tak, som går helt tilbage til en god barndom, en lys ungdomstid og en god og travl tid i de modne år, ja, også en tak for i dag!

Ringsted er en god by at blive gammel i; men også en god by, når man står midt i sin gerning.

Lad os håbe og ønske alt godt for slægter, som fremover skal leve og virke her, og lad os altid håbe på fin og god forståelse mellem generationerne – jeg har aldrig troet på eller følt dette med generations-kløft.

Jeronimus må tænke på, at han engang har været Leander, og Leander må huske på, at han engang bliver Jeronimus.

Ja, netop: Vi gamle var jo engang unge, men de unge bliver jo også engang gamle.

Tak alle! Både de, som bad mig nedskrive „Erindringer set gennem gadespejlet“, og de, som blev læsere deraf.

Ringsted, den 30. juni 1979.

En kølig og regnfuld, men meget frodig sommer blev efterfulgt af smukke solrige efterårsdage, og vi er så nået den mørke tid, godt at der er jul med lys og glæde forude.

Ringsted ved Adventstid 1979.

Henné Marie Møtzfeldt.

Personregister

Nedenstående register medtager personer, som har fået en væsentlig omtale i teksten eller som er afbildet og nævnt i billedtekster. Desuden er medtaget personer, hvis navne nævnes f.eks. i forbindelse med slægts- og familieforhold.

Sted- og emneregister er ikke udarbejdet, idet indholdsfortegnelsen foran i bogen skulle tilgodese dette behov.

Agersted, F., købmand	44, 45	Berthelsen, Vagn, fuldmægtig	254
Agersted, Sophus, skomager	44	Bille-Brahe, baron, amtmand	248
Albert, postbud	95, 205	Birch, Ulrich, flyver	171
„Amerikaneren“	236	Birthe-Sørens, klog kone	128, 210
Andersen, bager, Ringsted	247	Bloch, Bodil, læge	248
Andersen, Anna, g. Nielsen.....	203	„Blå Bonde“, Den, Benløse	212 f.
Andersen, Edith	33	Bock, Kaja og Asta, fotografer	166
Andersen, Fr., skovrider.....	241	Bock, Orla, forfatter	62, 126
Andersen, Fr. Vilh., provst		Boisen Thøgersen, godsejer	214
53, 80, 157, 179, 240		Bondo, Inger	196
Andersen, Johanne, Benløse	214	Boolsen, fhv. stationsforstander	203 f.
Andersen, Jørgen, fæster	214	Borchsenius, G. E., købmand.....	177
Andersen, Knud, forpagter	241	Borchsenius, Johs. købmand	178
Andersen, Mathias, inspektør	70, 163	Borchseniuc, Otto, forfatter	81, 173, 177
Andersen, Peder	203	Bramsen, Vera, f. Friis	230
Andersen, Søren, „Dakota“	203	Bransager, Niels, redaktør	84
Andersen, Viggo, smed	210	Bremerholm, statsbetjent	123
Andersen, Vilh., professor	53, 83, 177	Brockenhuus-Schack, Kn. Bille, greve	241
Axelsen, Eva, fotograf	166	Brun, Friede, g. Stahlfest-Møller	180ff.
		Brüel, G., købmand, forligsmægler	124
Bang, Hans, købmand	70	Buchwald, J. L. F., borgmester	109
Bang, Harriet, f. Thalbitzer	110	Bulottti, mordbrænder	204
Bang, S. J., oberstløjtnant	82	Bügel, Caspar Peter, godsejer ...	19, 88, 98
Barner, Holger von, godsejer	240	Bügel, Catharina M., f. Adzer	99
Barner, Sophus, kammerherre	240	Bülow, fuldmægtig	122
Basse-Grethe	204, 210	Bølling, Anthon, læge.....	57
Beck, Johs., provst	80, 252	Bølling, Daniel, læge	54ff.
Beck, Karen, g. Levinsen	70	Bøving, Erik, politimester	217, 219
Benzon, N. C. L., provst	99	Bøving, Poul Jacob, proprietær	216, 217ff.
		Bøving, Rasmine	57, 217ff.

„Candidatens Sophie“	70	Gabel, Chr. Carl, viceadmiral	241, 243
Carstensen, Edward, guvernør	87	Garth-Grüner, Torben, hofjægermester ...	232
Carstensen, Emmy	104	Giese, Fr., godsejer	241
Chresten Bødker, Benløse	205, 206	Gjellerup, konditor	152, 158
Christensen, Ellen og Elisabeth, danselærerinder	154	Glahn, Emmy (g. m. landinspektør)	59
Christensen, Esben Tue, proprietær	233	Glarbo, dommerfuldmægtig	254
Christensen, H., faktor	174	Globsdatter, Else	11
Christensen, Jens, ringer	204	Glud, Margrethe, kredslæge	56, 232
Christensen, Johanne, byrådsmedlem	87	Graversen, G., bankdirektør, borgmester	58, 116, 253
Christensen, J. V., redaktør	87	Grejsen, Niels, sognefoged	235
Christensen, Sophie, lærerinde	151	Grejsen, Ole, avlskarl.....	72, 78
Christensen, Søren Andr., dyrlæge ...	44, 171	Griffenfeld, Charlotte Amalie	9
Christiansen, N. V., borgmester.....	253	Griffenfeld, Peder, rigskansler	9
Christiansen, Ole P., ringer og graver	202	Grüner, kammerherre, Ravnstrup	232
Christophersen, Carl, manufakturhandler...	174	Grüner, Thomas Ludv., justitsråd	76
Christophersen, C. E., læge	90	Guldager, Niels Chr., musiklærer, forligsmægler	173
Christophersen, N., læge	41, 90	Gyllembourg, Thomasine, forfatterinde ...	231
Dohn, Ebba	178	Hans Peder fra Balstrup	218
Draghdahl, sognepræst	230	Hansen, fisker, Benløse	211
Dragsdahl, Johannes, forstander	230	Hansen, sognepræst, Haraldsted	191, 225
Dreyer, W., distriktslæge	33, 182	Hansen, Anna Kirstine („Søster“)	225
Ebert, advokat.....	214	Hansen, Anton	120
Ehrensward-Gyllembourg, baron	231	Hansen, Axel	187
Engberg, Henrik, proprietær	218	Hansen, Chr., Holbækhus.....	156
Eriksen, Eline, forstanderinde	242	Hansen, Erik, kontorchef	226
Fenger, frk., forstanderinde	236	Hansen, H. P., murer, Balstrup.....	62
Findsen, Troels, møller	237	Hansen, Hans Peder, gårdejer, Balstrup ...	218
Fischer, Ernst Chr., præst	17 f.	Hansen, Jens, Slangerup.....	33
Fischer, Hanne	19 f.	Hansen, Johan, Gilsage	237
Fischer, Lucie, f. Qvistgaard 17, 19, 23, 24		Hansen, Jørgen, nattevægter	122
Fiske-Jens, Benløse	204	Hansen, Lars, husmand	157
Fiske-Mine	163	Hansen, Laura („Ruska“)	225
Fiske-Niels	163	Hansen, Lauritz, lokalhistoriker	36, 54
Fiskeren i Benløse	211	Hansen, Niels, fiskehandler	42
Fledelius, Ejner, sognepræst	80	Hansen, Ole, gårdejer landbrugsminister	60, 87, 232
Flensborg, Ole, direktør	212	Hansen, Olga, Haraldsted	227
Frankel C., („sorte F“), barber	124	Hansen, Oluf, sognefoged	238
Frankel, N. J., („røde F“), barber	124	Hansen, Peder, gårdejer, sognefoged...	60, 237 f.
Frederiksen, madam	182	Hansen, Peder, proprietær, Englerup	233
Frederiksen, Elisabeth, skriver, 70, 72, 96, 111, 112, 113, 182, 248, 249		Hansen, Stephan, kredslæge	245
Frederiksen, F. K., overlæge	247, 248	Hansen, Theodor, kapellan	179
Friis, forpagter, Allindemaglegården	230	Hansen, Thomas, fuldmægtig	122, 246
Friis, Ellen, f. Bang.....	70	Hansen, Vald. Deisner, kapellan	189
Friis, Else, g. Kipp	230	Hansen, Viggo, kapellan	182
Friis, Gregers, dommerfuldmægtig	253	Hansen, Vilh., proprietær, Englerup	233
Friis, Vera, g. Bramsen	230	Hanson, V., godsforvalter	191, 248
Fritzen, Fritz	201	Harhoff, C. Chr., konferensråd, borg- mester m.v.	63, 94ff.

Harhoff, Georgine, konferensr.inde 72, 103, 107	
Harhoff, Gerda Vibe	107
Harhoff, Johan, kontorchef	107
Hattesen, fuldmægtig	110
Helmers, forpagter	181
Heiberg, Gabriel, klokker, kordegn	11
Heilmann, Chr., toldforvalter	99
Heinbach, Maria von	7
Hjelmer, C. H., politimester	128, 250
Holm, Johan	205
Holstein, Carl, proprietær, Knudslund.....	216
„Hugger“, Ole.....	75
Hvid, H., gartner	210
Hvidtsted, Henning, landsretssagfører	257
Hyldegård,, Preben	63
Hyldegaard, Søren Jensen	60, 63, 114
Hækkerup, H. K., redaktør, borgmester	
	63, 85, 253
Hækkerup, Hans	64
Hækkerup, Per, minister.....	56, 64
Høed-Karen	128
Ingerslev, Louise, g. Hansen	183
Isak	127, 194
Ishøj, kordegn, kammerråd	105
Iversen, J. Lindhardt, politifuldmægtig ...	254
Jansen, S., forpagter	181
Jensen, højskoleforstander, legatstifter	67
Jensen, Chresten, bødker	205, 206
Jensen, Chr., brødkusk	157, 246
Jensen, Chr. A., købmand	129
Jensen, Jens Ole, gårdejer	205
Jensen, Fr., gårdejer, Slimminge	222
Jensen, Hans Chr., musikdirektør	173
Jensen, Jens, natbetjent	120
Jensen, Lars, gårdejer	241
Jensen, N. P., viktualiehandler	36
Jensen, Søren Hyldegaard	60, 63, 114
Jensen-Broby, politiker	241
Jespersen, forpagter, Hagelbjerggård	52
Jessen, Ingemane	128
Jessen, Rasmine, g. Bøving	216
Johansdatter, Margr., g. Motzfeldt ...	26, 28
Johansen, Niels, parcelist	212
Johnson, bankier	29, 30
„Jomfruen“, fru Carlsen ...	184, 185, 194, 197
Jürgens, K., borgmester	111, 115, 182
Jørgensen, Chr., gårdejer, Østergård	218
Jørgensen, Erik Grejs, gårdejer	204
Jørgensen, Jørgen, sognefoged, gdr. ...	204, 211
Jørgensen, Jørn, sognepræst	238
Jørgensen, N., tandlæge	105, 177
Kinch, indremissionær	189, 190
Kipp, Else, f. Friis	230
Kisbye, Johs., sagfører	192
Klodskov, N. J., forstander	189, 191
Klude-Hendrik	202
Knudsen, pottemager	46, 105
Knudsen, Kr., farver	46
Knudsen, Poul Thisted, sagfører,	
borgmester	230, 251, 254
Koch, Konstantin, bogbinder.....	126
Korup, August, herredfuldmægtig,	
sagfører	110, 112, 113
Krag, Frideric, Stensballegård	9
Krarpup, Johs., forpagter	240
Krebs, Joh. H. Klingenberg, krigsråd,	
distriktslæge	90, 102
Krogh, karetmager	210
Krogh, Georgine von, g. Harhoff	100 f.
Krogh-Meyer, sognepræst, Vigersted	191
Kæstel, Georg, førstelærer	238
Labri, „professor“, gøgler	167ff.
Lange, Niels Juel, købmand	45
Larsen, Madam, jordemoder	33
Larsen, Lars, gårdejer.....	206
Larsen, P. A., kaptajn.....	257
Lassen, Carl C., lærer forfatter	195
Laursen, Rasmus, lærer	161, 187, 206
Laursen, S., bankdirektør	165
Levinsen, Karen, f. Beck.....	70, 71
Lind, Johs., sognepræst ...	59, 80, 157, 190, 245
Line fra Allindelille	128
Lolch Peder, sognepræst	11
Lou, Johannes, læge	57
Lund, Pauline, købmandsenke	43
Lund, fru, Vigersdalsgård	200
Lund, lærer, Taastrup	27
Lundsgaard, sognepræst, Haraldsted.....	225
Lykkemark, N. P., smed	165
Lynghøj, Carl, viktualiehandler.....	37
Madsen, bager	47
Madsen, proprietær, Knudslund	218
Madsen, staldmester	164
Madsen, Hans, proprietær, Slangerupgård	31
Madsen, L. P., ringer	124, 125
Mahler, Laur. H. N., murer	126
Mammen, M., agent	165
Mandrup-Poulsen, gartner	210
May, Søren, sognepræst, Holbæk.....	8, 9
Mathiasen, T. D. F., sognepræst, Haraldsted	223 f.
Mathiessen, Jacobe	73

Mathiessen, J. G., skibskaptajn, brygger ...	73	Nielsen, Otto V., præst	239
Mejnstrup, Anna	228	Nordstrøm, Johanne J., husjomfru	16
Michaelsen, Alfr., lærer	235 f.	Nyblom, Helene, f. Roed	70ff.
Michaelsen, C., skomager	44		
Michaelsen, Niels og Stine	204	Obel, Helga, g. Olsen	249
Mortensen, Alfred	236	Obel, J., proprietær.....	202
Mortensen, Alfred W.	236	Oldenburg-Poulsen, Poul, kapellan	
Mortensen, Caja	87	173, 175, 195, 196	
Mortensen, Fr., overlærer	163, 165	Ole Hugger, Kværkeby	75
Mortensen, Hans, skolefoged.....	204, 213	Ole Ringer, Benløse	202
Mortensen, Hans, skoleelev	161	Olsen, sadelmager, Kværkeby	220
Mortensen, Niels, gårdejer	212 f.	Olsen, Axel, byfoged, dommer	
Motzfeldt, Andrea Telline („Line“) 15, 16,	25ff.	58, 118, 119, 125, 248, 249	
Motzfeldt, Anne Sophie	11, 13, 14	Olsen, Chresten, husmand, Allindemagle... 229	
Motzfeldt, Barbara Catharina	10	Olsen, Hans, sognefoged	237
Motzfeldt, Emil	26, 32ff, 149	Olsen, J. V., sognepræst	227
Motzfeldt, Hanne, f. Fischer	24	Olsen, Rasmus, parcellist	205
Motzfeldt, Hanne Marie, kontorfuldmægtig			
33, 86, 123, 147, 150,	151ff.	Panduro, Gregers, læge	58
Motzfeldt, Ingeborg, g.m. Johs. M.	38	Panduro, Leif, forfatter	58
Motzfeldt, Johannes, rektor i Holbæk,		Pedersen, Chr., tømrer	33
provst	10	Pedersen, Hans Søren.....	210
Motzfeldt, Johannes, præst.....	26, 33, 156	Pedersen, Jens, marskandiser	47
Motzfeldt, Jonathan, landsrådsmedlem ...	10	Pedersen, Johan, hjulmand	210
Motzfeldt, Ludovica	29, 30	Pedersen, Mads, arrestforvarer	119, 122
Motzfeldt, Ludvig Emil, fotograf m.m.		Pedersen, Signe Søren, klog kone	128, 210
16, 24, 29		Per fra Giesegaard	127, 129
Motzfeldt, Maria	7	Per Jacobs	210
Motzfeldt, Marie	37	Petersen, træhandler	47
Motzfeldt, Peder von	7	Petersen, Dines Marius („Labri“)	168
Motzfeldt, Peter, præst, Asnæs	10	Petersen, Otto Urban, dommer	
Motzfeldt, Peter, propr., Søgård... 24, 30,	217	229 f., 251, 252, 253	
Motzfeldt, Peter Hanning.....	9, 10	Petersen, Ove, distriktslæge	245
Motzfeldt, Peter Nicolay, generalmajor ...	9	Poulsen, Poul Oldenburg, kapellan	
Motzfeldt, P. Sørensen, klokker, kordegn... 11		173, 175, 195, 196	
Motzfeldt, Søren, proprietær, Søgård		Prahl, H., borgmester.....	114, 116, 117
11, 15ff, 26, 34ff.			
Motzfeldt, Ulrik, oberst	39 f., 157	Qvistgaard, præst, Haraldsted	160
Muus, W., godsejer, Sørup.....	238	Qvistgaard, Jørgen, kancelliråd.....	17, 31
Møller, Fr., bagermester.....	114	Qvistgaard, Jørgen, proprietær ...	21, 22, 31
Mørch, P. J., lærer	161	Qvistgaard, Lise („frøkenen“) ...	21, 22 31
		Qvistgaard, Morten, proprietær	21
Nielsen, Anna, f. Andersen.....	203	Rasmussen, missionær	189
Nielsen, Anna, g. Engberg	218	Rasmussen, Jens, landpost, gæstgiver	43
Nielsen, August, fhv. gårdejer	242	Rasmussen, Niels Fr., lokalhistoriker	243
Nielsen, Carl, gæstgiver	47, 104, 170	Rasmussen, Viggo, postbud	44
Nielsen, Chr., gårdejer, Mulstrup	242	Ravn, Henrik, proprietær, Knudslund.....	218
Nielsen, Eduard, sognepræst	238	Roed, Ellen, f. Jensen.....	67
Nielsen, H. I., urmager	126	Roed, Hanne, frøken	68
Nielsen, H. P., gårdejer, sognefoged	232	Roed, Jørgen, maler	66ff, 72 f, 232
Nielsen, Johan, sognefoged, Taastrup	28	Roed, Line, frøken	70, 74
Nielsen, Niels, gårdejer, Ejlekærgård	243		

Roed, Mette, frøken	68, 72	Teilmann, Hans, præst, Tølløse	15
Roed, Peter, vogndm., brændevinsbrænder	67	Teilmann, Hans Peder, cand. th. huslærer	17
Roed, Signe, frøken.....	68	Teilmann, Johan, sognepræst, Jystrup	27
Rydbert, Peder, forfatter	242	Teilmann, Johan Chr., sognepr., Taastrup	28
Rørdam, Skat, biskop.....	191, 224	Thalbitzer, H. G., borgmester	109, 110
Salicath, G. G., sognepræst, Haraldsted ...	99	Thalbitzer, Harriet, g. Bang	110
Sarup, Adolph, bagermester	37	Thanning, sognepræst, Nordrup	191
Schack, Anna Sophie, grevinde.....	243	Thisted, J., sognepræst, Gyrrstinge	230
Schaldemose, N., tømmerhandler	64	Thisted Knudsen, Poul, sagfører, borg-	
Schandorph, Joh. fr., postopsynsmand	77	mester	230, 251, 254
Schandorph, Sophus, forfatter ...	13, 76, 174	Thorsen, Carl, kirkegårdsinspektør	210
Schiøtte, A., urmager	126	Thorsen, Niels, gartner	209 f.
Schrøder, Herman, borgmester, Roskilde...	8	Thorsteinson, Lorents Schindtler,	
Schumacher, Joachim, vinhandler.....	8	klokker og kordegn	13
Schumacher, Peder	9	Thygesen, bager	166
Seebeck, Gotfred, skræddermester	122	Topsø, Vilh., amtmand	248
Severinsen, P., sognepræst	231 f.	Torlund, J., lærer	194
Severinsen, Tage, præst	194	Trampedach, G. E., sten- og billedhugger	15
Signe Søren Pedersen, „klog kone“ ...	128, 210	Trille, Peder, væver, spillemand	211
Simonsen, handskemøger	126	Truelsen, Christine og Christian	201
Simonsen, Niels Juel, kammersanger	173	Tryde, Hans Blicher, læge.....	58
Skave, Jens	239	Tvede-Jacobsen, M., læge	248
Skov, Else Marie, læge	57	Tvedegaard, Fritjof, læge	222
Stahlfest-Møller, Fr., sognepræst		Tvedegaard, Hans, læge.....	222
80, 180ff, 197ff, 235		Tvedegaard, Jakob, gårdejer	222
Staun, Fanny, lærerinde.....	151, 167	Urban Petersen, Otto, dommer	
Staun, M. H., justitsråd	232	229f, 251, 252, 253	
Staun, Olavia	233	Vedele, Carl, mekaniker	125
Staun, Poul, propr., Pengeskiftegård... 33,	106	Vermehren, Johan Fr., maler	74ff.
Steenberg, Charlotte	103	Vermehren, Ruth, præst	74
Steenberg, Fr. Laurentius, provst	80	Weber, provst, Haslev	191
Steffensen, Dorte, rullekone.....	46	Wengel, Nina	103
Steffensen, Julius	34	Widenborg, hønseriejer	204
Stemann, P. C., amtmand	96	Worm, Hans, læge	91
Sterkel, anlægsgartner	210	Worm, Johannes, læge	90
Storch, professor	192	Worm, Linea, læge	90
Stoustrup, Helge, dommer	255	Worm, Morten, læge	91
Stuckenberg, Viggo, forfatter	54, 233	Worm, Ole, historiker.....	7ff, 235
Suhr, Johs. Theodor, godsejer	219	Wulff, Nina	186, 193
Svendsen, Knud, sagfører, borgmester 251,	254	Zahle, C. Th., statsminister	65, 91, 92
Svendsen, Niels, sagfører		Ægge-Jens, handelsmand	127
105, 111, 112, 113, 206, 214		Øhlenschlæger, herredsfuldægtig	165
Svendsen, Svend, fabrikant	45	Ølgaard, konstitueret byfoged	109
Sørensen, Birthe, „klog kone“	128	Aagaard, læge	126
Sørensen, Chr., manufakturhandler	75		
Sørensen, Egil, arkitekt	75, 226		
Sørensen, Niels, Chr., lærer	186, 187		
Sørensen, Søren, hører og klokker	10 f.		
Sørensen, Søren, teglværksejer	212		
Teilmann, Andreas, sognepræst, Jystrup ...	15		

Hanne Marie Motzfeldt:

ERINDRINGER

SET GENNEM GADESPEJLET

er udgivet af forfatteren i samarbejde med Ringsted kommune.

Illustrationer m.v. er fra forfatterens egen samling samt udlånt af Lokalthistorisk Arkiv i Ringsted.

Forsidefoto af Gunnar Jacobsen.

Bogen er sat med 11 pkt. Baskerville og trykt på mat Macoprint 120 g, omslaget er Antik Cover 225 g, og forsatsen er Ingrespapir Tumba 104 g.

Bogbinderarbejdet er udført af Jørn Gornitzka.

Tilrettelægning, repro, sats og tryk:
Malchow Bogtryk/Offset, Ringsted.

Bogen er trykt i 2000 eksemplarer, hvoraf de 500 eksemplarer er nummererede.

2. oplag: 2000 eksemplarer.

I sommeren 1978
passerede en gammel postvogn Ringsted
på vej fra København til Aarhus.

ISBN 87-85138-02-9

